TANGRITAG TANGRITAG

تەڭرىتاغ

5

1997

كېسەل

كۆكتىكى پەرۋاز

شائىر ۋە شېئىر

قاناتلىق يىلان

14 ـ نۆۋەتلىك دۇنيا ياشلار فېستىۋالىدا ئالتۇن
مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ياش ناخشىچى ئايتۇرسۇن نىياز

پېشقەدەم رەسسام شۆلىجۇ

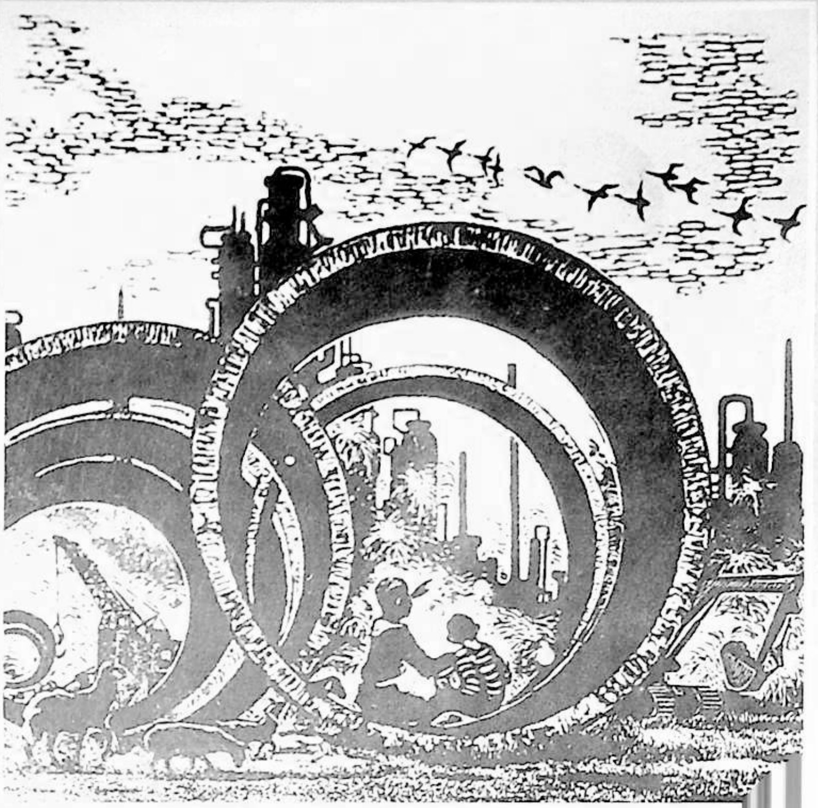

سەھەر

شىنجاڭدا بەلگىلىك تەسىرگە ئىگە رەسسام شۆلىجۇ 1939 - يىلى 11 - ئايدا خۇبېي ئۆلكىسىنىڭ ۋۇشۆ شەھىرىدە تۇغۇلغان. 1965 - يىلى خۇبېي سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ گۈزەل سەنئەت فاكۇلتېتى ئويما رەسىم كەسپىنى پۈتتۈرگەن. ئۇ ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ئۈرۈمچى شەھەرلىك مەدەنىيەت سارىيى، ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدە خىزمەت قىلغان. ھازىر ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى.

شۆلىجۇ ئەپەندىنىڭ ئەسەرلىرى روشەن يەرلىك ئالاھىدىلىككە، قويۇق تۇرمۇش پۇرىقىغا ئىگە بولۇپ، رەسىملىرىدە تۇرمۇش كارتىنىلىرى ئاددىي - ساددا ۋە تەبىئىي ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ئۇ ئىجاد قىلغان نۇرغۇن ئويما رەسىم ۋە قىستۇرما رەسىملەر كۆپ قېتىم دۆلەت ئىچى - سىرتىدىكى رەسىم كۆرگەزمىلىرىگە قاتناشتۇرۇلۇپ مۇكاپاتلانغان. ئۇنىڭ نامى «زامانىمىزدىكى ئاتاقلىق جۇڭگو سەنئەتكارلىرى»، «جۇڭگو گۈزەل سەنئەتچىلىرى»، «جۇڭگو گۈزەل سەنئەتچىلەر يىلنامىسى» قاتارلىق لۇغەتلەرگە، بىر قىسىم ئەسەرلىرى مەملىكەتلىك «گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرى توپلىمى»غا كىرگۈزۈلگەن ھەمدە «خەلق گېزىتى»، «خەلق ئەدەبىياتى» قاتارلىق 70 نەچچە گېزىت - ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان. يەنە بىر قىسىم ئەسەرلىرى ھازىر جۇڭگو گۈزەل سەنئەت سارىيى، بېيجىڭ مىللەتلەر مەدەنىيەت سارىيى، سىچۇەن ئويما رەسىم مۇزېيى، تەيۋەن مۇزېيى ۋە خاتىرە سارايلىرىدا ساقلانماقتا.

شۆلىجۇ ئەپەندى ھازىر جۇڭگو گۈزەل سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ، جۇڭگو ئويما رەسساملار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ گۈزەل سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئۈرۈمچى شەھەرلىك گۈزەل سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى.

تەڭرىتاغ

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت،
قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب
1997 ـ يىل 5 ـ سان ئومۇمىي 64 ـ سان

ئەمەلىي نەتىجىمىز بىلەن پارتىيە 15 ـ قۇرۇلتىيىنىڭ غەلىبىلىك ئېچىلغانلىقىنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز

مۇندەرىجە

شېئىرلار

مەمتىمىن زاكىر، ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەت، تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن، تۆلەندى ئەزىم، ئايگۈل ھەمدۇللا، قۇربانە ئاخۇنباي، بۈئايشەم ھامىدىن، ئەخمەتجان تۇرۇپ، ۋارىسجان قاسىم 1

پوۋېست

كىسەل .... پەرھات تۇرسۇن 48

ھېكايىلەر

سەھرايى قىيامەتتىكى يېڭى ھېكايە .... ئەنۋەر مۇھەممەد 22
توختەك گاچا .... ئەكبەر سالىھ 35

ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق

ئەخمەت كەلپىن ئىنسانى، ئابدۇرىشىت ئېلى، مۇھەممەتتۇرسۇن ھامىت، ئەخمەتجان قۇربان، پەرھات كازىمى، پاشاگۈل ئىسمايىل، ئەنۋەر بوساق، ئىلھام زوردۇن، ئابدۇسەمەت قاراقورۇم، ئەكبەر ئۆمەر، ئېزىز نامان، نۇرئامىنەم ئەھەت 41

ئەدەبىي خاتىرە

ئۇنتۇلماس بەش كۈن........................ ئابلىمىت ئىمىن 85

مەخسۇس سەھىپە

مىكرو ماقالە 76

سەھنىدىن ئىكرانغىچە 78
ئاپتور، مۇھەررىر، كىتابخان 92

يۈزمۇ - يۈز

شائىر ۋە شېئىر .... يالقۇن ئەزىزى 80

تەرجىمىلەر

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچىلەر ئەسەرلىرىدىن 104

تەرمىلەر

يېڭى كىتابلاردىن پارچىلار 6
دۇنيادىكى بازىرى ئىتتىك كىتابلاردىن تەرمىلەر 94
مىسرالاردىن تەرمىلەر 108

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئەدەبىي ئۇچۇرلار 109

بۇ ساندىكى قىستۇرما رەسىم ۋە هۆسنىخەتلەرنى ئەكبەر سالىھ ئىشلىگەن.

تەھرىر ھەيئەتلەر

تۇرسۇن توختى (تەھرىر ھەيئەت مۇدىرى)، ئىمىن ئەھمىدى، مەمەتئېلى ئابدۇرېھىم، نەيىم يۇسۇپ، بۇغدا ئابدۇللا، ئازات سۇلتان، غوپۇر نۇر، ھەبىبۇللا مۇھەممەت، پەرھات جىلان، مۇختار مەخسۇت، ئابدۇقادىر جالالىدىن، پولات ھېۋزۇللا، ئەركىن نۇر، دىلشات مىجىت.

باش مۇھەررىر (كاندىدات ئالىي مۇھەررىر) ھەبىبۇللا مۇھەممەت
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر پولات ھېۋزۇللا

مۇھەررىرلەر: ئەركىن نۇر (مەسئۇل مۇھەررىر)، سەنەۋەر ئۇمەر، ئالىم خالىدىن

مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

شېئىرلار

ئوت ئۆچۈرۈش جەڭچىسىگە مەدھىيە

(ناخشا تېكىستى)

مەمتىمىن زاكىر

بىر تال تاماكا، بىر تال سەرەڭگە. . .
كىچىك بىر سەۋەنلىك كەلتۈرەر ئاپەت.
ئاتەش پىراققا ئايلىنىپ ئۆچقۇن،
قىلماس بىخۇتلا ھېچقانداق شەپقەت.

بىر تال ئۇچقۇندىن ئۆلغايغان يالقۇن،
تۇتاشتى دەرھال ئېگىز بىناغا.
پۇرقىدى روجەكتىن قويۇق قارا ئىس،
ھەممە يەر تولدى قىيا - چىياغا.

بەختىيار، خاتىرجەم ئۆتكەن بۇ ھايات،
ئوت ئىچىدە قالدى ئاڭا نە ئامال.
ياغدى بۇ جايغا شىپالىق يامغۇر،
جەسۇر جەڭچى كەلگەندە دەرھال.

ئۆينىڭ ئىچىگە كىرىپ بۇركۈتتەك،
ۋەھشىي ئەجدىھانىڭ بوغدى گېلىنى.
خەۋپ - خەتەردىن قۇتۇلدى بارچە،
تۇتتى ھەرمىللەت بىردەك قولىنى.

شېئىرلار

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەت

باھار، قارلىغاچ

دېرىزەمدىن كىرىپ - چىقىدۇ
بالكوندىكى قارلىغاچلاردەك
سۈبھىدىكى باھار شامىلى.
چۆمۈلگۈم بار باغرىمنى يېقىپ
مۇزدەككىنە دېڭىز سۈيىگە
بىراق يىراق دېڭىز ساھىلى.
باللاردەك مۆكۈپ يۈرىدۇ،
قارلىغاچلار پېشايۋان ئىزدەپ.
قۇت باھارنىڭ تۇنجى يامغۇرى،
سەگىتىدۇ ۋۇجۇدنى ئەجەب
ھەم باھاردەك قويىدۇ بىزەپ.
ئۇزۇۋاتاي تەشتەكتە باققان،
گۈللىرىمنىڭ غازاڭلىرىنى.
بىراق ئاشۇ غازاڭغا تامغان
سۈزۈككىنە تامچىنىڭ كۆزى
كۆرسىتىدۇ جىلۋە قىلىپ تۇرغان
ئۆتكەن باھار كۈلكىلىرىنى.
كەل قارلىغاچ ئۇۋا ياسىساڭ،
بىرەي ساڭا يۈرەك قېتىمنى.

كۈتۈش

بىر ساداغا قۇلاق سالىمەن،
يېنىمدىلا يېنىك تىۋىشى.
تەنھاغىنە كۈتۈپ قالىمەن،
يېقىندەكلا ئۇنىڭ كېلىشى.
يۈرىكىمگە ئوخشاپ قالىدۇ،
رىتىم بىلەن قەدەم ئېلىشى.
ھەم سائەتنى ئاتلاپ ماڭىدۇ،
قۇملۇقىمدا ئېغىر تىنىشى.
قۇچىقىمنى ئېچىپ قويىمەن،
ماكان قىلىپ قالسا دەپ ئۇنى.

غايىبانە گۈزەل بەدىنى،
يورىتىدۇ يېنىمدا تۈننى.
تۇغۇت كەبى ئۇلۇغ كۈتۈشلەر،
ئۈزۈلمەيدۇ تەنھالىقىمدەك.
يېقىندىكى ئاشۇ سادانى،
تونۇۋاپتۇ ئەمدى بۇ يۈرەك.

تازىلىق ئىشچىسى

قار گۈلىدەك توزۇپ چۈشىدۇ
لەختە - لەختە يۈرەك پارچىسى
ئالقىنىڭغا رىۋايەت بولۇپ.
كوچىلارغا ئۈنۈپ قالىدۇ
سەھەردىلا تازىلىق ئىشچىسى
بىر تىيىنغا سەكپارە بولۇپ.
چېكىسىگە گۈل قىسقان قىزلار،
ھەسرىتىنى سۆزلىمەس نېچۈن؟
ئايغا ئوخشاش دېغىنى يوشۇرۇپ،
بولۇتلارغا شۇڭغۇيدۇ يوچۇن.

تىرىكسەن قۇياش نېمىشقا
مەكتەپىدىن قايتقان بالىلار
سۈرىتىڭنى سىزىپ ئوينىسا؟
بەلكىم سېنى مازاق قىلمايدۇ
بوۋىسىدىن چۆچەك ئاڭلىسا.

يېيىلىدۇ كۆكۈم پەردىسى
يۈرەكلەرگە قارا تور بولۇپ،
كوچىلارنى كېزىپ يۈرىدۇ
تۈن كېچىدە تازىلىق ئىشچىسى
بولۇتلارنى سۈپۈرمەك بولۇپ.
بولۇتلارغا شۇڭغۇغان قىزلار
چېچىلىدۇ گويا قار بولۇپ.

ئەڭ بىچارە يېتىم بىر بالا

مەن دېڭىزنى كۆرۈپ باقمىغان،
بىراق ئۆزۈم دېڭىز قوينىدا.
بىر شەكىلسىز يوقلۇق قورامتاش،
چىڭقىلىدۇ يۈرەك ئاستىدا.
يۇلتۇز كۆزدىن تامغان تامچىلار،
يۇيۇندۇردى نامسىز تېنىمنى.
تۈننىڭ قارا سۇلىرى بىلەن،
سىيلاپ قويۇپ ئاستا قولۇمنى.
ھاياتىمنى تېرىپ قويغانمەن،
ھەر كۆزلەرنىڭ پەسىللىرىگە.
بورانغىلا ئوخشايدۇ بۇ جان،
سولىنىدۇ گۈلنىڭ بەرقىدەك
ئاجىز تەننىڭ قەپەسلىرىگە.
ماڭا ھېچكىم يېقىن ئەمەستۇر،
بوران سېنىڭ دولقۇنلىرىڭدەك.
شەھەردەكلا قۇشلار توزىغان،
باغ، ناۋاسىز پەسىللىرىڭدەك.
ماڭا ئەمدى ئېيتىپ بېرىڭلار،
ئەڭ چىرايلىق شېئىر توقۇشنى.
ئۆگىنىپمۇ قوياي مەنمۇ ھەم،
ئۆز - ئۆزۈمنى بەزلەپ قويۇشنى.
مەن دېڭىزنى كۆرۈپ باقمىغان
بىراق ھازىر ئۆزۈم بىر دېڭىز
ئەڭ ئاخىرقى قەدەملىرىمدىن،
قالار يەنە دېڭىز كەبى ئىز.
تاشقا ئۇرۇلغان نەپەسلىرىمدىن،
نازىل بولار قارشى قىرغاقتا،
يىغلامسىراپ يېڭى بىر سادا.
ئۇ ماڭىلا ئوخشاپ سىزىلغان،
ئەڭ بىچارە يېتىم بىر بالا.

شېئىرلار

تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن

ياقا يۇرت

يوچۇن ئۈنىڭ قىشى ئايازى،
نەشتىرىنى تىقىپ ئالار گاھ.
سىر بەرمەيدۇ چىرايلىق يازى
گاھ خوش قىلار، گاھ دېگۈزەر ئاھ.
ئايىغىغا سالساڭ پايانداز،
مىننەت بىلەن تاشلايدۇ قەدەم.
يۈرىكىڭدىن ياندۇرساڭ گۈلخان،
ساڭا قوشلاپ تونغۇزار ئەلەم.
گەر غازاتتا ئۆلگەن جەڭچىدەك
بارلىقىڭنى قىلساڭمۇ پىدا.
ئۇ مۇرداڭغا سوغۇق نەزەردە
سىقىم توپا تاشلايدۇ تۇۋا.

ئىككى غەزەل

1

كىشىنى ئازدۇرۇپ شەيتان زېمىندا ھەر بالا قىلدى،
بىراۋنى خاكسار ئەيلەپ، بىراۋنى نۇر، زىبا قىلدى.
سېغىنماي لايدىن ياساپ مەبۇت چوقۇندى باش ئۇرۇپ ئىنسان
ئاشۇ مەبۇتنى تىل تەگمەس ئەجەب يۈكسەك خۇدا قىلدى.
بىرىنى شاھ قىلىپ تەقدىر، بىرىنى قۇل - مالاي ئەتتى
بىرىنى ئەيلىدى زەردار، بىرىنى زەپ گادا قىلدى.
زېمىندىن ئايرىلىپ قالسا ئېگىز بولماس ئىدى ئاسمان،
بىرىگە يەتمىدى كۆزلەر، بىرىنى بەك پاكا قىلدى.
ئەزەلدە تەڭ ئىدى ئادەم، يالىڭاچ يەرگە چۈشكەندە،
زېمىندا پەرقىنى بەك چوڭ قىلىپ زەپمۇ خاتا قىلدى.
كىشىگە بەندە بولماقلىق گۇناھقۇ ئەي ئۇلۇغ تەڭرىم،
رىيازەت چەككىلى بەندەڭ ساڭا قانداق گۇناھ قىلدى.

2

نېمىشقا پەس قىلىپ قويدۇڭ پەلەك سەن مېھرىبان يەرنى،
نېچۈن نىمجانغا خار قىلدىڭ زەبەردەس پەھلىۋانلارنى.
سىلىپ يولۋاسقا سىرتماقنى ئۈچىنى تۈلكىگە بەردىڭ،
ئېشەككە ھەمسەپەر قىلدىڭ مەسىھدەك ھەر ئۇلۇغ ئەرنى.
نېمىشقا خۇشپۇراق گۈلنى تىكەنگە جۈپ قىلىپ چاتتىڭ
نېمىشقا تاشقا ئۇردۇڭسەن جۇلالىق لەئىلى گۆھەرنى.
نېمىشقا سۇ دېگەنلەرگە زەھەر زۇقۇمنى تەڭلەيسەن،
ئاياىسەن چاڭقىغان لەۋدىن شىپالىق ھەۋزى كەۋسەرنى.
نېمىشقا ياخشىغا كۈن يوق، يامانغا ھېچ ئۆلۈم يوقتۇر،
سېخىينى سەن گادا قىلدىڭ بېخىلدىن ئايىماي زەرنى.
سوراپ كۆردۈم جاۋاب بەردى پەلەك شۇدەم ماڭا شۇنداق:
دىماغىڭ سەزسە بەتبۇينى، قەدىرلەيسەن مۇئەتتەرنى.

ئۇنتۇلغان ئادەم

تۆلەندىن ئەزىم

ھەسرەتلىك ئۆتمۈشنىڭ قوينىدىن بىراۋ،
كەلمەكتە نەپرەتنى قەلبىگە كۆمۈپ.
ئادەمسىز شەھەرنىڭ سوغۇق دوقمۇشى،
تۇرماقتا بەختسىز بىر روھنى يۇدۇپ.
خارابە كوچىدىن ئۈچۈپ ئۆتكەن قۇش،
قونمىدى ياتسىراپ چىنار شېخىغا.
قۇياشنى ئۇخلىتىپ قويۇپتۇ تەڭرى،
يۇلتۇزسىز كېچىنى چىگىپ بېشىغا.

چۆللەردە ھالسىراپ يۈرگەن يولۇچى،
يوقالدى، ئازدىمۇ نەدە كۈلبىسى.
ئەجدادى، ئەۋلادى بولمىغان ئەزەل،
يوقالغان ئالەمدىن ھايات كۈلكىسى.
ئاپئاق قار ئۆزىنى تۇزۇتقان چاغدا،
چۆل ئارا سەرسان بوپ كەتتى بىر ئارمان.
ئېھتىمال ئۈممىدنىڭ توغۇلغان كۈنى،
بەخت بوپ چۈشكۈسى تەڭرىدىن پەرمان.

ھايات بوسۇغىسىدا

ئايگۈل ھەمدۇللا

يىقىلسام ئەگەر
كېتىۋېتىپ ئالدىڭدا
كۆرمەسكە سال مېنى ئەزىزىم،
يۆلىنىۋالغىن قولۇڭدىن كەلسە.
يىغلاپ قالسام ئارقاڭدا قېلىپ،
ئەگەر سۈرتەلمىسەڭ يېشىمنى،
سەن يەنىلا ئاڭلىماسقا سال
ئۆكسۈشلىرىمنى.
ھاياتلىق دېڭىزى شۇنداق رەۋىشتە،
بەزىدە تېپىز، بەزىدە چوڭقۇر،
چەكسىز يەنە تاردۇر ئاشۇنچە.
كىشىلىك تۇرمۇش شۇنداق قۇرۇلغان،
قارىساڭ ئاددىي، ئويلىساڭ قىيىن،
چۈشەنسەڭ ئۇ شۇنچە مۇرەككەپ.
تېيىزغا كىرسەڭ تەشنالىقى قانماس
جىسمىڭنىڭ.
چوڭقۇرغا چۆكسەڭ يەتمەس نەپىسىڭ،
چەكسىزلىك سۇر قوشىدۇ روھىڭغا
ئېھتىمال. . .
ئويلىنىۋالغىن بىرپەس سوغۇققان
قەدەم قويغىن ئاندىن ئەزىزىم
بۇ ھاياتنىڭ بوسۇغىسىغا.

يارىلانغان بۈركۈت

قۇربانە ئاخۇنباي

رامكىلانغان بۈركۈت خىيالى،
چوققىدىكى مىسكىن ئۇۋىدا.
پەرلىرىدە جانسىز نالە بار،
نابۇت بولغاچ ياۋنىڭ ئوقىدا.
بولۇت ھالقىپ نۇرلانغان ئىستەك،
چۈشلىرىگە ئايلاندى ئۈنسىز.
ئاتەش رەڭدە چاقنىغان جۈپ كۆز،
شۇنچە خىرە، شۇقەدەر نۇرسىز.
باچكىسىنى كۈتەر ئۇ يەنە،
قان سىرغىغان يۈرەكنى بەزلەپ.
ئاھ، ۋاپاسىز ئانىسى ئۈچۈن،
نە يۈرەركىن قەبرىلەر ئىزلەپ.

ئىككى شېئىر

بۇئايشەم ھامىدىن

سەن كەتتىڭ. . .

خازانلار تۆكۈلگەن چىغىر يوللاردا
سەن كەتتىڭ يىراققا ئاققان ئېقىندەك.
مەن قالدىم تەلمۈرۈپ كەينىڭدىن شۇدەم
چۆللەردە قۇرۇغان يالغۇز دەرەختەك.
سەن كەتتىڭ، يۈرىكىم ئەگەشتى بىللە
شادلىقىم توزىدى قۇش پېيى كەبى.
بۇ تۈنلەر ئويقۇدىن بىدارمەن بىدار،
ئەزىزىم ئاھ، ئەجەب سېغىندىم سېنى.
سەن كەتتىڭ، ئاي - يىللار ئۆزىدى بىر - بىر،
مەن قالدىم چۆللەردە ئىسمىڭنى يادلاپ.
ھەر تاڭدا قارايمەن رەڭدار ئۇيۇقتا
قاچانمۇ كېلەرسەن تاغ - داۋان ئاتلاپ.

شەبنەم - ئاشىقلار يېشى

تاڭ سەھەردە كىردىم گۈلباغقا،
چۈش قوينىدا ياتىدۇ چىمەن.
رەشىك ئوتى قىينار بۇلبۇلنى،
گۈل لېۋىنى ئۆپمەكتە شەبنەم.
تەئەججۈپتە ئويلاندىم ئۇزاق،
نېچۈن سىرلىق بۇ گۈزەل ئالەم.
گۈل ئىشقىدا ۋەيرانە بۇلبۇل —
گۈلنى ئەجەب قۇچىدۇ شەبنەم.
بىردىن ياپراق بەردىكى جاۋاب:
شەبنەم ئەسلى ئاشىقلار يېشى.
بۇلبۇلغا باق تەئەججۈپلەنسەڭ،
قۇرۇمايدۇ نەمدىن كىرپىكى.

ئۈچ شېئىر

ئەخمەتجان تۇرۇپ

ئاق قۇشقاچ

توڭلاپ قالغان يېگانە قۇشقاچ،
قار گۈلىنى ياتار قۇچاقلاپ.
ئېھ، بىتەلەي مۇشۇكمۇ شۇتاپ
تام تۈۋىدە ياتىدۇ ئۇخلاپ.

ئېلىپ ئاستا قۇشقاچنى قاردىن،
قانىتىنى كەتتىم مەن سىيلاپ،
ۋە قۇياشقا كۆز تىكىپ بىررەت،
يۈرىكىمگە كۆمدۈم ئاۋايلاپ.

پويىز ئاۋازى

يىراقلاپ بارماقتا پويىز ئاۋازى،
قوندۇرۇپ ناتىۋان قۇشنى ئۈستىگە.
«خەير» دەپ قولۇمنى كۆتۈرگەن پېتى،
ئادەمسىز بېكەتتە قالدىم جىممىدە.

ئادەمسىز بېكەتتە قالدىم جىممىدە،
مۇزلىغان دۇنيانى باغرىمغا بېسىپ.
ھاياتنى قايتىدىن سۆيدۈم ۋە يەنە،
نۇرسىمان بوينىغا مەھكەم ئېسىلىپ.

بەخت رىسالىسى

مەڭگۈلۈك بەختنى ئىزدىسەڭ ئەركەم،
قەلبىمنى قۇچاقلاپ ئالغىن قەلبىڭدە.
چۈشەنسەڭ، سارغايماس مۇھەببەت دېگەن
ئازابتىن تۆرەلگەن قۇشتۇر ئەسلىدە.

كەڭ يارات شۇڭا سەن ئاسمىنىڭنىمۇ،
(بولدۇقلاپ چىقىدۇ قەپەستىن زۇلمەت.)
ئېيتىشقا ھەقلىقمىز: «بىزلەر بەختلىك!»
تۇزۇسا تەنلەرنىڭ بەرگىدىن شۆھرەت.

شاراب بىلەن سىردىشىش

(رۇبائىيلار)

ۋارىسجان قاسىم

سەمەندەرمەن دوزاختىمۇ كۆيمەيمەن،
مۇنكىرلەرنىڭ گۆررىسىگە ئۆلمەيمەن.
جەننەت دېگەن ئەخمەقلەرنىڭ كۆلبىسى،
چىن ھاياتتىن باشقىسىنى سۆيمەيمەن.

*　　*

بىر رومكا ئىچىۋال كەل ئەي پەرىشتە،
زېرىكىپ قالىسەن مەي يوق ئەرشتە.
شارابنىڭ شۆھرىتى مەستلىكتە ئەمەس،
تەڭرىمۇ بىر تېتىپ قىلسۇن سۈرۈشتە.

*　　*

مەي ئىشقى قەلبىمدە ھەيۋەتلىك ئېقىن،
تامچىسى رومكامدا ياسايدۇ چېقىن.
مەھشەردە جىسمىمدىن پۇراپ تۇرسا مەي،
مۇنكىرلەر سوراققا كېلەلمەس يېقىن.

*　　*

شارابسىز ۋۇجۇدتىن دۇت - ئىس چىقارمىش،
ھەر تىنىقىدىن مىڭ ئىبلىس چىقارمىش.
پاشىمۇ چۈشىدە مەي ئىچسە ھەتتا،
پەرۋازدا سۇمرۇغدىن قالتىس چىقارمىش.

*　　*

مەي ئىچسەڭ كوچىغا جىق - جىق ئىچىپ چىق،
رومكاڭغا تولدۇرۇپ لىق - لىق ئىچىپ چىق.
شارابسىز جەننەتكە كىرىپ قالساڭ گەر،
مەي بولسا دوراختا دەرھال قېچىپ چىق!

*　　*

تالاي سەلتەنەتكە يېغىپ ئۆتتى قار،
مۇزلۇق قەسىرلەرگە سولىنىپ باھار.
مەستنىڭ لەۋزى بۈيۈك قۇيغىن ئىچەيلى،
ئۇيۇغان مۇڭلارنى تۆككىنە دىلتار!

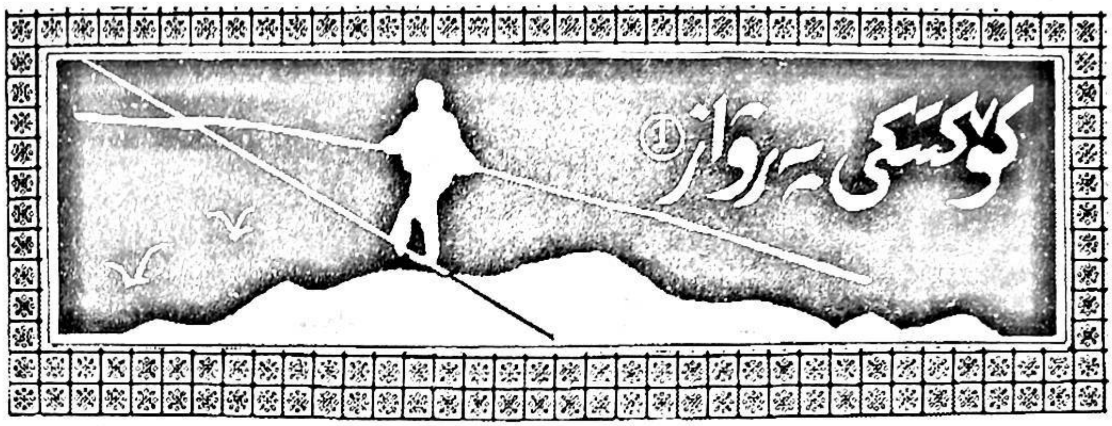

باتۇر روزى

مۇھەررىردىن: ئۇيغۇر ئوغلانى ئادىل ھوشۇر 1997 - يىل 6 - ئاينىڭ 22 - كۈنى چاڭجياڭ دەرياسىنىڭ سەنشيا بوغۇزىغا تارتىلغان سۇ يۈزىدىن ئېگىزلىكى تەخمىنەن 400 مېتىر، ئۇزۇنلۇقى 640 مېتىر كېلىدىغان پولات ئارغامچىدىن 13 مىنۇت 48 سېكۇنتتا ئۆتۈپ دۇنيانى تاڭ قالدۇرىدىغان مۆجىزە ياراتتى. ئۇ ئامېرىكا تەۋەلىكىدىكى كانادالىق كوچرائىن 53 مىنۇت 10 سېكۇنتتا سەنشيا بوغۇزىدىن ئۆتكەنلىكىدەك رېكورتنى ئاجايىپ زور سىلىشتۇرما بىلەن يېڭىلىدى.

ئادىل ھوشۇر يۈكسەك ۋەتەنپەرۋەرلىك روھ، قەتئىي ئىرادە بىلەن ئۇيغۇر دارۋازچىلىقىنى تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈپ دۇنياۋى مۆجىزە ياراتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ جاپالىق مەشق قىلىش، خەتەردىن، ئۆلۈمدىن قورقماسلىق ئىرادىسى بىلەن ھەقىقىي ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىنى نامايان قىلدى. ئۇ يېڭى دۇنيا جىننىس رېكورتىنى يارىتىپ جۇڭخۇا مىللەتلىرىگە، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىگە زور شان - شەرەپ كەلتۈردى. ۋەتىنىمىزدىكى ھەرمىللەت خەلق ئۇ «ئاسمان شاھى» بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

بىز ئۇنىڭغا بولغان چەكسىز تەشەككۈرىمىزنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، ئاسمان شاھى ئادىل ھوشۇرنىڭ ھاياتىغا بېغىشلاپ يېزىلغان «كۆكتىكى پەرۋاز» ناملىق كىتابنىڭ بىر بابىنى كىتابخانلار ھۇزۇرىغا سۇندۇق.

سەنشيا بوغۇزىدىكى جەڭ

ئىلاۋە: ئادىل — بىر قەھرىمان. لېكىن بۇ
قەھرىمان مىجىت ساۋۇتقا ئوخشاش يىراقنى كۆ-
رەر كۆزگە ۋە ئۆزىنى بېغىشلاش روھىغا ئىگە بىر
قوماندانىنىڭ ھىماتى ئاستىدا بارلىققا كەلگەن.
ئۇيغۇرلارنى دۇنياغا ۋە ئۆز - ئۆزىگە تونۇتۇشتىن
ئىبارەت ئىنتايىن مۇھىم ۋە مۇشكۈل سەپەردە
مىجىت ساۋۇتنىڭ يىراقنى كۆرەرلىكى ۋە ئۆزىنى
بېغىشلاش روھىنى ھەرگىز تۆۋەن مۆلچەرلىگىلى
بولمايدۇ. مىجىت ساۋۇتنىڭ ئادىلنى سەنشيا بو-
غۇزىدىن ئۆتكۈزۈش پائالىيىتىدە كۆرسەتكەن با-
تۇرلۇقى قەھرىمانىمىز ئادىلنىڭ باتۇرلۇقىدىن
قېلىشمايدۇ. مىجىت ساۋۇتنىڭ ئۇيغۇر دارۋاز-
لىق سەنئىتىنى قۇتقۇلدۇرۇۋېلىش ۋە ئۇنى تەرەق-
قىي قىلدۇرۇش، دۇنيا سەھنىسىگە ئېلىپ چى-
قىش يولىدا كۆرسەتكەن خىزمەتلىرى تارىخنىڭ
ئالتۇن سەھىپىسىگە پۈتۈلۈشكە مۇناسىپ. قې-
نى، ئەمدى ئۇنىڭ بايانلىرىنى ئۆز ئاغزىدىن ئاڭ-
لاپ باقايلى. . .

* *

گەپنى يىراقتىن باشلاشقا توغرا كېلىدۇ.
مەن تۇنجى قېتىم دار باغلىغاننى كۆرگەن چېغىم-
دا تېخى كىچىك ئىدىم. 1953 - يىلى بويى
پاكار، شاپ بۇرۇتلۇق، كەكە ساقال بىر دارۋاز-
نىڭ تۇمەن دەرياسى بويىدا دارغا چىققانلىقى پە-
قەت يادىمدىن كەتمەيتتى. ئۇ چاغدا داقا - دۇم-
باق، ناغرا - سۇناي ساداسى پۈتۈن شەھەردە
زىلزىلە پەيدا قىلغانىدى. شەھەردىكى ئۇلۇغ -
ئۇششاق ھەممىسى كوچىلارغا پاتماي، دەريا بويىغا
قاراپ كەلكۈندەك ئاققانىدى. بىر چاغدا دارنى
چۆرىدەپ ئولتۇرۇشقان ئالامان توساتتىن قىلىچ
بىلەن چاپقاندەك ئىككى قاشقا بۆلۈندى. بېشىغا
سەللە ئوراپ، تون - سەرۇپايىلارغا پۈركەنگەن
دارۋاز ياسىداق ئاتقا مىنىپ يېتىپ كەلدى - دە،
جامائەتكە تەكشى سالام بېرىپ چىققاندىن كېيىن،
تەڭشەكنى قولىغا ئېلىپ، ئارقا تام ئارغامچىسىغا
چەبدەسلىك بىلەن قەدەم باستى. دارۋاز ھەش -
پەش دېگۈچە ئىككىنچى ئاچىغا چىقىپ توختىدى ۋە
تەڭشەكنى قوچىقىدا توغرىسىغا قويۇپ، قولاق-
چۆپ ئۈستىدە بەداشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇپ، ئىك-

① شۇ ناملىق كىتابتىن پارچە

كى رەكئەت شۇكرى ناماز ئوقۇپ دۇئا قىلدى. ئاندىن دار ئۈستىدە خۇددى ئېتىزلىقنىڭ قىرىدا سۇ ياقىلاپ ماڭغاندەك بىخىرامان مېڭىپ كەتتى. پۇلى بارلىرى پۇل، پۇلى يوقلىرى ئۈستىباشلىرىنى داستىخانغا تاشلاشتى. كېيىن ئۇقسام بۇ دارۋاز دەل ئادىلنىڭ دادىسى هوشۇركام ئىكەن، دارۋازلىق سەنئىتىگە بولغان كۈچلۈك هۆرمەت تۇيغۇسى شۇ چاغدىن باشلاپلا قەلبىمدىن ئورۇن ئالغانىدى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەنمۇ تىياتىر كەسپىدىن ئايرىلىپ ئاپتونوم رايونلۇق سىرك ئۆمىكىگە مەسئۇل قىلىندىم. خەلقىمىز ئارىسىدىن يېتىشىپ چىققان سىركچىلەر يا ئىدارىسى يوق، يا تۇتقان ئۆيىنىڭ تايىنى يوق هالەتتە يۇرتمۇ يۇرت سەرگەردان بولۇپ ئويۇن قويۇپ يۈرەتتى. مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ ئالاقىدار هۆججەتلىرىدە خەلق ئارىسىدىكى سىركچىلەرنى تەشكىللەپ، مىللىي سىركنى راۋاجلاندۇرۇش هەققىدىكى قارارلار تالاي قېتىم تەكىتلەنگەن بولسىمۇ، نېمىشقىدۇر شۇكەملەرگىچە بىرەر ئەمەلىي ئىش قول تۇتۇپ ئىشلەنمىگەنىدى. مەن ئۆمەككە كەلگەندىن كېيىن قويۇق مىللىي تۈس ئالغان يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە سىرك سەنئىتىنى راۋاجلاندۇرۇشقا جىددىي ئەهمىيەت بېرىش كېرەكلىكىنى هېس قىلىپ، مەدەنىيەت نازارىتىگە دوكلات سۇندۇم، بىر يىلدىن كېيىن نازارەت 30 كىشىلىك شتات كۆرسەتكۈچى چۈشۈرۈپ بەردى. مىللىيلاردىن دەرهال 30 نەپەر سىركچىنى ئۆمەككە قوبۇل قىلدۇق. هازىر ئۇيان تاسقاپ، بۇيان تاسقاپ يۈرۈپ ئۇلاردىن 20 نەپىرى قالدى.

ئۇ چاغلاردا دارۋازلىق مىللىي تەنتەربىيەنىڭ بىر تۈرى دەپ قارىلىپ كېلىۋاتاتتى. مەنمۇ مىللىي تەنتەربىيە دېگەن ئۇقۇمنى ئانچە چۈشىنىپ كەتمەيتتىم. شۇنداقتىمۇ دارۋازلىقنى سىرك ئويۇنلىرى قاتارىغا كىرىدۇ، دەپ قارايتتىم. جەنۇبىي شىنجاڭغا بارغان چاغلىرىمدا خەلق سىركىنىڭ هازىرغىچە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان دارۋازلىقتىن باشقا شەكىللىرىنىمۇ ناگاندا بىر ئۇچرىتىپ قالاتتىم. كەسپداشلىرىمدىنمۇ بۇ هەقتىكى هېكايىلەرنى ئاڭلاپ تۇراتتىم. ۋاهالەنكى، شۇ ئاي، شۇ يىللاردا خەلق سىركىنىڭ دارۋازلىقنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تۈرلۈك ساقىندى شەكىللىرى يوقىلىپ كېتىش خەۋپىدە تۇراتتى. مەن ئۇلارنى ساقلاپ قېلىش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش نىيىتىگە كەلدىم. سەنئەت، سىرك دېگەنلەرنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكىنى چىڭ تۇتمىساق، مىللىي تۈس ئالغان شەكىللىرىنى راۋاجلاندۇرمىساق ئۇنىڭ هېچقانچە قىممىتى بولمايتتى. چۈنكى، بۇ خەلقىمىزنىڭ مەنىۋى هاياتىغا بېرىپ تاقىلىدىغان نېگىزلىك مەسىلە ئىدى. مەنىۋى جەهەتتىن زەئىپلەشكەن مىللەت مۇقەررەر يوسۇندا هاياتىي كۈچىدىن ئايرىلىپ قالاتتى. خەنزۇلارنىڭكىنى ئۆزلەشتۈرۈپ ئويناۋەرگەن بىلەن، بەربىر ئۇلارغا يېتىشىۋالغىلى بولمايتتى.

يېڭىسار سىرك ئۆمىكى هەققىدە جىق رىۋايەتلەرنى ئاڭلىغانىدىم. ئۇلار ئېغىر ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقلارغا يولۇقسىمۇ، خەلق سىركىنىڭ دارۋازلىقنى ئاساس قىلغان تۈرلۈك شەكىللىرىنى ياخشى ساقلاپ كەلگەن ۋە جاپاغا چىداپ زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ئويۇن قويۇشنى داۋاملاشتۇرۇپ ئەنئەنىۋى سىركچىلىكىمىزنى راۋاجلاندۇرۇپ كېلىۋاتقانىدى. ئۇلارنىڭ ئىقتىسادىي جەهەتتىن ئېغىر قىيىنچىلىقلارغا يولۇقىۋاتقانلىقىنىمۇ ئاڭلىغانىدىم. شۇڭا ئىشنى يېڭىسار سىرك ئۆمىكىنى قوللاشتىن باشلاش قارارىغا كەلدىم. دەسلەپتە ئۇلارغا بىر ماشىنا ۋە نەچچە ئون يۈرۈش كىيىم - كېچەك ئەۋەتىپ بەردىم. ئاڭلىسام، ئۇلار بۇ نەرسىلەرنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن قەۋەت خوشال بولۇپ كېتىشكەنىكەن. «بىزگە غايىبتىن ياردەم قىلغان كىشى قانداقراق ئادەمدۇ؟» دېيىشىپ قالغانىكەن. 1987 - يىلى ئۆمەكنى باشلاپ جەنۇبقا ئويۇن قويغىلى بارغان چېغىمدا ئۇلارنى يوقلاپ قوياي دەپ ئۆمەكنىڭ ئاتخانىغا ئوخشايدىغان ئەنجان تاملىق قورۇسىغا ئىزدەپ بارسام، ئۇلار قەشقەرگە ئويۇن قويغىلى كېتىپتىكەن. كېيىن مەن قەشقەرگە كەلسەم ئۇلار يېڭىسارغا ئۆتۈپ كېتىپتۇ. زۇنۇن قۇربان يوقلاپ بارغىنىمنى ئاڭلاپ كەينىمدىن قەشقەرگە ئىزدەپ كەلگەنىكەن. يېڭىسار سىرك ئۆمىكىدىن ئىبارەت بۇ باغنى بىنا قىلىپ مېۋە بەرگۈدەك هالەتكە يەتكۈزگىچە يەتكۈچە جاپا تارتىپ، ئاپتاپتا كۆيگەن چىرايلىرىنى رىيازەت قورۇقلىرى قاپلاپ كەتكەن، جېنى تۆمۈردىن پۇتكەن بۇ هۆرمەتلىك چال بىلەن شۇ يىلى قەشقەردە دىدار كۆرۈشتۇق.

1989 - يىلى شاڭخەيدە سەهنە سەنئەت بايرىمى ئۆتكۈزۈلمەكچى بولۇپ، مەدەنىيەت نازارىتىگە ئالاقە كەپتۇ. ئالاقىدە ئىلگىرى ئىچكىرى ئۆلكىلەردە قويۇلمىغان ئالاھىدە ئويۇنلار بولسا ئېلىپ كېلىش ئۇقتۇرۇلغانىكەن. ئىچكىرىدىكىلەر شۇ كەمگىچە دار ئويۇنىمىزنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. قورسىقىمغا جىن كىردى. دارۋازلىق سەنئىتىنى جاهانغا تونۇتۇشنىڭ بىر ياخشى پۇرسىتى كەلگەنلىكىنى هېس قىلدىم. پىلانىمنى نازارەتتىكىلەر تەستىقلاپ، يول خىراجىتى ئۈچۈن ئون مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ بەردى. دارۋازلىق مىللىي تەنتەربىيە دەپ قارىلىپ، دارۋازلىرىمىز كۆپرەك تەنتەربىيە كومىتېتى بىلەن ئالاقە قىلىۋاتاتتى. تەنتەربىيە كومىتېتىغا بېرىپ «دارۋاز-

لىق تارىخى ئۇزۇن ئەنئەنىۋى ئويۇنىمىز، دارۋاز-
لىرىمىزمۇ ئىچكىرىگە بېرىپ باقمىغان. پۇرسەت-
نى غەنىمەت بىلىپ، ئۇلارنى ئىچكىرىگە ئەكى-
رىپ باقمايلىمۇ؟» دېسەم، ئۇلارمۇ قىزىقىپ
قالدى ۋە شۇ چاغدىكى ئاممىۋى تەنتەربىيە باشقار-
مىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئەخمەت نىيازنى ماڭا
قوشۇپ قويدى. شۇيىلى ئەتىيازدا يېڭىسارغا بار-
دۇق. ئۈمەكتىكىلەر ئەنجان تامنى يۆلەپ، قوناق
شېخىنىڭ ئۇستىگە چىقىۋېلىپ ئاپتاپسىنىپ ئول-
تۇرۇشقانىكەن. شۇ چاغدا ئۇلار ئارتىسلىرىغا
ئىش ھەققى تارقىتالمىغىلى يېرىم يىل بولغانى-
كەن. زۇنۇنكام: «ئويۇن قويايلى دېسەك، ئويۇ-
نىمىزنى خەلق كۆرمەيدىغان بولىۋالدى. ھېلى
قاسساپقا، ھېلى كۆكتاتچىغا قەرز بولۇپ ئولتۇ-
رۇپ قالدۇق» دەپ ۋايساپلا كەتتى. زۇنۇنكامغا
تەسەللى بەردىم: «سىلەرگە بىر بازار تاپتىم.
ئەگەر مۇشۇ قېتىم يول تېپىپ قالساق، خۇدايىم-
نىڭ بەرگىنى شۇ، يول چىقماي قالسا، بېشى-
مىزغا كەلگەننى كۆرەرمىز. دەتتىڭىزكام دەپ باقام-
دۇق - قانداق؟» دېدىم. بۇ گەپ ئۇلارغا ياغدەك
ياقتى. «ئەمىسە قەشقەرگە بېرىپ، ئىككى - ئۈچ
كۈن ئويۇن قويۇپ، جامائەتنىڭ ئالدىغا داستىخان
يايىمىز» دېسەم، ئۇلار: «بۇ ئىشنى ئاتا - بوۋى-
مىز قىپتىكەن، بىزگە نومۇس ئەمەسمۇ؟» دەپ
ئۇنىمىدى. «سىلەر ئاتا - بوۋاڭلاردىن قالغان
باشقا ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ پەقەت شۇنىلا
قىلمىغان، شۇڭا مۇشۇ كۈنگە قالدىڭلار. دارۋاز-
چىلىقنىڭ شەكلى، خاراكتېرىدىن ئېلىپ ئېيت-
قاندا، داستىخان سالمىسا بولمايدىغان ئويۇن.
سىلەر خەلق قىزىقىپ كۆرىدىغان ئويۇننى بىكار-
غا، قىزىقمايدىغان ئويۇننى بىلەت سېتىپ قويىدى-
غان ئادەملەر، ئويۇن قويغىلى بارساڭلار، كىنو-
خانىنىڭ يازلىق كۇلۇبىغا ئىككى تال مومىنى
قاداپ دار ئويناپ بېرىمىز دېمىسەڭلار، بىلىتىڭ-
لارنى بىركىم ئالمايدۇ. سىلەر: ‹ جامائەت يەر
ئويۇنىمىزغا قىزىقىدۇ›، دەپ چوتنى خاتا سوققى-
نىڭلار بىلەن، ئەمەلىيەتتە ئۇلار دارغا بەكرەك
قىزىقىدۇ. دار ئويۇنى ئېگىزلىكتە ئوينىلىدىغان
بولغاچقا كىشىلەر بىلەت سېتىۋالمايمۇ كۆرەلەي-
دۇ. شۇڭا ئاتا - بوۋىلىرىمىز دارنىڭ ئوتتۇرىسى-
غا چىققان ۋاقتىدا ‹ ئامىن! ›، دەپ دۇئا قىلىپ،
‹ پالانىنىڭ ئېتىغا، پوكۇنىنىڭ تىللاسىغا›، دەپ
داستىخان سېلىپ كەلگەن، بولمىسا ئۇلار قانداق
جاھاندارچىلىق قىلىدۇ؟ نومۇس قىلساڭلار، نو-
مۇسنى مەنلا تارتاي، داستىخاننى مەنلا سالاي،
داستىخان سالمىساق ئويۇن كۆرگۈچىلەر پۇلنى
نېمىگە تاشلايدۇ» دەپ چۈشەندۈرسەم، ئۇلار ئا-
خىرى ماقۇللۇق بىلدۈرۈشتى. قەشقەرگە بېرىپ،
زۇنۇنكامنى ئەگەشتۈرۈپ، ئويۇن قويىدىغان مەي-

دان ئىزدەپ مېڭىپ كەتتۇق، بۇرۇن ئىگىسى
يوق يەرلەر ئۇ چاغدا بىزگە قىممەتلىك بولۇپ
كەتتى. بازار ئىگىلىكى يولغا قويۇلغان چاغلار
بولغاچقا، قەشقەردە تەرەتخانىغىمۇ پۇل ئالىدىغان
بولۇپ قاپتۇ. ھېيتگاھنىڭ مەيداننى مۇشكۇل قى-
يامەتتە ئاران ھەل قىلىپ ئويۇن قويۇشنى باشلى-
دۇق. ئويۇنىمىزنىڭ تەسىرى بىلەن قەشقەر خەل-
قىگە ئۈچ كۈن بايرام بولدى. بىز ئويلىغاندىنمۇ
نەچچە ھەسسە كۆپ ئادەم ئويۇن كۆرۈشكە قاتناش-
تى. ئامانلىق ساقلاشقىلا 67 نەپەر ساقچى كەت-
تى. ھېيتگاھنىڭ بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرىغىچە ئادەمگە
لىق توشۇپ كەتتى. پۇل يىغىشقىلا بەش ئەدىيال
ئىشلەتتۇق، جامەنىڭ دەرۋازىسىدىن تارتىپ تاكى
ئوردا ئالدىغىچە داستىخان كۆتۈرۈپ ماڭدۇق.
ئادەم جىق بولغان بىلەن يىغىلغان پۇل چاغلىق،
چەت ئەللىكلەر، بايلار ئېزىپ - تېزىپ 10 — 20 يۈەندىن
تاشلاپ قالمىسا، قالغانلىرى بىر موچەن - ئىككى
موچەندىن تاشلىدى. ئۈچ كۈن ئويۇن قويۇپ ئا-
ران ئۈچ مىڭ يۈەن يىغىپتۇق. بۇنى ئۈمەكتىكى-
لەرگە ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ئورۇن-
لاشتۇرۇشقا ئىشلىتىش ئۈچۈن تارقىتىپ بەر-
دۇق. تەييارلىقىمىزنى پۈتتۈرۈپ شاڭخەيگە قاراپ
يولغا چىقتۇق. شاڭخەيگە كېلىشىمىزگىلا قېرىش-
قاندەك قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى. ئويۇن قو-
يۇشقا بەلگىلەپ بېرىلگەن يېرىمىزگە بىرەر مېتىر
ئېگىزلىكتە سۇ يىغىلىپ قالغانىدى. دار باغلاش
ئىمكانىيىتى پۈتۈنلەي تۈگىگەنىدى. سەنئەت باي-
رىمىنىڭ ئىشىمۇ سۇغا چىلاشقانىدى. پۇل دېگەن-
نى غازاڭدەك سۈپۈرىۋالىمىز دەپ بارغانىدۇق،
مانا ئەمدى بىر تىيىن پۇل بېرىدىغان ئادەم يوق.
دارۋازلىقنى كۆرۈپ باقمىغان شاڭخەيلىك بۇ ئو-
يۇننى كۆرۈپلا قالسا چۈنتىكىدىن قانچە پۇل چى-
قىپ كەتكىنىنى تۇيمايلا قالىدۇ، دەپ ئويلىساق،
مانا ئەمدى يامغۇرنىڭ دەستىدە ئۈستەك بەرسەكمۇ
ئويۇن كۆرمەيدىغان بولۇپ قېلىشقانىدى. شاڭ-
خەي شەھەرلىك تەنتەربىيە كومىتېتى بىلەن ئالا-
قىلەشكەنىدۇق، ئۇلار تەنتەربىيە سارىيىنىڭ يەر
ئاستى ئۆيلىرىگە ياتىدىغان ياتىقىمىزنى ئورۇنلاش-
تۇرۇپ بەردى. يامغۇر سەل پەسەيگەن ۋاقتىتىن
پايدىلىنىپ خوڭكوۋ تەنتەربىيە مەيدانىدا ئىلگىرى -
كېيىن بىر مەيدان ئويۇن قويدۇق، تەشۋىقات ۋاراقلى-
رىنى بولىشىغا باستۇرۇپ شاڭخەينىڭ بۇلۇڭ -
پۇشقاق، خالتا كوچىلىرىغىچە تارقاتقان بولساق-
مۇ، ئويۇنىمىزغا تۇزۇك ئادەم يىغىلمىدى. يام-
غۇر توختىماي يېغىۋەردى. زەيدەپ كەتكەن ياتاق-
لاردا كۈنىگە ئىككى ۋاخ نان بىلەن چاي ئىچىپ،
بىرۋاخ ھەلەپنىڭ ئورنىدا يوقتىن ياخشىراق تاماق
يەپ، يامغۇرنىڭ توختىشىنى كۈتۈپ يېتىۋەر-
دۇق. قېرىشقاندەك يامغۇرمۇ توختىماي كەتتى.

ئېلىپ كەلگەن پۇلىمىزنىڭمۇ يولدا كىرا قىلىپ، خىراجەت قىلىپ، قورساق ھېقىپ دېگەندەك، ئۆپكىسى تۆگەپ كانىيى قالغانىدى. بىر ياقتىن پۇلنىڭ غېمىدە باش قاتسا، بىر ياقتىن ئاران قولغا كەلتۈرگەن غەنىمەت پۇرسەتنىڭ كۆپۈككە ئايلىنىپ يوقاپ كېتىۋاتقىنىغا ئىچىم ئېچىشاتتى. يامغۇر ئەمدىلا پەسكويغا چۈشۈۋىدى، ئارقىدىنلا بېيجىڭدا يۈز بەرگەن ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىنىڭ تەسىرىدە شاڭخەيدىمۇ ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتى باشلىنىپ كەتتى. ھەرخىل لوزۇنكا - پىلاكاتلارنى كۆتۈرگەن نامايىشچىلار قوشۇنى كوچا - كوچىلارغا كەلكۈندەك يامرىغىلى تۇردى. ئاخىرى شاڭخەي شەھىرىدىن ئۈمىدىمىزنى ئۈزۈپ، شاڭخەينىڭ شەھەر ئەتراپىدىكى ناھىيىلەردىن خېرىدار ئىزدەشكە كىرىشتۇق. قىستا - قىستاڭ ئاپتوبۇسلاردا ئۆرە تۇرۇپ سائەت - سائەتلەپ مېڭىپ كەتتۇق، بىراق، كۈتكەن نەتىجىگە ئېرىشەلمىدۇق. ھەممىلا يەردە كىشىلەر ئۆزىنىڭ ھەلەكچىلىكى بىلەن بولۇپ كەتكەنىدى. ئويۇن دېسە جان بېرىدىغان ئۇيغۇرلارنى كۆزىمىزگە سۈرتكىدەك بولدۇق. قورساق تويغۇزۇشتىن باشقىغا قىزىقمايدىغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسىلا شاڭخەي شەھىرىگە يىغىلىۋالغاندەك ھېس قىلدۇق. شاڭخەيگە كېلىپ 20 - كۈنى ئۈمىدىمىزنى پۈتۈنلەي ئۈزۈپ شىنجاڭغا قايتىپ كەتمەكچى بولدۇق. بىراق، چۆنتىكىمىز قۇرۇقدىلىپ قالغانىدى. باۋگاڭ پولات - تۆمۈر زاۋۇتىغا بېرىپ، زاۋۇتنىڭ پارتكوم شۇجىسى بىلەن كۆرۈشۈپ: «بىز شىنجاڭدىن سەنئەت بايرىمىغا قاتناشقىلى چىققانىدۇق. قايتىدىغان چېغىمىزدا ئىشچىلار سىنىپىدىن ھال سوراپ كېتەيلى، دەپ ئويلاشتۇق. ئۇنىڭ ئۈستىگە قايتىدىغانغا پۇلىمىزمۇ تۈگەپ قالدى. زاۋۇتۇڭلاردا بىر مەيدان ئويۇن قويۇپ بەرسەك». دېسەم، شۇجى: «بىز بەك ئالدىراش، ئويۇنۇڭلارنى كۆرىدىغانغا ۋاقىت يوق. ئەمما شىنجاڭغا كېتىدىغان پويىز بېلىتىڭلارنى بىز ئېلىپ بېرەيلى» دېدى. ئۇلاردىن بىكارغا پۇل ئېلىشقا يۈزىمىز تېخى چىدىمىدى. ئويۇن قويۇپ بېرەيلى دېسەك، ۋاقتىمىز يوق دەپ زادىلا ئۇنىمىدى. ئاخىرى ئىنسابىمىزغا ئېلىپ، شىنجاڭغا بېرىۋالايلى دەپمۇ تۇرىۋالماي، لەنجۇغا بېرىۋېلىشقا كېتىدىغان ئىككى يېرىم مىڭ يۈەننى دۇئا قىلغانىنىڭ ئورنىدا ئېلىپ قايتىپ كەلدىم. بۇ پۇل بىلەن لەنجۇغا ئاران كېلىۋالدۇق. لەنجۇدا ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتى شاڭخەيدىنمۇ بەكرەك ئەۋج ئالغانىكەن. شۇنداقتىمۇ تەنتەربىيە كومىتېتىدىكىلەر بىزنى قىزغىن قوللاپ، تەنتەربىيە مەيدانىنى ئويۇن قويۇشىمىزغا ئاجرىتىپ بەردى. ئادەممۇ جىق يىغىلدى. ھەممىلا يەر كۆزنى چاقنىدىغان ئاپتاپتا يېلىنجاپ ياتاتتى. بىراق، ئويۇننى ئەمدىلا باشلايلى دەپ تۇرساق، تۇساتتىن تەنتەربىيە مەيدانىنىڭ ئۈستىنى بۇلۇت قاپلاپ كەتتى. دەم ئۆتمەيلا يامغۇر شارقىراپ قويۇۋەتتى. دارۋازلىرىمىز دارغا چىقىشتىن ئەنسىرەپ قېلىشتى. ساقلىساق، يامغۇر ھېچ توختايدىغاندەك ئەمەس. بىر چاغدا ئاينۇر: «مەن دارغا چىقىۋېرىمەن» دەپ يۈگۈرۈپ كەلدى. مەن سەل ئىككىلىنىپراق ماقۇل دېدىم. ئاينۇر تەڭشەكنى قولىغا ئېلىپ «تاق - تاق» دەسسەپ چىقىپ كەتتى. يامغۇردا كۆڭلەكلىرى ھۆل بولۇپ بەدىنىگە چاپلىشىپ، ئىشىك تاقايدىغان دەمگىلا ئوخشاپ قالدى. ئويۇن كۆرگۈچىلەر گۈلدۈراس ئالقىش ساداسىنى ياڭرىتىۋەتتى. بايا دارغا چىقىشقا ئۇنىمىغان يىگىتلىرىمىز ئەمدى جىم تۇرالماي قالدى. مەمەتتۇرسۇن بىلەن ئادىلمۇ بەس - بەس بىلەن دارغا چىقتى. تەلىيىمىزگە ئۇلار داردىن ساق - سالامەت قايتىپ چۈشتى. ئۇلار دارنى ئويناپ بولۇشىغىلا يەنە ئاپتاپ چىقىپ كەتتى. ئاپتاپ بىز بىلەن مۆكۈشمەك ئويناۋاتقان ئوخشايدۇ، دەپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق. لەنجۇلۇقلار دار ئويۇنىمىزنى كۆرۈپ ھەيرانۇ ھەس قېلىشتى. ئويۇننى داۋاملاشتۇرۇپ قويىۋېرەيلى دېسەك، ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتى تېخىمۇ ئەدەپ كەتتى. ئىچكىرىدىكى پائالىيىتىمىز ئاساسەن مەغلۇبىيەت بىلەن ئاياغلاشتى. تاغارلاپ يىغىۋالىدىغان پۇللار، دارۋازلىرىمىزنى ئالتۇنغا كۆمىۋېتىدىغان شېرىن خىياللىرىمىزنىڭ ھەممىسى كۆپۈككە ئايلاندى. لېكىن كۆڭلۈمدە يەنىلا مەغلۇبىيەتكە تەن بەرگۈم كەلمىدى. «شارائىت يار بەرگەن بولسا چوقۇم چاڭ چىقىرىپ قايتىپ كېلەلەيتتۇق» دەپ ئويلايتتىم ئىچىمدە. «كەلمىگەن تەلەيدە ئاناڭنىڭ ھەققى بارمۇ؟» دەپ ئاچچىقىمغا هاي بەردىم. پويىز بىلەن قۇمۇلغا قايتىپ كەلدۇق. تەنتەربىيە كومىتېتىدىكىلەر قىزغىن كۈتىۋالدى، ئاممىنى ياخشى ئويۇشتۇردى. تەنتەربىيە مەيدانىغا دار باغلىدۇق. قۇمۇلغا سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئانچە بارمىغىنىغا قاراپ، ئۇلارنى ئويۇنغا قىزىقمايدىغان ئوخشايدۇ دەپ خاتا مۆلچەرلىگەنىكەنمەن. ئىشلار ئويلىمىغان يەردىن چىقىپ قالدى. قۇمۇلدا ئويۇنىمىز كارامەت ئالقىشقا ئېرىشىپ كەتتى. «تاشمۇ چۈشكەن يېرىدە ئەزىز» دېگەن گەپ راست ئىكەن. خەلقىمىزنىڭ دارۋازلارغا بولغان ھۆرمىتىنى مانا مۇشۇ يەردە كۆردۇق. بېلەت سېتىشقىلا بەش ماشىنا كەتتى. ئادەم دېگەن مەكتەپ - مەكتەپ، ئىدارە - ئىدارە، يېزا - يېزىلاردىن مىغىلداپ كوچىغا پاتماي كەلگىلى تۇردى. ئادەمنىڭ جىقلىقىدا ئالقانچىلىك يەرنىمۇ كۆرگىلى بولمايتتى، قۇمۇللۇقلار نېمە بالا تەگكەندۇ؟

دەپ ھەيران قېلىشتۇق. پۈتۈن قۇمۇل خەلقى
تەۋرەپ كەتتى، ئۇدا بەش كۈن توختىماي ئويۇن
قويدۇق. مەكتەپلەر مەخسۇس دەرس قاتارىدا ئو-
قۇغۇچىلارنى ئويۇن كۆرۈشكە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ.
ئاپئاق ساقاللىرى مەيدىسىگە چۈشكەن بوۋايلار،
ئاغزىدا بىر تالمۇ چىش قالمىغان مومايلاردىن
تاكى پوتلا - ماڭقىسىنى ئېقىتىپ، ئىشتان كىيە-
مەي يۈرگەن ئۇششاق باللارغىچە، بەزىلىرى ئې-
شەك هارۋىسى بىلەن، بەزىلىرى ۋېلسىپىت بى-
لەن، بەزىلىرى پىيادە تەنتەربىيە مەيدانىغا قاراپ
سەلدەك ئاقتى. ئاخىرقى كۈنلىرى يىراق - يىراق
يېزا - قىشلاقلاردىنمۇ كېلىپ كۆرۈپ كەتتى.
مەن مەدداھلىق قىلىپ، جامائەتكە هارماي سۆز-
لەپ تۇردۇم. ئارىدا بىر قېرى بوۋاي بىلەن مۇڭ-
دىشىپ قالدىم: «سىلەر بۇ دار ئويۇننى نېمانچە
كۆرۈپ كېتىسىلەر؟» دەپ سورىدىم. «ۋاي بالام،
75 ياشقا كىردىم،— دېدى ھېلىقى ئاق ساقال بو-
ۋاي،— هاشىم هاجىم كېلىپ دار باغلىغان ۋاق-
تىدا، بىز دېگەن ئېغەكنى يۆلەپ ئولتۇرۇپ كۆ-
رۈپ كەتكەن. سىزمۇ ئۇ چاغلاردا كىچىك ھەقا-
چان، بۇ ئىشلارنى بىلىپ كەتمەيسىز. رەھمەتلىك
هاشىم هاجىم بىر سۆزلىگىلى باشلىسا، يانچۇقى-
مىزدىكى پۇل دېگەن ئۆزلىكىدىن دىڭ - دىڭ
ئۇچۇپ چىقاتتى. دارۋاز بىر ياقتا قالسۇن، ھا-
شىم هاجىمنىڭ گېپىلا بايلىرىمىزنى «بۇگۈن مۇ-
شۇ مەيداندا هاشىم هاجىمغا ئات بەرمىسەم زادى
كەتمەيمەن» دېگۈزىۋېتەتتى. پۇلى بارلارنى «بۇ-
گۈن مۇشۇ پۇلۇمنى هاشىم هاجىمغا ئاتىۋەتمىسەم
هارام بولسۇن» دېگۈزىۋېتەتتى. گەپكە كارامەت
ئۇستا ئادەم ئىدى، رەھمەتلىك خوجىنىياز هاجى-
نىڭ تويىدا بۇ دار دېگەن، ھەي. . . گەپ قىلى-
ماڭ، 34 - يىللىرى ئىدى. بارات جۇۋازچى
ئىسىملىك قاغىلىقلىق دارۋاز دار باغلىغانىدى.
ھەممەيلەن ناھايىتى قىزىقىپ كۆردۇق؛ بىر چاغ-
دا داردىن لەپپىدە يىقىلىپ چۈشۈۋىدى، توي دې-
گىنىمىز بىردەمدە ھازىغا ئايلىنىپ كەتتى. چۈن-
كى، بارات جۇۋازچى كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقىچە
تىن تارتماي جان بەرگەنىدى. رەھمەتلىكنىڭ قەب-
رىسى ھازىرمۇ ئاستانىدە بار. ھەر يىلى ھېيت
ئايەمدە تۇپراق بېشىغا بېرىپ دۇئايى - تەگبىر
قىلىپ تۇرىۋاتىمەن. شۇ چاغدا رەھمەتلىك دار
باغلىغان ئۇجمە ھازىر قۇچاق يەتمەيدىغان بولۇپ
كەتتى. . .»
بوۋاي شۇ گەپلەرنى دەۋېتىپ كۆزلىرىگە
ئىختىيارسىز ئىسسىق ياش ئالدى. بىر تەرەپ-
تىن، خەلقىمىزنىڭ دارۋازلىرىمىزغا بولغان
ھۆرمىتىدىن قاتتىق تەسىرلەندىم، يەنە بىر تەرەپ-
تىن، ھاشىم ھاجىمغا قايىل بولدۇم. بۇ يەردە
مەدداھلىق قىلىپ يۈرسەم كىشىلەر مېنىمۇ

«دارۋاز» دەپ ئاتىۋالدى. بۇ گەپ ماڭا قاتتىق
تەسىر قىلدى. «دېمەك، ھاشىم ھاجىمنى ھاشىم
ھاجىم قىلغان ئۇنىڭ ناتىقلىقىكەن» دەپ ئويلى-
دىم ئىچىمدە. «ھاشىم ھاجىم ئۆمرىدە دارغا چى-
قىپ باققان ئادەم ئەمەس. بىراق، خەلق ئىچىدە
دارۋاز نامى بىلەن مەشھۇر. دېمەك، بۇ مەدداھ-
لىقمۇ يامان ھۈنەرئىكەن.» ئىچىمدە ھاشىم ھا-
جىمغا قول قويدۇم. مەنمۇ ھازىر زۆرۈرىيەت
تۈپەيلى دارۋازلىرىمىزغا مەدداھلىق قىلىپ بېرى-
ۋاتاتتىم. مانا ئەمدى قىلىۋاتقان ئىشىمغا نىسبە-
تەن مەندە باشقىچە بىر قىزىقىش پەيدا بولۇپ
قالدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۆز ئىشىمغا ئالاھى-
دە ئەھمىيەت بېرىدىغان بولۇپ قالدىم.
دارنى يىغىشتۇرۇپ ماڭىمىز دەپ تۇرغان
كۈنى بىر بوۋاي ھاسىراپ - ھۆمىدەپ قېشىمىزغا
كەلدى. «دارۋاز ئۇستام،— دېدى ئۇ ماڭا مۇرا-
جىئەت قىلىپ،— بىزنىڭ قارادۆۋىگە چىقىپ دار
باغلاپ بەرگەن بولسىلا، سىلىدىن ئۇ دۇنيا - بۇ
دۇنيا رازى بولۇپ كەتسەك، ماشىنا مەندىن،
سىلەرگە ئاتاپ بەش قوينىڭ بېشىنى كېسىمەن!» دەپ
كانىدەك چاپلىشىۋالدى. سۈرۈشتۈرسەك، قا-
رادۆۋە دېگەن جاي توختىخان ۋالىينىڭ يۇرتى
ئىكەن. «ئادەملىرى بەك كەپسىز، سەنئەتچىلەر
ئويۇن قويغىلى بارسا، تامنى ئۆرىۋېتىپ شاپاق
ئاتىدىغان خەق ئۇ، قىيىنىلىپ قالىسىلەر» دېدى
توختىخان ۋالىي. شۇنداقتىمۇ ئۇلارنىڭ بىزنىڭ
ئويۇنىمىزنى چوقۇم ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا ئې-
شەنچىم كامىل ئىدى. بىراق، ۋاقىت جەھەتتىن
قىسىلىپ قالغاچقا قارا دۆۋىگە بارالمىدۇق. قاي-
تىدىغان چېغىمىزدا توختىخان ۋالىي ئۆزىتىش
چېيى بەردى «قۇمۇل خەلقىگە بىر قېتىم ھېيت
قىلىپ بەرگىنىڭلارغا رەھمەت!» دېدى ئۇ قەدەھ
سۆزىدە، ئاندىن ئاينۇرنىڭ دادىسى ھەسەنجانغا قە-
دەھ تۇتۇپ: «ئاينۇرغا ئوخشاش باتۇر قىزلارنى
چوڭ قىلغانلىقلىرىغا تەشەككۈر!» دېدى. ھەم-
مىمىز ھاياجانغا چۆمدۇق. چاي ئۈنتۈلغۇسىز دە-
رىجىدىكى قىزغىن كەيپىيات بىلەن ئاياغلاشتى.
قۇمۇلدىن قايتىپ لۈكچۈن، پىچان، چىچان، تا-
غاچى. . . قاتارلىق جايلاردا يول بويى ئويۇن قو-
يۇپ ماڭدۇق. ھەتتا ھېچكىم ئويۇن قويۇپ باقمى-
غان تۇيۇق مازار غوجامدىمۇ دار باغلىدۇق. تۇ-
يۇق مازار غوجامنىڭ شەيخلىرىمۇ: «ھەزرىتى
ئەلى شاھ مەردانىنىڭ شاگىرتلىرى كەپتۇ» دەپ،
دار ئوينىشىمىزغا ئىجازەت بەردى. ئادەم دېگەن
زاراخەتمىگە يىغىلغاندەك يىغىلىپ كەتتى. «ئا-
دەملىرى ئۇنداق ئەسكى، مۇنداق ئەسكى، ئويۇن
قويغىلى كەلگەنلەرگە چالما ئاتىدۇ، شاپاق ئاتى-
دۇ» دېگەن ئادەملەر پىلدىن ياۋاش بولۇپ ئولتۇ-
رۇپ كېتىشتى. ئويۇننى باشلا - باشلىمايلا ئوتتۇ-

ريغا چىقىپ سۆزگە كىرىشىمەن. بۇنداق ئويۇنلاردا مىنىڭ سۆزۈم داردىن بەكرەك پۇلغا ئۆتىدىكەن ئەمەسمۇ؟ ئويۇن تۈگىگەندىن كېيىنلا كىشىلەرنىڭ مېنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ چاي بېرىشلىرىچۇ، تېخى! ئەگەر ئويۇننى بىكارغا قويۇپ بەرگەن بولساق قانچىلىك قىلىشىپ كېتەتتىكىن بۇ خەق؟! دار ئوينىغانلار بىر ياقتا قالىدۇ، «سىلىنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئالتۇن تېپىۋالغاندەك خۇش بولۇپ كەتتۇق ئەمەسمۇ، دارۋاز ئۇستام! قايماقتەك گەپ قىلىدىكەنلا ئۇستام، گەپلىرىنىڭ تەسىرىدە باغرىمىز ئېرىپ سۇ بولۇپ ئېقىپ كەتكىلى تاس قالدۇق، دېسىلە». كىشىلەر ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي مېنى ماختىشىپ كېتەتتى. پىچانغا كەلگەندە «دوستۇمنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ بويۇمدا قاپتۇ» دېگەندەك، چاي بەرگۈچىلەرنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرالماي، ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن پىۋىنى ئېچىپ، بىرنەچچە كۈن ئاغرىپ يېتىپمۇ قالدىم. ساقىمۇ ۋاقتى ئۆتكەن پىۋا ئىكەنلىكىنى بىلمەي كولدۇرلىتىپ قۇيۇۋېرىپتۇ. چاي ئۈستىگە چاي، زىياپەت ئۈستىگە زىياپەت. كۈندۈزى ئويۇن قويساق، كېچىسى مېھماندارچىلىق ئويناپ تۈنەپ چىقاتتۇق. تاپقان - تەرگىنىمنىڭ تايىنى يوق خەلق بىزنى مېھمان قىلىمىز دەپ بار - يوقىنى دوغا تىكىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ بىزنى مېھمان قىلىش ئۈچۈن قىلغان تەۋەككۈلچىلىكى دارۋازلىرىمىزنىڭ دارغا چىققان چاغدىكى تەۋەككۈلچىلىكىدىن قېلىشمايتتى. ئۇلار «سىلىنىڭ گەپلىرى كۆڭلىمىزگە ياغدەك ياقتى ئەمەسمۇ دارۋاز ئۇستام، گەپلىرىنى ئاڭلاپ بىز ئۆزىمىزنىڭ قەدىر - قىممىتىنى بىلىۋالدۇق. بىزگە بىرەر - يېرىمدەم مۆگدىشىپ ئولتۇرغىدەك پۇرسەت بەرسىلە بېشىمىز ئاسمانغا تاقىشاتتى ئۇستام» دەپ تۇرىۋالسا، كېيىم - كېچەكلىرىمنى سېلىپ يېتىپ بولغان ئادەم يەنە يېڭىباشتىن كىيىنىپ زىياپەتكە يۈرۈپ كېتەتتىم. بىز ئويۇن قويۇپ بارغانلىكى يەردە ياخشى ئادەملەرغۇ ئويۇنىمىزدىن تەسىرلەندى، ھەتتا يامان دېگەن ئادەملىرىمۇ — ئوغرى - قىمارۋاز، ھاراقكەش، لوكچەكلىرىمۇ — شامدەك ئېرىپ كەتتى. تاغاچىنىڭ ئادەملىرىنى ئۇنداق يامان - مۇنداق يامان دەپ ئاڭلىغانىدۇق. بىز بارساق ھەممەيلەن يىپتەك تەپ - تەكشى ئولتۇرۇپ ئويۇن كۆرۈپ كەتتى. يەرلىك ئادەملەرنىڭ ئۆزلىرىمۇ ھەيران قېلىشتى. ھاراقكەشلەردىن بىر - ئىككىسى «مۇشۇنداق گەپ قىلسا بولمامدۇ ئادەم دېگەن» دەپ ھاياجانلىنىپ يىغلاپمۇ تاشلىدى ۋە دارۋازلىرىمىزغا 50 يۈەن ئىئانە قىلدى. بۇنداق چاغلاردا ئۆزۈممۇ بىر قىسمىلا بولۇپ قالاتتىم. «مۇشۇنداق گەپ قىلىپ بەرسىلە، چىرايلىق ئولتۇرۇپ ئويۇن كۆرمەي، قىمار ئويناپ

نېمە قىلىمىز، بىزمۇ خۇدانىڭ ياۋاش بەندىسى ئەمەسمۇ، جېنىم ئاكا؟!» دەيدۇ يەنە بىرسى يېنىمغا كېلىپ. بەزىلەر خەلقتىن رەنجىيدۇ، خەلقتە گۇناھ يوق. گەپ ئۇلارنى قانداق تەسىرلەندۈرۈشنى بىلىشتە. بىز سەنئەتچىلەر، سېرىكچىلەر قىلىۋاتقان تەشۋىقاتنى بەزى مەجلىسخۇمار ئەمەلدارلار ھەرگىز قىلالمايدۇ. بىز سۆڭەكى يوق گەپ قىلىمىز. ئويۇن كۆرگۈچىلەرنى تەسىرلەندۈرۈش ئۈچۈن گەپنى «تەڭرىنىڭ قۇدرىتى - ئىناۋىتى بىلەن مۇنبەت زېمىننى جەننەتتەك ياشنىتىپ تۇرغان ئەزىز خەلق» دېگەندەك ئىبارىلەر بىلەن باشلايمىز. ئۇلارنىڭ روھىغا مەدەت بېرىمىز. شۇڭا كىشىلەر قايناۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك جىمىپ كېتىشەتتى. شۇ قېتىم پىچاندا سىياسىي كېڭەش يىغىنىغا ئاتاپ ئويۇن قويىۋاتساق، تۇساتتىن يەتتە بال بوران چىقىپ كەتتى. بۇ چاغدا ئاينۇر دار ئويناپ، دارنىڭ ئوتتۇرىغا كېلىپ قالغانىدى. بىچارە يا كەينىگە يانالماي، يا ئالدىغا ماڭالمايدۇ. ئارقانغا ئېغىرلىقىنى تاشلاپ قىمىر قىلماي تۇرىۋالدى. ئاينۇردىن ئەنسىرەپ يۈرىكىم ئاغزىمغا قاپلىشىپلا قالدى. ئويۇن كۆرىۋاتقان قېرىلار قولىنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىشىپ كەتتى. بورانمۇ تەدرىجىي پەسەيدى. ئاينۇرمۇ ئامان - ئېسەن داردىن چۈشۈۋالدى. بىزمۇ ئەنە شۇنداق خەتەرلەرگە تەۋەككۈل قىلدۇق. جامائەتمۇ ئويۇنىمىزنى تەۋەككۈل قىلغانغا يارىشا قىزغىن كۆرۈپ بەردى. بىراق، بىز ئويۇن قويۇپ تۇرپانغا كەلگەندە ئويۇن كۆرىدىغان ئادەم چىقماي قالدى. مەن بۇ تۇرپانلىقتىن نارازى بولۇپ قالدىم. خەلقنىڭ شۇنداق ئېسىل ئەنئەنىۋى سەنئىتىنى قويۇپ بەرسەك، پۈتۈن بىر تۇرپاندىن «بىلىتى ئاران بەش موچەنكەن، ناھايىتى مۇز كالتىكىدىن بىرەرنى كەمرەك يېسەك بولىدىكەنغۇ؟» دەيدىغان ئادەم چىقمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئاچچىقىم كېلىپ يېنىپ چىقتىم. دارۋاز ئۆمىكىمىزمۇ يېڭىسارغا كەتتى. ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئېيتقاندا، بۇ قېتىمقى سەپىرىمىز يەنىلا مەغلۇبىيەتلىك سەپەر بولدى. دارۋازلىرىمىزنى كەمبەغەل پېتى ئېلىپ چىقىپ، يەنە كەمبەغەل پېتى يولغا سېلىۋەتتىم. ئۇلارنى ئۇزىتىۋاتقان چېغىمدا ئىچىم سىيرىلىپ يىغلىۋەتكىلى قىل قالدىم. ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، بۇ قېتىمقى مەغلۇبىيەتنىڭ سەۋەبلىرى ئۈستىدە كۆپ ئويلاندىم. مەغلۇبىيەتنىڭ سەۋەبى داردا ئەمەس، دارۋازدىمۇ ئەمەس، بەلكى شارائىتتا ئىدى. بۇ قېتىمقى مەغلۇبىيەت مېنى ئانچە ئۈمىدسىزلەندۈرەلمىدى، ئەكسىچە دارۋازلىق سەنئىتىنى قۇتقۇزۇپ قېلىش ئىرادەمنى ھەسسىلەپ كۈچەيتىۋەتتى. بۇ قېتىمقى ئويۇن قويۇش سەپىرىدە دارۋازلىقتىن ئىبارەت بۇ ئۇزاق ئەسىر-

لىك ئەنئەنىۋى مىراسىمىزغا بولغان ئىشتىياقىم تېخىمۇ كۈچەيدى. «خەپ، سەن مىجىت، شارائىت چەكلىمىسى تۈپەيلى ئەجەل گىردابىدا ئىڭراۋاتقان بۇ ئېسىل ئەنئەنىۋى سەنئىتىمىزنى قۇتۇلدۇرۇپ قالالمىساڭ، كەڭرى بوشلۇقتا پەرۋازغا سالالمىساڭ، مىجىت بولماي كەت. سەندەك نانقېپىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەن داداڭغىمۇ لەنەتلەر ياغسۇن!» دېدىم ئىچىمدە ئۆز - ئۆزۈمگە قەسەم بېرىپ. تالاي كېچىنى دارۋازلىرىمىزنىڭ تەقدىرى ھەققىدە باش قاتۇرۇپ، كىرپىك قاقماي ئۆزاتتىم. ۋۇجۇدۇم شېرىن ئەمما ئازابلىق ھاياجان بىلەن لەرزىگە كەلدى. «يولۋاس ئىزىدىن قايتماس، يىگىت سۆزىدىن» دېگەندەك، تا ھازىرغىچە بۇ نىيىتىمدىن بىر مىنۇتمۇ ۋاز كەچمىدىم. ئەجدادلىرىمىز دارۋازلىق سەنئىتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئەۋلاد - ئەۋلادلاپ جانىنى تىككەن يەردە، مەن نېمىشقا ئۆزۈمنى بېغىشلىيالمىغىدەكمەن؟ مۇشۇ نىيىتىمنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشىمغا ياردەم بېرەلەيدىغان پۇرسەتلەرنى سەزگۈرلۈك بىلەن بايقاشقا ۋە ئۈنۈملۈك پايدىلىنىشقا جىددىي تەييارلىنىپ تۇردۇم.

تەلىيىمگە يارىشا، شۇ يىلى كۈزدە ئۈرۈمچىدە ئالتۇن كۈز سەنئەت بايرىمى ئۆتكۈزۈلدى. بۇ پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويغۇم كەلمىدى. مەدەنىيەت نازارىتىگە ئىلتىماس قىلىپ دارۋازلارنىڭ خىراجىتى ئۈچۈن 5 مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ كەلدىم. يېڭىساردىن، كۇچادىن، غۇلجىدىن جىمى دارۋازلارنى ئۈرۈمچىگە يىغدىم. ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيىنىڭ ئالدىدا دار باغلىدۇق. تۆمۈر داۋامەت باشچىلىقىدىكى ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىدىن تارتىپ ھەرقايسى نازارەتنىڭ نازىرلىرىغىچە ھەممىسى ئويۇن كۆرۈشكە قاتناشتى. ئويۇن باشلاش مۇراسىمىدا جامائەتكە، جانابى رەئىسلىرىمىزگە نۇتۇق سۆزلىدىم: «مىللىتىمىزنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق ئۇزاق تارىخقا ئىگە، يازما تارىخلاردا ئالاھىدە قەيت قىلىنغان دارۋازلىقتىن ئىبارەت مۇشۇنداق ئېسىل مەدەنىي مىراسى ھالا بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە بازار ئىگىلىكىنىڭ ئەجەللىك زەربىسىگە دۇچ كېلىپ ۋەيران بولۇش گىردابىغا بېرىپ قالدى. بۇ مىراسقا ۋارىسلىق قىلغۇچى ئەزىمەتلىرىمىز پۇت دەسسەپ تۇرغىدەك زېمىن، ماھارىتىنى، شان - شەۋكىتىنى جەۋلان قىلدۇرغىدەك بوشلۇققا ئېرىشەلمەيۋاتىدۇ. يېڭىسار سېرىك ئۆمىكى زۇنۇن قۇربانىنىڭ تەشكىللىشى بىلەن 1955 - يىلى قۇرۇلغان. ھازىرغىچە 34 يىللىق تارىخنى باشتىن كۆچۈردى. ئۇلار 1957 - يىلى ئۈرۈمچىگە كېلىپ ئۆمەكنى ‹خەلق سېرىك ئۆمىكى› دەپ كېڭەيتىپ قۇرغان. 1961 - يىلى ئۇلار قەشقەرگە چۈشۈرۈۋېتىلگەن. 1967 - يىلى يېزا - يېزىلارغا تارقاقلاشتۇرۇلۇپ يوق قىلىنىۋېتىلگەن. ئەسلىدە شىنجاڭنىڭ سېرىكىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان مۇشۇنداق بىر ئۆمەك نېمە ئۈچۈن تارقىتىۋېتىلىپ، ئىچكىرىدىن خاتالىق ئۆتكۈزۈپ سۈرگۈن قىلىنغان ئاققۇن ئۆمەك ئۇلارنىڭ ئورنىغا دەسسىتىلىپ تا ھازىرغىچە ئاپتونوم رايونلۇق سېرىك ئۆمىكىنى بېشىغا كىيىپ ياتىدۇ؟ ئەجەبا، سۈرگۈن قىلىنغانلارغا باشپاناھ بولغان بۇ ئۆمەك نېمىشقا ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئىگىلىرىگە تا ھازىرغىچە باشپاناھ بولالمايدۇ؟ باشقىلارنىڭ سىياسىتى ئۆز ۋاقتىدىلا خاتا ھالدا ئەمەلىيلەشتۈرۈلىدۇيۇ، نېمىشقا ئۆز ۋاقتىدا خاتا ھالدا تارقىتىۋېتىلگەن ‹شىنجاڭ خەلق سېرىك ئۆمىكى› (ھازىرقى ئىسمى يېڭىسار دارۋاز ئەترىتى) نىڭ سىياسىتى تا ھازىرغىچە ئەمەلىيلەشمەيدۇ؟ خارۇ-زارلىقتا ياشاۋاتقان دارۋازلىرىمىزنىڭ مالامەتلىرى، ئەنئەنىۋى مىراسلىرىمىز دۇچ كېلىۋاتقان بۇنداق پاجىئەلىك قىسمەت پارتىيە رەھبەرلىكىدىكى پارلاق سوتسىيالىستىك تۈزۈمىمىزنىڭ شەنىگە داغ كەلتۈرمەي قالارمۇ؟ مۆھتەرەم رەھبىرىي يولداشلار، قەدىرلىك جامائەت، دارۋازلىق سەنئىتىمىزنى قۇتۇلدۇرۇۋالايلى! ئەجدادلىرىمىزنىڭ روھى قورۇنۇپ قالمىسۇن! ھەممىمىز دارۋازلىرىمىزنىڭ بەختى ئۈچۈن دۇئا قىلايلى!» سۆزۈم تۈگىشىگىلا ئاتۇشلۇق بىر ئادەم نەق مەيداندا مىڭ يۈەن پۇلنى ئاتىدى. مەن ئۇنى نەق مەيداندا دارۋازلارغا ئۈلەشتۈرۈپ بەردىم. تۆمۈر داۋامەت دارۋازلارنى قوبۇل قىلىپ ھال - ئەھۋالىنى سورىدى. بىزنى دۆلەت باقمىسا، سودىگەرلەرچىلىك قىلىشتىن باشقا يولىمىز قالمىدى. يا دار ئويناپ پۇل تاپالمىساق، يا مائاش ئالالمىساق. . . دەپ ھەممىسى بىر ئېغىزدىن دەرد تۆكتى. تۆمۈر داۋامەت نازىر مۇھەممەت زۇنۇن قاتارلىقلارنى چاقىرىپ قىسقىغىنە نەق مەيدان يىغىنى ئېچىپ، دارۋازلارنى مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ باشقۇرۇشىغا تاپشۇرۇپ بەردى. خۇشاللىقتىن ئۆزۈمنى قويغىلى يەر تاپالماي قالدىم. «تاتلىق ئۈزۈمنىڭ پۇتىقى تولا، ياخشى ئىشنىڭ چاتىقى» دېگەندەك، رەئىسنىڭ كۆرسەتمىسىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش جەريانىدا نۇرغۇن توسالغۇلارغا يولۇقتۇق. مەن ئەتىسىلا رەئىسنىڭ كۆرسەتمىسىنى ئاخبارات ئورۇنلىرىغا تارقىتىپ ئېلان قىلدۇرۇۋەتكەنىدىم. ئۈچ ئايغىچە يول مېڭىپ دارۋازلارغا شتات ھەل قىلالمىدۇق. ئاخىرى يەنە تۆمۈر داۋامەتنىڭ قوللىشى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى مەخسۇس مۇشۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن يىغىن ئاچتى. مەن يىغىندا يەنە نۇتۇق سۆزلىدىم: «بىز نۇرغۇن مەدەنىي مىراسلىرىمىزنى ئارخېئولوگىيىلىك قېزىلمىلار، يازما تارىخي

خاتىرىلەر ئارقىلىق بىلىۋاتىمىز، بىراق، بۇ مە-
دەنىي مىراسلىرىمىز ئىچىدە بىزگە بىردىنبىر ھا-
يات يېتىپ كەلگىنى دارۋازلىق، دارۋازلىقنى تا-
رىختىن بۇيان ئادەم ئادەمگە ئۆگىتىپلا كېلىۋاتى-
دۇ. يا بىز ئۇنى تام سۈرەتلىرىدىن ياكى قېزىل-
مىلاردىن تېپىۋالمىدۇق. دارۋازلىقىمىزنىڭ
نەچچە مىڭ يىللىق تارىخقا ئىگە ئىكەنلىكىنى خەن-
زۇ تارىخچىلارمۇ يېزىپ قالدۇرۇپتىكەن. ھازىر-
قى دارۋازلىرىمىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرى تۆت يۈز يىلدىن
ئارتۇق دەۋرنى دارۋازلىق بىلەن ئۆتكۈزۈپ، بۇ
مىراسنى بىزگە تىرىك پېتى يەتكۈزۈپ بەردى.
ئەمدى بىزنىڭ دەۋرىمىزگە كەلگەندە ئاتا - بوۋى-
لىرىمىز ئۆچۈرىۋەتمەي يېقىپ كەلگەن بۇ چىراغ-
نى ئۆچۈرۈپ قويساق، بىزگە بۇنىڭدىن ئارتۇق
جىنايەت بولمايدۇ. سىلەر ھۆكۈمەت ئىشلىرىنى
باشقۇرۇپ تۇرىۋاتقان مۇشۇ ئاي، مۇشۇ كۈنلەردە
ئاتمىش يىللىق ئۆمرىنى دار ئۈستىدە ئۆتكۈزگەن
بىر دارۋاز يەكەننىڭ چايخانىسىدا كىم بىر پىيالە
چاي قۇيۇپ بېرەركىن، دەپ كىشىلەرنىڭ قولىغا
تەلمۈرۈپ ئولتۇرسا، يەنە بىر دارۋازىمىز كۇچا
بىلەن غۇلجىنىڭ ئارىلىقىدا قاتراپ ئاخىرەتلىكى
ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان يەتتە مېتىر خامغا پۇل تا-
پالماي يۈرسە، سىلە - بىزلەرگە نومۇس ئەمەس-
مۇ؟ بىزنىڭ دەۋرىمىزدە خەلق سەنئەتكارلىرىنىڭ
كۆرىدىغان كۈنى مۇشۇمۇ؟ رەئىسلىرىمىز كۆڭۈل
بۆلىۋاتقان شارائىتتا سىلەر بۇ ئىشقا بويۇنتاۋلىق
قىلماڭلار. ئۇيلايمەنكى، سىلەرگە خەلق رەھمەت
ئېيتىدۇ. دارۋازلارنىڭ تەقدىرىنى ھەل قىلغى-
نىڭلار ئۈچۈن خەلق سىلەرگە دۇئا قىلىدۇ. مۇ-
شۇ ئىشىڭلار تۈپەيلى خەلقنىڭ قەلبىدىن مەڭگۈ
ئورۇن ئالىسىلەر.» بۇ گەپلىرىمنى ئاڭلاپ يە-
غىندىكىلەر ھاياجانلىنىپ جايىدا ئولتۇرالماي
قالدى. مۇناسىۋەتلىك نازارەت ۋە باشقارمىلارنىڭ
باشلىقلىرى: «ئۇ ئىشنى مەن ھەل قىلىمەن»
دېسە، «بۇ ئىشنى مەن ھەل قىلىمەن» دەپ،
بەس - بەس بىلەن مەيدىسىگە مۇشتلىغىلى تۇر-
دى. شۇنداق قىلىپ 20 كىشىلىك شتات كۆر-
سەتكۈچىنى ئۇڭۇشلۇق ھەل قىلىۋالدۇق. ھۆكۈ-
مەتنىڭ قارارىدا: «بۇنىڭدىن كېيىن دارۋازلار-
نىڭ مۇئامىلىسى ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىنىڭ،
دراما ئۆمىكىنىڭ ئارتىسلىرى بەھرىمەن بولىۋات-
قان مۇئامىلە بىلەن ئوخشاش بولىدۇ. بۇلارنى
ھەرگىز ‹دېھقانلار، خەلق ئارتىسلىرى، سەھرا-
لىق›دەپ كەمسىتىشكە رۇخسەت يوق» دەپ ھۆ-
كۈمنامە قىلىۋېتەكەندى. ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي
يېڭىسارغا بېرىپ ئۆمەكنى ئۆتكۈزىۋالدۇق: «تا-
رىخىڭلار يېڭىۋاشتىن يېزىلىشقا باشلىدى. سىلەر
نۇرغۇن جاپا - مۇشەققەتلەرنى باشتىن كۆچۈرۈپ،
ئويۇندا دارىدىن، تۇرمۇشتا پىلسىرات كۆۋرۈكى-
دىن ئۆتۈپ، ئاخىرى پۈت قويغۇدەك زېمىن،
پەرۋاز قىلغۇدەك ساماغا ئېرىشتىڭلار!» دېدىم
ئۇلارغا ھاياجان بىلەن. مەنمۇ بۇرۇنقى جىسمانىي
ۋە روھىي جەھەتتىن تارتقان پۈتمەس - تۈگىمەس
ئازابلىرىمغا خاتىمە بېرىپ پۇخادىن چىققانىدىم.
ئاشماقچى بولغان داۋانلىرىمنىڭ تۇنجىسىدىن مۇ-
ۋەپپەقىيەتلىك ئاشتىم. بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردىكى
خۇشاللىقىمغا گەپ توغرا كەلمەيدۇ. بىراق، ئال-
دىمدا يەنە نەچچە داۋان مېنى ساقلاپ تۇراتتى.
دارۋازلىق سەنئىتىنى مەملىكەتكە ۋە دۇنياغا تو-
نۇتۇشۇم كېرەك ئىدى. مۇھىمى شۇ ئاساستا ئۇي-
غۇرلارنى ئۆز - ئۆزىگە تونۇتۇشۇم كېرەك ئىدى!

شۇندىن كېيىنكى يەتتە يىلدا مەملىكەت ئى-
چىدىكى 20 نەچچە شەھەردە ۋە شياڭگاڭ، تايلا-
ند، مالايشىيالاردا ئويۇن قويۇپ ئۇيغۇر دارۋازچى-
لىقىنى مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىغا تونۇتتۇق.

سەنشيا بوغۇزىدىن ئۆتىدىغانىنىڭ گېپى چى-
قىۋىدى، قورسىقىمغا يەنە بىر قېتىم جىن كىر-
دى. مەن تۆت كۆز بىلەن كۈتۈپ كېلىۋاتقان ئەڭ
ياخشى پۇرسەتنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى ھېس
قىلدىم. پۇرسەت غىل - پال چاقناپ ئۆتۈپ كې-
تىپ قالىدىغان بىر چاقماق، ئۇ ۋاللىدە يورۇق-
لۇق بەرگەن چاغدىكى ئەنە شۇ بىر لەھزىنى چىڭ
تۇتىۋالساق ۋە ئۇنىڭدىن ئەپچىللىك بىلەن پايدى-
لىنالىساق، ئۇنىڭ نۇرىنى تاغۇ تاش، دالا - قىر-
لاردىن مىليونلىغان كىشىلەرنىڭ قەلب كەڭلىكى-
گە كۆچۈرۈپ كەلگىلى ۋە بۇ بىر دەقىقىلىق يو-
رۇقلۇقنى كۆڭۈلدىن - كۆڭۈلگە، كۆزدىن -
كۆزگە يول ئېلىپ بارالايدىغان مەڭگۈلۈك يورۇق-
لۇققا ئايلاندۇرغىلى بولىدۇ. دېمەك، دەقىقىدىن
ئىبارەت بۇ تاسادىپىيلىق ئىچىدە مەڭگۈلۈكتىن
ئىبارەت بۇ مۆجىزىنى ياراتقىلى بولىدۇ، پۇرسەت —
بىر دانە قۇم، ئۇنى بايقاش ۋە تونۇۋېلىش بەك
مۈشكۈل. ئەگەر ئۇنى بايقىيالىساق ۋە ئۇنىڭدىن
ئۇنۇملۇك پايدىلىنالىساق، ئۇ پۈتكۈل تارىخقا
ھۆسن قوشۇپ تۇرالايدىغان بىباھا گۆھەرگە ئاي-
لىنىدۇ. بۇ گۆھەر ئىنسانىيەتنى ئۆز - ئۆزىگە
تونۇتىدىغان ئەڭگۈشتەر. دەقىقىنى مەڭگۈلۈككە،
قۇمنى گۆھەرگە ئايلاندۇرۇپ مۆجىزە يارىتىش
ئۈچۈن بىزنى ئەڭ تەقەززا قىلىدىغان نەرسە يەنىلا
قەھرىمان. بىزدە قەھرىمان كۆپ، بىراق، پۇر-
سەت ئاز، ھەتتا يوق دىيەرلىك. خۇدا بىزگە
كەلگەندە تولىمۇ بېخىللىق بىلەن يەتكۈزۈپ بېرى-
دىغان ئەنە شۇنداق پۇرسەتلەرنىمۇ بىز تالاي قې-
تىم خامۇشلۇق بىلەن ئۆتكۈزىۋەتكەن. شۇڭىمۇ
ئېتى ئۇلۇغ، سۈپرىسى قۇرۇق بىر مىللەتكە ئاي-
لىنىپ قېلىۋەردۇق. بۇ كۆڭۈلسىز تارىخنى يەنە
تەكرارلاۋېرىشكە بولمايدۇ. سەنشيا بوغۇزىدىن
ئۆتىدىغانىنىڭ گېپى چىقىۋىدى، بۇ غەنىمەت پۇر-

سەت دارۋازلىرىمىزنىڭ ئارىسىدا تالاشتا قالدى. بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىشتا قەھرىماندىن تەلەيلىك ئىدىم. ئۆمىكىمىزدىكى بەش - ئالتە نەپەر دارۋازنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك سەنشىيا بوغۇزىدىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتۈپ كېتەلەيدىغانلىقىغا، ھەتتا پولات ئارقان ئۈستىدە گېزىت ئوقۇپ ماڭغان تەقدىردىمۇ كوچرائىننى بېسىپ چۈشىدىغانلىقىغا ئىشەنچىم كامىل ئىدى. دارۋازلىرىمىزنىڭ ھەممىسى خۇددى ھۇجۇمغا ئۆتۈش ئالدىدا بۇيرۇق كۈتۈۋاتقان ئەسكەرلەردەك تەق بولۇپ تۇراتتى. ئۇلار خۇددى دۈشمەن ئىستىھكامىغا قاراپ ئاتاكىغا ئۆتكەن ئەسكەرلەردەك سەپ تارتىپ، سەنشىيا بوغۇزىدىن ھەممىمىز بىر - بىرىمىزنىڭ كەينىدىن تاپ بېسىپ ئۆتىمىز، دېيىشمەكتە ئىدى. بەزىدە بۇنداق غەنىمەت پۇرسەتنى تاپقاندا ئۇنىڭغا جان پىدا قىلىدىغان قەھرىماننى تاپماق تەس. بىزدە بولسا قەھرىمان دېگىنىڭ سامان نەرخى، ئىچ - ئىچىمدىن سۆيۈنۈپ كەتتىم. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ دېگۈدەك تەييارلىقلىرى پۇختا ئىدى. ھەتتا ئاينۇر سەنشىيا بوغۇزىغا ئىشتەي ساقلاپ ئىككى يىلغىچە بالا ئالمىدى. بىراق، بۇ جەڭگە ھەممەيلەننى تەڭ سېلىشقا بولمايتتى. چوقۇم بىرگە - بىر چىقىشىمىز كېرەك ئىدى. بۇ جەڭگە كوچرائىنغا قارشى دارۋازلىرىمىزنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ياخشىسىنى تاللاپ سېلىشىمىز كېرەك ئىدى. ئادىلنىڭ ئېگىزلىكتىكى ئىنكاسى ھەممىسىدىن ياخشى ئىدى. ئۇ ئېگىزگە چىقىۋالسا خۇددى يەردە بالىسىنى ئەركىلىتىپ كېتىۋاتقاندەك بىخىرامان مېڭىپ كېتەتتى، ھەتتا يەر يۈزىدە تۇرۇپ قالسا ئىچى سىقىلىپ، دارنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالسا يايلاقتا قويۇۋەتكەن قوشقاردەك يايراپ كېتەتتى. ئاڭلىسام، ھوشۇركام رەھمەتلىك يولدا ماڭسا دەلدەڭشىپ تۈزۈك ماڭالمايدىكەن، ئەمما دارغا چىقىۋالسا يىكتەك تۈپتۈز مېڭىپ كېتەركەنمىش. ئادىلمۇ دادىسىنى دورىغان. يەر ئويۇنلىرىغا سالسا تۈزۈك ئوينىيالمايدۇ، ئەمما دارغا چىقىۋالسا ئۇنىڭدىن نوچى ئادەم يوق. بالىلىرىمىزنىڭ مىجەزى بىزگە بەش قولدەك ئايان. كوچرائىنمۇ دۇنيادا بىرلا ئادەم. ھازىرچە ئۇنىڭ تەڭدىشى يوق. مەنمۇ دەل شۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭغا جەڭ ئېلان قىلماي بولمايدۇ، دېگەن يەرگە كەلگەن. پۇتبول ياكى باشقا رىقابەت تۈرلىرى بولسا، جۇڭگودا يەڭگەن ئادەم گېرمانىيىدە يېڭىلىپ قالىدۇ؛ ئامېرىكىدا يېڭىۋالغۇچى برازىلىيىدە ئۇسەيگە چىقىدۇ. چۈنكى، بۇنداق تۈرلەردە ئىتنىڭ بېشىغا ئۇرسىلا رىقابەتچى چىقىپ تۇرىدۇ. لېكىن كوچرائىن ئوتتۇز نەچچە يىلدىن بۇيان ئۇدا ئېگىزلىكتە مېڭىش چېمپىيونى بولۇپ، «بوشلۇق شاھزادىسى» دېگەن مۇبارەك

تاجىنى تاقاپ، ئۆزى ياراتقان رېكورتنى ئۆزىلا بۇزۇپ كەلگەن. شۇڭا ئۇ: «تارىختا مەندەك ئادەم چىقمىغان، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ چىقمايدۇ» دېيەلىگەن. ئەگەر ئارىمىزدىن بىرەرسى چىقىپ ئۇنى يېڭىۋالسا، بۇنىڭدىن كېلىدىغان شان - شەرەپكە ھېچنېمە توغرا كەلمەيدۇ. باشقا رىقابەت تۈرلىرى كەڭ دائىرىدە ئومۇملىشىپ كەتكەن. بىراق، بۇ دارۋازلىق ئېزىپ - تېزىپ ئامېرىكىدىن چىقىپ قالدى. بولمىسا بۇ ئۇيغۇرلاردىن باشقا ھېچقانداق مىللەتتە يوق ئىش ئىدى. باشقا مىللەتلەرنىڭ تارىخىدا بار بولغان بولسىمۇ، كېيىن يوقاپ كەتكەن. پەقەت بىزلا بۇنى تا بۈگۈنگە قەدەر تىرىك پېتى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن. شۇڭا تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈش ۋە ئۈنۈمدارلىق نۇقتىسىدا تۇرۇپ بۇ ئىشقا كانىدەك چاپلاشتىم. ئەگەر بۇ ئىشقا بىز ئوتتۇرىغا چىقمىساق، دۇنيادا كوچرائىنغا تەڭداش تېپىلمايتتى. يا برازىلىيىدىن، يا روسىيىدىن، يا ياپونىيىدىن ئۇنىڭغا جەڭ ئېلان قىلىدىغان بىرەر ئادەم چىقمايدۇ. شۇڭا مەن بۇ پايدىلىق شارائىتنى ناھايىتى توغرا تاللىدىم. مەن بۇ ئىشقا چوقۇم ئادىلنى تاللاپ سېلىشىم كېرەك ئىدى. چۈنكى، بۇ بىرگە - بىر چىقمىسا بولمايدىغان ئىش ئىدى. شۇڭا باتۇرلۇق قىلغۇسى كېلىپ تۇرالماي قېلىۋاتقان دارۋازلىرىمىزنى يىغىپ نەسىھەت قىلدىم: «سىلەرنىڭ قىزغىنلىقىڭلارغا سوغۇق سۇ سەپكۈم يوق. لېكىن بۇ بىرگە - بىر چىقمىسا بولمايدىغان ئىش. بىز ئۇيغۇرلاردا بۇ خىل مەردلىك ئەنئەنىسى ئالاھىدە كۈچلۈك. بىز بۇ ئەنئەنىگە خىلاپلىق قىلساق بولمايدۇ. جەنۇبنىڭ بازارلىرىدا كىشىلەر جېدەللىشىپ قېلىپ، بىر ئادەمگە بەش - ئون ئادەم تەڭ يوپۇرۇلۇپ كەلسە، نوچى بولساڭ بىرگە - بىر چىقمامسەن؟ دەپ ئۇلارنىڭ دەككىسىنى بېرىپ، ئارىغا چۈشىدىغان خالىس نوچىلىرىمىز ھازىرمۇ بار. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىز بىر ئادەمگە قارشى ئۈچ - تۆت ئادەم تەڭلا مەيدانغا چىقساق، بىزگە كېلىدىغان شان - شەرەپنى خىرەلەشتۈرۈپ قويىمىز. ئۇ چاغدا بىز ئېرىشىدىغان شان - شەرەپ بىرگە - بىر چىقىپ ئېرىشىدىغان شان - شەرەپكە سېلىشتۇرغاندا نەچچە ھەسسە تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. بۇ ئىشتا ھازىر بىز ئۆزىمىزگىلا مەنسۇپ ئەمەس، بەلكى، پۈتۈن ئۇيغۇرغا، ھەتتا پۈتۈن جۇڭخۇا مىللەتلىرىگە مەنسۇپ. كوچرائىنمۇ: ‹جۇڭگولۇق جىق بولغاندىكىن، رىقابەت بولسىمۇ چاشقاندەك چىقىدىغان خەق ئىكەن دەپ قالسا ھەممىمىزگە سەت. شۇڭا چاپىقىنى ئالىمەن دەپ كۆزىنى قارىغۇ قىلىدىغان ئىشنى قىلمايلى، دېدىم.» ئۇلارمۇ قايىل بولۇشتى. ئادىل ئاخىرى

كوچرائىنغا جەڭ ئېلان قىلدى. پۈتكۈل تەشۋىقات ۋاستىلىرىنىڭ دىققىتى ئادىلغا مەركەزلەشتى. دۇنيانىڭ كۆزى ئادىلغا تىكىلدى. جەڭ ئېلان قىلغۇچە ئارىلىقتا پەتكىچە قارامىلىق قىلدۇق. ئادىلنىڭ رىقابەتتە ئۇتۇپ چىقالىشىدا گەپ يوق. شۇنداقتىمۇ يۈرىكىم پوك - پوك. چۈنكى، بۇ ئىشقا ناھايىتى كۆپ ئىقتىساد كېتەتتى. مەن ئىشىنىدىغان خەلق نامرات. مۇتلەق كۆپ ساندىكى سودىگەرلىرىمىز پايدىدىن باشقىنى تونۇمايدۇ. ئۇلار خۇسۇسىي ماددىي مەنپەئەتنى ھەممىدىن ئۈستۈن ئورۇنغا قويىدۇ. ئازراقلا نەپ چىقىدىغان بىرەر سودا بىلەن بەنت بولۇپ قالسا، ئاتا - ئانىسى تۈگەپ كەتكەن تەقدىردىمۇ بىخىرامان ھالدا سودىسىنى پۈتتۈرىۋېلىپ، ئاندىن ئۇلارنى يەرلىككە قويىدۇ. ئىئانە يىغىش جەريانىدا تارتىمىغان خورلۇقلىرىمىز قالمىدى. رەئىس ئابلەت ئابدۇرىشىتنىڭ «خەلق ئىچىدە ئىئانە توپلىساڭلار بولىدۇ» دېگەن يولىيورۇقىنى كۆتۈرۈۋېلىپ، خورجۇننى يۈدۈپ شەھەرمۇ شەھەر، يۇرتمۇ يۇرت ئايلاندۇق. كۆلدۈرىدىغان يەردە كۆلدۈردۇق، يىغلايدىغان يەردە يىغلىدۇق؛ چۈشەنچە بېرىدىغان يەردە ئېزىپ - ئىچۈرۈپ چۈشەندۈردۇق؛ ئاچچىقلايدىغان يەردە ئاچچىقلىدۇق. ھەتتا دوڭكوۋرۇكتە تىلەمچىگە ئوخشاش تۇرۇپمۇ كەتتۇق. پۇل چىقىدىغان بارلىق يوچۇقلارنى ئالا قويماي تىمىسقىلاپ چىقتۇق. جان تومشۇققا كەلگەندە قەشقەر خەلقى ناھايىتى ياخشى قوللاپ بەردى. ئەتە سەنشىيا بوغۇزىغا ماڭىمىز دېگەن كۈنى ئۇلاردىن بىر - ئىككى سائەت ئىچىدىلا 111 مىڭ يۈەن يىغىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق سودا - سانائەت بانكىسىنىڭ باشلىقى غوجىخان، جۇڭگو خەلق بانكىسىدىكى ئەمەت ھاشىم، شەھەرلىك سودا - سانائەت بانكىسىدىكى ئابلىمىت، ئاپتونوم رايونلۇق يېزا ئىگىلىك بانكىسىدىكى ئابدۇرىشىت، غۇلجا خالىس فوند جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرى ئابلىمىت خالىس ھاجى قاتارلىقلارمۇ ياخشى قوللىدى. ئۇلارنىڭ ئىئانە بېرىشتىكى باتۇرلىقى ئادىلنىڭ سەنشىيا بوغۇزىدىكى باتۇرلۇقىدىن قېلىشمايدۇ، ئەلۋەتتە. «ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماپتۇ» دەپ، ئارىدا پۈتۈن مەبلەغنى بىز چىقىرىمىز دەپ مەيدىسىگە مۇشتلىغان بەزى كارخانىلار چىڭغا چىققاندا بىراقلا يەل قويۇۋەتتى. ئۇلار بىزگە بىر تىيىن نەپ بەرمەيلا قالماستىن، ئەكسىچە ۋاقىت جەھەتتىن بىزنى زور زىيانغا ئۇچراتتى. ۋاقىت جەھەتتىن ئۇتتۇرۇپ قويۇش بەدىلىگە ئاخىرقى مىنۇتلاردا پۈتى كۆيگەن توخۇدەك تىپىرلاپ قالدۇق. چۈنكى ئازراقلا كېچىكسەك، سەنشىيا بوغۇزىغا توسما سېلىناتتى - دە، سەنشىيا بوغۇزىدىكى سۇ قېيىپ، تەبىئىي ئېگىزلىكى تۆۋەنلەپ كېتەتتى. ئۇ چاغدا بىز رېكورتنى مىڭ بۇزغان بىلەن، كوچرائىن رېكورت ياراتقان شارائىت بىلەن بىز ئۆتكەن چاغدىكى شارائىت ئوخشاشمىغانلىقتىن دۇنيا بىزنى ئېتىراپ قىلمايتتى. شۇڭا ئاخىرقى كۈنلەردە ئالدىراشچىلىق جىنىمىزنى ئېلىپ جاڭگالدا قويدى. ھەتتا سەنشىيا بوغۇزىدىن ئۆتۈشتىن ئىبارەت بۇ خاسىيەتلىك ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالماي، دۇنيا جامائەتچىلىكى ئالدىدا لەت بولۇپ قالغىلى قىل قالدۇق. بىزنى ئالداپ مۇشۇنداق قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغان كارخانا ئىگىلىرىنىڭ قورسىقىدا زادى نېمە غەرىزى بارئىكىن - تاڭ؟ پۇل مۇئامىلە ساھەسىدىكى چىرىكلىكتىن كۆڭلىمىز ئېلىشىپ قەي قىلىپ سالغۇدەك بولدۇق. ئۇلار پۇلنى بۇزۇپ - چېچىشقا، خىيانەت قىلىشقا ئايىماي ئىشلەتكىنى بىلەن، بۇنداق ۋەتەنگە شان - شەرەپ كەلتۈرىدىغان ئەھمىيەتلىك ئىشلارغا كەلگەندە، يۈزىنى داپتەك قىلىپ بېزىرىپ تۇرىۋېلىشتىن نومۇس قىلىشمايدىكەن.

ئاخىرى ئىككى يىلدىن بۇيان تېرىپ - تۆشەپ يۈرۈپ ئاران يىغقان 200 مىڭ يۈەندەك پۇلنى كۆتۈرۈپ «دەتتىكام، بېشىمىزغا كەلگەننى كۆرەرمىز» دەپ سەنشىيا بوغۇزىغا باردۇق. بۇ پۇل بىز تۈزگەن خامچوتتىن نەچچە ھەسسە تۆۋەن ئىدى. كوچرائىن 20 مىليون يۈەن خەجلەپ ئۆتكەن سەنشىيا بوغۇزىدىن بىز ئاران 200 مىڭ يۈەن خەجلەپ ئۆتىمىز دەۋاتاتتۇق. بۇ پۇل كوچرائىن ئىشلەتكەن خىراجەتتىن 100 ھەسسە تۆۋەن ئىدى. بۇ ھەقىقەتەن تەڭدىشى يوق قارامىلىق بولماي نېمە؟ ئادىلنى سەنشىيا بوغۇزىدىن ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن، بىزمۇ پىلىسىرات كۆۋرۈكىدەك خەتەرلىك تالاي ئۆتكەللەرنى بېسىپ ئۆتۈشكە مەجبۇر بولدۇق. ئالدىمىزدىكى داۋانلار بىر - بىرىدىن ئېگىز، بىزنى كۈتۈپ تۇرغان سىناقلار بىر - بىرىدىن قىيىن ئىدى. كىرەيلى دېسەك يەر قاتتىق، چىقايلى دېسەك ئاسمان يىراق، بىر قەدەممۇ كەينىمىزگە چېكىنىشكە بولمايتتى. دۇنيانىڭ دىققىتى بىزدە. ئاتتىن چۈشسەكمۇ دەسسىۋالىدىغانغا ئۈزەڭگە يوق ئىدى. بىزگە بىردىنبىر چىقىش يولى سەنشىيا بوغۇزىدىن ئۆتۈش، ئىككىنچى يول يوق. تەۋەككۈلچىلىك قىلىشتىن باشقا ئىمكانىيەتلەر پۈتۈنلەي تۈگىگەنىدى. ھەتتا ئۆلۈمگىمۇ تولۇق تەييارلىنىپ قويغانىدىم. ئەگەر ئادىلنى سەنشىيا بوغۇزىدىن ئۆتكۈزەلمىسەم شەك - شۈبھىسىز ئۆزۈمنى ئۆزۈم جەھەننەمگە ئۇزاتقان بولاتتىم. چۈنكى بۇ پۈتۈنسۈرۈك بىر مىللەتنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ئىسپاتلايدىغان سىناق ئىدى. بىز ئۆتساق جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ، جۈملىدىن ئۇي-

غۇرنىڭ يۈزى يورۇق بولاتتى. بىز يېڭىلسەك ئابرويىمىز يەر بىلەن يەكسان بولاتتى. ئېچىنىشقا تېگىشلىكى شۇكى، مۇتلەق كۆپ ساندىكى ۋەتەنداشلىرىمىز، قىسمەن رەھبەرلەر بۇ ئىشنىڭ ئەھمىيىتىنى بىزنىڭ كۈتكىنىمىزدەك چۈشىنىپ كېتەلمىدى. بىز ھەممە ئىشنى كېچىكىپ چۈشىنىپ ئادەتلەنگەن. شۇنداقتىمۇ ئۇلاردىن ئاغرىنىشقا ھەددىمىز ئەمەس. بىزدىكى قارامىلىق، قۇربان بېرىش روھى دەل شۇلاردىن كەلگەن. ئۇلار بىزگە ئەڭ قىيىن شارائىتلاردىمۇ يول ئېچىپ ئىلگىرىلەشنى ئۆگەتكەنىدى.

بىز كەچ قالغان بازارچىدەك ئالدىراپ - سالدىراپ سەنشىيا بوغۇزى جايلاشقان فېڭجې ناھىيىسىگە يېتىپ كەلگەندە، ئادىلنىڭ سەنشىيادىن ئۆتۈشى بەلگىلەنگەن كۈنگە ئاران ئون كۈندەك ۋاقىت قالغانىدى. «توققۇز كېلىننىڭ تولغىقى تەڭ تۇتۇپتۇ» دېگەندەك، بار - يوق ئالدىراشچىلىقنىڭ ھەممىسى تېخى بىزنى مۇشۇ يەردە كۈتۈپ تۇراتتى. قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنىڭ جىقلىقىدىن بېشىم پىررىدە قايدى. بىز بىرىنچى بولۇپ سەنشىيا بوغۇزىغا بېرىپ كوچرائىن تارتقان سىم ئارقاننى تەكشۈرۈپ چىقتۇق. ئادىل: «ئۆلسەممۇ مەيلى، تۇراقلاشتۇرغۇچى سىملارنى تارتمايلا ئۆتۈپ كېتىۋېرىمەن» دەپ تۇرىۋالغانىدى. بىزمۇ ئەگەر ئۇق سىم پولاتتىن ياسالغان بولۇپ قالسا، ئۆز ئېغىرلىقى تۈپەيلى تەۋرىنىشچانلىقى ئاز بولىدۇ. ئەگەر غەيرىي ئەھۋال سېزىلمىسە بۇنداق سىمدىن ئادىل ئۆتۈپ كېتەلەيدۇ، دەپ قارىدۇق. بىراق، سەنشىيا بوغۇزىغا بېرىپ ئەمەلىي ئەھۋالنى كۆزەتكەندىن كېيىن ئويلىغانلىرىمىزنىڭ ھەممىسى خام خىيال بولۇپ چىقتى. ئۇق سىم پەقەت داتلاشمىغانىدى. لېكىن سىمنى لىڭشىتىۋىدۇق، خۇددى غولاپ چۈشكەن تۈۋرۈكدىن ئاجراپ كەتكەن توك سىمىدەك لەپپەڭشىپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىم ئۆز ئۇقىدا بەئەينى بۇرمىلىق مىختەك يۆگىشىپ كېتىۋاتاتتى. چۈنكى ئۇق سىم پولاتتىن ئىشلەنمەي، بەلكى باشقا بىر خىل يېنىك مېتاللارنىڭ ئارىلاشمىسىدىن ئىشلەنگەن، ئۇق سىمنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر تالالا ئىنچىكە پولات سىم جايلاشتۇرۇلغانىدى. ئادىل ئۇق سىمنىڭ ئۈستىگە چىقىپ بىرەر يۈز مېتىرچە مېڭىپ كۆرۈۋىدى، يۆگىشىپ تۇرغان سىم ئادىلنىڭ پۇتىنىمۇ تەڭ يۆگەپ كېتىپ، ئادىلنى يىقىتىۋەتكىلى تاس قالدى. ئادىل پەم بىلەن قايتىپ چۈشىۋالدى. ئەتىسى قارشى تەرەپكە ئۆتۈپ سىناپ باقساقمۇ، يەنە ئوخشاشلا نەتىجىگە ئېرىشتۇق. ئۇق سىم يەنە ئوخشاشلا شىپ - شىپ يۆگىشىپ تۇراتتى. بۇنداق ئەھۋالدا بىزگە تۇراقلاشتۇرغۇچ سىمنى تارتماي ئامال يوق ئىدى. شۇڭا دەرھال چۇڭچىڭدىن 10 مىڭ مېتىر سىم ئەكەلدۇردۇق. ئۆز ۋاقتىدا كوچرائىنغا بىر مېتىرىنى بەش موچەندىن سېتىپ بەرگەن سىمنى ئۇلار بىزگە بىر يېرىم يۈەندىن سېتىپ بېرىشتى. كەملىسىمۇ مەيلى، مۇشۇ 10 مىڭ مېتىر سىمنىلا تارتىپ بولدى قىلايلى دېيىشتۇق. بىراق، تۇراقلاشتۇرغۇچى سىملارنى قانداق تارتىشنى تېخى بىلمەيتتۇق. كوچرائىنغا سىم تارتىپ بەرگەن قۇرۇلۇش ئەترىتىگە ھاۋالە قىلساق، ئۇلار: «1 مىليون 200 مىڭ يۈەن ئالىمىز» دېدى. بېشىمىز قاتتى. تونۇش - بىلىشلىرىمىز ئارقىلىق ئەينى ۋاقىتتا سىم تارتىشقا قاتناشقان بىر ئىشچىنى تېپىۋالدۇق. ھېلىقى ئىشچى 30 مىڭ يۈەنگە تارتىپ بەرمەكچى بولىۋىدى، خۇشاللىقتىن ئۆزىمىزنى قويغىلى يەر تاپالماي قالدۇق. بۇ چاغدا ئادىلنىڭ ئۆتىشىگە ئاران بەش كۈن قالغانىدى. بىراق، ھېلىقى ئىشچى شۇ كۈنى كەچتىلا ئۆزگىرىۋالدى. ياردەملىشىدىغان ئادەملىرى ئەرزان كۆرۈپ قاپتۇ. «زادى قانچە پۇل ئالىسەن؟» دەپ سورىسام، «قىرىق مىڭ يۈەن» دېدى. بىزمۇ ۋاقىت قىستاپ قالغاچقا ئاغزىدىن چىققىنىغا ماقۇل دېمەي ئامالىمىز يوق ئىدى. شۇنداقتىمۇ يەنە گېپىدىن يېنىۋېلىپ يۈرمىسۇن دەپ چىڭ تۇرىۋالدىم. «سەندىمۇ جۇڭگو خەلقىنىڭ يۈرىكى بار، ئادىل جۇڭگو خەلقىگە شان - شەرەپ كەلتۈرۈش ئۈچۈن جېنىدىن كېچىپ مۇشۇ ئىشقا تۇتۇش قىلىۋاتىدۇ. جۇڭگو خەلقى دېگەن ئۇقۇمنى چۈشىنەمسەن؟ يالغۇز مەنلا ئەمەس، سەنمۇ بار شۇنىڭ ئىچىدە. ئۆز ۋاقتىدا سەنشىيا بوغۇزىدىن بىر ئەجنەبىي بېشىڭغا دەسسىگەندەك ئۆتۈپ كېتىپتىكەن. ئەنە شۇ ئەجنەبىينىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ، جۇڭگولۇقلارنىڭ نومۇسىنى ئاقلايمىز دەپ مۇشۇ ئىشنى قىلىۋاتىمىز. سەندە تىرناقچىلىك بولسىمۇ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتى باردۇر؟» دېسەم، ھېلىقى ئىشچى: «بار، شۇڭا ئەڭ تۆۋەن چەككە چۈشۈرۈپ باھا قويىۋاتىمەن» دېدى. «ئۇنداقتا نېمىشقا يېنىۋالىسەن؟ بولمىسا بىز ئۆزىمىزمۇ بۇنى ياسىيالايمىز، شۇڭىمۇ 18 ئادىمىمنى بىللە ئېلىپ كەلدىم. بوپتۇ، 35 مىڭنى بېرەيلى. بۇنىڭغا ئۇنىمىساڭ ئۆزىمىز ئىشلەۋېرىمىز» دېسەم، ئاخىرى 35 مىڭغا ماقۇل كەلدى. «ئەمىسە ھۆججەت يېزىپ قول قويە!» دېسەم، «بولدى، ھاجىتى يوق. بىز ئوغۇل بالا» دېدى. شۇنداق پۈتۈشتۇق. ئەتىسى ئادىل تاغدىن تېلېفون بېرىپ: «ھېلىقى ئىشچى يەنە يېنىۋالدى» دەيدۇ. «نېمە دەپ يېنىۋالدى؟» دەپ سورىسام، «بۇ ئىش بەك تەس ئىكەن دەۋاتىدۇ»

دېدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە يەنە 10 مىڭ مېتىر سىم
ئالمىساقلار يەتمەيدىكەن، دەپ تۇرىۋاپتۇ. تېخى
ئۇ سىمنى ئىككى كۈن ئىچىدە تەييارلاپ بېرىشـ
مىز كېرەك ئىكەن. چۈشكىچە بېرىپ سىم ئەـ
كىلىش ئۈچۈن تېز ماڭساق تۆت كۈن كېتەتتى.
تۆت كۈندىن كېيىن ئادىلنىڭ سەنشيادىن ئۆتىدىـ
غان ۋاقتى بولۇپ قالاتتى. ئويان تارتىشىپ،
بۇيان تارتىشىپ كەملەپ قالغان سىمنى ئۆزلىرى
ھەل قىلىدىغانغا 50 مىڭ يۈەنگە پۈتۈشتۇق.
«ئەمدى قەتئىي يېنىۋالمىغىن» دېسەم، «ئەمدى
يېنىۋالسام قىز بالا بولۇپ كېتەي» دېدى. «ئەـ
گەر يېنىۋالساڭ، ئارىمىزدا سېنى قىز بالىغا ئايـ
لاندۇرۇپ قويىدىغان ئادەم بار» دەپ قۇربانجاننى
كۆرسىتىپ، چاقچاق ئارىلاش پوپوزا قىلىپ قويـ
دۇم. سىم تارتىشىغان سېمونت قوزۇقلارنىڭ يېـ
رىمى دېگۈدەك چىقىرىۋېتىلگەنىكەن. ئامالسىز
يېرىمىنى قوزۇققا، يېرىمىنى قورام تاشلارغا باغـ
لاپ پۈتكۈزۈشتى. ھېسابلىشىدىغان چاغدا ئۇ چىـ
قىم، بۇ چىقىم دەپ غىڭشىپ يۈرۈپ يەنە 6 مىڭ
يۈەننى قوشۇپ ئېلىۋالدى. نېمىلا بولمىسۇن قۇـ
رۇلۇش ئەترىتىدىكىلەر 1 مىليون 200 مىڭ
يۈەن باھا قويغان ئىشنى 56 مىڭ يۈەن خەجلەپلا
پۈتتۈرىۋالدۇق. لېكىن تۇراقلاشتۇرغۇچى سىمنى
كوچرائىنغا قارىغاندا بىر ھەسسە ئاز تارتتۇق.
ئوق سىمنىڭ تەۋرىنىشچانلىقىنى يوقىتالمىغان
بولساقمۇ، لېكىن يۆگىنىشچانلىقىنى يوقاتتۇق.

ئىش بۇنىڭ بىلەنلا تۈگىمىدى. بىر چاغدا
بىزنى تېلېگراف ئىدارىسىنىڭ ئادەملىرى ئىزدەپ
كەلدى. شاڭخەيدىن چۈشكىچە بارىدىغان بىرىنچى
دەرىجىلىك تېلېگراف لىنىيىسى دەل سەنشيا بوـ
غۇزىدىن ئۆتىدىكەن. ئۇلار: «سىلەر سىمدىن
ئۆتكەن كۈنى مۇبادا تېلېگراف لىنىيىسى بۇزغۇنـ
چىلىققا ئۇچرىسا، بىز دەرھال ئوڭشايدىغانغا تەيـ
يارلىنىپ تۇرمىساق بولمايدۇ» دەپ، ئېھتىمالـ
لىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا كېتىدىغان خىراجەتلىرىـ
نى ئەڭ تۆۋەن چەككە چۈشۈرۈپ 5 مىڭ يۈەن
پىچىپ قويدى. 5 مىڭ يۈەننى ساناپ بېرىۋاتقان
چېغىمدا قوللىرىم لاغىلداپ تىترەپ كەتتى. چۈنـ
كى ئېلىپ كەلگەن پۇلىمىز تۈگەپ بىر يەرگە
بېرىپ قالغانىدى. ئۇلارنى يولغا سېلىپ تۇرۇشىـ
مىزغا، سۇ يولى باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ ئادەمـ
لىرى ئىزدەپ كەلدى. ئۇلار ئادىل ئۆتىۋاتقان
چاغدا ئىككى تەرەپتىن كېلىدىغان پاراخوتلارنى
توختىتىپ، سۇ يولىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداش
ئۈچۈن بىزدىن ھەق ئالغىلى كەپتۇ. كوچرائىن
ئۆتكەن چاغدا ئۇلارغا 40 مىڭ يۈەن باشقۇرۇش
ھەققى تۆلەپ، ئۇلارنىڭ نەپسىنى يوغىنىتىپ
قويغانىكەن. جىق تالىشىپ كەتتۇق، كۆكىرىپ
قالغان نانلارنى دېرىزىگە ئەتەي تىزىپ قويغانـ
دۇق. «يەيدىغىنىمىز مۇشۇ» دەپ ناننى كۆرسەتـ
تۇق. يېتىۋاتقان ياتاقلىرىمىزمۇ تۆۋەن دەرىجىـ
لىك مېھمان كۈتۈشنىڭ ئەرزان باھالىق ياتاقلىـ
رى ئىدى. ئۇلارنى تەسىرلەندۈرۈش ئۈچۈن قىلـ
مىغان گېپىم، ئىشلەتمىگەن تاكتىكىلىرىم قالـ
مىدى: «جۇڭگودا باشقىلار بۇنداق كاتتا ئىشقا
تۇتۇش قىلسا بەش يۇلتۇزلۇق مېھمانخانىلاردا ياـ
تىدۇ. پۇلنىڭ كۆپ قىسمىنى شۇلار خەجلىۋېـ
لىپ، بىز مۇشۇ كۈنگە قېلىۋاتىمىز» دېدىم.
يېڭىسارىدا باشلانغۇچ مەكتەپ باللىرى بىر موـ
چەن، ئىككى موچەندىن يىغىش قىلىپ يوللۇق
تۇتقان بىر تۇتام پۇل بار ئىدى. بۇ پۇلنى بانكىدىـ
مۇ قويماي ئايرىم ساقلاپ قويغانىدىم. ئۇلارغا
ئەنە شۇ پۇللارنى كۆرسەتتىم: «مانا كۆرۈڭلار،
بىز سىلەرگە بېرىدىغان پۇلنى مانا مۇشۇنداق موـ
چەنلەپ يىغدۇق. ھۆكۈمەتتىن ئالتە پاتمان پۇل
بەردىمىكىن دەپ ئويلاپ قېلىۋاتامسىلەر؟ شىنـ
جاڭنىڭ كارخانىلىرى بىر - بىرىدىن كەمبەغەل،
شۇڭا بۇ قېتىم بىزگە بىرەر كارخانا موچەن چاغـ
لىق ياردەم قىلمىدى. . .» ئەتە شۇ يوسۇندا ھال
ئېيتىپ يۈرۈپ، ئۇلارنى 2 مىڭ يۈەن بىلەن
يولغا سالدۇق. ئامانلىق قوغداش ساقچىلىرى
ھەق تەلەپ قىلمىدى. ئادىلنىڭ بىر كۈنلۈك ھاياـ
تىنى خەۋپسىزلەندۈرۈش شىركىتىگە 20 نەچچە
مىڭ يۈەن تۆلەپ خەۋپسىزلەندۈرۈشكە قاتناشتۇرـ
غاندۇق. ئەگەر ئادىل خەۋپ - خەتەرگە ئۇچرىسا
ئۇلار ئادىلغا 880 مىڭ يۈەن خەۋپسىزلەندۈرۈش
ھەققى تۆلەيتتى. شۇڭا ساقچىلارغا خەۋپسىزلەنـ
دۈرۈش شىركىتى پۇل خەجلەپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىـ
پادىسى ناھايىتى ياخشى ئىدى. ئەمدى يەنە پۇل
تەلەپ قىلىپ كىملەر ئىزدەپ كېلەر دەپ ياتاقتا
دەككە - دۈككىگە چۈشۈپ، ئىشىك - دېرىزىلەرگە
پات - پات ئەنسىزلىك بىلەن قاراپ قوياتتىم.
روھىي جەھەتتىن ناھايىتى جىددىيلىشىپ كەتـ
تىم. قولۇمدا ئازغىنا پۇل قالدى. تەلىيىمگە
ئەتراپىمدىكى مەيدىسىگە مۇشتلاپ تۇرىدىغانلارمۇ
يوق ئەمەس ئىدى. ئابلىمىت خالىس ھاجى:
«پۇلدىن قورقمىسىلا، مانا مەن بار!» دەپ مەـ
دەت بېرىپ تۇردى. رەئىس ئابلەت ئابدۇرىشىتـ
نىڭ مىجىت ناسىرغا ھاۋالە قىلغان كۆرسەتمىـ
سىنى ئېسىمگە ئالدىم. «پۇلى بولمىسا خاتىرجەم
مېڭىۋەرسۇن، قانچە پۇل كەملىسە كەينىدىن ئەـ
ۋەتىپ بېرىمىز» دېگەن كۆرسەتمىنى ئاڭلاپ بىزـ
گە يېڭىۋاشتىن جان كىرگەنىدى. شۇڭا پۇل تۈـ
گەپ كېتىۋاتىسىمۇ ئانچە ئەنسىرەپ كەتمىدىم.
قاتمۇ قات بېسىم، قاتمۇ قات قىيىنچىلىقلارنى
بىز ئەنە شۇنداق يەڭدۇق. ئادەتتە سۇ پومپىسىـ

نىڭ بېسىمى قانچە يۇقىرى بولسا، يەر ئاستى سۈيى شۇنچە كۆپ ئېتىلىپ چىقىدۇ. توك بېسىمى قانچە يۇقىرى بولسا ئېلېكتر لامپىسى شۇنچە يورۇيدۇ، مىلتىقنىڭ تەپكىسى پىستانغا قانچە بېسىم بىلەن تەگسە ئېتىلغان ئوق شۇنچە يىراققا بېرىپ تېگىدۇ. بۇ بېسىملار بىزنىڭ ئىرادىمىزنى ھەسسىلەپ چىڭىتتى. غەلىبە قازىنىش ئۈچۈن ئۆزىمىزگە تېخىمۇ جىق قۇۋۋەت يىغىۋالدۇق.

ھەممىلا ئىشنى پۇل بىلەنلا ھەل قىلىپ كەتكىلى بولمىدى. كۈتۈلمىگەندە فىڭجې ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ پوزىتسىيىسى بىزگە پايدىسىز تەرەپكە ئۆزگىرىۋالدى. نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ ئەمدىلا «ئۇھ» دەپ تۇرساق، «ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك» دېگەندەك، ئەمدى بۇ ئىش چىقتى. ئۇلار بىز بىلەن يېپىق شەكىللىك سۆھبەت ئۆتكۈزدى. بىز تەرەپتىن مۇھەممەت زۇنۇن بىلەن ئىككىمىزلا سۆھبەتكە قاتناشتۇرۇلدۇق. ئۇلار شۇ كۈنى كەچتە بىزگە كۈتۈۋېلىش زىياپىتى بەرمەكچى ئىدى. ئەتىگەندە توساتتىن چاپاننى تەتۈر كىيىپ، ئىشىمىزنى پۈتۈنلەي يوققا چىقىرىۋېتىشكە ئۇرۇندى. ئۇلاردىكى بۇ تاسادىپىي ئۆزگىرىشتىن ئەجەبلىنىپ قالدۇق. كېيىن ئۇقساق، چۇڭچىڭ شەھىرىنىڭ باشلىقى ئىلگىرى فىڭجې ناھىيىسىگە ھاكىم بولغانىكەن. ئۇ بىزنىڭ ئىشىمىزنى ئاڭلاپ ئەنسىرەپ، فىڭجې ناھىيىلىك پارتكومنىڭ شۇجىسىغا كېچىلەپ تېلېفون بېرىپ: «بۇ خەلقئارا تەسىر پەيدا قىلىدىغان چوڭ ئىش، ئەگەر بىرەر چاتاق چىقىپ قالسا يالغۇز فىڭجې ناھىيىسىگىلا ئەمەس، بەلكى ئەمدىلا مەركەزگە بىۋاسىتە قاراشلىق شەھەر بولغان بىزنىڭ چۇڭچىڭغىمۇ مالامەت يېتىدۇ. شۇڭا بۇ ئىشنى ئەستايىدىل ئويلىشىڭلار!» دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئەتىگەن سائەت ئالتىدىلا يىغىلىپ يىغىن ئېچىپ بىزگە قانداق خىزمەت ئىشلەش ئۈستىدە سائەت - سائەتلەپ باش قاتۇرۇپتۇ. بىز ئۇلارنىڭ بۇنداق پۇختا تەييارلىق كۆرۈۋېلىشقىنىدىن خەۋەرسىز ھالدا ھاشاردىن كېلىپلا تويغا قاتناشقان دېھقاندەك بىخىرامان ھالدا سۆھبەت ئۈستىلى ئالدىغا كەپتۇق. ھاكىم: «سىلەر شىنجاڭدىن كېلىپ خەلقئارا تەسىر پەيدا قىلىدىغان شۇنداق چوڭ ئىشقا تۇتۇش قىلىۋېتىپسىلەر، قولۇڭلاردا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەتنىڭ تامغىسى بېسىلغان ئالاقە بارمۇ؟» دەپ سورىدى سۆھبەتنىڭ باش بۇرنىدىلا. «بىز ئۆمەك نامىدىن كەلدۇق. ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى بۇ ئىشنى خەلق ئىچىدە ئېلىپ بېرىش ھەققىدە قارار چۈشۈرگەن» دەپ جاۋاب بەردىم

مەنمۇ پەرۋاسىزلا. «ئالاقەڭلارغۇ بولمىسۇن، ئەدناسى قولۇڭلاردا لايىھە چاغلىق بىر نەرسىنىمۇ بىزگە تاپشۇرمىدىڭلار، چاتاق چىقىپ قالسا كىم جاۋاب قىلىدۇ؟»، «ئەلۋەتتە ئۆمەك باشلىقى بولۇش سالاھىيىتىم بىلەن مانا مەن جاۋاب قىلىمەن!» دېدىم يەنە جاۋاب بېرىپ. «ئەگەر ئۆلۈم ۋەقەسى يۈز بەرسە كىم مەسئۇل بولىدۇ؟»، «مەن مەسئۇل» دېدىم يەنە كەسكىن تەلەپپۇزدا جاۋاب بېرىپ. «ۋەقە چىقسا ھەممىنى ماڭىلا ئارتىپ قويۇڭلار، بۇ ئىشنى مەن قىلىۋاتىمەن»، «ئەمىسە چاتاق چىقسا سىزنى تونۇيمىز». «چاتاق يوق، سىلەرگە تىلخەت يېزىپ بېرىمەن تېخى.» ئۇلار بىر - بىرلەپ ھۇجۇمغا ئۆتكىلى تۇردى. بايا سوئال سورىغان ھاكىم ئەمدى ئاستا بىر چەتكە چىقىپ، ئەمدى پارتكوم شۇجىسى سوئال سوراشقا باشلىدى: «مەسىلە تىلخەت يېزىپ بېرىش بىلەنلا پۈتمەيدۇ. بۇ ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىش. ئەمەلدىن قالدۇرۇۋېتەمدۇق ياكى كەينىگە سۈرەمدۇق؟ مۇشۇنى ئويلىشىڭلار.» قۇيقا چېچىم تىك تۇرۇپ كەتتى: «پۈتۈن جۇڭگو خەلقىگە جاۋاب بېرەلىگۇدەك سالاھىيىتىڭلار بولسا ئاندىن ئەمەلدىن قالدۇرۇش توغرىسىدا ئېغىز ئېچىڭلار. قېنى، جۇڭگو خەلقىگە نېمە دەپ جاۋاب بېرەلەيدىغانلىقىڭلارنى مەن بىر ئاڭلاپ باقاي» مەن شۇجىنىڭ كۆزىگە مىختەك تىكىلدىم. ئۇ مەندىن كۆزىنى ئەپقاچتى - دە، بىر قەدەم كەينىگە چېكىنىشكە مەجبۇر بولدى: «ئۇنداقتا كەينىگە سۈرەمدۇق؟». «شەرتلىك ئاساستا بىرەر كۈن كەينىگە سۈرۈشنى ئويلىشىپ باقساق بولىدۇ. لېكىن، نېمە ئۈچۈن كەينىگە سۈرۈشكە توغرا كېلىدىغانلىقىنى بىلىشىم كېرەك. مېنىڭ خىزمىتىم تۈگىدى. سىمىنى سىناق قىلدۇق. ئادىل ماڭالايدىغان بولدى. مۇشۇ سىمغا مۇناسىۋەتلىك ھەرقانداق ئىش بولسا مەن ئۈستۈمگە ئالىمەن. بۇنى سىلەر بىلىسىلەر. لېكىن تاغقا ئادەم چىقارمايسىلەر، مەندە ساقچىغا بېرىدىغانغا پۇل يوق. تاغقا ئادەم چىقىرىپ ۋەقە يۈز بەرسە ئۇنى ئۈستۈمگە ئالالمايمەن.» ئەمدى مەن قەدەممۇ قەدەم ھۇجۇمغا ئۆتۈشكە باشلىغاندىم. «تاغنىڭ ئادەملىرى بەك كەپسىز، تاغقا ھامان چىقىۋالىدۇ» دېدى ئارىدا بىرەيلەن. «ئۆتكەن يىلى تاغدا ئۆتكۈزۈلگەن بىر پائالىيەتتە بىر بالىنىڭ بېشىغا تاش چۈشۈپ كېتىپ ئۆلۈپ كېتىۋىدى، 8 مىڭ يۈەن تۆلەم تۆلەپ بەردۇق ئەمەسمۇ؟» دېۋىدى يەنە بىرى، «سەن تېخى ئاز تۆلەپسەن، ئاشۇنداق ئىش چىقىپ قالسا مانا مەن بىر ئادەمنىڭ خۇنى ئۈچۈن 80 مىڭ يۈەن تۆلەي-

مەن» دېدىمەن. «بابا ساقچىغا ھەرگىلى پۇل يوق دەۋاتاتتىڭ، قايسى پۇلنى تۆلەيسەن؟» سوئال قويغۇچى مىيىقىدا مەسخىرە ئارىلاش كۈلۈپ قويدى. «مەن ئادىلنى ئۆتكۈزىۋالاي، ئادىل سەنسىيادىن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن ئاشۇ پۇلنى پۈتۈن جۇڭگو خەلقى بېرىدۇ. سىلەر ئۈچۈن شان - شەرەپ قازىنىپ قەرزدار بولۇپ قالدىم دېسەم، بەرمىگەننىنى كۆرەي قېنى. ھازىر ئادىلنى ئۆتكۈزگۈڭلار يوق بولغاچقا مۇشۇنداق قىينىلىۋاتىمەن.» ئارىنى بىرھازا جىملىق باستى. «سىلەر زادى نېمە دېمەكچى؟ ئاچچىق ئۇچەيدىكىنى بىر ئېيتىپ بېقىڭلار!» دېسەم، ئۇلار: «بۇ بەك چوڭ ئىشكەن. مەملىكەت مىقياسىدىلا ئەمەس، خەلقئاراغا تەسىرى بولىدىكەن» دېيىشتى. «مەن بۇنى كىچىك ئىش دەپ تۇتقان ئەمەس. چوڭ ئىش بولغانلىقى ئۈچۈن پايپېتەك بولۇپ يۈرىمەن. سىلەر پەقەت ياردەملىشىپ بەرسەڭلارلا بولدى. تاغ ئېغىزىغا قاراۋۇل قويۇپ، تاغقا ئادەم چىقارمىساڭلارلا بولىدۇ. سىلەردىن كېتىدىغىنى ناھايىتى سەككىز - ئون قاراۋۇل». ئۇلار يەنە «ئۇنى قانداق قىلىسەن؟ بۇنى قانداق قىلىسەن؟» دەپ ئارقا - ئارقىدىن توقۇناق سوئالنى سوراۋەردى. تولا سوئال سوراپ بېشىمنى ئۇچاق قىلىۋەتتى. ھەممىسىگە «مەن مەسئۇل» دەۋەردىم، «مېنىڭ ئەمەلىم بۇ ئىشلارغا كىچىكلىك قىلىدۇ. لېكىن مەن جۇڭگو گىرازدانى بولۇش سۈپىتىم بىلەن 1 مىليارد 200 مىليون جۇڭگو خەلقى ئالدىدا مەسئۇلىيىتىم بار دەپ بىلىمەن. بىز ئېرىشىدىغان شان - شەرەپ شۇلارغا مەنسۇپ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ ئىشقا بەل باغلىغان». ئۇلار ئاخىرى گەپ تېپىپ بېرەلمەي قالدى. شۇنداقتىمۇ يەنە مەغلۇبىيەتكە تەن بەرگۈسى كەلمىدى: «سىلەرنى ھۆكۈمەت خەلققە تاشلاپ بېرىپتۇ. شۇڭا بىزمۇ بۇ ئىشقا ھۆكۈمەت نامىدىن ئارىلاشساق بولمايتتى». «مەن شۇڭا سىلەرنى ئارىلاشتۇرماي ھەممە ئىشنى پۈتتۈرۈپ بولدۇم. سىلەر تاماشا كۆرۈپ بەرسەڭلارلا بولمىدىمۇ؟» دېسەم، «شۇنداق دېگىنىمىز بىلەن يەنە ئارىلاشمىساق بولمايدۇ» دەپ تۇرىۋېلىشتى ۋە: «چاتاق چىقسا يەنە فىنجى ناھىيىلىك ھۆكۈمەت جاۋابكار بولۇشقا توغرا كېلىدۇ ئەمەسمۇ؟» دەپ باھانە كۆرسىتىشتى. «ئەڭ ياخشىسى، سىلەرمۇ كۆزۈڭلارنى يۇمىۋېلىڭلار، ھەممىنى ماڭىلا دۆڭگەپ قويۇڭلار. مىجىت دېگەن بىر ئادەم چىقىپ ‹ھەممىگە مەن مەسئۇل دېگەنىدى› دەپ ماڭىلا ئىتتىرىپ قويساڭلار سىلەرنىڭ مەسئۇلىيىتىڭلار تۈگەيدۇ. مەن گېپى كەلسە تۈرمىدە يېتىشقىمۇ تەييارلىق كۆرۈپ قويدۇم». ئۇلار ئەڭ ئاخىرىدا يەنە مۇنداق سوئال قويۇشتى: «سەنسىيا بوغۇزىغا تارتىلغان سىم ئامېرىكىلىقنىڭ سىمى. ئەگەر سىمدىن چاتاق چىقسا خەلقئارا سوتقا كىم چۈشىدۇ؟» «مەن چۈشىمەن!» دېدىم يەنە قىلچە ئىككىلەنمەيلا. بۇ ھەقتە يەنە ئايرىم توختام تۈزۈشتۇق. تىلخەتنىمۇ يېزىپ بەردىم. لېكىن يەنىلا خاتىرجەم بولالمىدىم. ئۇلارنىڭ ئەلپازى يامان ئىدى، تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرۈپ ئىشنى بۇزىدىغاندەكلا تۇراتتى. تۇساتتىن كاللامغا بىر ئەقىل كەلدى. ئۆتكەن يىلى ۋېيىۋەنجاڭ تۆمۈر داۋامەتنىڭ فىنجى ناھىيىسىگە كەلگەنلىكىدىن خەۋەر تاپقانىدىم. «ناھىيىدىكىلەر ۋېيىۋەنجاڭنىڭغۇ بىلەر. ۋېيىۋەنجاڭغا بىر تېلېفون ئالمايمۇ» دەپ ئويلىدىم. بۇ چاغدا ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ بىر ئەمەلدارى يېنىمدا ئىدى. ۋېيىۋەنجاڭغا دەرھال تېلېفون بەردىم. تەلىيىمگە ۋېيىۋەنجاڭ ئۆيىدە بار ئىكەن: «تۆمۈركا، ئىشىمىز يامان ئەمەس. يېنىمدا ھۆكۈمەتنىڭ بىر ئەمەلدارى بار. ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىپ قويسىلا ئىشىمىزغا تېخىمۇ قىزغىن ھەمكارلىشاتتى» دېسەم، «تېلېفوننى بېرىڭ» دېدى. تېلېفون تۇرۇبكىسىنى يېنىمدىكى ئەمەلدارغا بەرسەم، ئۇ ۋېيىۋەنجاڭغا توختىماي رەھمەت ئېيتقىلى تۇردى. بۇ ئەمەلدار «ۋېيىۋەنجاڭنىڭ سۆزىنى ھاكىمغا دەرھال يەتكۈزىمەن!» دەپ كېتىپ قالدى. كەچتە ناھىيىلىك ھۆكۈمەت بىزگە كۈتۈۋېلىش چېيى بەردى. ئۇلارنىڭ ئەتىگەنكى مۇئامىلىسى پۈتۈنلەي ئۆزگەرگەنىدى. زىياپەت تەنتەنىلىك دۇئايى - سالاملار بىلەن باشلاندى. ئادىلنى ھەممەيلەن بىر ئېغىزدىن: «جۇڭگو خەلقىنىڭ قەھرىمانى» دەپ كۆككە كۆتۈرۈشتى. زىياپەتتىن تۈن يېرىمىدا قايتىپ كېلىپ ئەمدىلا يېتىشقا تەمشىلىۋاتساق، مۇئاۋىن رەئىس مىجىت ناسىردىن تېلېفون كەلدى: «نەچچە سائەت بولدى، سىلەرنى تاپالماي كەتتۇق. فىنجى ناھىيىلىك ھۆكۈمەتتىن تېلېگرامما كەلگەنىكەن. ھەممىمىز سىلەردىن ئەنسىرەپ پاتپاراق بولۇپ كەتتۇق. رەئىس ئابلەت ئابدۇرىشىت ھازىرغىچە ئۇخلىماي مېنىڭ جاۋابىمنى كۈتۈۋاتىدۇ. تېلېگراممىدا پائالىيەتنى توختىتىشقا بۇيرۇق بېرىشىمىزنى تەلەپ قىپتۇ. ۋاڭ لېچۈەن شۇجى: ‹تەييارلىقى پۈتمىگەن بولسا، قىلماي تۇرسىمۇ بوپتىكەن› دەۋاتىدۇ. بىز ‹قېنى، ئەھۋالنى ئۇقۇپ بېقىپ بىر نەرسە دەيلى› دەپ جاۋاب بەردۇق. ئىشىڭلار نەدىن - نەگىچە؟». «ھەممە ئىش پۈتتى، ناھىيىدىكىلەرنى ئۆگىتەي - تۇگىتەي قىلىپ

180 گرادۇس بۇرۇۋېتتۇق. خاتىرجەم بولۇڭلار» دېسەم، «ناھىيىدىكىلەردىن يەنە بىر قېتىم سوراپ بېقىڭلار» دېدى. ئەتىگەندە ناھىيىنىڭ شۇجىسى «شىنجاڭغا تېلېگراممۇ يوللايمىز» دەپ پوپوزا قىلغانىدى، ئۇنىڭ گېپىگە ئانچە ئىشەنمىگەنىدۇق. ھاكىمنىڭ ئۆيىگە تېلېفون بېرىپ ئويغاتتۇق: « ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەت سىلەر يوللىغان تېلېگراممىنى تاپشۇرۇۋاپتۇ. سىلەرنىڭ يەنە قانداق پىكىر - تەلەپلىرىڭلار بارلىقىنى سوراۋاتىدۇ» دېسەم، «سىلەرنىڭ ئىشىڭلار ئۈچۈن بۈگۈن بىر كۈن ئىچىدە ئالتە قېتىم يىغىن ئاچتۇق. تەشكىللەش ۋە ئامانلىق ساقلاش، جامائەت گۇۋاھلىقى بېجىرىشتىن تارتىپ ھەممە ئىشنى توققۇز گۇرۇپپا تەشكىللەپ تولۇق ئورۇنلاشتۇرۇۋەتتۇق. خاتىرجەم بولۇڭلار» دېدى. مۇئاۋىن رەئىس مىجىت ناسىرغا ھەممە گەپنى ئەينەن يەتكۈزۈپ قويدۇق. بىز جامائەت گۇۋاھلىقى باشقارمىسى بىلەن تېخى ئالاقىلەشمىگەنىدۇق. ئۇلارمۇ ئالتە پاتمان پۇلنىڭ گېپىنى قىلسا نېمە دەرمىز؟ دەپ بېشىمىز قاتقانىدى. ناھىيىدىكىلەرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن بۇ ئىشنىڭ ئۆزلىكىدىن ھەل بولۇپ قالغىنىغا ئىچ - ئىچىمىزدىن خۇشال بولدۇق. شۇ چاغدا ئادىلنىڭ سەنشيا بوغۇزىدىن ئۆتىدىغىنىغا يەنە ئون سائەتلا قالغانىدى!

تاڭ يورۇشى بىلەنلا ئورنىمىزدىن تۇرۇپ تاغقا قاراپ ماڭدۇق. كۆزىمىزگە ئىشەنمەيلا قالدۇق. تاغنىڭ ھەممىلا يېرى مىغىلداپ يۈرگەن ئادەملەر بىلەن تولغانىدى. ئاخشام تېلېۋىزوردا: «ئەتە بىر كۈن تاغقا چىقىشقىلارغا رۇخسەت يوق. ئەگەر بۇيرۇققا بويسۇنماي چىقىۋالساڭلار، ۋەقە كۆرۈلسە ھۆكۈمەت تەرەپ ھېچقانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالمايدۇ» دەپ ئېلان چىقىرىۋەتكەنىدى. ئەمدى قارىساق، بۇ ئېلان ئەكسىچە ئۈنۈم پەيدا قىپتۇ. پۈتۈن فىنجى خەلقى تەۋرەپ كەتكەنىدى. يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە ھەممەيلەن تاغقا ياماشماقتا. تاغقا چىقىش ئېغىزىدا ئادەملەر بىر - بىرىگە چاپلىشىپ كەتكەنىدى. قاراۋۇللار ھەدەپ بىلەت يىغقىلى تۇرۇپتۇ. «ئىش ئەسلىدە مۇنداق ئىكەن - دە» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە. ساقچى تەرەپنىڭ ئېيتىشىچە، شۇ كۈنى تاغقا چىققان ئادەم كوچرائىن سەنشيا بوغۇزىدىن ئۆتكەن كۈنىگە سېلىشتۇرغاندا بىر ھەسسە كۆپ ئىكەن. ئۇ چاغدا 60 مىڭ بىلەت باستۇرۇپ ئاران 20 نەچچە مىڭ بىلەت ساتقانىكەن. كىشىلەر قورقۇنچلۇق ھاڭلاردىن پۇتىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ كېتىشكەنىدى. قومۇرۇلۇپ چۈشكىلى ئاران تۇرغان تاشلارنىڭ ئۈستىدىمۇ لىق ئادەم. بىرسىنىڭ بېشىدا يەنە بىرسىنىڭ پۇتى ساڭگىلاپ تۇرغان. ئادەملەر خېيىم - خەتەرگىمۇ پەرۋا قىلماي ئەنە شۇنداق ئولتۇرۇپ كېتىشكەنىدى. ئادىلنى بىرەر - ئىككى سائەتكىچە تاپقىلىمۇ بولمىدى. كىشىلەر بىللە رەسىمگە چۈشۈۋالغىلى ئېلىپ كېتىشكەنىدى.

ئادىل ئاخىرى پولات ئارقان ئۈستىدە مېڭىشقا باشلىدى. دەسلەپتە خېلى ئەنسىرىدۇق. كېيىن ئادىلنىڭ بىخىرامان كېتىۋاتقىنىغا قاراپ كۆڭلىمىز خېلى جايىغا چۈشتى. مۇخبىرلارنىڭ قولىدا بىردىن كۆچمە تېلېفون، (شىنجاڭدىن بارغان مۇخبىرلارنىڭ قولىدا بىرەرمۇ تېلېفون يوق ئىدى. ئۇلار بىزگە ئەگىشىپ كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ تېلېفونىنى ئارىيەت ئېلىپ ئىشلەتتى.) ئۇلار مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا بەس - بەس بىلەن خەۋەر بېرىشكىلى تۇردى. ئۇلار ھەممىسى قولىدىكى تېلېفوننى جايلاردىكى رادىئو ئىستانسىلىرىنىڭ بىۋاسىتە ئاڭلىتىش ئۈسكۈنىلىرىگە ئۇلىۋېتىشكەنىدى. مەن رەھبەرلىرىمىزنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن ھېلى بېيجىڭغا، ھېلى شىنجاڭغا تېلېفون ئۇرۇپ تۇراتتىم. تۆمۈر داۋامەت، ئىسمائىل ئەھمەد، مىجىت ناسىر ھەممىسى دېگۈدەك ئۆيىدە تېلېفون ساقلاپ ئولتۇرۇشقانىدى. مىجىت ناسىرنىڭ ئۆيىگە تېلېفون ئالسام، رادىئو دولقۇنىنى توغرىلىيالمايۋاتقان ئوغلىنى ھەدەپ تىللاۋېتىپتۇ. «شەھەرلىك رادىئو ئىستانسىسى 603 - قانالدا نەق مەيداندىن ئاڭلىتىش بېرىۋاتىدۇ» دېدىم مەن ۋارقىراپ تۇرۇپ. مەن بۇ گەپلەرنى دەپ بولغىچە ئادىل قارشى قىرغاققا يېقىنلاپ قاپتۇ. ئۇ، كۆزۈمگە تۇشقاندەك كۆرۈنۈشكە باشلىدى: «ماڭغىلى قانچە مىنۇت بولدى؟ » دەپ سورىدى بىر چاغدا مىجىت ناسىر جىددىيلىشىپ. «19 مىنۇت بوپتۇ» دەپ جاۋاب بېرىپتىمەن. ئادىل قارشى قىرغاققا چىقىپ بولغان چاغدا، مىجىت ناسىرغا: «ئادىل ئۆتۈپ بولدى. 13 مىنۇت 48 سېكۇنتتا ئۆتۈپتۇ» دېسەم، «بايا 19 مىنۇت دېگەنتىڭىزغۇ» دەپ تورىۋالدى. «بايا جىددىيلىشىپ كېتىپ ئالتە مىنۇتنى قوشۇپ ئېيتىۋېتىپتىمەن» دېسەم، رەئىس قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى: «ۋاي، كارامەت ئىش بوپتۇ! » دېدى كۈلكىدىن ئۆزىنى ئاران تۇختىتىپ.

ئىككى قاشتىكى ئادەملەر چۇقان سېلىشىپ تۇۋلىشىپ كەتتى: «ئادىل ياشىسۇن! » دېگەن

سادالار پەلەككە كۆتۈرۈلدى. تاغلاردىن يانغان
ئەكس سادالار ئاسمان - زېمىننى زىلزىلىگە كەل-
تۈردى. كىشىلەر توپىنىڭ ئىستىخىيىلىك هال-
دىكى تەبرىكلەش پائالىيەتلىرى ئەسلىدىكى پائالى-
يەت كۆنتەرتىپىنى پۈتۈنلەي قالايمىقان قىلىۋەت-
تى. ماڭا تاغلار هاياجان بىلەن قوزغىلىپ كېتىۋ-
ۋاتقان، دەريالار خۇشاللىقىدا لەڭ ئۇرۇپ چاچقۇ
چېچىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. دائىم دىگۈدەك تۇتۇلۇپ
تۇرىدىغان ئاسمان، مانانغا پۈركىنىپ ياتىدىغان
سەنشيا بوغۇزى بۈگۈن باشقىچە ئېچىلىپ كەتكە-
نىدى. بۇ يەردە كىشىلەرگە بېخىللىق بىلەن چى-
راي ئېچىپ كەلگەن ئاسمان - زېمىن بۈگۈن
بىزگە باشقىچە تەبەسسۇم قىلىۋاتاتتى. تاغدىن ها-
سىراپ - هۆمىدەپ چۈشۈۋاتسام، شىنجاڭ تېلېۋى-
زىيە ئىستانسىسىنىڭ مۇخبىرى «ئىككى كەلىمە
گەپ قىلىپ بەرسىلە» دەپ مىكرافوننى تەڭلەپ
تۇرىۋالدى: «شىنجاڭغا بارغاندىن كېيىن هاردۇ-
قىمنى چىقىرىۋېلىپ سۆزلەپ بېرەي» دېسەم پە-
قەت ئۇنىمىدى. مىكرافوننى قولۇمغا ئېلىپلا ها-
ياجانغاچۆمگەن هالدا شۇنداق دېدىم: «بىز دۇنيا
جېنىنس رېكورتىنىلا ياراتمىدۇق، بەلكى بىر مۆ-
جىزە ياراتتۇق. بۇ مۆجىزىنى كوچرائىن ئاڭلىسا
بەلكىم هوشىدىن كېتىشى مۇمكىن. بىز بۇ مۆ-
جىزىنى هېچكىمگە بەرمەيمىز. بىز بۇ نەتىجىنى
مەڭگۈ ساقلايمىز! »
بېيجىڭدىكى تەبرىكلەش پائالىيەتلىرىنىڭ
بىرسىدە پېشقەدەم رەهبەرلىرىمىزدىن بىرسى بىز
ياراتقان بۇ مۆجىزىنى ئۆز قىممىتىگە يارىشا تو-
لۇق مۇئەييەنلەشتۈرۈپ شۇنداق دېدى: «مىللى-
تىمىزنى دۇنياغا تونۇتۇپ كېلىۋاتقان تۆت بۈيۈك
تاج ئۈستىگە بۈگۈن ‹ئۇيغۇر خەلقى دۇنيا جېنى-
نىس رېكورتىنى بۇزۇپ تاشلاپتۇ› دېگەن بەشىن-
چى تاج بېشىمىزغا كىيدۈرۈلدى. بىز بۈگۈن
چەكسىز شان - شەرەپكە مۇيەسسەر بولدۇق. ئۇي-
غۇر مىللىتىنى دۇنياغا تونۇتقان بەش تاجنىڭ
بىرسى — مەهمۇت قەشقەرى يازغان ‹تۈركىي
تىللار دىۋانى›. بۇ، دۇنيادا هېچقانداق مىللەت
تېخى ئۆزىنىڭ تىل لۇغىتىنى تۈزمىگەن ۋاقىتدا
تۇنجى بولۇپ دۇنياغا تونۇلغان لۇغەت. شۇڭلاشقا
بۇ تاجىمىز مۇقەددەس. ئىككىنچىسى، يۈسۈپ
خاس هاجىپ يازغان ‹قۇتاتغۇ بىلىگ› داستانى.
هېچقانداق مىللەت ئۆزىنىڭ پەلسەپىسىنى ۋە باشقا
بىلىم دۇردانىلىرىنى «قۇتاتغۇ بىلىگ» كە ئوخ-
شاش مۇجەسسەملەپ دۇنياغا تونۇتالىغان ئەمەس.
بۇ ئۇيغۇر خەلقىنى دۇنياغا تونۇتىۋاتقان بىر تاج.

ئۈچىنچىسى، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى. بۇ
دۇنيادا تەڭدىشى يوق ئەدەبىيات. تۆتىنچىسى،
«ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى» دىن ئىبارەت بۇ
كلاسسىك خەزىنە ئۇيغۇر خەلقىنى جاهانغا تونۇ-
تۇپ كەلگەنىدى. ئەمدى ئادىلجان جېنىنس رې-
كورتىنى بۇزۇپ، دارۋازلىق سەنئىتىمىزنى دۇن-
ياغا تونۇتۇپ، بىزنى بەشىنچى تاج بىلەن تارتۇق-
لىدى. جېنىنس رېكورتى، بۇ ئالەمشۇمۇل نەتى-
جە! ئادىلجاننىڭ باتۇرلۇقى بەدىلىگە پۈتكۈل
جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ دۇنيا جېنىنس رېكورتى
قامۇسىغا كىرەلمەسلىك تارىخىغا خاتىمە بېرىل-
دى. ئادىلجان بىز ئۇيغۇرلارنىڭلا ئەمەس، بەلكى
پۈتكۈل جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ قەهرىمانى، ئۇ
جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ غورۇرى — ئىپتىخارى! »
ئادىلجان روهىنىڭ قىممەتلىك يېرى، «يا
ئۆلۈم، يا كۆرۈم» دەپ ئوتتۇرىغا چىقالىغانلىقىدا
ئىدى. بىز سەنشيا بوغۇزىدىن قايتىپ كەلگەندىن
كېيىن خەلقىمىزنىڭ تەنتەنىسىنى كۆرۈپ هەس-
سىلەپ هاياجانغا چۆمۈلدۇق. بۇرۇن ئالدىغا يار-
دەم سوراپ بارغان چېغىمىزدا، بىزنى قۇرۇق
قول يولغا سېلىۋەتكەن پۇل مۇئامىلە ساهەسىدىكى
ئابرويلۇق ئەربابلارنىڭ بىرسى بىزگە شۇنداق دې-
دى: «مەن داغدا قالدىم. ئالدىڭلاردا كەچۈرگۈ-
سىز جىنايەت ئۆتكۈزدۈم. هاياتىمدا بىرەر يېرىم-
نى چىشلەپ ئۈزىۋالسامۇ ئەسلىگە كەلمەيدىغان
ئېغىر پۇشايمان ئىچىدە قالدىم. بۇنداق پۇشايمان
ئادەمگە ئۆلۈمدىنمۇ ئېغىر تۇيۇلىدىكەن. ئەمدىكى
ئۆمرۈمدە خەلققە قەلبىمدىكى داغنى يۇيۇپ چىقى-
رىۋېتەلىگۈدەك ۋەزنى بار بىرەر چوڭ ئىش قى-
لىپ بېرەلمىسەم، ئۆلسەممۇ ئارمان بىلەن ئۆ-
لۈپ كېتىمەن. . . »
شىنجاڭ سىرك ئۆمىكى قۇرۇلۇش شىركىتى
ئەمەس، لېكىن بىز كۆز يەتكۈسىز ئېگىزلىكتە
بىر بىنا سالدۇق. بۇ بىنانى هەرقانداق كۈچ
ئورنىدىن قوزغىيالمايدۇ. تارىخنىڭ هەرقانداق
بوران - چاپقۇنى بۇ بىنانى ئۆرۈۋېتەلمەيدۇ. بىز
ئۆچمەس بىر ئابىدە تىكلىدۇق. بۇ ئابىدە مىڭلى-
غان - مىليونلىغان تارىخقا هۆسن قوشۇپ بارالاي-
دۇ. بىز تارىخ تەتقىقات ئورنىمۇ ئەمەس، لېكىن
بىز بىر مىللەتنىڭ تارىخىنى يېڭىۋاشتىن يېزىپ
چىقتۇق. ئەۋلادلار بىزنى ئۇنتۇمايدۇ. بىزدىن
پەخىرلىنىدۇ، بىزگە ئاپىرىن ئوقۇيدۇ.
بىز يارىتىدىغان مۆجىزىلەر تېخى تۈگەپ
كەتكىنى يوق. ئەمدى نۆۋەت قىزلىرىمىزغا كەل-
دى! دۇنيا ئۇلارنىمۇ كۆرۈپ قويسۇن!

سەھرايى قىيامەتتىكى يېڭى ھېكايە

(ھېكايە)

ئەنۋەر مۇھەممەد

مۇرات سۆيگۈنى گۈلنىسانىڭ ياتىقى ئالدىغا كېلىپ ئىشىكنى بىرنەچچە قېتىم قاقا - قاقمايلا سەنتۈرۈلگىنىچە يەرگە يىقىلدى، خىلىدىن كېيىن گۈلنىسا ياتىقىدىن چىقىپ ئورنىدىن تۇرۇشقا زورۇقۇۋاتقان مۇراتنى كۆردى - دە، ئۇنى يۆلەپ ئاران دېگەندە مۇراتنىڭ ياتىقى ئالدىغا كەلدى. ئاندىن مۇراتنىڭ يېنىدىكى ئاچقۇچنى ئېلىپ ئىشىكنى ئېچىپ ئۇنى كارىۋىتىغا ياتقۇزدى. گۈلنىسا غەرق مەست ئۇخلاۋاتقان مۇراتقا قاراپ غېرىبسىندى، ئۈمىدسىزلەندى. ئۇنىڭ مۇراتقا بولغان ھېسداشلىقى بارا - بارا سۇسلاۋاتاتتى. ئۇلار ئالىي مەكتەپتە مۇھەببەتلەشكەنىدى. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن مۇرات سۆيگۈنى گۈلنىساغا ئەگىشىپ خىلۋەت سەھراغا — ئۆزىنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى گۈزەل جايغا خىزمەت ئىزدەپ كەلدى ھەم مۇشۇ يېزىنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتىپىگە ئورۇنلاشتى. گۈلنىسا بۇنىڭدىن چەكسىز شادلانغان، قەلبى ئارزۇ - ئۈمىدلەرگە تولغانىدى. ئەمما مۇرات بۇ يەرگە كېلە - كەلمەيلا ئۈرۈمچىدىكى جەننىتىدىن بۇ يەردىكى جەھەننەمگە پالانغاندەك جىمىپ كەتتى، ھەر ئاخشىمى يېزا بازىرىغا بېرىپ بىر - ئىككى سەر ئېچىۋېلىپ گۈلنىسانى ئانچە ئىزدىمەيدىغان، خىزمەتكىمۇ كۆڭۈل بۆلمەيدىغان بولۇۋالدى. بۇ ئىش گۈلنىساغا ئەلەم قىلدى. ئۇ مۇراتنىڭ قورسىقىدىكى «جىن»نى بىلەلمەي بۇرۇقتۇرما بولۇۋاتاتتى. گۈلنىسا ياتاق ئىچىگە بىردەم ئالاڭلاپ قاراپ چىققاندىن كېيىن مۇراتنىڭ يېزىق ئۈستىلىنىڭ تارتمىلىرىنى ئېھتىيات بىلەن ئاختۇرۇپ بىر قىزىل تاشلىق خاتىرىنى تاپتى، ئۇ مۇشۇ ئالتە كۈن مابەينىدە يېزىلغان كۈندىلىك خاتىرە ئىدى. گۈلنىسا مەلەق ئۇيقۇدا ياتقان مۇراتقا ئەلەم بىلەن قاراپ قويۇپ خاتىرىنى ئوقۇشقا باشلىدى.

چاشقان يىلى 1 - سېنتەبىر، دۈشەنبە

بىز ئولتۇرغان تراكتور پەرياد ئۇرۇپ، كەينىدىن توپا قالدۇرۇپ يۈرۈپ كېتىۋاتىدۇ. «بالا يىغىش» دېگەنمۇ گەپمۇ؟! بۈگۈن سادىق مۇدىرنىڭ ئالدىدا قولدەك باش ئەگدىم. مۇھىمى، سەھرانىڭ چەت ياقىلىرىنى، بالىلىرىنى ئوقۇتمايۋاتقان ئاشۇ نادان خەقلەرنى بىر كۆرگۈم كەلدى.

قاسماق شوپۇر تراكتورىنى قوپال ھەيدەپ سەككىزىنچى كەنتكە كەلدى. كەنت شۇجىسىنى تېپىپ كەلدۇق. «قارا تىزىملىك»كە چۈشكەن بالىلارنىڭ ئۆيىنى نىشانلاپ ماڭدۇق. بىز تۇنجى قېتىم كىرگەن ئۆينىڭ ئىگىسى «بالام كالا باققىلى كەتكەن» دەپ تۇرۇۋالدى. شۇجىغا ئىلتىجا بىلەن تىكىلدۇق، ئۇ دەرھال بۇيرۇق سوقتى:

— بالىڭىز ئەتىلا ئوتتۇرا مەكتەپكە چۈشسۇن، بولمىسا قوناق تېرىغان ئۈچ مو يېرىڭىزنى كەنتكە ئۆتكۈزۈۋالىمىز!

ئۆي ئىگىسى خاپان بېشىنى قاشلاپ تۇرۇپ قالدى.

ئىككىنچى ئۆيگە كىردۇق. ئاۋاق، ئورۇق بىر مەزلۇم قازان بېشىنى چۆرگىلەپ يۈرەتتى. ئۇ بىزنى كۆرۈپ تېخىمۇ پايپېتەك بولۇپ كەتتى.

— قىزىڭىز قېنى، مۇئەللىملىرى بىلەن كۆرۈشۈۋالسۇن، — دېدى شۇجى.

ئاڭغىچە بىر ئەينىكى يوق كۆزەينەك تاقىۋالغان شاپاق دوپپىلىق بىر ئادەم يەكچەشمىدەك قورقۇنچلۇق تۇستە ئالدىمىزدا پەيدا بولدى:

— شۇجى، ماڭا قارىسىلا، ماۋۇ كۆزۈم ئوپېراتسىيىگە چۈشۈپ ئاران مۇشۇنچىلىك بولدى، قىزىمنى ئوقۇتسام ئەر - خوتۇن ئىككىمىز تىلەم-

چىلىك قىلساق بولىدۇ، كومپارتىيىنىڭ زامانىدا ماڭا بىر كەڭچىلىك قىلىسىلا!

— تۈزۈك گەپ قىلىڭلا سايىماخۇن، سىلى تېخى تىلەمچىلىك قىلغۇدەك ھالغا چۈشۈپ قالدىڭلىما؟! مەھەللىنىڭ بېغىنى ھۆددىگە ئالدىڭلا، توقايدا بىرمۇنچە بىنەم يېرىڭلا بار. قالغان باللىرىڭلىمۇ ئىشقا ياراپ قالدى. كۆزۈڭلىنى ئاچىمەن دېسەڭلا قىزىڭلىنى ئوقۇتۇڭلا، ئۇنى چوڭ دوختۇر قىلىپ چىقىڭلا!

— ئۇنىڭ دوختۇر بولغۇسى يوق، سەنئەتچى بولغۇسى بار، بۇنداق قىز بالىنى ئوقۇتۇشتىن خۇدايىم ساقلىسۇن. ئۇنى مەكتەپكە بەرگەندىن كېيىنلا باش ئاغرىقى پەيدا بولىدۇ.

— شۇنداقتىمۇ، قىزىڭلىنى ئوقۇتمىساڭلا بولمايدۇ. بۇ ھەقتە بەلگىلىمە بار، بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلىدىغان بولساڭلا ئېغىر چارە كۆرۈلىدۇ!

— قېنى شۇ بەلگىلىمە، مەن بىر كۆرۈپ باقاي!

— كۆزۈڭلا ئوبدان كۆرمىگەندىكىن جىم ئولتۇرۇڭلا، بەك كۆرگۈڭلا بولسا ھېلى ئىشخانامغا ئاپىرىپ ئوبدان كۆرسىتىپ قوييمەن!

— مەن شۇنى كۆرمىگۈچە قىزىمنى مەكتەپكە بەرمەيمەن! — سايىماخۇن يەرگە زوڭزىيىپ، تەتۈر قاراپ تۇرۇۋالدى.

— بۇ نادان خەققە ياخشى گەپمۇ، بېسىممۇ ئىشلىمەيدىكەن، — دېدىم جىلە بولۇپ، ئۇ ئورنىدىن قوپۇپ سەت كاركىرىدى:

— ئۆزۈڭچۇ ھېي، جۇسەينى بۇغداي دەيدىغان سېسىق زىيالىي گۈي! ھېچنېمىنى ئۇقماي تۇرۇپ تولا كاسىلدىما! يوغان بىر كۆزەينەك تاقىۋېلىپ گىدىيىشلىرىنى تېخى، كۆزۈم ساق بولىدىغان بولسا ئۇنداق بىرنېمىنى ئېشەك ئېغىلىغا چۆرۈۋېتەتتىم!...

مېنىڭ غۇززىدە ئاچچىقىم تۇتتى، بىرنېمە دېگۈچە شۇجى ئاچچىقلىنىپ ۋارقىراپ كەتتى:

— قىزىڭغا ئىلىم بەرگەن ئادەمنى كۆزگە ئىلمايدىغان قانداق نېمە سەنھوي، قىزىڭنى ئوقۇتۇپ قويىلى دەۋاتسا ئوقۇتمايمەن دەيسەن، ئۇنى مەكتەپكە بەرمەي ئەرگە بېرەمتىڭ!؟

— قىزىمغا ھۆكۈمەت ئەمەس، ئېرى ئىگە بولىدۇ.

بۇ گەپتىن ئۇنىڭ نەقەدەر قالاق، تەرسا، تەتۈر ئىكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى، شۇجى كۈلۈشنى، يا يىغلاشنى بىلمەي قالدى ۋە ياندۇرۇپ سورىدى:

— ھۆكۈمەت سېنىڭ ئىگەڭ ئەمەسما؟!

— سەن مېنىڭ ئىگەممىتىڭ؟! — سايىماخۇن ئۇنى سەنلەشكە چۈشتى. ئۇنىڭ خۇنۇك كۆزىدىن جاندىن تويۇش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى.

شۇجى غەزەپتىن تىترەپ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى:

— ماڭە، ئىككىمىز ئىگىمىزنى تاپايلى!

— نەگە ماڭىمەن؟!

— گۇڭشېغا، لى شۇجىنىڭ قېشىغا!...

— بارالمايمەن، قوناقلىقتا سۇ ئېچىپ قويغان، — دېدى ئۇ ئۆڭۈپ. مەن شۇجىغا:

— قىزىنى ئوقۇتمىسا مەيلى، چارە كۆرىدىغان ئىش بولسا ئۆزلىرى بىلىپ بىرنېمە قىلىسىلا، — دېۋىدىم ئۇ ماڭا قولىنى جۆڭۈپ:

— ھۆكۈمەت ئەسلىدە سەندەك ناتىقېپى گۈيغا چارە كۆرسە بولىدۇ، — دەپ ھۆركىرىدى.

سايىماخۇننىڭ زەردىسى قايناپلا تۇراتتى، ھەدېسە پەيلىنى بۇزاتتى. ئەگەر يېنىمدا شۇجى بولمىغان بولسا ئۇ بىزنى بالىڭىزنى ئوقۇشقا بېرىڭ دېگەنگە تويغۇزۇپ، ھويلىسىغا ئىككىنچى قەدەم باسماس قىلىۋېتەركەن.

شۇجىمۇ غورۇرى ناھايىتى كۈچلۈك ئادەمكەن، بىز بولدى قىلىسىلا دېگەنگە ئۇنىماي سايىماخۇننى ۋېلىسىپىتىنىڭ كەينىگە مىندۈرۈپ يېزا بازىرىغا يۈرۈپ كەتتى. مەن، ئەركىن ۋە شوپۇر ئۈچىمىز شۇجى بولمىسا بالا يىغالمايدىغانلىقىمىزغا كۆزىمىز يېتىپ، شۇجىنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىپ باردۇق ۋە ئۇنىڭ ۋېلىسىپىتىنى تراكتورغا بېسىپ، بەشىمىز تەڭلا يولغا چىقتۇق. شۇجى يول بويى قاپىقىنى تۈرۈپ، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. سايىماخۇن بىزنىڭ ئۈستىمىزدىن غەلىبە قىلغاندەك كۇزۇپنىڭ كەينىدە ئولتۇرۇپ ھېچقايسىمىزغا قارىماي غىڭشىپ ناخشا ئېيتىۋاتاتتى.

— ئېشەك ئۆلسە بىرنېمىسى غىجەك تارتىپتۇ دېگەن شۇ-دە! — دېدىم يېنىمدىكى ئەركىنگە پىچىرلاپ، ئۇمۇ ئاچچىق يۇتۇپ ئولتۇرغانىدى.

— نېمە كۇسۇلدىشىسەن ھېي سېسىق گۈيلار، گەپ بولسا ئوچۇق قىلىش، — دېدى سايىماخۇن كەينىگە ئۆرۈلۈپ، — كۆزۈم مۇنداق بولغان بىلەن قۇلىقىم خېلى ساق جۇمۇ؟!

ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قېلىشىنى ئويلىمىغانىدىم، يۈرىكىم توساتتىن تىترەپ كەتتى، تاماكامنى تۇتاشتۇرۇپ سەل روھلاندىم، ئىچىمدە ئاچچىق گەپلەر قۇرتتەك مىغىلدايتتى.

— ناخشاڭنى ئوقۇۋەر ئاكا، بىز ئېتىزلىقتىكى ئاۋۇ ئېشەكلەرنىڭ پارىڭىنى قىلىشىۋاتىمىز، — دېدى ئەركىن ماڭا بولۇشۇپ. مەن خېلى يەڭگىللەپ

قالدىم.

— ئىككىڭىزمۇ ھاڭگا كۆرمىگەن مېدە تەخىيدەك بىرنېمىلەر، ئەركەكلىكى يوق زەيپانىلەر...

— بولدى قىلايلى ئەركىن، — دېدىم مەن، — بۇ خەق بىلەن تەڭ بولمايلى!

— ۋاي سېسىق گۇيلارەي، ئەپەندى بولغىنىڭغا چېچاي، شۇڭىمۇ قىزىمنى سەندەكلەرگە ئوقۇتقىلى بەرمەيمەن!

— ئوقۇتمىساڭ ئوقۇتما، — دېدىم مەن بىردىنلا غەزەپلىنىپ، — قىزىڭنى پادىلىرىڭغا قېتىۋەت! ئەلچى كەلسە تويلۇققا سېتىۋەت!

— بولدى ئۇكا، ئۆپكىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، — دېدى شۇجى كۆزۈمگە ھېسداشلىق بىلەن تىكىلىپ.

— قىزىنى بىر كىم بىرنېمە قىلىدىغاندەك گەپ قىلىدۇ - يا، ما ئوغرى!...

ئاچچىقتىن پارتلاپ كەتتىم. سايىماخۇننىڭ غورۇر پىلتىسىگە ئوت يېقىلدى بولغاي، ئۇمۇ گراناتتەك ئېتىلىپ ئالدىمغا تاشلاندى.

— قايسىمىز ئوغرى ھېي گۇي، ئاپاڭنى ئوغرىلاپتىمەنمۇ، ئاچاڭنىمۇ!؟ سەن پوق چالمىسى تېخى پوقۇڭنى چاچراتقۇدەك بولدۇڭما؟! ۋۇي ئاناڭنى، سەندەك قولۇڭ سويمىنى تراكتوردىن چۆرۈۋېتىمەن!...

ئۇ ئالدىمغا دېۋەيلەپ ماڭا مۇشت ئاتقۇچە شۇجى بىر ياقتىن، ئەركىن بىر ياقتىن ئۇنىڭ كېلەڭسىز گەۋدىسىنى توسۇپ، ماڭا يېقىن يولاتمىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ ماڭا غالجىر ئىتتەك ئېتىلاتتى.

تراكتور يېزا بازىرىغا كىرگەندە شۇجى ۋېلسىپىتىنى چۈشۈرۈپ، سايىماخۇننى ئەگەشتۈرۈپ، يېزىلىق ھۆكۈمەتكە كىرىپ كەتتى. قالغان ئۈچىمىز بىر ئاشخانىغا كىرىپ تاماق بۇيرۇتۇپ قويۇپ، چاي ئىچىپ ئولتۇردۇق. بىردەمدىن كېيىن شۇجى سالپىيىپ قالغان سايىماخۇننى كەينىگە سېلىپ يېنىمىزغا كەلدى.

— لى شۇجى نېمە دەيدۇ؟ — دېدى ئەركىن.

— شۇجىمىز بالىسىنى ئوقۇتمايدىغان بۇ قاراتورك ئادەمگە مەكتەپ يۈزىنى كۆرسىتىپ قويۇڭلار دەپ يوليورۇق بەردى، — دېدى شۇجى مەغرۇر ھالدا.

— بۇ ئادەمگە مەكتەپنى كۆرسىتىپ قويامدىكەنمىز؟ — دېدى شوپۇر.

— شۇجىنىڭ دېگەن گېپىدە، سايىماخۇن قىزىنى مەكتەپكە ھەرگۇچە مەكتەپتە ئامانەتتە تۇرۇپ تۇرغۇدەك.

— ۋۇي، ماۋۇ گەپنى كۆرۈڭ! — دېدى ئەركىن، مەنمۇ ھەيران قالدىم.

— سىلەر ئۇقمايسىلەر، — دېدى شۇجى، — لى شۇجى بۇنىڭغا قىزىڭىزنىڭ پۈتۈن ئوقۇش خىراجىتىنى مەكتەپ كۆتەرسۇن دېسىمۇ ئۇنىماي قويدى...

— ئۇ گەپكە ۋاقتى كەلگەندە پاختەك ئوسۇردۇ، — دېدى سايىماخۇن سافىرىسىنى قاشلاپ.

— بۇنىڭ مۇشۇنداق بەغەرەزلىكىگە شۇجى سەل قايناپ قالدى، شۇجى يەنە بالىسىنى ئوقۇتمايدىغان ئەزالارنى بۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپكە يىغىپ تەربىيە ئېلىپ بېرىش كېرەك؛ مەن ئەتە - ئۆگۈن ئۇلارغا ئايرىم يىغىن ئاچىمەن؛ نېمە گېپى بولسا شۇ يەردە ئاڭلايمەن دېدى ۋە بۇنى سىلەرگە ئۇقتۇرۇپ قويۇشۇمنى تاپىلىدى. سىلەر سايىماخۇننى ئېلىپ كەتكەچ، بۇ بۇيرۇقنى شۇجىڭىلارغا، ئىلمىي جورىنىڭلارغا يەتكۈزۈڭلار، ئۇلار بۇ ئىشنى چىڭ تۇتسۇن!

— ئەستا، ما ئىشنى، قانداق قىلىلا سايىماخۇنكا، گەپ سىلىدە قالدى، — دېدى ئەركىن جىلە بولۇپ.

— ئىگىمىز نېمە دېسە شۇ، — دېدى ئۇ شۇجىغا سىڭايان بېقىپ.

بىز سايىماخۇننى تراكتورغا يەنە سېلىپ مەكتەپكە ماڭدۇق. ئۇ ئەمدى ئېلىشى باردەك چىرايىمغا نەپرەت بىلەن تىكىلىپ، سەت كۆزلىرىنى تېخىمۇ قورقۇنچلۇق پارقىرىتىپ ئولتۇراتتى. بىز مەكتەپكە كىرىپ سايىماخۇننى سادىق مۇدىر بىلەن كۆرۈشتۈردۇق. مۇدىر بىزنىڭ بىرمۇ بالا يىغىپ كېلەلمەي ئەكسىچە بىر توقۇناق بالانى ئارتىپ كەلگەنلىكىمىزدىن خاپا بولۇپ، ئەركىن ئىككىمىزنى «پەمىڭلار يوق ئىكەن، داۋۇجاڭنى چىڭ تۇتالماپسىلەر» دەپ ئەيىبلەپ كەتتى. سايىماخۇن بىرياقتا بىزنىڭ تاماشىمىزنى كۆرۈپ، موخوركىسىنى مەغرۇر چېكىپ ئولتۇراتتى. خىزمەتكە چىقا - چىقمايلا بۇ سەھرايى قىيامەتتىكى قاقشال پۇتاقلارغا ئۇسكىلى تۇردۇم، بېشىم ئايلىنىپ كەتتى. شۇ ئاچچىقتا ئوقۇتقۇچى بولغاندىن پادىچى بولغان ياخشىكەن دېگەن ئويغىمۇ كەلدىم. ئىچىم بورۇقتۇرما بولۇپ كوچىغا چىقىپ، قاۋاقخانىدا ئۆلپەتسىز ھاراق ئىچتىم، ئەمما كەيپىياتىم يەنىلا تەڭشەلمىدى.

2 - سېنتەبىر، سەيشەنبە

ئەتىگەنلىك چېيىمنى ئىچىۋاتسام سادىق مۇدىر كىرىپ يېڭى ۋەزىپە تاپشۇردى. ئۇنىڭ گېپىدىچە، بۈگۈن مەكتەپتىكى جىمى ئوقۇتقۇچى، ئىشچى - خىزمەتچىلەر بالىلىرىنى مەكتەپكە بەرمىگەن ئەزالارنى مەكتەپكە يىغىپ كېلىدىكەن، مەن يەتتىنچى كەنتكە مەسئۇل بولغۇدەكمەن.

بۇ ئىش بىر ھېسابتا ماڭا ئوبدان بولدى،

ۋېلىسىپىتىمنى چاپتۇرۇپ، مەنزىلىمنى ئىزدەپ - سوراپ يۈرۈپ تاپتىم ۋە كەنت شۇجىسىنى ئارقامغا ئەگەشتۈرۈۋېلىپ، بالىسىنى مەكتەپكە بەرمىگەن ئەزالارنى سۈرۈشتۈرۈپ ماڭدىم. بۇ كەنتتىكى ئەزالارنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپكە بېرىدىغان بالىلىرى بارلىرىدىن ئاران بىرسى چىقتى، ئۇنىڭغا ئازراق تەربىيە ئىشلەپ بېسىم قىلىۋېدۇق، ئۇ كىشى بالىسىنى ئوقۇتىدىغان بولدى.

مەكتەپكە كەلسەم چىرايى بۇلۇتتەك تۇتۇلغان ئەزالار ئۇياق - بۇياقتا ھاڭۋېقىپ، دوقۇراپ يۈرۈپتۇ. بىردەمدىن كېيىن سادىق مۇدىر ئۇلارنى بىر يەرگە يىغىپ، مەكتەپ چوڭ زالىغا باشلاپ ماڭدى. مەنمۇ باشقا ئوقۇتقۇچىلار بىلەن بىرلىكتە ئۇلارنى نارازەت قىلىپ زالغا كىردىم ۋە ئىلمىي مۇدىرنىڭ بەلگىلىشىگە ئاساسەن ئارقا ئىشىكتە پوستتا تۇردۇم. زال ئادەمگە لىق تولغان بولۇپ، ئۇ يەر - بۇ يەردىن كۆتۈرۈلۈپ چىقىۋاتقان موخوركا ئىسلىرى ئىشىك - دېرىزىلەرنى تۇرخۇن قىلىپ سىرتقا چىقىپ كېتىۋاتاتتى.

سادىق مۇدىر لى شۇجىنى چاقىرغىلى كەتكەندە بىز ياش ئوقۇتقۇچىلار بىر يەرگە يىغىلىپ ئۆزىمىزنىڭ پارتىگىنى قىلدۇق. مەندىن باشقىلار چوڭ - چوڭ مەسىلىلەر ئۈستىدە سۆزلىمەي ساپلا ئۇششاق گەپ قىلاتتى، چاقچاقلىرىمۇ قاملاشمايتتى.

بىر يېرىم سائەتتەك ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن سادىق مۇدىر ئۆزى يالغۇز خاپا چىراي كەلدى ۋە ئىشخانىسىغا ئۇدۇللا كىرىپ كەتتى. ئەمدىلا بىر تال تاماكا چېكەي دەپ تۇراتتىم، ئەركىن كەيپى ئۇچقان ھالدا قېشىمغا كېلىپ مېنى سادىق مۇدىرنىڭ ئىشخانىسىغا باشلاپ ماڭدى. ئىشخانىغا كىرسەم سادىق مۇدىر ئىككىمىزنى تونۇگۇنكىدىنمۇ بەكرەك ئەيىبلىگىلى تۇردى:

— ھەي ئۇكىلار، سىلەرنى مۇنداق دېتىسىز، بولۇمسىز دەپ ئويلىمىغانىدىم. بالا يىغىڭلار دېسە بالىسىنى ئەمەس، ئاتىسىنى يىغىپ كېلىپ، ئادەمگە بىرمۇنچە ئىش تېپىپ بەردىڭلار مانا! سىلەر بۈگۈن كېلىدۇ دېگەن لى شۇجى ناھىيىگە بىر ھەپتىلىك يىغىنغا كېتىپتۇ، باشقا باشلىقلارنىڭ بۇ يىغىندىن خەۋىرى يوق، ئۆزىنىڭ ئىشى بىلەن ئالدىراش تۇرسا، بۇ يىغىننى ئەمدى قانداق ئاچىمىز؟! ئەكىلىشتىڭىز ئۇلارنى «لى شۇجى ئاتا - ئانىلار يىغىنى ئاچىدىكەن» دەپ ئەكەلدىڭلار، ئەمدى نېمە دەپ يولغا سالىسىلەر؟! بەزىلىرىنىڭ ئۆيى يىراق، ئەمدى ئۇلارنى ئىككىڭلار تراكتوردا توشۇمىسىلەر ياكى ۋېلىسىپىتتىمۇ، بىر ئامال قىلىپ ئاپىرىپ قويۇڭلار. بۇ ئىشنى ئىككىڭلارلا بېجىرىسىلەر، باشقىلارنى ئاربلاشتۇرمايسىلەر!

بېشىمىز قاتتى. بىز ئىشخانىدىن ئارتۇقچە گەپ - سۆز قىلمايلا يېنىپ چىقتۇق - دە، زالغا كىرىشكە جۈرئەت قىلالماي، ئەتراپىنى بىر ھازا ئايلىنىۋەتكەندىن كېيىن توختاپ بىر - بىرىمىزگە قاراپ كۈلۈشتۇق، روھلاندۇق. ئەركىن: «بولدى، بۇلارغا دەيدىغان گەپنى ئۆزۈم قىلاي» دېدى. ئىككىمىز زالغا كىردۇق. ئەركىن سەھنىگە چىقتى، مەن مىكرافون ئاپپاراتىنى تەڭشىگەن بولۇپ ئۇنىڭ يېنىدا تۇرۇپ بەردىم. ئۇ كۆپچىلىككە قاراپ:

— ھۆرمەتلىك دېھقان ئاكا، ھەدىلەر! لى شۇجى تېخى بايىلا جىددىي ئۇقتۇرۇشقا ئاساسەن ناھىيىگە يىغىنغا كېتىپ قاپتۇ. باشقا باشلىقلارنى تەكلىپ قىلايلى دېسەك ئۇلارنىڭمۇ ئىشى جىق ئىكەن. مەكتەپ مۇدىرىمىز لى شۇجىنى چاقىرغىلى ناھىيىگە كەتتى. قانداق، ئۇلارنى ساقلامسىلەر ياكى. . .

پەستىكىلەر تەۋرەپ كەتتى، ئۇلار بۇ ئىشتىن غودۇرىشىپ زالدىن سىرتقا ماڭغاندا ئەركىن سەھنىنىڭ ئارقا ئىشىكىدىن قويۇندەك پىرقىراپ چىقىپ كەتتى - دە، ئۇدۇللا سادىق مۇدىرنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ كەتتى ۋە يەنە تېزلىكتە قايتىپ چىقىپ، جىددىيلەشكەن ھالدا ھەممە ئىشخانىلارنى ئاختۇرۇپ چىقتى. مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭ ئالدىراپ، سادىق مۇدىرنى ئىزدەپ ماڭدىم.

— سادىقكام بۇ خەققە چېلىقىپ يۈرمىسىلا بولاتتىغۇ،— دەيتتى ئەركىن پاراكەندە بولۇپ.

دەل شۇ پەيتتە مۇدىر مەكتەپ دەرۋازىسىغا چىقىدىغان چوڭ يولنىڭ بويىدىكى ھاجەتخانىدىن چىقىپ بىخارامان كېلىۋاتاتتى، زالدىن چىققان خەقلەر ئۇدۇللا بېرىپ ئۇنى قورشىۋېلىپ بىرنېمىلەرنى دېگىلى تۇردى. ئەركىن ئىككىمىز بۇ كېلىشمەسلىكنى كۆرۈپ «ئەمدى تۇگەپتۇق» دەپ يوتىمىزغا شاپىلاقلىدۇق، كۈلكىمىز كەلسىمۇ كۈلەلمەي، يا يىغلىشىمىزنى بىلەلمەي، چىمىلداۋاتقان يۈزىمىزنى، چەكچەيگەن كۆزىمىزنى نېرى ئەپقاچتۇق. مەن ياتىقىمغا غىپپىدە تىكىۋەتتىم، ئەركىنمۇ شۇنداق قىلدى. بىراق قېچىپ نەگە بارالايتتۇق، سادىق مۇدىر ئۆزىنى قويۇپ بەرمىگەن بۇ ئۆكتەم خەقلەرنى باشلاپ ياتىقىمغا كەلدى، نېمە بولسام بولاي دەپ ئالدىغا چىقتىم. ھېلىمۇ ياخشى، ئۇلار: «يالغان گەپ قىلغان بۇ ئەمەس» دەپ مېنى ئاقلىدى. سادىق مۇدىر مېنىمۇ بىللە ئېلىپ ئەركىننىڭ ياتىقى ئالدىغا كەلدى ۋە ئۇنى چاقىرىپ چىقىپ قاتتىق تىللىۋەتتى، ئاچچىقى يامان ئۇرۇشقاقلاردىن بىرنەچچىسى ئەركىننى دۈشكەللەپ، ھەتتا ئۇنى ئۇرۇشقا ئۇرۇندى. مەن چىداپ تۇرالماي، ئەركىن تەرەپتە تو-

رۇپ مۇدىرغا يالۋۇردۇم. مۇدىر ئۇلارنى توستى، خەقلەرنىڭ پەيلى سەل بوشاپ قالدى. مۇدىر ئۇلارغا بىرمۇنچە ئۆزرىخاھلىق ئېيتىپ، ئەركىن ئىككىمىزنى ئۇلارنى ئۆيگە ئاپىرىپ قويۇشقا بۇيرۇدى. بىز تراكتورچىمىزغا يالۋۇرۇپ، تاپان ھەققى بېرىدىغان بولۇپ بۇ ئۇششۇقلارنى ئۆيى يىراقلىق تەرتىپى بويىچە بۆلۈپ، كەچكىچە ئاران ئۇزاتتۇق. ئۆيى يېقىن ئەتراپتا بولسىمۇ كېتەلمەيمەن دەپ ئۇششۇقلۇق قىلىپ تۇرۇۋالغان بىرەيلەننى ئەركىن ۋېلسىپىتىگە مىندۈرۈپ ئەكەتتى.

مەن گۇلنىسانىڭ ياتىقىغا كىرىپ، بۈگۈن بولغان ئىشلارنى ئېيتىپ ئىچىمنى بوشىتىۋالاي دەپ ماڭسام، نەدىندۇر سادىق مۇدىر پەيدا بولۇپ مېنى چاقىردى.

— ھوي ئۇكا ماڭا قاراڭ، تۈنۈگۈنكى ھېلىقى ئادەمنى بۈگۈنكى يىغىنغا نۇقتىلىق قاتناشتۇرىمىز دېگەن مەقسەتتە ئۆيىگە قايتۇرماي، مەكتەپنىڭ ئىسكىلاتىغا ئەكىرىپ قويغانىدۇق. تېخىچە شۇ يەردىمىكىن، قاراپ بېقىڭە! ئۇ ئادەم ئەمدى بىرنېمە بولۇپ بىزگە ئېسىلىۋالمىغىيدى، ئۇنىڭغا سىز مەسئۇل بولۇپ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇڭ!

ماۋۇ ئىشنى كۆرۈڭ، مۇدىر ئۇنى ئىسكىلاتتىن چىقىرىشنى نېمىشقا ئۇنتۇپ قالغاندۇ؟! ئاخشام ئۇ قانداق ئۇخلىدى، قورسىقىغا بىرنېمە يېدىمۇ - يېمىدىمۇ؟! كېسەل تارتىپ ئۆلۈكىنى ئارتىپ يېتىپ قالدىمۇ - يا! مەن سادىق مۇدىردىن ئىسكىلاتنىڭ ئاچقۇچىنى ئېلىپ، ئۇنىڭغا بىزارلىق بىلەن قاراپ قويۇپ ئېغىر قەدەملىرىم بىلەن ئۇ كونا ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدىم - دە، ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن ماڭا زەھەرخەندىلىك بىلەن تىكىلىپ تۇرغان «يەكچەشمە» نى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم.

— ئىشىكنى نېمىشقا ئېتىپ قويۇشتۇڭ ئىتنىڭ باللىرى! قايسى پۇشتۇڭنى بىرنېمە قىلغان گۇناھىمغا مېنى سولاپ قويۇشىسەن!

— مېنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋىرىم يوق، — دېدىم مەن.

— ئىشىكنى چاققان ئاچ، ئىتنىڭ بالىسى. ئىتمۇ كۈندە بىرنېمە تېپىپ يەيدۇ، ئاچ قالسامۇ كارى يوقا ماۋۇ كىسپۇرۇشلارنىڭ!

ئىشىكنى ئاچتىم، ئىسكىلاتتىكى بىر كونا كارىۋاتتا ئەسكى يوتقان - كۆرپىلەر يۆملاپ قويۇلغانىدى، بۇلۇڭدىكى بۇزۇق پارتا - ئورۇندۇقلارنىڭ يېنىدىكى رەسۋاچىلىقتا قارىغىلى بولمايتتى، ئۇ مېنى، مۇدىرنى، مەكتەپنى تىللاۋەردى. مەن ئۆزۈمنى بېسىپ ئۇنى كوچىغا ئېلىپ چىقىپ، تويغۇدەك تاماق ئېلىپ بەردىم. لېكىن ئۇ بۇ قىلغانلىرىمنى مەكتەپنىڭ بۇيرۇقى بويىچە قىلىۋاتىدۇ، ھۆكۈمەتنىڭ پۇلىنى خەجلەۋاتىدۇ دەپ ئويلىدى بولغاي، دىلى قىلچە يۇمشىمىدى. مەن ئۇنى ۋېلسىپىتكە مىندۈرۈپ ئۇنىڭ مەھەللىسىگە قاراپ ماڭدىم.

— يىغىننى ئېچىشتىڭمۇ قېنى؟— دېدى ئۇ گويا يىغىننىڭ مەغلۇپ بولىدىغانلىقىنى ئالدىن بىلىدىغاندەك.

— ئاچتۇق، باشقا ئەزالارنىڭ ھەممىسى بالىلىرىنى ئوقۇتىدىغان بولدى، بىراق ساڭا قىيىنچىلىقى بار ئىكەن دەپ ئېتىبار قىلدى.

— ئېتىبار قىلىشمىساڭ مەندىن قۇتۇلالمايتتىڭ!

— ئۆتۈپ كەتكەن توخۇ پوقى نېمىكەنسەن!

— ما گېپىڭنى ئىككىنچى قىلما غىتمەك زىيالىي، مەن سەن بىلەن يامان ئېتىشىپ قالدىمەن! تۈنۈگۈن تراكتوردا ئەپسىز بولۇپ قالدى، مەيەردە مەيدان كەڭرى. . .

بۇ گەپتىن ئىچىمدىكى ۋەھىمە ئىختىيارسىز ئۇلغىيىپ كەتتى. باشقىلارنىڭ گەپلىرىنى بەك ئىنچىكە ۋە چوڭقۇر ئويلاپ كېتىدىغان ھەم ئۇنى ئوڭايلا راستقا ئايلاندۇرۇۋالىدىغان بۇ مىجەزىمنى زادىلا ئۆزگەرتەلمىدىم. يۈرىكىم سىقىلىپ، ۋېلسىپىت پىدالىنى تېپىۋاتقان پۇتۇم بارا - بارا بوشىشىپ كەتتى.

— مەن ھېرىپ قالدىم، سەن بىردەم ھەيدە، — دېدىم مەن. ئۇنىڭ ئاشۇ ئەسكىلىكلىرىنى ئويلاپ ئۆلۈك ئېشەكنى سۆرىگەندەك ھارسىنىپ كەتتىم. ئۇ: «مېنى بىر كېچە - كۈندۈز ئاچ قويۇپ يەنە مېنى سۆرە دەمسەن، مېنى ئۆيۈمگە ساق ئاپارمىساڭ مەندىن قۇتۇلالمايسەن» دەپ ئۆلۈكىنى تېخىمۇ ئارتتى، قاراڭغۇ چۈشكۈچە مەكتەپكە بېرىۋېلىشنى ئويلاپ ئالدىراپ كېتىۋاتاتتىم. لېكىن ئۇ قېرىشقاندەك: «ۋېلسىپىتنى توختىتىپ تۇر، تەرەت سۇندۇرۇۋالاي» دەپ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ماڭا قارىغاچ، يول ياقىسىدا چوڭ تەرەتكە ئولتۇردى. مەن ئەمدى چىداپ تۇرالمىدىم، ۋېلسىپىتىمنى كەينىگە قايتۇرۇپ، ئىگەرگە چاققانلىق بىلەن ئولتۇرۇپ، پىدالنى كۈچەپ تەپتىم. ئۇ ئىشتىنىنى قولتۇقلاپ كەينىمدىن رەسۋالارچە يۈگۈردى. مەن ۋېلسىپىتنى تېخىمۇ كۈچەپ تېز ھەيدىدىم. ئۇ مېنى چىشقۇدەك ۋارقىراپ تىللاپ قالدى.

كەچتە بۈگۈنكى ئىشلارنى گۇلنىساغا ئېيتىماقچى بولدۇم، بىراق بۇنىڭلىق بىلەن ئىچ - قارنىمنىڭ بوشاشمايدىغانلىقىنى، يەنىلا ھاراق ئىچىشنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى ئويلاپ، ئەركىن-

ىنىڭ ياتىقىغا كىردىم. ئۇنى بازارغا بىللە چىقايلى
دېسەم ئۇنىمىدى، قارىغاندا ماڭا ئاچچىقى باردەك
قىلاتتى. قاۋاقخانىغا ئاخىرى يەنە ئۆزۈم باردىم،
تازا چىلاشقۇدەك ئىچتىم، كۆڭلۈمدىكى گەپلىرىم
نەگىدۇر يوقالدى.

3 ـ سېنتەبىر، چارشەنبە

بۈگۈن سادىق مۇدىر مېنى بالا يىغىنىشقا چىد-
قارتماي، 7 ـ سىنىپقا ئەدەبىيات دەرسى بېرىشكە
بۇيرۇدى، ناھايىتى خۇشال بولدۇم. سەھرادا بالا
ئوقۇتماق تەس دەپ ئويلايتتىم، ئەمەلىيەتتە گەپ
مۇئەللىمدىكەن، مۇئەللىمنىڭ تورقى بىلەن چد-
راي ئىپادىسى ياخشى بولسىلا ئوقۇغۇچى دېگەننى
مەرىپەت يالقۇنى بىلەن شامدەك ئېرىتىۋەتكىلى
بولىدىكەن، ئېغىزىمغا قاراپ ئولتۇرغان ئوتتۇز
نەچچە ئوقۇغۇچى ئالدىدا ئۆزۈمنى ئاجايىپ قابد-
لىيەتلىك ھەم سالاپەتلىك ھېس قىلدىم.

دەرس ئۆتۈشتىن بۇرۇن ئۆزۈمنى، ئوقۇغان
مەكتىپىمنى، ئۇرۇمچىنى چۈشەندۈردۈم. ئېغد-
زىمدىن كۆپۈك قايىنتىپ بىر سائەت شۇنداق
كاپىلدىساممۇ دەيدىغانلىرىم تۈگىمىدى. كېيىنكى
سائەتلىك دەرستە جۇغراپىيە ئۆتىدىغان مۇئەللىم
ئاغرىپ قالغاچقا ئۇنىڭ ۋاقتىنى مەن ئالدىم. تە-
نەپپۇس ۋاقتىدا بايىقى گەپلىرىمنى خېلى چوڭقۇر
چۈشەنگەن، يېڭى بىلىم ۋە ئۇچۇرغا تەشنا ئوقۇ-
غۇچىلاردىن بىرقانچىسى ئەتراپىمنى ئوراپ ئۇنى ـ بۇنى
سورىغىلى تۇردى. مەن بىلگەنلىرىمنى ئۇلارغا
ئايىماي دەپ بەردىم. قىزلار ئوغۇللاردەك جۈر-
ئەتلىك سوئال سورىيالمىسىمۇ، جاۋاب سۆزلد-
رىمنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلايتتى. مەن ئۇلار بد-
لەن كارىدوردا شۇنداق قىزغىن سۆھبەتلىشىۋا-
تاتتىم، ئەمما بىر ئىش كەيپىمنى ئۇچۇرۇۋەتتى.
بايا دەرسخانىدا ماڭا ناھايىتى قالاق، قىتىغۇر
كۆرۈنگەن بىر ئوقۇغۇچى دەرسىمنى دىققەت بد-
لەن ئاڭلىغان چىرايلىق بىر قىز ساۋاقدىشىنى
سىنىپتىن قوغلىغىنىچە كارىدورغا ئېلىپ چىق-
تى. قىز مېنى كۆرۈپ خىجىل بولۇپ سىنىپقا
كىرىپ كەتكەنىدى، ئۇ قىزغا رودىپايدەك ئەگد-
شىپ، سىنىپتىلا قوغلاپ سۈرگىلى تۇردى، ئېد-
غىزىدىن كىشىنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرىدىغان لاۋزا
گەپلەر چىقاتتى. مەن سۆزۈمنى توختىتىپ ئۇلار-
غا نەپرەت ئىچىدە كۆز سالدىم. بۇ ياشتىكى ئو-
غۇللارنىڭ قىزلارغا ئىنتىلىشى نورمال فىزىئولو-
گىيىلىك ھادىسە بولسىمۇ، بىراق بۇ مەدەنىيەت،
ئەخلاق بۆشۈكىدە ئۇنىڭ يەنىلا ياۋايىلارچە، ئەر-
كىن ئەللەيلىنىشىگە يول قويغىلى بولمايتتى. بۇ
بۆشۈككە قاراۋاتقان ئادەم ئەمدى مەن بولغاند-
كىن، ئۇنى چۆچۈتۈپ قويۇشۇم زۆرۈر ئىدى.

مېنىڭ ئۇ شۇمتەككە ئەسەبىي مەسخىرە، ئېچد-
نىش ۋە غەزەپ بىلەن قاراپ قالغانلىقىمنى باشقا
باللار كۆرۈپ، ئۆزلىرىنىڭ ھېلىقىدەك قىتىغۇر
قىلىقلىرىنى يىغىشتۇرۇۋالدى، ئەمما ئۇ شۇمتەك
مېنى قىلچە نەزەرىگە ئالماي بىر سەبىي قىزغا
كانىدەك يېپىشىپ، ئۇنى زادىلا قويۇپ بەرمەيۋا-
تاتتى. قىز مېنى كۆرۈپ ئۇنى قاتتىق سىلكىپ
تاشلاپ، جايىغا بېرىۋالدى ۋە جوزىغا بېشىنى قو-
يۇپ يىغلاشقا باشلىدى. بۇ يىغا مەيلى راست ياكى
يالغان بولسۇن، ئۇ قىزنىڭ مېنى چوڭ بىلىدىغاند-
لىقىنى ئىپادىلەپ بېرەتتى، مەنمۇ ئەمدى شۇ
چوڭلۇققا ۋە ئىززەت كۆچىگە يارىشا ئىش قىلمد-
سام بولمايتتى. دەرس ۋاقتى توشقان ھامان مەن
ئۇ شۇمتەكنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ سورىدىم:

— ئىسمىڭ نېمە؟

— ئابلىمىت،— دېدى ئۇ كۆرەڭلىك بد-
لەن. ئۇنىڭ ھاماقەتلىكى، تەكەببۇرلىقى سايىما-
خۇنغا بەكلا ئوخشايتتى. مەن كىچىك سايىماخۇد-
نى كۆرگەندەك بولدۇم.

— ئوقۇغۇچىمۇ سەن نېمە؟!

— ئوقۇغۇچى بولماي نېمىكەنمەن!؟

— ھاياسىز ئېشەككەنسەن.

— باشقىلىرى قىلسا گەپ يوق مېنىلا تۇتام-
تىڭ!؟

ئۇنىڭ مېنى سەنلىشىدىن غۇرۇرۇم غولاپ
چۈشكەندەك بولدى، ئۇنى غەزەپ بىلەن بىر تەس-
تەك سېلىپ:

— سېنىلا تۇتىمەن ھۇ ئېشەك! مېنى ئا-
كاڭمىكىن دەپ يەنە ئوينىشىدىغان بولساڭ تايد-
قىڭنى يەيسەن،— دەپ ۋارقىرىدىم.

ئۇ تۇيۇقسىز تېپىك يېگەن كۈچۈكتەك غىڭ-
شىپ تالاغا قېچىپ ماڭدى، ئىشىك تۈۋىگە بارغاند-
دا كەينىگە ئۆرۈلۈپ «قاۋاپ» كەتتى:

— خەپ توختاپتۇر ئوغرى، ئاكامغا دېمەيدد-
غان بولسام، ئاكام ئاناڭنى كۆزۈڭگە كۆرسىتىپ
قويىدۇ! . . .

ئۇ سىنىپتىن چىقىپ كەتتى، كارىدوردا ئۇ-
نىڭ تىل ـ ئاھانەت ئارىلاش چىقىۋاتقان يىغا ـ
زارىسىنىڭ ئەكس ساداسى ياڭرايتتى.

مەن دەرس ئۆتۈشكە كىرىشتىم. بىراق كەي-
پىم جايىدا بولمىغاچقا، دەرس مەزمۇنىنى تاشلاپ
قويۇپ يەنە باشقا گەپكە چۈشۈپ كەتتىم. ئوقۇغۇ-
چىلار جىمجىت ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى. دەرستىن
چۈشىدىغان ۋاقىتمۇ بولۇپ قالغانىدى، تۇساتتىن
ئىشىك ئېچىلىپ چىرايى ئوخشىشىپ كېتىدىغان
دوغىلاق ئىككىيلەن سىنىپقا كىرىپلا مېنى مۇد-
بەردىن تارتىپ چۈشۈردى. كۆزەينىكىمنى يانچۇ-
قۇمغا ئىتتىك سېلىۋالدىم. ئىشىك تۈۋىدە ئابلد-

مىت دېگەن شۇم ماڭا ئۆچمەنلىك بىلەن تىكىلىپ، ئاكىلىرىغا مېنى توختىماي تىللاپ بېرىۋاتاتتى. ئاكىلىرى مېنى ئىككى ياندىن قىسماققا ئېلىپ مۇشت - پەشۋالىرىنى ياغدۇرۇۋەتتى. بالىلار سىنىپتا تۇرالماي تالاغا يۈگۈرۈشتى، چۇقان - سۈرەن ئاۋازى سىنىپ ۋە كارىدورنى بىر ئالدى. مەن بۇ تۇيۇقسىز زەربىگە قارشى كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە تىركەشتىم. بىراق ئۇلاردىن بىرسى ئۇشتۇمتۇت كاللا قويۇپ بېشىمنى ئايلاندۇرۇۋەتتى، يەنە بىرسى بۇرنۇمغا بىرنى سېلىپ قانىتىۋەتتى. بۇ توڭگۇزلار بىلەن ھەقىقەتەن كۈچ ئېلىشالمىدىم. بۇرنۇمدىن ئاققان قان كىيىملىرىمنى رەسۋا قىلىۋەتتى. ئاڭغىچە سادىق مۇدىر ۋە باشقا ئوقۇتقۇچىلاردىن بىرنەچچىسى چاققان كېلىپ ئۇلارنى توسۇۋالدى، يالۋۇرغاندەك بىر گەپلەرنى قىلىپ كەتتى. ماڭا كاللا قويغان بەدبەخ قولىنى كۆزۈمگە تەڭلەپ:

— بۇنىڭدىن كېيىن ھوشۇڭنى يىغىپ يۈر قوڭالتاق! ئۆكىمىزنى تاك ئېتىپ چېكىدىغان بولساڭ دېرىزە كۆزۈڭنى موخو قىلىۋېتىمىز!

مەن ئەتراپىمنى چۆرىدەپ تۇرغان، ماڭا ھەر خىل تەرىزدە قاراۋاتقان ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆتۈپ، مەكتەپ ئاشخانىسىنىڭ كەينىدىكى ئۆستەڭ بويىغا بېرىپ يۈز - كۆزۈمنى يۇدۇم. ئەمما شۇنچە ئاۋايلىغان كۆزەينىكىمنىڭ بىر ئەينىكى سۇنۇپ كېتىپتىكەن، ئىچىم ئېچىشىپ كەتتى. ئۇنى تاقاۋېتىپ، ئۆزۈمنى سايىماخۇنغا ئوخشاپ قالغاندەك ھېس قىلىپ، زەردەم تېخىمۇ ئۆرلەپ كەتتى؛ قورسىقىمغا جىنىدەك سولىنىۋالغان ئۇ «يەكچەشمە» مېنى مەسخىرە قىلىۋاتاتتى. مەن كۆزەينەكنى ئۆستەڭگە چۆرۈۋېتىپ ئېغىر بىر يۆكتىن قۇتۇلغاندەك يېنىكلەپ قالدىم. بىر مەزگىل ئۇنى تاقىماي يۈرۈپ باقاي، قېنى قانداق بولىدىكىن دېگەن خىيالدا قەدەملىرىمنى ئاۋايلاپ ئېلىپ ياتاققا كەلدىم. كىيىملىرىمنى داسقا سېلىپ تاشلاپ، كارىۋاتقا يانپاشلىدىم. بىر دەمدىن كېيىن گۈلنىسا ئەھۋال سوراپ كىرىپتۇ، ئۇ كىيىملىرىمنى يۇيۇپ بەردى، چۈشلۈك تامىقىمنى ئېتىپ بەردى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە تاماق يەۋېتىپ ئاجايىپ سۆيۈنۈپ كەتتىم. بۇ گۈزەل تۇمۇچۇققا ئەگىشىپ مۇشۇ قوينى كەڭ سەھراغا كېلىپ خاتا قىلمىغانلىقىمغا ئىشەندىم. ئۇمۇ مېنى ئىشەندۈرۈشكە تىرىشاتتى، ئۇ چۈشتىن كېيىن دەرسىم بار دەپ چىقىپ كەتتى، ئۇ چىقىپ كېتىپ تۇرۇشىغا سادىق مۇدىر كىردى:

— قانداقراق ئۇكا، بەك ئېغىر ئەمەستۇ؟

— ياق، ئۇنچىلا ئەمەس.

— ئۇلار مۇشۇ بازاردا ئاشخانا ئاچىدىغان ئىمىن قاسساپنىڭ باللىرى، ھەممىسى مۇتتەھەم گۇيلار، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا چېقىلغىلى بولمايتتى، سىز بۇنى ئۇقمىغاندىكەنسىز... ھوپتۇلا، بىر قېتىملىق تاياق دېگەن... يەنە بىر گەپ ئۇكا، تۈنۈگۈن سىز ھېلىقى ئادەمنى يېرىم يولدا ۋېلىسىپىتتىن يىقىتىۋەتكەنمۇ؟ ئۇ بايا ئىشخانامغا دادلاپ كىرىپتۇ، سىزنى تىزىمنى يارىلاندۇردى، كۆزەينىكىمنى پۈتۈنلەي سۇندۇرۇۋەتتى، تۆلەپ بەرسۇن دەيدۇ، بۇنى ئەمدى قانداق قىلىمىز؟— بۇ گەپنى ئاڭلاپ جۇدۇنۇم تۇتتى:

— ئۇنداق ئۇششۇق ئوغرىنى كۆرەر كۆزۈم يوق! تىزى سۇرۇلسىمۇ، كۆزەينىكى چېقىلسىمۇ كارىم يوق! مانا بۈگۈن ھېلىقى ئىككى نوچى بۇرنۇمنى قاناتتى، كۆزەينىكىمنى سۇندۇرۇۋەتتىغۇ؟! ئۇنى كىم تۆلەيدۇ؟!

— سەۋەنلىك ئۆزىڭىزدىن ئۆتۈپتۇ ئۇكا، ئوقۇغۇچىنى ئۇرۇش ئوقۇتۇش قائىدىسىگە خىلاپ!

مەن يەنە گەپ قىلىشنىڭ ئورۇنسىزلىقىنى بايقاپ، ئىچ - ئىچىمدىن ئاچچىققا بوغۇلۇپ كۆزۈمنى يۇمۇپ ياتتىم.

— قانداق قىلىسىز؟! ئۇ ئادەم سىزنى ساقلاپ تۇرىدۇ!

— چىقالمايمەن.

— چىقمىسىڭىز بۇ ئىشنى قانداق ھەل قىلغىلى بولىدۇ؟!

مەن سادىق مۇدىرنىڭ ئالدىدا يەنە تىز پۈكۈپ، سايىماخۇننىڭ ئالدىغا بوينۇمنى بىرسى سۆرىگەندەك باردىم. ئۇ مۇدىرنىڭ ئىشخانىسىدىكى ئۇزۇن سافادا ئايالى بىلەن يانمۇ - يان ئولتۇراتتى. مېنى كۆرۈپ ئۇ ئىككىسى تەڭلا چەكچەيدى. مەن بۇنداق قەھرلىك كۆزلەردىن ئەمدى چۆچۈمەس بولۇپ قالغانىدىم. سادىق مۇدىر ئۇلارغا چاي قۇيغاچ، نېمە گېپى بولسا ئەمدى دېيىشنى ئېيتتى.

— مەكتەپلىرىگە مۇنداق كېرەكسىز ئەپەندىلەرنى يىغىۋېلىپ نېمە قىلىملا شوجاڭ، بۇ گۇيلار ھۆكۈمەتنىڭ نېنىنى بىكارغا يەيدۇ، نەگە بارسا شۇ يەرنى سېسىتىدۇ. شۇڭىمۇ باللىرىمىزنى مەكتەپلىرىگە بېرىشكە كۆڭلىمىز تارتمايدۇ. تۈنۈگۈن ئۆزلىرى بۇنىڭغا مېنى ئۆيۈمگە ئاپىرىپ قويۇشقا بۇيرۇپتىكەنلا، ئۇ يېرىم يولدا ۋېلىسىپىتنى قەستەن تېپىلدۇرۇپ مېنى يىقىتىپ قېچىپ كەتتى. تىزىم شېغىل يولغا قاتتىق تېگىپتىكەن، مانا قارىسىلا، ئەتىگەندە دوختۇرغا تاڭدۇرۇپ چىقتىم. ئۈچ يۈز نەچچە كويغا ئالغان كۆزەينىكىم يەرگە چۈشۈپ چۇل - چۇل بولۇپ

كەتتى، سۇنۇقلىرى نەلەردە قالدىكىن. قاراڭغۇدا تىمىسقىلاپ ھېچ تاپالمىدىم، كۆزۈم يولنى ئاران پەرق ئەتتى، ئۆيۈمنى تېپىپ بارالماسمەنمىكىن دېسەم خۇدايىمنىڭ شاپائىتى بىلەن ھېلىمۇ ساق تېپىپ باردىم. بۈگۈن ئەتىگەندە ما خوتۇننى ھەمراھ قىلىپ دوختۇرخانىغا باردىم. كېچىككىنە پەرنى تاڭغانغا بىرمۇنچە پۇل ئېلىپ كەتتى، ياناشىمدا ئۆزلىرىگە بىر يولۇقۇپ، ما هارامزادە گەپەندى بىلەن ئوبدان بىر ھېسابلىشاي دەپ كەلدىم. بۇ يەرگە ھېلىمۇ سىلىدەك ياخشى ئادەم باشلىق ئىكەن، بولمىسا بۇ دەۋانىڭ سورىقى بولماسكەن، ئۆزلىرى بۇ ئىشقا كېپىل بولۇپ بەرمىسىلە بۇ هارامزادە گۆي بەزدەك ئىششىپ تۇرۇۋالىدۇ.

— تىزىغۇ ساقىيىپ قالار، بىراق كۆزەيندەكنى سۇندۇرۇۋېتىپ يامان قىلىپتۇ. بۇ كىشى ئۇنى كۆزىنى داۋالاتقىلى بارغاندا تاقاپ كەپتىكەن. شۇ چاغدا ئۈچ يۈز كويغا ئالدىم دېگەندەك قىلىۋاتاتتىڭلا، — دېدى ئايال.

— ئۈچ يۈز ئوتتۇز كويغا ئالغان.

— ئۇ چاغدا پۇلنىڭ كۈچى تازا بار ئىدى، ھازىر ھەقىچان ئۇ كۆزەينەك مىڭ كويلارغا بېرىپ قالغاندۇ؟

— بۇ بالا يېڭى كەلگەن، بەزى ئىشلارنى ھېسسىياتقا تايىنىپلا چولتا ياكى خاتا قىلىپ قويىدىكەن، بىز جىق تەربىيە بەردۇق، ئەمدى ئاستا - ئاستا تۈزۈلۈپ كېتەر. ئۇ تۆلەپ بەرسۇن، قانداق دېدىم؟

— ياخشى گەپ! — دېدى سايىماخۇن ئوروق، رەزگى بارماقلىرىنى ئۈۋىلاپ، ئايالىنىڭ يۈزىدىكى بىمەھەل چۈشكەن قورۇقلارمۇ شادلىقتىن پۇرۇلۇپ كەتتى.

— ئەمما ئۇ خىزمەتكە تېخى ئەمدىلا چۈشتى، ئايلىقىنى تېخى ئالمىدى. بىز مۇشۇ ئاينىڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭ مائاشىنى تۇتۇۋېلىپ، ئاندىن دەۋايىڭلارنى قايتا سورىغاندا پۇلنى بېرەيلى، بولامدۇ؟

— مېنىڭ نېسىدىن تەلىيىم يوق، قانچە پۇل بېرىسىلەر، تېخى ئۇنىمۇ نەقلەشمىدۇق. كەم دېگەندە ئۈچ يۈز كوي بەرمىسەڭلار زادى قاملاشمايدۇ، كۆندە كۆزەينەك يوق، قارىغۇدەك تىمىسقىلاپ يۈرگىلى بولمايدۇ، ئازراق بىرنېمە بەرسەڭلار، قالغىنىغا ئۆزۈم پۇل قوشۇپ يېڭى كۆزەينەك ئېلىۋالاي.

— قارىسىلا شوجاڭ، بايا دوختۇرخانىمۇ بىرمۇنچە پۇل ئېلىپ كەتتى، بۇ كىشى كۆزەينەكى بولمىسا قارىغۇنىڭ ئۆزىلا بولۇپ قالىدۇ. ئەسلىدە، كۆزەينەك ئېلىشقا يەتكۈدەك پۇل بەرسەڭلار بولاتتى، ئەمما بۇ بالىمۇ تېخى ئەمدى ئىشقا چۈشۈپتۇ، شۇڭا ئېتىبار قىلىپ ئۈچ يۈز كوي دېدۇق. مەكتەپنىڭ شۇنچىلىك پۇلىمۇ يوقمىدۇ؟

— مەكتەپتە ئەمەس مۇشۇ هارامزادىنىڭ ئۆزىدىمۇ پۇل بار، يانچۇقىنى ئاختۇرسا ھازىرلا چىقىدۇ.

مەن تاغدەك ئېغىرلىق بىلەن ئاچچىقىمنى بېسىپ بۇ پەس، ئەبگا ئەر - خوتۇننىڭ كۆرسىتىۋاتقان ئويۇنلىرىغا مەسخىرىۋاز تاماشىبىندەك زەن سېلىپ ئولتۇراتتىم، سايىماخۇن تەمە قىلغان نەرسىنىڭ يانچۇقىمدا ھەقىقەتەن يوقلۇقى كەيپىياتىمنىڭ كۆڭدىن - كۆڭگە يامانلىشىشىنىڭ بىر سەۋەبى بولغاچقا ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم:

— ھە كېلە، ئاختۇرۇپ باق، ئاتاڭنىڭ كۆمۈپ قويغان يامبۇسى بار!

بۇ گېپىممۇ، چىرايىمدىكى چەكسىز نەپرەتمۇ سايىماخۇنغا ھېچقانچە تەسىر قىلمىدى، ئەمما ئۇنىڭ ئايالى بىلەن سادىق مۇدىر تېڭىرقاپ قالدى.

— ھوي، نېمانداق گەپ قىلىسىز ئۇكاموي! پۇلىڭىز راست بولسا چىقىرىپ بېرىۋېتىڭ، ئۇرۇمچىدىكى ئاتا - ئانىڭىزدىن پۇل كېلىپ تۇرۇۋاتقاندۇ؟! بۇ كەمبەغەل دېھقانلارغا مەرتلىك بىلەن بىرەر - ئىككى يۈز يۈەن ياردەم قىلسىڭىز يامان كېتەمدۇ؟

— پۇللىرى جىق بولغاندىكىن ئۆزلىرى بەرسىلە ياكى ئاي ئاخىرىدا مائاشىمدىن تۇتۇۋالسىلا! — دېدىم مەن مۇدىرغا تونجى قېتىم بويۇن تولغاپ، ئۇ ماڭا قاتتىق ئالىيىپ بىرنەرسە دېگۈچە ئىشخانىسىدىن چىقىپ كەتتىم.

سايىماخۇننىڭ، ئايالىنىڭ، مۇدىرنىڭ قىلمىقلىرى ئىچىمنى ئاچچىق قىلىۋېتىپ باراتتى. شۇ ماڭغانچە ياتاقىمۇ كىرمەي ئۇدۇل بازارغا ماڭدىم. «زەھەرنى زەھەر بىلەن قايتۇر» دېگەندەك، ئىچىمدىكى زەرداپنى هاراق بىلەن قايتۇرمىسام، گۈلنىسا بىلەن ۋىسال تېپىش ئارقىلىق ئۇنى قايتۇرالمايدىغان بولۇپ قاپتىمەن.

4 - سېنتەبىر، پەيشەنبە

ئالىي مەكتەپتىكى كۈنلىرىمدە هاۋا رايىغا بەك دىققەت قىلاتتىم. هاۋا ئوچۇق بولسا قەلبىممۇ نۇرغا تولاتتى، مۇھەببەت كەچۈرمىشىم گۈزەل بولاتتى. ھازىر ئاسمانغا قاراشنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتىمەن. گۈلنىسا خۇسۇسىي تۇرمۇشۇمنىڭ ئىنجاتكارىغا ئايلىنىپ كەتكەن مۇشۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ بىلەن بىر يەرگە خاتىرجەم بېرىشقىمۇ ئىمكان، كەيپىيات يېتىشمەيۋاتىدۇ. يانچۇقۇم قۇرۇقدىلاي دەپ قالدى. گۈلنىسا ھەرقانچە قىلسىمۇ مېنىڭ

يوشۇرۇن ئازابلىرىمغا شېرىك بولالمايدۇ. ئۇنىڭ كاللىسىنى ئاددىيمىكىن دېسە بەزىدە كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان، ھەتتا ھەيران قالدۇرىدىغان مەنىلىك گەپلەرنى قىلىدۇ، ئەمما ھازىر ئۇنداق گەپلەر ئۇنىڭغا يات بولۇپ قاپتۇ. گەپ قىلىسىلا دەرس، تاپشۇرۇق، ئوقۇغۇچى، مائاش، توي، بالا. . . دېگەنلەرنى ئېغىزىدىن چۈشۈرمەيدۇ. ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ بېشىنى بۇرۇنلا باشقا بىر كىمگە باغلاپ قويغانمىدۇ - يا! ؟ خۇدايىم، ئۇنداق بولمىغاي! بىرنەچچە كۈندىن بۇيان مەن ئۆزۈمنىڭ دەردىنى تارتالماي جىلە بولۇپ ئاچچىق ھاراقنى ئىچىپلا يۈرسەم ئۇ مەندىن بەك ئەنسىرەيدىغان، بولۇپمۇ ئۆزىنىڭ كەلگۈسى تۇرمۇشىدىن ناھايىتى غەم قىلىدىغان بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ مېنى تېخىچە چۈشەنمەي خاپا بولۇپ يۈرۈشلىرىنى، مۇشۇنداق كېتىۋەرسەم ھەتتا مېنى تاشلىۋېتىشى مۇمكىنلىكىنى ئويلىغىنىمدا پىغانىم قايناپ تاشىدۇ، تېخىمۇ ھاراق ئىچكۈم كېلىدۇ.

دەرسىم بولغاچقا ئورنۇمدىن تۇرۇپ تالاغا چىقتىم. توپ مەيدانىنىڭ يېنىدىكى يولدا ئىشخانىغا كېتىۋاتاتتىم، تۇيۇقسىز بىر توپ كەينىمدىن كېلىپ گەجگەمگە قاتتىق تەگدى. كۆزەينىكىم يەرگە چۈشۈپ چېقىلىپ كەتكىلى تاس قالدى. كەينىمگە ئۆرۈلۈپ قارىسام پاكار، خاپان باش بىرسى غېمىدە يوق ھېجىيىپ تۇرىدۇ. ئابلىمىت دېگەن شۇم شۇمىكىن دەپ كۆزەينىكىمنى تاقاپ قارىسام، ئۇ ئەمەسكەن. مەن توپنى ئېلىۋېلىپ ئۇنىڭ ئالدىغا باردىم:

— توپنى تەپكەن سەنمۇ؟

— مەن ئەمەس پۈتۈم، — دېدى ئۇ شۇم مەندىن ئۆچىنى ئېلىۋالغاندەك روھلىنىپ، ئەپۇ سوراش تۈگۈل ھۆل تامغا ئېشەك تەپكەندەك گەپ قىلىۋاتقان بۇ شۇمنىڭ خىيالىدا ئىزا - نومۇس دېگەنلەر كىرىپ چىقمايتتى.

— ھۇ ئېشەك! — دېدىم مەن غەزىپىمگە پايلىماي ئۇنىڭ كۆتىگە تېپىپ، — ئېشەك قېتىقى ئىچكەن ساراڭمۇ سەندەك سۆزلىمەيدۇ، مەندە ئېلىمىڭ باردەك گەپ قىلىسىنا!

ئۇ تېپىك يەپلا كۆزلىرى چەكچىيىپ ئالاقزادە بولۇپ كەتتى - دە، يىغلامسىرىغىنىچە مېنى تىللاپ قاچتى:

— ئاناڭنى ئوغرى، توپۇمنى كۆتۈڭگە تىقىۋال، ئاپامغا توپۇمنى ئۇرۇپ ئېلىۋالدى دەيمەن، بۇنداق قوتو مەكتىپىڭدە ئوقۇمايمەن! . . .

دەرۋەقە، كۆپ ئۆتمەيلا ئۇ ئۆچكىسلى ئۆچكەن ئاپىسىنى باشلاپ كېلىپتۇ، ئۇنى كۆرۈپلا قورقۇپ قالدىم. ئۇ بازاردا گازىر ساتىدىغان، قارىسىلا كىشىنى بىزار قىلىدىغان سەت ئايال ئىدى. ئىشخانا ئالدىدا گۈلنىسا بىلەن گەپلىشىپ تۇرغاندىم، ئۆزۈمنى دالدىغا ئېلىشقا ئۈلگۈرەلمەي قالدىم، بىر سەتچىلىكنىڭ يۈز بېرىشى كۆزۈمگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى. ئۇ ئايال يېنىمغا كېلىپ ياقامغا ئېسىلىپ بولغۇچە بىرمۇنچە سەت گەپلەرنى ياغدۇرۇۋەتتىكى، ئەيھاناناس! سەت گەپلەرنىڭ سۆز بايلىقىنى شۇ چاغدىلا ھېس قىلدىم. گۈلنىسا ھاڭ - تاڭ قېلىپ، سادىق مۇدىرنى چاقىرغىلى كەتتى. ئۇ ھازازۇل ياقامنى سىلكىپ، پۈتۈن مەكتەپنى بېشىغا كىيگۈدەك ۋارقىراپ ۋاتىلدىغىلى تۇردى:

— سەن سولتەك شوۋىچى كېلە - كەلمەيلا بالامنى ئۇرغۇدەك بولدۇڭما؟ ! ۋۇي ھالىڭغا چىدىماي يۇندا پۇرۇش! تۆت كۆزلۈك مايمۇندەك نەمۇنەگە قاتراپ، شوپاڭخانىدا يۇندا يالاپ، كوچىدا لالما ئىتتەك سوكۇلداپ يۈرگىنىڭنى كىم بىلمەيدۇ؟ ! تونۇگۇن ئىمنىكامىنىڭ بالىسىنى ئۇرساڭ، بۈگۈن قويۇپ مېنىڭ بالامنى ئۇرساڭ، سېنىڭ دەستىڭدە بالىلىرىمىز بۇ مەكتەپكە پاتمامدۇ ئەمدى! ھە، دەپ باقە! يەنە تېخى غېمىدە يوق ئا ئاشنىسى بىلەن قىچىقلىشىپ يۈرۈيدا؟ ! ۋۇي رەسۋالار!

— ياقامنى قويىۋەتسىلە، گەپ بولسا چىرايلىق قىلىسىلا، — دېدىم مەن ئۇنىڭ قولىنى كۈچەپ سىلكىپ.

— قويۇۋەتمەيمەن، تۇرىمەن مۇشۇنداق! شوجاڭ كەلسۇن، سەن قۇۋ مايمۇن بىلەن ئوبدان ھېسابلىشىمەن!

بۇ ھازازۇل راستتىنلا ياخشى گەپ ئاڭلىمايۋاتاتتى، يامان گەپنى تىلەپ تۇراتتى.

— قويۇۋەت! — دېدىم مەن قاتتىق غەزەپلىنىپ، — ئېرىڭنىڭ ئىشتان بېغى ئەمەس بۇ!

— ئېرىمغا تىل تەگكۈزۈۋاتامسەن - تېخى! بىلىپ قوي، ئېرىم سەندەك ماز پەينەكنىڭ ئۇنىغا تېتىيدۇ.

توۋا دەيمەن خوتۇن خەق غەزەپلەنسە پىلدەك كۈچلۈك بولۇپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ قولىنى ياقامدىن زادىلا ئاجرىتالمىدىم، ئاخىرى سادىق مۇدىر كېلىپ ئاجراتتى. ئۇ دەللە «تۇفي! » دەپ بىرنى تۈكۈرۈۋېتىپ ئاندىن تىنىدى، مۇدىر ئۇنىڭغا بىرمۇنچە تەسەللى بەردى. مېنى ياپتا گەپ بىلەن بىرمۇنچە ئەيىبلىدى. ئۇ جادۇگەر كۆزۈمدىن يوقالسىلا مۇدىرنىڭ نېمە دېيىشى بىلەن كارىم يوق ئىدى. ئاپىسى قانجۇق ئەمدى جىمىپ تۇرۇۋىدى، ھېلىقى خاپان باش شۇم ئالدىمغا كېلىپ:

— توپۇمنى بەرمەمسەن! — دەپ كۈچۈكتەك قاۋىدى. توپنى ئىشخانىدىن ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭ-

غا تونۇزدۇم، ئۇ ماڭا سەت ئالىيىپ، ئاپىسىنىڭ قېشىغا كەتتى. هازازۇل دەللە مېنى رەللە قىلىپ يەنە بىرمۇنچە سۆزلەپ، مۇدىرغا مېنى راسا تىللاپ بېرىپ، ئاخىرى بالىسىنى ئەمدى ئوقۇتمايدىغان بولۇپ كۆزدىن يوقالدى. سادىق مۇدىر يېنىمغا كېلىپ ئاچچىقلانغان هالدا:

— تۈنۈگۈن ئىمىن قاسساپنىڭ بالىسىنى، بۈگۈن ھەجەرخاننىڭ بالىسىنى ئۇرۇپ مەكتەپتىن قاچۇردىڭىز! كۈندە مۇنداق چاتاق تېرىپ يۈرسىڭىز ئاقىۋىتىگە ئەمدى ئۆزىڭىز مەسئۇل جۇمۇ! ئۆزىڭىزنى تەكشۈرۈش ماتېرىيالى يېزىڭ، ئەتىكى سىياسىي ئۆگىنىشتە ئۆزىڭىزنى تەكشۈرىسىز. قانداق چارە كۆرىمىز، شۇ چاغدا يولداشلار بىلەن بىرلىكتە مۇزاكىرە قىلىمىز، — دېدى - دە، ئىشخانىسىغا كىرىپ ئىشىكنى قاتتىق ياپتى. مەن ياتاققا سالپىيىپ قايتتىم.

5 - سېنتەبىر، جۈمە

بۈگۈن هاۋا ئوچۇق بولسىمۇ كۆڭلۈم تۇتۇق، هەر كۈنى ياتاق، ئىشخانا، سىنىپ ئارىسىدىكى كىچىككىنە دائىرىدە قاتراپلا يۈرۈپتىمەن. بۇ هالىتىم ئۈچ بۇرجەك قوتانغا سولانغان قوينىڭ نەق ئۆزى. هەر بىر قەدىمىمدە خۇشاللىق ئىزدەيمەن، باشقىلاردىن هېچقانداق نىسۋەئالالمىغان قەلەندەردەك مەيۈسلىنىمەن، چۈشكۈنلىشىپ كېتىۋاتىمەن. باشقا ئوقۇتقۇچىلارنىڭ چىرايىغا قارىسام ئۇلارغا شادلىق زادىلا ياراشمايدىغاندەك كۆرۈنىدۇ، مەن ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى تېخى تونۇپ بولالمىدىم، گەپلىشىپمۇ باقمىدىم، بۇنىڭغا پۇرسەتمۇ يوق.

چۈشتىن بۇرۇن دەرس ئۆتۈپ، چۈشتە تامىقىمنى يەپلا تەكشۈرۈشنامە يازدىم؛ ئۆزۈمنى يالغاندىن تەنقىدلىدىم؛ ئاخىرىدا يولداشلارنىڭ قانداق چارە، تەنقىد - تەربىيە بەرسە رازى ئىكەنلىكىمنى بىلدۈردۈم.

چۈشتىن كېيىنكى سىياسىي ئۆگىنىشتە، ھەممە ئوقۇتقۇچىلار جەم بولغان كاتتا يىغىلىشتا سادىق مۇدىر يۇقىرىنىڭ مەجبۇرىي مائارىپ توغرىسىدىكى مۇھىم ھۆججەتلىرىنى، سىياسەت - يوليورۇقلىرىنى ئوقۇپ تۈگەتكەندىن كېيىن بىرھازا كاپىلداپ ئۇنى چۈشەندۈرۈپ كەتتى، ئاندىن ئۇلارنى مەكتەپنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى بىلەن بىرلەشتۈرۈش لايىھىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئوقۇتقۇچىلار ئۇنى بىردەك قوللىدى. سادىق مۇدىر ھەممەيلەنگە تەكشى بىر قارىۋېتىپ ماڭا تىكىلدى - دە، ئاۋازىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ:

— يولداشلار، بۇ يەردە تەگەپ ئۆتمىسەك بولمايدىغان كىچىككىنە بىر ئىش بار. يېڭى كەلگەن ياش ئوقۇتقۇچىمىز مۇرات خىزمەتكە خېلى ئاكتىپ قاتنىشىۋاتقان بولسىمۇ بىراق ئوقۇش باشلانغان مۇشۇ بىرنەچچە ھەپتىدىن بېرى ئۇدا چاتاق تېرىپ بىزنى بەكمۇ پاراكەندە قىلىۋاتىدۇ. ئاڭلىساق ئۇ ھەر كۈنى كەچتە هاراق ئىچىپ كوچىدا لاغايلاپ يۈرىدىكەن، ئەتىسى كەيپى تۇزۇك يېشىلمەستىن سىنىپقا كىرىپ دەرس ئۆتىدىكەن! هاراق چېشلىۋالغان ئادەمدە ئەقىل، ئېغىر - بېسىقلىق دېگەن نېمە قىلسۇن، ئۇنىڭدا پەقەت خىيالىغا كەلگەننى قىلىدىغان تەلۋىلىك، جىلىخورلۇق بار. شۇنداق بولغاچقا ئۇ ئىككى ئوقۇغۇچىنى تايىنى يوق سەۋەب بىلەن ئۇرۇپ قويۇپ ئۆزىگىمۇ، مەكتەپكىمۇ بىرمۇنچە ھاقارەت كەلتۈردى. ئۇ ھەدېسىلا ھېسسىياتىغا بېرىلىپ ئىش كۆرۈۋاتىدۇ، ئىشىنىڭ ئالدى - كەينىنى ئويلىمايۋاتىدۇ. ئۇ ئۇرغان ھېلىقى ئىككى ئوقۇغۇچى مەكتەپتىن تېزىپ كېتىۋاتىدۇ، باشقا ئوقۇغۇچىلارمۇ ئۇلاردىن ئۆگەنگىلى تۇردى، بۇنداق ئەمەس دەپ قېنى كىم ئېيتالايدۇ؟! ئۇ بالىلارنى قانداق تەستە يىغىپ كېلىدىغانلىقىمىز ئۆزۈڭلارغا مەلۇم. بۇ ئىشلارنى ئۇنىڭ ئارخىپىغا يېزىپ قويۇش كېرەك. قېنى مۇرات، ئۆزىڭىزنى تەكشۈرۈش ماتېرىيالىڭىزنى ئوقۇڭ!

مەن تەكشۈرۈشنامەمنى تېزلا ئوقۇپ تۈگەتتىم - دە، بېشىمنى تىك تۇتۇپ ھەممەيلەنگە دادىل تىكىلدىم. گۈلنىسادىن بۆلەك ھەممىسى ماڭا نەپرەت بىلەن قاراۋاتقاندەك بىلىندى.

— قېنى يولداشلار، ئېيتىپ بېقىڭلار، مۇراتقا قانداق چارە كۆرسەك بولىدۇ؟— دېدى سادىق مۇدىر.

ھېچكىم جۇرئەتلىك پىكىر بەرمىدى، چۈنكى ئۇلارمۇ مېنىڭ كۆزۈمگە سەت كۆرۈنۈپ قېلىشتىن ھەزەر ئەيلەۋاتقاندەك قىلاتتى.

— ئۇنىڭ ئىككى ئايلىق مائاشىنى تۇتۇۋالساق قانداق دەيسىلەر؟

كۆپچىلىك ئورنىدىن قىمىرلاپ، سەل ھەيران بولغاندەك قىلىشتى - يۇ، بىرنەرسە دېيەلمىدى، مەنمۇ ئۈندىمىدىم. ئۇلار مېنىڭ غىڭ قىلماي ئولتۇرغىنىمغا قاراپ بۇ ئۇرۇمچىلىكنىڭ پۇلى جىق بولسا كېرەك دەپ ئويلاشتى بولغاي، چىرايىمغا غەلىتە بىر قاراپ قويۇشۇپ يەنە پەرۋاسىز ئولتۇرۇشتى.

— گەپ شۇ، ھەممىڭلار مۇراتنىڭ ھېلىقىدەك ئىشلىرىدىن ئىبرەت ئېلىڭلار، بولۇپمۇ ماۋۇ ئەركىناخۇندەك ياش ئوقۇتقۇچىلار. . .

يىغىن تارقالدى. مەن ئالدىمدا ئاستا كېتىۋاتقان گۈلنىساغا يېتىشتىم.

— سەھرا يېرى راستلا قىيامەتكەن، —

دېدىم مەن ئېغىر خورسىنىپ.

ئۇ ماڭا قاراپمۇ قويمىدى، گەپمۇ قىلمىدى، ئىتتىك مېڭىپ ياتىقىغا كىرىپ كەتتى، بەلكىم يىغلاۋاتقاندۇ ياكى مېنى تىللاۋاتقاندۇ، كەينىدىن بېرىپ كۆڭۈل چۈشەندۈرۈشكە ھارسىندىم. بۇرۇنقى چاغلىرىمىز ئەمدى ئەبەدىي كەلمەسكە كەتكەن ئوخشايدۇ. مەنمۇ ئەخمەق، خوتۇن خەقنىڭ كەينىگە كىرگەن ھاماقەت!

كەچتە مەكتەپ بېغىنىڭ يېنىدىكى ئۆستەڭ بويىدا تەنھا ئولتۇرۇپ ئېغىز گارمۇنى چالدىم. باغرىم شۇقەدەر ئېزىلدىكى ئۇ چالغۇنى قوۋۇزۇمغا پاتۇرۇپ، ھەسرەتلىك تىنىقلىرىم بىلەن ئۇنىڭدىن مۇڭلۇق سادالارنى چىقاردىم. بۇ سادانى بىركىم يىراقتىن ئاڭلاۋاتقاندەك، مېنى كۆرگۈسى كەلگەندەك قىلمايتتى. چۈنكى بۇ يەر ئالىي مەكتەپ باغچىسى ئەمەس، بەئەينى بىر قارا جاڭگال ئىدى. گۈلنىسانىڭ بۇ يەرگە كېلىشى مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى ئۇ گۈزەل ئۆتمۈشنى ئەسلەشنى خالىمايدۇ، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ خىيالىدىكى تويى رومىلى ئۇنىڭ كۆزىنى ھەم قۇلىقىنى پەردىلەپ قويغان.

6 - سېنتەبىر، شەنبە

ئالىي مەكتەپتىكى چاغلىرىمدا شېكەر شەنبىنى ئاجايىپ كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزەتتىم. «گاھ» دېسەم قولۇمغا كېلىپ قونىدىغان كەپتىرىم كۆزۈمگە شۇقەدەر چىرايلىق كۆرۈنەتتى. مانا ئەمدى ئۇ توكلىرىنى ھۇرپەيتىپ، ئەلەملىك بۇقۇلداپ تۇرىدۇ، كارىم بولمىسا تېخى! بۈگۈن ئۇ بىزنىڭ ئۆيگە بېرىپ كېلەيلى دېگەنىدى، ماقۇل دەپ بارسام ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى تۇرقۇمغا بىر قاراپلا زورىغا كۈلۈمسىرىدى، ئانچە خۇشال بولمىدى. مېنىڭ ئىدىيىۋى تەييارلىقىم بولغاچقا ئۇلارنىڭ بۇ مۇئامىلىسىنى كۆڭلۈمگە ئانچە ئېلىپ كەتمىدىم. چۈشكە يېقىن غىزا تەييار بولدى، مۇنداق ئوخشىتىپ ئېتىلگەن پولۇنى يەپ باقمىغىلى ئۇزۇن بولغانىدى. چۈشتە ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ يېنىپ كەلدىم، گۈلنىسا كەچرەك بارىدىغان بولدى.

مەكتەپ دەرۋازىسىدىن كىرىپ كېتىۋاتسام سادىق مۇدىر ئۇچراپ قالدى. ۋېلىسىپىتتىن ئامالسىز چۈشۈپ باشلىقىمغا ھۆرمەت بىلەن قول ئۇزاتتىم، ئۇمۇ سالىمىمنى ئىلىك ئېلىپ رەسمىيەت گېپىنى دەۋەتكەندىن كېيىن:

— ھېلىقى سايىماخون دېگەن ئادەم خوتۇنى بىلەن يەنە دەۋا قىلىپ كەپتىكەن، قولىغا ئۈچ يۈز كوي بېرىپ يولغا سالدىم، كۆزى راستىلا ھېچنېمىنى كۆرەلمەي قاپتۇ. بوغالتىرغا دەپ قويدۇم، بىر ئايلىق مائاشىڭىزنى تۇتۇپ قالىدىغان بولدى. بوپتۇلا ئۇكا، ئۇ بىچارىگە بىر ئاز ياردەم قىلغان بولدىڭىز. ئۇ ئادەمنىڭ سىز بىلەن يەنە بىر كۆرۈشكۈسى بار ئىدى، ھېلىمۇ ياخشى، ياتىقىڭىزدا يوق ئىكەنسىز.

— ئېلىشى تۈگىگەندىن كېيىن مەن بىلەن كۆرۈشۈپ نېمە قىلىدىكەن؟

— ئۇ دېگەن پۇلنى ئالمىغان چاغدىكى گەپ ئۇكا، ئارتۇق ئويلىنىپ كەتمەڭ!

— ئەمدىغۇ كۆزۈمگە كىرىۋالماس!

— پۇلنى ئالغاندىكىن ئۇنداق قىلماس.

مۇدىرغا خوش دەپ يولۇمغا كېتىۋەردىم، كاللامغا يەنە مۇدىرنىڭ «ئۇ ئادەمنىڭ سىز بىلەن بىر كۆرۈشكۈسى بار ئىدى» دېگەن گېپى كىرىۋالدى، ئۇ رودىپاينىڭ ئىستىكىچە بولغاندا مەن ئۈچ يۈز يۈەننى ئۇنىڭغا ئۆز قولۇم بىلە بەرسەم، ئالدىدا تىزلىنىپ كەچۈرۈم سورىسام بولغۇدەك - دە!

ياتاققا قايتىپ بېرىپ ھارغىنلىقتىن ئۇخلاپ كېتىپتىمەن، غەلىتە چۈش كۆرۈپتىمەن. چۈشۈمدە گۈلنىسانى ۋېلىسىپىتكە مىندۈرۈپ مەكتەپكە كېتىۋاتسام سايىماخون ئېغىزىدىن ئەپسانە گەپلەرنى ياغدۇرۇپ قوغلاپ كېلىۋاتقۇدەك. ئۇيقۇدىن يېشىلىپ، سوغۇق چايدىن بىر پىيالە ئىچىۋېتىپ كۈندىلىك خاتىرەمنى قولۇمغا ئالدىم. بىردەم ئولتۇرۇپ قالدىم. كەچتە گۈلنىسا قايتىپ كەلمەيدىغاندەك تۇرىدۇ، بۇ بازاردا يا بىر تانسىخانا يوق، كىنوخانىمۇ تاقىلىپ كېتىپتۇ، تېلېۋىزور، سىنئالغۇ دېگەنلەرنى كۆرۈش ماڭا خۇش ياقمايدۇ. پەقەت ھاراقلا نېرۋامنى بوشىتىپ، ئىچ - باغرىمنى يايرىتىپ ماڭا تۈگىمەس ئىلھام بېغىشلايدىغاندەك تۇرىدۇ. . .

گۈلنىسا خاتىرىنى ئوقۇپ بولۇپ، بۇتتەك قېتىپ بىردەم ئولتۇردى ۋە خاتىرىنىڭ ئاخىرىنى ۋاراقلىدى، كېيىنكى بەتلەرگە ھېچنېمە يېزىلمىغانىدى. ئۇ خاتىرىنى جايىغا سېلىپ قويۇپ، مەست ئۇخلاۋاتقان مۇراتقا سىنچىلاپ قارىدى، ئۇنى ھازىرغا قەدەر چۈشەنمەي يۈرگەنلىكىنى ئويلاپ ئەپسۇسلاندى، ئۇنىڭدىن سوۋۇشنى ياكى قىزىشنى بىلەلمەي قالدى. بىراق ئۇ نېمىلا بولمىسۇن گۈلنىسانى ياخشى كۆرەتتى، بولمىسا ئۇنى دەپ بۇ يەرگە كەلمەيتتى. گۈلنىسا مۇراتنىڭ سەمىمىيىتىگە بۆلەكچە قايىل بولۇپ، ئۇنىڭغا چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن تىكىلدى. ئۆزىنى تۇتالماي پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدى، ھاراقنىڭ ھىدى كۆڭلىنى قىلچە ئاينىتالمىدى. ئۇ شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ نېمە قىلىۋاتقىنىنى بىلمىگۈدەك دەرىجىدە ئەسەبىيلىشىپ مۇراتنىڭ ئىسپىرت تەسىرىدىن

قىزىرىپ كەتكەن ئوتلۇق لېۋىگە سۆيۈپ تۇرۇشى-
غا مۇرات ئەلەسلىشىپ كەتكەن كۆزىنى لاپپىدە
ئېچىپ ئۇنىڭ بېلىدىن تۇتۇپ ئۆزىگە تارتتى ۋە
چۆچۈپ تۇرۇپ قالغان گۈلنىساغا ھاسىراپ تۇ-
رۇپ:

— ئەپتى - بەشىرەمنى كۆرۈۋالدىڭ - ھە،
گۈزىلىم! مۇشۇنداق قىلىپ مەندىن خوشلاشماق-
چىمۇ سەن، ئېيتقىنا، زادى نېمىلەرنى ئويلى-
دىڭ؟ !— دېدى.

گۈلنىسا يەنە ئېسىگە كېلەلمىدى، مۇرات
ئۇنى قويۇۋېتىپ، ياستۇققا تايىنىپ ئۆرە بولدى،
كۆزىنى باشقا بىر نۇقتىغا تىكتى:

— بۇ خاتىرىنى مەن ئۆمۈر بويى ھېچكىمگە
كۆرسەتمەيمەن دەپ يۈرسەم، سەن ئوغرىلىقچە
كۆرۈۋالدىڭ! مېنى چوڭقۇر چۈشەنگەنسىرى ماڭا
ئۆچ بولۇپ قالىدىغانلىقىڭنى، مېنى يىرگىنىپ
تۇرۇپ سۆيىدىغانلىقىڭنى، ئاخىرى بېرىپ زېرى-
كىپ تاشلايدىغانلىقىڭنى تەسەۋۋۇر قىلغانىدىم. . .

گۈلنىسا مۇراتقا دەيدىغان جىمى گەپلىرىنى
ئىچىگە يۇتۇۋېتىپ تالاغا ئۆزىنى ئاتتى، ياتىقىغا
كىرىپ ئىشىكنى ئىچىدىن ئەتتى - دە، كارىۋىتىدا
ئولتۇرۇپ بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى.

مۇراتمۇ شۇ كېچىسى ئازابلىنىپ ئۇخلىيال-
مىدى. ئاچچىق ھاراق بايا ئۇنىڭ كەيپىنى كۆ-
تۈرگەن بولسا ئەمدى زەرداپ بولۇپ ئىچ - باغرى-
نى ئېچىشتۇرماقتا ئىدى.

ئەتىسى مۇرات ئورنىدىن ۋاقىچە قوپۇپ گۈل-
نىسانىڭ ياتىقى ئالدىغا كەلدى، ئىشىك قۇلۇپلاق-
لىق ئىدى، ئۇ يەنە ئاتا - ئانىسىنىڭ قېشىغا
كەتكەنىدى. مۇرات كەيپى ئۇچقان ھالدا ياتىقىغا
كىرىپ كۈندىلىك خاتىرىسىنى ئېلىپ چىقتى -
دە، ئۆستەڭ بويىغا بېرىپ ئۇنى ھېچ تارتىنمايلا
تاشلىۋەتتى. خاتىرە سۇدا بىردەم لەيلەپ ئېقىپ
ئاخىرى چۆكۈپ كەتتى.

مۇرات ياتىقىغا قايتىپ بېرىپ يەنە بىر خاتى-
رىگە: «تۇرمۇش بەئەينى يىپچى خوتۇننىڭ كال-
لەك يىپىغا ئوخشايدۇ، تۇرمۇشتىكى ئۇششاق
ئىشلار خاتىرە ئارقىلىق ساقلاپ قويۇشقا ئەرزى-
مەيدۇ. مەن ئەمدى چۈشۈمنى يازىمەن، ئالەمشۇ-
مۇل ئۆي - پىكىرلىرىمنى خاتىرىلەيمەن» دېگەن
سۆزلەرنى يازدى. ئەمما پۇخادىن چىققاندەك بول-
مىدى. بىچارىلىك، مىسكىنلىك ئۇنى ھامان قا-
راڭغۇلۇققا سورەيتتى. ئۇ تولا جىددىيلىشىۋەر-
گەنلىكتىن تېزلا ھارغىنلىق يەتتى، كارىۋاتقا يان-
پاشلاپ بېشىنى يوتقانغا چۈمكەپ كۆزىنى يۇمدى،
خىيالىدا بىردەم گۈلنىسا، بىردەم سايىماخۇن كې-
رىۋالاتتى. ئۇ بۇ كۆڭۈلسىز كەيپىياتتىن قۇتۇ-
لۇش ئۈچۈن بىرەر - ئىككى رومكا قېقىۋېلىشنى

ئويلىدى - دە، ئورنىدىن قوپۇپ چاپىنىنى كىي-
دى. ئەپسۇس، ئۇنىڭ مائاش بەرگۈچە خاتىرجەم
خەجلەيدىغان پۇللىرى كۆپ ۋاقىتلاردا كوچا ئاش-
خانىلىرىدىكى تاماققا، ھاراققا خەجلىنىپ بىلىنەر -
بىلىنمەيلا تۈگەپ كەتكەنىدى. شۇڭا ئەركىندىن
قەرز ئالماقچى بولۇپ ئۇنىڭ ياتىقىغا كەلدى،
ئەركىن مەندىمۇ پۇل قالمىدى دەپ ئاران ئون
يۈەن تۇتقۇزۇپ قويدى.

ئۇ پۇلنى مەھكەم سىقىمداپ، بازارغا بىچا-
رىلىك بىلەن قەدەم باستى. بۈگۈن يېزىنىڭ يەك-
شەنبىلىك بازىرى بولۇپ، تىرەكلىرى كېسىۋې-
تىلگەن ئەمما يوللىرى تېخى كېڭەيتىپ بولۇنمى-
غان شىبغىللىق تار كوچىدا دېھقانلار توپا توزۇتۇپ
مېڭىپ يۈرەتتى. مۇرات ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئا-
ران ئۆتۈپ قاۋاقخانىغا يېتىپ كەلگىچە كىيىملى-
رى توپىغا مىلەنگەندەك بولۇپ كەتتى.

ئۇ قاۋاقخانىغا كىردى، شىرە بىكارلانماي
بىردەم تۇرۇپ قالدى. خوجايىن ئۇنى تونۇغاچقا
كىچىكرەك شىرەدىن بىرنى تەييارلاپ بەردى. مۇ-
رات «ئاق قوناق ھارىقى» دىن بىر بوتۇلكا، خا-
سىڭدىن ئىككى خالتا ئېلىپ، بىرنەچچە رومكا
ھاراقنى كەينى - كەينىدىن كۆتۈرۈۋەتكەندىن كې-
يىن خاسىڭ يېگەچ ئالدىرىماي ئىچىشكە باشلى-
دى. ئۇ ئاچ قورساققا ھاراق ئىچكەنلىكتىن تېزلا
مەست بولغىلى تۇردى. ئىككى خالتا خاسىڭنى
يەپ تۈگىتىپ يەنە بىر خالتا ياغلىق ماش كەلتۈ-
رۈپ، ئەمدى بىر رومكا ھاراقنى قۇيۇپ ئىچەي
دەپ تۇرۇشىغا كەينىدىن ئاڭلىنىۋاتقان تونۇش
بىر ئاۋازنى ئاڭلاپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى. سايىما-
خۇن بىرنەچچە ئوتتۇرا ياش دېھقان بىلەن ئۇلپەت
بولۇپ، ھاراق ئىچىپ ئولتۇراتتى. چۆكۈرۈپ
كىيىۋالغان تۇمىقى، قۇلىقىغا يىپ بىلەن تېڭى-
ۋالغان بىر ئەينىكى يوق كۆزەينىكى يەنە شۇ پېتى
ئىدى. مۇرات ئۇنىڭغا قارىغان ھامان ئۇمۇ مۇراتقا
سىڭايان بېقىپ غەلىتە ھىجايدى.

مۇرات ئۇنىڭ بۇ يەرگە تۇيۇقسىز ئۇنۇپ
قالغىنىدىن ھەيران بولدى، سايىماخۇننىڭ سۇنى-
مىغان كۆزەينىكىگە قاراپ ئاچچىق كۈلدى. بۇ
چاغدا سايىماخۇن مۇراتنىڭ يېنىغا كەيپى چاغ
ھالدا كېلىپ:

— يالغۇز ئىچىپ كېتىپسەنغۇ زىيالىي،
قىلغان ئىشىڭ خىيالىي،— دېدى.

— ھە، ئىچتۇق، قانداق، گەپ بارما؟ !

— گەپ دېگەن تولا، ئاۋۋال مەن ئولتۇرىدى-
غان بىر ئورۇندۇق تېپىپ كېلەي. . .

— ماڭ! ماڭ! بېشىڭنى قوچۇۋاي، ئاشۇلار
بىلەن ئولتۇر!

— خەلقنى تېپىپ ئولتۇر دېمەكچىمۇ-

سەن، ۋاي قوڭالتاق! مانا، ئورۇندۇقمۇ بار ئىكەن.

— مېنى بىردەم يالغۇز قوي، ئادەمگە رودىپايدەك چاپلاشما!

— مەيەرگە كېلىڭلا سايىماخۇن، چاقىرمىغان يەرگە بېرىۋالماي!

— هازىر بارىمەن، — دېدى ئۇ ئۆلپەتلىرىگە قولىنى پۇلاڭلىتىپ، ئاندىن يەنە شىرەگە بېشىنى قويۇۋالغان مۇراتقا ئەزۋەيلىگىلى تۇردى:

— هارىقىڭنى ئىچىۋالمايمىناۋا گۇي، ئۆرە ئولتۇرە ئوغۇل بالىدەك. هاراق ئىچتىم دېگىنىڭ بىلەن ئىچكىنىڭ توخۇنىڭ ئۇسسۇلۇقىچىلىك بىرنېمىكەنغۇ، شۇ ئەپتىڭگە هاراق ئىچىمەن دەپ نېمە قىلاتتىڭ! مانا بىز پىيالىگە لىق تولدۇرۇپ ئىچىمىز، ئىككى - ئۈچ بوتۇلكىنى قۇرۇقدىساقمۇ هېچنېمە بولماي تىك ئولتۇرىمىز، سەندەك يېتىۋالمايمىز. بىلسەڭ، زىيالىي دېگەننىڭ جېنى توخۇ پىيىدەك، بىز دېگەننىڭ تاشتەك. بىز ئىشلەپ تېپىپ يەيمىز، سەن قۇرۇق گەپ سېتىپ پۇل تاپىدىغان ئاقنانچى! گېپىم توغرىمۇ هوي، يەنە ياتىدۇ ما غىلتاڭ گۇي!

سايىماخۇن ئۆزىگە پەرۋا قىلماي ئولتۇرغان مۇراتقا يەنە سېسىق گەپ قىلماقچى بولۇۋىدى، ئۆلپەتلىرىدىن بىرى ئۇنىڭغا «گېپىڭلا تۈگىدىمۇ سايىماخۇن، ئەجەب تولا سۆزلەپ كەتتىڭلا تۇل خوتۇندەك» دەپ ئۇنى قايتۇرۇپ ئەكەتتى. ئۆلپەتلەر «كىم ئۇ» دەپ سوراشتى.

— ئۈرۈمچىدىن كەلگەن بىر سولتەك گۇي، — دېدى سايىماخۇن كۆرەڭلىك بىلەن، — ئوتتۇرا مەكتەپتە ئەپەندىلىك قىلىدۇ. ئۆتكەندە قىزىڭنى مەكتەپكە بەر دەپ شۇجىنى باشلاپ ئۆيگە كەپتىكەن، مۇشۇنداق بوزۇق، ئوسال گۇيغا بالامنى ئوقۇتقىلى بەرسەم ئاقىۋەتتە نېمە بولماقچى! شۇڭا ئۇنىڭغا بىر ئاز قايناپ قالدىم، باشقا گەپ يوق. قېنى هاراق كىمگە كەلدى؟!

سايىماخۇن ئۆزىگە كەلگەن هاراقنى ئىچىۋېتىپ تىخچە بېشىنى كۆتەرمەي ياتقان مۇراتقا بىزارلىق، مەنسىتمەسلىك بىلەن قاراپ قويدى.

قاراڭغۇ چۈشكەندە بازارنى تۈگەتكەن دېھقانلار هارۋا، تراكتورلىرىنى ئۆيگە تارتقاندا، قاۋاقخانىدىكىلەرمۇ بىر - بىرلەپ تارقاشتى. پەقەت مۇرات بىلەن سايىماخۇنلا يۆلەنچۈكسىز، پاناهسىز قېلىپ، ئەسكى بوتۇلكىدەك تاشلىنىپ قالغانىدى. خوجايىنىنىڭ قىزى مۇرات بېشىنى قويۇۋالغان شىرەنى ئىشلەتمەكچى بولۇپ ئۇنى تۈرتتى. مۇرات ئويغىنىپ سەل نېرىدىكى ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئوڭدىچە ياتقان سايىماخۇننى كۆرۈپ سەگەكلەشتى ۋە ئۇنىڭدىن ئاۋۋال بۇ يەردىن كېتىش نىيىتىگە كەلدى.

مۇرات ئۇياق - بۇياق دەلدۈگىنىپ مېڭىپ مەكتەپ دەرۋازىسىغا يېقىن كەلگەندە سايىماخۇن ئۇنىڭ كەينىدىن يېتىشىپ كەلدى ۋە ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ياقىسىنى بوغدى:

— پۇلنى چىقار ئىتنىڭ بالىسى، مېنى مەستكەن دەپ پۇلۇمنى كوملاپسەن - دە!

مۇرات دەرهال هوشىنى يىغدى، غەزىپى ئۆرلىدى:

— هەي مۇتتەهەم! ئېلىشىڭنى ئېلىپ بولۇپ يەنە نېمە دەيسەن؟!

— هىي هاراملىق، ئۇ پۇل دېگەن باشقا، شۇڭا دەيمەن، سەن ئاشۇ پۇلۇڭغا قارنىڭنى ئاغرىتىپ مېنى بۇگۈن باپلاپسەن! بىلىپ قوي، ما پۇل دېگەن بۇگۈنكى بازاردا بۇغداي سېتىپ تاپقان ئىككى مىڭ كوي! ئاڭلىدىڭمۇ ئىككى مىڭ كوي!

— پۇلۇڭنى مەن ئالمىدىم، يوقىغان بولسا خوپ بوپتۇ.

— تۈز گەپ قىل هاراملىق، ئابايا دۇكاندىكى قىزدىن سورىدىم، دۇكاندا سەندىن باشقا ئادەم يوق ئىكەن.

— مەنچۇ قارا، سېنىڭدە ئۈنچىلىك پۇل بارلىقىنى بىلسەممۇ كۆز قىرىمنى سالمايمەن، ئابايىقى ئاغىنىلىرىڭدىن بىرەرسى قويمىچى ئوخشايدۇ، شۇلار ئالمىسا كىم ئالىدۇ؟!

— ۋالاقشىماي تۈر گۇي، يانچۇقۇڭنى ئاختۇرۇپ باقاي.

— ئاختۇر، مانا، يانچۇقۇمدا هېچنېمە يوق.

— سەن هاراملىق ئۇنى چاپىنىڭغا سالمايسەن، كۇسىرىڭنىڭ يانچۇقى بارمۇ، قاراپ باقاي، ئۇ يەردە بولمىسا ئايىغىڭنى سالىسەن.

سايىماخۇن هېچ تەپ تارتماستىن مۇراتنىڭ كەمىرىنى يېشىشكە ئۇرۇنۇۋاتقاندا ئۇنىڭ غەزىپى چەككە يەتتى - دە، ئېڭىشىپ تۇرغان سايىماخۇننىڭ يۈزىگە بىرنەچچىنى تىزلىۋەتتى. سايىماخۇننىڭ هېلىقى كۆزەينىكى ئەمدى راستتىنلا چېقىلدى، بۇرنى قانىدى. مۇرات يەنە پوخادىن چىقماي كەمىرىنى سوغۇرۇپ ئېلىپ سايىماخۇننىڭ يۈز - كۆزلىرىگە ۋاسىلدىتىپ ئۇرغىلى تۇردى. سايىماخۇن قاراملىق هەم چاققانلىق بىلەن كەمەرنى تۇيۇقسىز تۇتۇۋېلىپ، مۇراتنىڭ يېنىغا ئوقتەك ئېتىلىپ باردى ۋە كەمەر بىلەن ئۇنىڭ گېلىنى بوغۇۋالدى. مۇرات شامالدا قالغان قوناق شېخىدەك پۇلاڭشىپ جان ئاچچىقى بىلەن تىركەشتى، كۆزەينىكى يەرگە چۈشۈپ دەز كەتتى، كەينىدىن دەسسىلىپ چەيلەندى. ئۇلارنىڭ قېنى شۇ تاپتا ئىسسىرىتتىن ئەمەس، بەلكى غەزەپ ئاچچىقتىن قاينايتتى...

توختەكى گاچا

(ھېكايە)

ئەكبەر سالىھ

1

جەمىلەخاننىڭ پوكىنىدىكى پوقىقى كاۋا بارىڭىدىكى نوگاي قاپىقىدەك ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. شۇڭا گەپ قىلغاندا ئاۋازى خىرىلداپ كېتىدۇ. لېكىن گېزى كەلگەندە بۇدۇنىدەك ۋىتىلداپ ھېچكىمگە لوقما بەرمەيدۇ. ئۇنىڭ بىلەن 25 يىل ئۆي تۇتقان جورىسى قادىر ئاخۇن تۆت يىل بۇرۇن قازا قىلغاندىن كېيىن ئۇ ئوغلى توختى بىلەن يالغۇز قالدى. شۇندىن بېرى يېزىلىق ھۆكۈمەت ئۇلارنى نامرات ئائىلىلەر قاتارىدا يۆلەپ كەلدى.

جەمىلەخان بۈگۈنمۇ تورغاي چۇچۇلىماستا قوپۇپ ناماز ئۆتەپ بولغاندىن كېيىن توختىنى ئويغاتتى:

— قوپە ھەي توختەك، خوتۇن ئاغىدەك بولغاندىمۇ ياتامسە كالىدەك، قوپاپ ھارۋىغا ئوتۇن يۈكلە. ھېلى بازاردىن قاتمىز باكا.

توختى ئۇيقىغا قانمىغان كۆزلىرىنى بىر ھازا ئۇۋۇلىدى. بىلەكلىرىنى قوش قانىتىدەك يېيىپ تازا بىر ئەسنىدى. ئاندىن بىردىنلا ئالدىراپ كۆڭلەك، تامباللىرىنى تېپىپ كىيدى - دە، ھاجەتكە يۈگۈردى.

جەمىلەخان قورۇم بېسىپ كەتكەن يوغان مىس چۆگۈننى ئوچاققا ئېسىپ ئوت ياققاندىن كېيىن، ھويلا ئىشىكى ئالدىدىن توپىلىق يولغا ساناپ يەتتە قەدەم ئېلىپ تەمەچ تېرىپ كىرگەندە توختى ئوتۇنلارنى ھارۋىغا بېسىپ بولاي دېگەندى. جەمىلەخان ھارۋىنىڭ ئەتراپىنى بىر چۆگىلەپ كۆڭلى يەنىلا ئىمىن تاپمىدى. ھويلىنىڭ قاشالىرىغا چىرمىشىپ قورۇپ كەتكەن چىڭگىلىكنىڭ بېدىشىدىنمۇ بىر سىقىم ئېلىپ كەلدى: توختى قارا ھاڭگىغا بوغۇز ئېلىپ ماڭدى. جەمىلەخان ئۆيگە كىرىپ داستىخاندىكى سىڭدۈرۈپ پىشۇرۇلغان زاغرىلارنى ئۇششاق ئۇشتاپ ئىككى ياغاچ تاۋاققا سالدى.

ئانا - بالا ئىككىسى چېيىنى ئالدىراپ ئىچتى. ئاندىن تەمەچلەرنى كەتمەنگە قويۇپ، تەمەچ ئاستىغا چوغ تاشلىدى. پۇرقىراپ كۆتۈرۈلگەن قويۇق ئاق تۈتۈندە دۈرۈت ئوقۇپ ئوتۇن ۋە قارا ھاڭگىنى، ئۆزلىرىنى ئىسرىقلاشتى. كېيىن ھويلىنىڭ بالداقلىق چوڭ بىر قانات ئىشىكنى كەڭ ئېچىپ، ئېشەكنى يېتىلەپ ئاۋۋال جەمىلەخان، كەينىدىن توختى «بىسمىللا» دېيىشىپ ئوڭ قەدەم بىلەن چىقىشتى.

چۈشكە يېقىن جەمىلەخان ئاخىرى ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشى بىلەن كېلىشىپ ھارۋىدىكى ئوتۇننى بىر ياقىغا تارتتى.

ئۇلار ئوتۇننى سېتىپ بولۇپ، ئېشەك ھارۋىنى دەڭگە قويۇپ قويغاندىن كېيىن بازارغا كىردى.

بۇ يۇرتنىڭ بازىرى كىچىك بولغىنى بىلەن يەكشەنبە كۈنى ئاجايىپ قىزىپ كېتىدۇ. يىراق - يېقىندىكى ئالتە يېزىنىڭ قېرى - ياش ئاھالىسى، تىجارەتچى، ھۆپىگەرلىرى مۇشۇ كاتەكتەك بازارغا يىغىلىپ، بىر ھەپتىلىك سودا - سېتىقلىرىنى قىلىشىدۇ. كۈنچىقىشتىن كۈنپېتىشقا ماي قەغەزدەك سوزۇلۇپ ياتقان يول بويىدىكى ئىككى قەۋەتلىك سودا مەركىزى بىناسىنىڭ ئالدى بىلەن سودا مەيدانىنىڭ ئېغىزى ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل قارىشىپ تۇرغان يېرى ئەڭ ئاۋات بولىدۇ. سودا

مەركىزى بىناسىنىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدە قويۇلىدىغان سىنئالغۇنىڭ ئاۋاز ياڭراتقۇسىدىن چىقىۋاتقان قىيا - چىيا، جاراڭ - جۇرۇڭ، گۇمبۇر - گۇمبۇر ئاۋازلار، كىشىلەرنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىرى، مەپىلەرنىڭ جىلدىرلاپ تۇرغان تۇچ قوڭغۇراقلىرىنىڭ زىل سادالىرى، ناھىيىلىك رادىئو ئۇزېلىنىڭ ئىستولبىلاردىكى كانايلىرىنىڭ ياڭراقلىقى، يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى دوغچى، ناۋاي، كاۋاپچىلارنىڭ ئاۋازىنى سوزۇپ - سوزۇپ خېرىدار چاقىرىشى بۇ يەرنى قالتىس قىزىتىۋېتىدۇ.

بۇ يۇرتتا ھەسەنجاننىڭ گۆشگىردىسى دېسە تەمىنى تېتىمىغان كىشى يوق. بازارغا كىرگەن كىشىلەرمۇ ئۇنىڭ گۆشگىردىسىنى يېمىسە خۇشاللىقى يوق. بازارغا كىرگەن دېھقانلار قۇياش ئاسمانغا تىكلىنىپ ئوت شارىدەك قىزىغاندا ئىككى قەۋەت چايخانىغا سىغدىلىپ، سىغىشمىغانلار تونۇرنىڭ ئەتراپىغا قاغىدەك قونۇشۇۋېلىپ، ھور كۆتۈرۈلۈپ مايلىرى تەپچىپ تۇرغان قىزىق گۆشگىردىلەرنى قارا چايغا پاتۇرۇپ ئېلىپ ئىشتىھا بىلەن چاينىشىدۇ. قايتىشىدا يەنە بەلباغلىرىغا تۈگۈپ ئېلىپ كېتىشىدۇ. جەمىلىخان توختى بىلەن چايخانىغا كىرىپ ئاران دېگەندە بىر يەرگە سىغىشالدى. ئۇلار تەرگە چۆمۈپ ئولتۇرۇپ ئىككىدىن تۆت گۆشگىردە يېيىشتى، قويۇق دەملەنگەن قارا چاينى يوغان چىنىلەردە ئىچىشتى. باشقىلاردەك چايخانا تاملىرىنى تىترىتىپ كېكىرىشتى. ئېغىز - بۇرنىنى سۈرتۈپ، قوللىرىنى ئۇزۇندىن - ئۇزۇن ئىشقىلاپ دۇئا ئوقۇپ يۈزلىرىنى سىلاشتى. توختى بىرنەچچە يېرىنىڭ موينى شاخ - تىكەنلەر ئىلىۋېلىپ ئاقارتىپ قويغان قارا بوز تەلپىكىنى بېشىدىن سوغۇرۇپ ئېلىپ، ئۇنىڭ ئىچى بىلەن پۇرۇلداپ تەر قۇيۇلۇپ تۇرغان پېشانىسىنى سۈرتتى.

— توختەك، تويغان بوساڭ قوپە يۈگۈ، ھارۋىنى ئېپ كەپۈك① بېشىغا باغاش تۇ. مەن قونەك قارىمىنىڭ قېشىدىن چاي - دورىلىق ئېپ ئاقىڭدىن يېتىمە.

ئۇلار گۆشگىردىخانىدىن چىقىشتى. جەمىلىخان توختىغا يىگىرمە تىيىن ئايرىپ بېرىپ پۇلنى تاشلىۋەتمەسلىكنى قايتا - قايتا جېكىلىگەندىن كېيىن، ئۆزى چاي دورىسى سېتىۋالغىلى ماڭدى. توختى ساپاق - ساپاق ئۈزۈمدەك غۇژمەكلىشىپ كەتكەن ئادەملەر توپى ئىچىگە كىرىپ كەتتى.

2

گۈلسەنەم باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگەتكەندىن كېيىن ياسىنئاخۇن ئۇنى ئوتتۇرا مەكتەپكە بەرمىدى. گۈلسەنەممۇ بۇنىڭدىن نارازى بولۇپ كەتمىدى. دېمىسىمۇ مەھەللىدىكىلەرنىڭ بالا - چاقىلىرىدىن كادىر بولغانلىرى بارماق پۈكۈپ ساناغۇدەكلا، مەكتەپتە ئوقۇمىغانلارمۇ جېنىنى جان ئېتىپ كېتىپ بارمامدۇ؟

مەھەللىنىڭ ئىككى يېقىغا قۇمۇش ۋە يانتاقلار ئۈنۈپ كەتكەن قۇمساڭغۇ يولدا مال - پادىلارنىڭ ئاياغ ئىزلىرى، قۇرۇپ كەتكەن تېزەك - ماياقلار تۇرىدۇ. يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھارۋا چاقلىرىدىن قالغان چوڭقۇر ۋە ئۇزۇن سوزۇلغان كىچىك ئېرىقچىلار بار. يولنىڭ ئەتراپىدا شوردىگەر قىلىپ تاشلاپ قويۇلغان يەرنىڭ چالمىسىدەك لايدىن قوپۇرۇلغان پاكار ئۆيلەر – ئوقادىلىقلارنىڭ مەھەللىسى بار. مەھەللىنىڭ ئەتراپى ئېگىز ھەم قويۇق ئۆسكەن قوناقلىق، جاڭگالغا يېقىن جايلىرى دانىسىز، پاكار قوناقلىق. كىشىلەر مەھەللىنىڭ ئەتراپىنى قارا باغ، جاڭگالغا يېقىن يەرلەرنى مازار باغ دېيىشىدۇ. مازار باغنىڭ قوناقلىرىنى يەر ئىگىلىرى يۇلۇپ ماللىرىغا بېرىشىدۇ ياكى كۆزدە چېپىپ ئېلىپ كېتىشىدۇ. قوناقزارلىقتىن ئۆتكەندە ئېكىنزارلىق تۈگەپ قۇمۇشلۇق جاڭگال سوزۇلۇپ ياتىدۇ.

كۈن چىقىش بىلەن گۈلسەنەم ئۆزىگە تەڭ دېمەتلىك باللار بىلەن بىرگە نان ۋە قاپاقلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، قوي پادىلىرىنى ئالدىغا سېلىپ مەھەللىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى قۇمۇشلۇق جاڭگالغا قاراپ ماڭىدۇ. ئوغۇللارنىڭ ئىسقىرتىشلىرى، ئۆرۈك نوتىسىنى قوقاسقا كۆمۈپ ئېگىۋالغان چوماقلىرىنى قاچقۇن پادىلارغا ئېتىپ ۋارقىراشلىرى ئەتراپنى بىر ئېلىپ، پادىلارنىڭ ئالا - تاغىل مەڭرەپ دۈكۈرلەپ چېپىشلىرى يولدىن چاڭ - توزان ئۆرلىتىۋېتىدۇ. باللار پادىلارنى قۇمۇشلىرى يېشىل ۋە يۇمران يەرلەرگە ھەيدەپ ئېلىپ بېرىپ باقىدۇ. نان ۋە قاپاقلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن توشقان قوغلايدۇ. قارا قۇشقاچ، چىغچىلارنى ئىزدەيدۇ. پادىلار چۈشلۈك ئارام ئېلىشقا ياتقاندا نان ۋە قاپاقلىرىنىڭ يېنىغا

① خوتەن شېۋىسى بولۇپ بۇ «كۆۋرۈك» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھېرىشىپ ئىشتەيلىك قوناق زاغرىسى بىلەن كۆك قۇمدىن سۇغۇرۇپ ئېلىشقان قاپاقلىرىدىن مۇزدەك سۈيىنى ئۇتلاپ چۇرۇقلاشقىنىچە غىزالىنىدۇ. ئاندىن نۆۋەت بىلەن پادىلىرىنى توسۇشۇپ ئويۇنغا چۈشىدۇ.

قومۇشلار تۆت نۆۋەت قۇرۇپ تۆت نۆۋەت كۆكەردى. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە گۈلسەنەم قوي باقىلى چىقمىدى. ئۇنىڭ ئورنىغا توققۇز ياشلىق ئىنىسى مەتقاسىم ئالماشتى.

— مەتقاسىم، بۈگەن ئاچاڭ چىقمىدىما؟

— ياق، ئاچام بازاردىكى تۇغقىنىمىزنىڭ قېشىدا سەيپۇڭچىلىقنى ئۆگىنىپتۇ.

— ماڭە، ماڭە، ئۇنداغ ئەمەستۇ؟...

— راس، بۈگەن ئەتىگەن ئانام بىلەن بازارغا چىكەتتى.

بالىلار باشقا گەپ - سۆز قىلمىدى. گۈلسەنەم بىلەن تەڭ دېمەتلىك قىزلار گۈلسەنەمدەك تىككۈچى بولمىغان بولسىمۇ، ئۇلار بىر - بىرلەپ ئەرگە تېگىپ بۇ جاڭگالغا قايتا ئاياغ باسمايتتى.

ئۇ كۈنى بالىلار ئىلگىرىكى كۈنلەردىكىدەك خۇشال ئوينىمىدى. قېچىپ كەتكەن پادىلارنى توسۇپ قويۇپ جىمىپ كەتتى. ئادەتتە گۈلسەنەم بار چاغلاردا ئوغۇل - قىزلار ئۆزلىرى ئىختىيار قىلغانلىرى بىلەن «ئەر- خوتۇن» بولۇشۇپ قۇملۇقتا ئۆي ياسايتتى. نۆۋەت بىلەن تېپىشماق ۋە چۆچەك ئېيتىشاتتى ياكى باشقا ئىشلار بىلەن ھەلەك بولىشاتتى.

— توختەك، ھەي گاچا! قوي قەچكەتتى!...

ھېلىلا نۆۋىتى بويىچە قويلارنى توسۇپ كەلگەن، كۆپكۆك پوتلىسى بۇرنىنىڭ تۆشۈكلىرىدىن كۆك قۇرتتەك چىقىپ تۇرغان مەمەتقۇربان ئىسمىلىك قارىۋاش بالا پوتلىسىنى شىلىككىدە تارتىپ قويۇپ توختىغا تۇۋلىدى.

ئىككى ھەپتە ئىلگىرىكى بىر ئىشتىن كېيىن توختىنىڭ كۆڭلىنى ئاجايىپ بىر ھال ئىسكەنجىگە ئېلىۋالدى.

ئۇ كۈنى توختى بىلەن گۈلسەنەم ياسىنئاخۇننىڭ قوناقلىقىدا ئوت ئېلىۋاتاتتى، گۈلسەنەمدىن ئىككى غېرىچ قۇرداش ئولتۇرۇپ ئوت ئېلىۋاتقان توختىنىڭ كۆزى تاساددىپى گۈلسەنەمنىڭ قولتۇقىغا چۈشۈپ قالدى. تېنى جۇغىدە قىلىپ، يۈرىكى تەرتىپسىز سوقۇپ قېنى قىزىدى. قانداقتۇر بىر يېرى چىڭىپ، تىنىقى توختاپ قالغاندەك بولدى... گۈلسەنەم قىزىل گۈللۈك كونا چىت كۆڭلەك كىيىۋالغانىدى. ئۇنىڭ گاھ تېزلىشىپ، گاھ ئاستىلاۋاتقان ھەرىكەتلىرىدىن قولتۇقى ئاستىدىكى يىرتىقتىن غىل - پال ئاشكارىلىنىپ تۇرغان سۇتلۇك ئالمىدەك تولۇق ھەم مەزمۇت، چىرايلىققىنا كۆكسى توختىنىڭ كۆزىنى ئۆزىگە ماگنىتتەك تارتتى. ئۇنىڭ قەلبى ئارامسىزلاندى، قىلىۋاتقان ئىشىنى ئۇنتۇپ گۈلسەنەمنىڭ ھېلىقى يېرىدىن كۆزىنى ئالالمايلا قالدى...

گۈلسەنەمنىڭ كۆڭلى بىرنېمىنى تۇيغاندەك بولۇپ توختىغا لەپپىدە قارىدى. قارىدىيۇ يۈزى شەلپەردەك قىزىرىپ قىپيالىڭاچ كوچىغا چىقىپ قالغاندەك ۋۇجۇدىغا ئوت كەتتى. نومۇستىن ئۆزىنى ئۇنتۇپ، تېخىچە ئېسىنى بىلمەي كۆزلىرىنى ئۆزىگە تىكىپ تۇرغان توختىدىن خىجىل بولۇپ، ئوت- چۆپنى تاشلاپ ئۈركىگەن ئاھۇدەك قوناقلىقتىن يۈگۈرگىنىچە چىقىپ كەتتى.

توختى خېلىدىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئوت- چۆپلىرىنى گۈلسەنەمنىڭ خالتىسىغا سېلىپ، خالتىنى كۆتۈرگىنىچە قوناقلىقتىن چىقتى. ئەمما گۈلسەنەم ھېچيەردە كۆرۈنمەيتتى.

3

ئېگىز تاغقا چىقماڭ يارىم،
كۆرۈشتى دەيدۇ.
تال چىۋىقنى ئەگمەڭ يارىم،
سۆيۈشتى دەيدۇ.
...

كىمدۇر بىرسىنىڭ قوپال ئەمما ياڭراق ئاۋازدا ئېيتقان ناخشىسىغا ئوتتۇنچىلار جور بولدى. ئۇلارنىڭ بوم ئاۋازى ئاي نۇرى سېپىلىپ تۇرغان كېچىنىڭ تىمتاس باغرىنى يېرىپ جاڭگالدا ئۇچاتتى.

سەنمۇ ئادەم مەنمۇ ئادەم،
بىلسەڭ بولمامدۇ يارىم.
شېرىنجاننى قىيىنغۇچە،
ئالسەڭ بولمامدۇ يارىم.

ئېشەك ھارۋىلار ئەتراپى سۆكسۆك ۋە يۇلغۇن بىلەن قاپلانغان ھارۋا يولىدا زۇمچەك - زۇمچەك دۆڭلەرنىڭ يېنىدىن ئايلىنىپ يولنى داۋام قىلاتتى. ناخشا ياڭراۋاتاتتى. توختى پوستەك قاچىلانغان تاغارغا تارتىلغان ئارغامچىنى چىڭىتىپ قويۇپ گۈلسەنەمنىڭ كۆڭلىكىدىكى چېكىتلەرگە ئوخشاش چېچىلغان كۆكتىكى يۇلتۇزلارغا قاراپ ناخشىغا جور بولدى. ئۇ جۇپ كۆزىنى

چاراقلاپ تۇرغان يۇلتۇزلارغا تىكىپ لەۋلىرىنى قىمىرلىتاتتى، ئوتتۇنچىلاردەك ناخشا ئېيتاتتى. بىراق ئۇنىڭ ناخشىسىنى ئۆزىنىڭ مىسكىن كۆڭلىدىن ئۆزگە ھېچكىم چۈشەنمەيتتى. ئۇ بۇ دۇنياغا تىلسىز يارىلىپ قالغانىدى.

قوناقلىق پاراسلىدى. توختى خالتىسىنى كۆتۈرۈپ گۈلسەنەمنىڭ يېنىغا كەلدى. گۈلسەنەم توختىغا باتتىنغاندەك كەينىنى قىلىپ ئولتۇرۇۋالدى.

— گۈلسەنەمخان، مەندىن خاپا بوماڭ، شۇ چاغدا مەن. . . — توختى گۈلسەنەمگە نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قورقىنىدىن ئۇجۇقۇپلا كەتتى.

— . . .

— گۈلسەنەمخان، راس خاپا بوماڭ ماخما، مەن. . . مېنى نىم قىسىڭىز مەيلى.

— يۈزى قېلىن گاچا، بېرىپ ئانامغا دېيىتمە، كۆڭلىكىڭنى كۆرسەن - تېخى. . .

گۈلسەنەم پاتاڭلىرىغىچە قىزىرىپ، ھودۇقۇپ تۇرغان توختىغا ئۇنىڭ پاچىقىنى چېقىۋېتىدىغانەك ئەلپازدا قولىدىكى ئوتۇغۇچنى شىلتىدى.

توختى قانداقتۇر بىر كۈچنىڭ تۈرتكىسىدە گۈلسەنەمنىڭ ئوتىغۇچنى شىلتىۋاتقان قولىنىڭ بېغىشىدىن كاپپىدە تۇتىۋالدى، گۈلسەنەم توختىنىڭ قولىدىن چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ھەدەپ يۇلقىناتتى، كەينىگە داجىيتتى، ئۇلار تىركىشىپ يۈرۈپ بىر پارچە كىگىزنىڭ ئورنىچىلىك يەردىكى قوناقنى چەيلەپ يەرگە ياتقۇزىۋەتتى.

— قولامنى قوياپبە گاچا! — دەپ توۋلايتتى گۈلسەنەم ھاسىراپ تۇرۇپ، — ھېلى باكا. . .

توختىنىڭ يالاڭئاياق پۇتى بىر تۈپ قوناق شېخىغا ئىلىنىپ قالدى - دە، ئۆزىنى باشقۇرالماي كەينىگە تىرەجەپ تۇرغان گۈلسەنەمنىڭ ئۈستىگە گۈپپىدە يىقىلدى.

— ئانا! — دەپ توۋلىۋەتتى گۈلسەنەم ئۈستىدىكى توختىنى بىر ياققا ئىرغىتىۋېتىپ.

توختى ئەمدى ھەممىنى ئۇنتۇدى، ياتقان يېرىدىن بىرلا ئوخچۇپ قوپۇپ ئورنىدىن تۇراي دەپ تۇرغان گۈلسەنەمنىڭ بېلىدىن كاپ قىلىپ قۇچاقلىۋېلىپ يېڭىباشتىن يەرگە يىقىتتى ۋە تېپىرلاپ تۇرغان گۈلسەنەمنىڭ يۈز - كۆزىگە ئەسەبىيلىك بىلەن سۆيۈپ كەتتى. — ۋاي توڭگۇز، قاپبە مېنى، ھى ھى. . . — گۈلسەنەم توختىنىڭ يۈز - كۆزىنى مورلايتتى. تولغىناتتى. . .

توختىنىڭ قارا كۈچى قېنىغا تەپتى، ھېچنېمىنى ئويلاپ تۇرمايلا گۈلسەنەمنىڭ كۆڭلىكىنى جارتتىدە يىرتتى - دە، كۆينەك - تامباللىرىنى سىيرىپ گۈلسەنەمنىڭ ئۈستىگە تاشلاندى. . .

ھارۋا چاقىنىڭ قاتتىق چىقىشى توختىنىڭ چۈشىنى بۇزدى. ناخشا توختىغان، ئوتتۇنچىلارنىڭ ئېشەكلىرىنى ئالدىرىتىپ تىللاۋاتقان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. توختى چاپىنىغا چىڭراق ئورىلىپ ھارۋا شوتىسىغا مىخلانغان ئوقاغا يۆلىنىپ ئېشەكنىڭ سالپايغان قۇلىقىغا قارىغىنىچە خىيالغا چۆكتى. شۇ ئىشتىن كېيىن گۈلسەنەم ئۆزىنى توختىدىن ئېلىپ قېچىپ يۈردى. ئوت ئالغىلى چىقمىدى، چىقسىمۇ ئىنىسىنى ئەگەشتۇرىۋالاتتى. قوي باققان كۈنلىرى كۆزىنى توختىدىن قاچۇرۇپ يۈرەتتى. توختى بولسا گۈلسەنەمنىڭ ئۆيىنىڭ ئەتراپىدىن چۆگىلەپ كېتەلمەيدىغان، ياسىنئاخۇننىڭ قوناقلىقىنى پات - پات ئارىلايدىغان، گۈلسەنەم يېنىدا بولسا يۈرىكى خۇشاللىق ۋە ھاياجان بىلەن سوقۇپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ گۈلسەنەمگە كۆيۈپ قالغانىدى. بىراق ئۇ كۆڭلىدىكىنى ئانىسىغا قانداق دەيدۇ؟ گۈلسەنەم بۇنى چۈشىنەمدۇ؟ بىراق، گاچىغا گۈلسەنەمدەك بىر قىز خوتۇن بولۇشقا ئۇنارمۇ؟ توختى بۇلارنى ئويلاپ جەمىلىخاننىڭ كالىچىغا سەۋزە تىقىپ قويۇش خىيالىدىن بىر مەزگىل يالتىيىپ قالدى.

تاڭ سوزۇلۇشكە باشلىدى. قۇم دۆڭلىرىنىڭ چوققىلىرىدىن قۇياش نۇرى چېچىلىپ يولغۇنلارنىڭ ھالرەڭ چېچەكلىرى قىزىرىپ كەتتى. ئوتۇنچىلار ئېشەكلىرىنى ھارۋىدىن چىقىرىپ چۇلۇۋۇرى بىلەن ھارۋا شوتىلىرىغا ئېسىپ قويۇشقاندىن كېيىن ئوتۇن تېرىپ ئوت يېقىپ ئەتىگەنلىك چاي ئىچىشكە تۇتۇندى.

4

گۈلسەنەم تىككۈچى بولۇپ قالغىلى ئىككى يىل بولۇپ قالدى. ئۇقادىلىقلار ئەمدى تىككۈزىدىغان كىيىملىرىنى قوشنا مەھەللىدىكى تىككۈچىگە ئەمەس، گۈلسەنەمنىڭ ئالدىغا ئەكىلىدىغان بولدى. بۇنىڭلىق بىلەن گۈلسەنەممۇ دادىسى ياسىنئاخۇنمۇ يۇرتتا خېلى يۈز تېپىپ قالدى. گۈلسەنەمگە ئەلچىلەر كېلىشكە باشلىدى. لېكىن ئەلچىلەرنىڭ دېگەنلىرى يا ياسىنئاخۇنغا، يا خوتۇنىغا ياقماي قويدى. ھېلىقى ئىشتىن كېيىن گۈلسەنەمنىڭ توختىغا كۆڭلى چۈشۈپ قالدى. قوي باققىلى چىقمىغاندىن كېيىن ئۇ توختىنى سېغىن-

ىمدىغان، ئۇنىڭ ھىلىقى چاغدىكى ئەسەبىيلىكى-
نى تولا ئويلايدىغان بولۇپ قالدى.

توختىنىڭ يېشى چوڭىيىپ مەھەللىدىكىلەر
بىلەن قوشۇلۇپ ئوتۇن كولايدىغان بولدى. ئۇ
مەھەللىدىن بىر كۈنلۈك يىراقلىقتىكى جاڭگال-
دىن ئوتۇن كولاپ هارۋىغا بېسىپ مەھەللىگە قاي-
تاتتى. جەمىلىخان بىلەن ئىككىسى يەكشەنبە
كۈنلىرى بۇ ئوتۇنلارنى بازارغا ئاپىرىپ ساتاتتى.

جەمىلىخان توختىنى ئۆيلەپ قويماقچى بو-
لۇپ لايىقىنى كۆپ ئىزدىدى. ئاخىرى بىر تاغلىق
يېزىدىكى بىر بالىلىق بولغان، يۈزىنىڭ بىر تەرى-
پى كۆيۈپ تاتۇق بولۇپ قالغان بىر چوكان لايىق
بولۇپ چىقتى.

ياسىنئاخۇن گۈلسەنەمنى ئەرگە بەرمەكچى
بولدى. بۇنىڭغا مەھەللە ئىمامىنىڭ بىر كۈنى
مەسچىتتە بامداتتىن كېيىن ئېيتقان ۋەزخانلىقى
سەۋەب بولدى.

— جامائەت، مەن ئىككى شىڭگىل گەپ
قىلاي، ھەقاسىمىزنىڭ بالىۋاقىلىرى، ھەكىمى-
نىڭ ئويلىغىنى با. شۇنداقتىمۇ قىزلىرىمىز،
تۇل قاغان چوكانلىرىمىزنى ئىكالىدا[1] ئۇزۇن
ساقلاپ ئولتۇمايلى، بۇنى ئاللاتائاللامۇ راۋا كۆ-
مەيتۇ، ئالمادىس بىرە سەت ئىش بۇلاپ قاسا ئەل
- جامائەتنىڭ ئالدىدا ھەقاسىمىزغا سەت تۇرتاي. . .

ئۇزۇن چار ساقىلى مەيدىسىگىچە چۈشكەن
مەمەتسەپەر ئىمام شۇ سۆزلەرنى قىلىپ بولۇپ
توپىنىڭ ئالدىنقى رېتىدە ئۆزىنىڭ سۆزلىرىگە باش
لىڭشىتىپ ئولتۇرغان ياسىنئاخۇنغا كۆزىنىڭ
قۇيرىقىدا قاراپ قويدى.

ئىمامنىڭ سۆزى ياسىنئاخۇنغا بەك تەسىر
قىلىپ كەتتىمۇ، نەچچە ھەپتىدىن كېيىن ياسىن-
ئاخۇن قوشنا مەھەللىدىكى مەمەتكېرىم داموللى-
نىڭ ئەلچىلىرىگە ماقۇللۇق بىلدۈردى. گۈلسە-
نەم ئېرىنى ھۇجرىسىدا ئاندىن كۆردى. ئەمما توي
كۈنىنىڭ ئەتىسى جەمىلىخاننىڭ ئۆيىدە هازا بول-
دى.

5

گۈلسەنەمنىڭ تويى بولغان كۈنى توختىنى
يىغا تۇتتى، باغرى ئۆرتەندى، قويغان - تۇتقىنىنى
بىلمەي يۈردى. ئۇ پادىلارنى خېلى كۈنلەردىن
بېرى ئايرىم باقىدىغان بولىۋالغانىدى. ئۇنىڭ بى-
لەن بىرگە قوي باقىدىغان تەڭ دېمەتلىكلەرنىڭ
تولىسى دېگۈدەك ئۆيلىنىۋالغان ياكى ياتلىق بول-
غانىدى. ھاۋا تازا قىزىپ پادىلار ئارام ئېلىشقا
ياتقاندا توختى نان ۋە قاپىقىنىڭ يېنىغا كەلدى.
لېكىن قورسىقى ئاچقاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇ قا-
پاقىنىڭ يېنىغا كېلىپ تىزلىنىپلا ئولتۇردى.
سەل نېرىدا پادىلار كۆزىنى قىيا ئېچىپ، يېگەن
ئوت - چۆپلىرىنى ئېرىنچەكلىك بىلەن كۆشەيت-
تى. ئەتراپ تىمتاس، قوقاستەك قىزىغان قۇم-
لۇقنىڭ كۆكسىدە گىرىمسەن ھاۋا يىلاندەك تول-
غىناتتى. سۇسىزلىقتىن چاڭقىغان قومۇشلار قۇ-
لاقلىرىنى تامبال بېغىدەك تۆۋەنگە هالسىز ساڭ-
گىلىتىپ تۇراتتى. قومۇشلارنىڭ ئاستىدا بىر-
نەچچە پاتمىچۇق ئاپئاق قورسىقىنى قۇمغا يېقىپ،
ئېغىزىنى ئېچىپ هاسىرىشاتتى. توختىنىڭ كۆز
قارىچۇقى بىردىنلا يېنىپ، بورۇن تۆشۈكى كې-
ڭەيدى. چىشلىرى بىر- بىرىگە گىرىچلاپ كىرى-
شىپ قوشۇمىسى تۈرۈلدى. قېنىدا بىر خىل
ئەسەبىيلىك قوتراپ، بارماقلىرىنى مەھكەم تۈگ-
دى - دە، مۇشتىنى هاۋادا پىرقىرىتىپ سۇ قاپى-
قىنى پارە - پارە قىلىۋەتتى، بوغۇق ئاۋازدا بار
كۈچى بىلەن ۋارقىرىدى. ئۇنىڭ قورقۇنچلۇق ئا-
ۋازىدىن پادىلار ئۈركۈپ، تەرەپ - تەرەپكە دۈ-
كۈرلەپ قاچتى. پاتمىچۇقلارمۇ پارت قىلىپلا تى-
كىۋېتىشتى. توختى بىرئازدىن كېيىن پەسكويغا
چۈشۈپ ئېغىر بىر نەپەس بىلەن بەدىنى بوشقىنا
تىترىدى. كۆز چاناقلىرىدىن سىزىلغان ياش تامچى-
لىرى توپا - چاڭ باسقان مەڭزىدىن سىرغىپ
چۈشتى. كىرلىشىپ ئەسلى رەڭگىنى يوقاتقان
خەسە كۆڭلىكى چىلىق - چىلىق تەر بىلەن تېنىگە
پىلاستىردەك چاپلىشىپ كەتكەنىدى. ئۇ قاتتىق
خورلانغان كىشىدەك بىردىنلا هۆڭرەپ يىغلىۋەت-
تى.

6

توختى كەچتە پادىلارنى ھەيدەپ مەھەللىگە
قايتقاندا، جەمىلىخان گۈلسەنەمنىڭ تويىدىن تې-
خى قايتىپ كەلمىگەنىدى. ئۇ پادىلارنى قوتانغا
كىرگۈزىۋاتقاندا مەمەتقۇربان كىرىپ كەلدى، ئۇ
ئۆتكەن يىلى ئۆيلىنىۋالغانىدى.

— ھەي توختەك گاچا، تويغا بارمىدىڭما؟
ها، ها. . . ئەسلىزە گۈلسەنەمنى ساڭا ئېپ بې-
رىتتقان گەپتى، ها، ها. . . بولە ھىشتتىڭ هار-

[1] خوتەن شىۋىسى بولۇپ، بۇ «ئۆيدە» دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ۋاڭنى قوش، ئوتانغا كىشىتىمىز.

مەمەتقۇربان چىقىپ كەتتى، توختى ئۇندەمەي قارا هاڭگىنى ئېلىپ چىقىپ هارۋىغا قوشتى، تاغارغا پوستەك تىقتى. كەتمەن، پالتا، ئارغامچىلارنى ئالدى، چۈشتە يېمىگەن ئىككى زاغرىغا يەنە ئىككى زاغرىنى قوشۇپ بەلبېغىغا تۈگدى - دە، ئۆيدىكى يەنە بىر قاپاقتا سۇ توشقۇزۇپ تەييارلىقىنى تۈگەتتى.

ئىلگىرى يېنىك تۆپۈلىدىغان كەتمەن بۈگۈن توختىغا بىر توپ يوغان دەرەخنى قۇچاقلىتىپ قويغاندەك تولىمۇ ئېغىر تۆپۈلدى. بىر كېچە - كۈندۈز بىرنەچچە يۇتۇم سۇدىن ئۆزگە ئېغىزىغا قاقچىلىك نان سالمىغان توختىنىڭ تېنى ماغدۇرسىزلىنىپ، كەتمەننى ھەر قېتىم كۆتۈرگەندە كۆزلىرى قاراڭغۇلىشاتتى، ئۇ ئەتىگەندىن بېرى بىرەر قۇچاقمۇ ئوتۇن كولىيالمىدى. توختى ئېگىز بىر قۇم دۆڭنىڭ تۈۋىدە ئۇستىخاندەك ئاقىرىپ تۇرغان يۇلغۇننىڭ قۇرۇق شېخىنى كۆرۈپ دۆڭنىڭ تۈۋىگە كەلدى. ئۇ كەتمەننى ئاران - ئاران كۆتۈرۈپ كۆتەكنىڭ ئەتراپىنى كولايتتى. قۇم، توپىلارنى سىرتقا تاشلايتتى، قۇم كولانغان ئورەككە يەنە سىيرىلىپ چۈشەتتى، يەنە كولايتتى، يەنە سىيرىلىپ چۈشەتتى. بىرەر سائەتتىن كېيىن توختى ئاران دېگەندە كۆتەكنىڭ ئەتراپىنى تىزىغىچە كولىدى، توختى ھالىدىن كېتەكەندى، يۈرىكى قالايمىقان سوقاتتى. ئۇ يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ بېشىنى ئورەككە ئېڭىشتۇرۇپ كۆتەككە بىر نەچچە پالتا سالا - سالماي، دۆڭنىڭ ئۈستىدىن قۇم - توپىلار شارىلداپ چۈشۈپ توختىنى تىن چىقارغۇزماي يۇتۇپ كەتتى.

ئوتۇنچىلار كېسىپ بولغان ئوتۇنلىرىنى هارۋىغا بېسىۋېتىپ توختىنىڭ يوقلۇقىنى بايقاشتى.

— هوي باللا، توختەك گاچا كۆرۈنمەيتىيا؟

— ئەستاپۇللا، ما پېشكەل گاچىنىڭ ئىشىنى، ئەدەمگە تەلە ئالاشتۇرۇپ... مېڭىڭلا ئىزدەپ باقىلى.

— توختەك، هوي توختەك گاچا!...

— بولدى قۇياڭلا، مېڭىشۇرلى، تۆۋەنگە كىرىپ كەتكەن ئوخشايتۇ. يولنى بىلگەندىكىن چىقا ئالمىزدىن.

— نىمدىيسلە مەتىمناخۇناي، ئۇنداغ قىساق جىملەك پۇخاق تىللاپ كېتە ھېلى بىزنى، قۇم بېسىۋاسا قانداق قىتىمىزا؟ - مەمەتقۇرباننىڭ پەرۋاسىزلا قىلغان گېپىدىن ئوتۇنچىلارنىڭ يۈرىكى جىغغىدە قىلىپ قالدى. مەمەتقۇربان ئۆزىمۇ بۇ گەپنى دەپ بولۇپ بىردىنلا چۆچۈپ كەتتى.

— ئاناڭنى، پوق يىگەندەي قالاپ تۇغىننى ما ئاداشلىنىڭ، بېرىپ ئىزدىمەمتىمىزاي.

ئوتۇنچىلار ئوتۇننى چىگىتىۋاتقان ئارغامچىلىرىنى تاشلاپ تەرەپ - تەرەپكە پېتىراپ كېتىشتى.

— هوي مەتقۇۋان، مايەدە بىي كەتمەن تۇرتىيا.

توختىنى ئىزدەۋاتقانلار ئاۋاز چىققان تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېلىشتى.

— مىنە كەتمىنى.

— كالا، قۇمنى كالا. ئەستاپۇللا، ئەستاپۇللا... بول، ھەشتتىگ بولىلى...

ئۇلار توختىنىڭ سوغۇپ كەتكەن تېنىنى قۇم ئاستىدىن تارتىپ چىقىرىشتى. ئۇنىڭ ئېغىز - بۇرنى، قولاقلىرىنىڭ تۆشۈكلىرىگە قۇم تىقىلىپ، بىلى پۈكۈلۈپ كەتكەنىدى.

— ۋاي خۇدايىم، ۋاي خۇدايىم. توختى، جېنىم ئاداش!... ھۆ... ھۆ، ھۆ...

مەمەتقۇربان ھۆڭرەپ يىغلىغىنىچە، توختىنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى.

* *

ئەتىسى ئۇقادىلىقلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك هازا تۇتۇشتى. جەمىلەخان تويدىن توختىغا بىر قاچا پولو ئېلىپ كەلگەنىدى. ئۇ ئوغلىنىڭ هارۋا ئۈستىدە ياتقان جەسىتىنى كۆرۈپلا هوشىدىن كەتتى. توختىنىڭ ئۆلۈمىگە ئىچ ئاغرىتمىغان ئادەم قالمىدى. گۈلسەنەم توختىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئاڭلاپ ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەيلا قالدى، كېيىن نەمدەلگەن كۆز جىيەكىنى ياغلىقىنىڭ ئۇچىدا بوشقىنا سۈرتتى. جەمىلەخان هوشىدىن كېتىپ ئۆزۈن ئۆتمەيلا ئاغرىپ يېتىپ قالدى. ئەھۋالى كۈندىن - كۈنگە ئوساللىشىپ بارا - بارا نېرۋىسىدىن كەتتى. ئۇ بىر قار ياغقان كېچە ئۆيىدىن چىقىپ كېتىپ، ئەتىسى كىشىلەر يولدىن ئۇنىڭ توڭلاپ كەتكەن جەسىتىنى تاپتى. كىشىلەر جەمىلەخاننى توختىنىڭ قەبرىسىنىڭ يېنىدا يەرلىككە قويدى. بۇ ئىشلارنى ئۇقادىلىقلار بارا - بارا ئۇنتۇپ كېتىشتى. پەقەت گۈلسەنەملا ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ئازنىلىككە ماڭغاندا ئۆتەر يولىدىكى قە بىرستانلىقنىڭ يېنىدا بىردەم توختايتتى - دە، توختى يادىغا كېلىپ نىمىلەرنىدۇ پىچىرلاپ ئۆزۈندىن - ئۆزۈن دۇئا قىلاتتى.

سۆيگۈ قېنى يامرىسۇن سەلدەك

ئەخەت كەلپىن ئىنسانى

ئەخەت كەلپىن ئىنسانى 1973 ـ يىلى 2 ـ ئۆكتەبىر كەلپىن ناھىيىسىدە زىيالىي ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1996 ـ يىلى 7 ـ ئايدا خوتەن ئالىي سىفەن تېخنىكومىنىڭ جۇڭگو تىل ـ ئەدەبىيات فاكولتېتىنى پۈتتۈرۈپ ھازىر كەلپىن ناھىيە يۇرچى ئوتتۇرا مەكتىپىدە ئىشلىمەكتە. ئۇنىڭ تۇنجى شېئىرى 1994 ـ يىلى ئېلان قىلىنغان بولۇپ ھازىرغا قەدەر ھەرقايسى گېزىت ـ ژۇرناللاردا يۈز پارچىگە يېقىن ئەسىرى ئېلان قىلىنغان. «بوستان» ژۇرنىلى ئۇيۇشتۇرغان «بوستاندا باھار» تېمىسىدىكى مۇكاپاتلىق بەدىئىي ئەسەرلەر مۇسابىقىسىدە ئۇنىڭ «شېئىرلار» ناملىق شېئىرلىرى مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

ئەخەت كەلپىن ئىنسانى ھازىر ئاقسۇ ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

ئوي چوققا

باشقۇرىمەن ھەممىنى دېسەڭ،
سەن ھەممىدىن تۆۋەن تۇر جەزمەن. . .

ئېقىپ كېلىپ سۇلار چوققىدىن
ئويمانلىققا قىلار ئىتائەت.
ئەلمىساقتىن قىيامەتكىچە
بۇ مەڭگۈلۈك ئاددىي ھەقىقەت!

ئويمانلىققا ئىتائەت قىلغان
چوققىدىكى سۇلارغا قاراپ
تۇيۇقسىزلا يورىدى كۆڭلۈم:
بىلدىم، چوققىنىڭ
ماھىيەتتە ئويمانلىقىنى.
ئويمانلىقنىڭ
ماھىيەتتە چوققىلىقىنى. . .
شۇندىن بېرى،
مەن ئۆزۈمدىن چەكسىز تۆۋەنلەپ
ئۆز ـ ئۆزۈمنى كەلدىم يېتەكلەپ. . .

يوقلۇق

ساھىلدىكى تاشقا زار بولغان
قەلبىڭ تىنچ كۆل ئىدى شۇنداق،
بېغىشى بوش تاش ئىدى قەلبىم
كۆلگە چۈشمەك بولغان دومىلاپ
بېغىشىمدىن ئاجرىماي ئەپسۇس،

چۈشەلمەيتتىم باغرىڭغا بىراق.
سەن ئېرىشمەي تۇرۇپ كۆچۈمگە
كېتەلمەيتتىڭ قىلچە دولقۇنلاپ.
سەندە يوقتى نەمدىلەرگە تاش
مەندە يوقتى نەمدەرگە تامچە. . .
ئەي ئامرىقىم،
شۇ ئەمەسمۇ، شۇ ئەمەسمۇ ھە،
بىز ئىككىمىز زارىققان نەرسە؟ ! . . .

قورقۇنچلۇق چەك

قىلىچىڭنى تەگلەيسەن جېنىم،
بېشىمغىلا چاپساڭچۇ بىر رەت.
تەندىن ئاجراپ چۈشكەن بېشىمدىن،
سۆيگۈ قېنى يامرىسۇن سەلدەك!

قىلىچىڭنى تەگلەيسەن جېنىم،
نېچۈن قولۇڭ تىترەيدۇ غال ـ غال.
ئاھ چۈشەندىم. . . قورقۇتتى سېنى
تەنھالىقنىڭ چېكى، ئېھتىمال.

مۇزىكا

ياشىغىلى قوي مېنى بىردەم
زورلاۋەرمەي ھالاك بولۇشقا. . .

مەن ئېرىپ كەتمەكتىمەن ئاۋازىڭ ئارا،
ئېھتىمال، روھىڭدۇر گۈزەل بىر تاشقىن!

ئاۋازلىك جىنىمنى قىينىغان ۋاقىت
تويۇقسىز ۋاز كەچكۈم كەلدى ياشاشتىن.

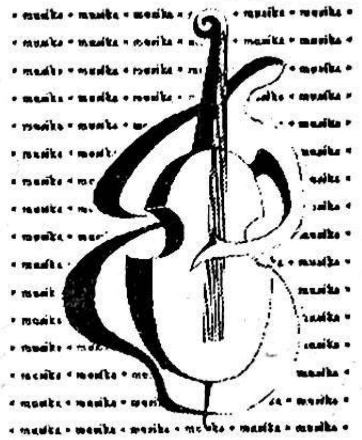

ھۇزۇرغا مىخ بولغان روھسىز ياغاچ تەن
ھۆرلۈكنى مەسخىرە قىلماقتا بۇ ئان.
ئاھ، قانداق بىلسۇن ئۇ ھۇزۇرلىنىشنى؟
ھۆرلۈكنىڭ كۆزىگە تۇرسا قادالغان!

ئېرىگەن قىسمىسەن نۇرغۇن نەرسىنىڭ —
ئېرىمەس قىسمى،
ئەمەسسەن، ئەمەس.
ئۇھ... قىزىل قېنىمدىن ئېرىگەن تېنىم
چۈشمەكتە كۆيۈكگە تامچىلاپ بىر پەس!

يوقىلىش ئالدىدا تۇرىسەن ھازىر...
يوقىلىش ئالدىدا تۇرىمەن ھازىر...
يوقىلىش ئالدىدا تۇرىدۇ ھازىر...
بولدى بەس، ئە ۋجىگە چىقمىغىن ئەمدى
يوقىتىپ تاشلاشتىن ئاۋۋال ھەممىنى...

ئىككى شېئىر

ئابدۇرىشىت ئېلى

چۈشمەكتە نۇرلارنىڭ يوپۇرماقلىرى

قەلبىمنى تىنتىيدۇ مۇرەككەپ كېچە،
گويا مەن خىيالدىن يىرگەنگەن ئادەم.
ھەر جۈملە سۆزۈمدە ھايات ۋە مامات
يېقىنلار گۇماندا قەدەممۇ قەدەم.
قاچىمەن بۇ ئەسلى مۇمكىن ئەمەستەك
بىنالار تۇتاشقان چوڭقۇر كوچىغا.
شۇ تاپتا قاتمۇ قات مۇھەببەت بىلەن
ئەلۋىدا ئېيتىمەن يىراق تۈيغۇغا.
چۈشمەكتە نۇرلارنىڭ يوپۇرماقلىرى
تەنھالىق پەسلىگە ناخشىلار توۋلاپ.
ئاپتاپلار كەينىدە ئۆلمەكتە بىر قىز،
(ئۇنىڭكى ھەسرىتى كېتىلگەن ئۇۋلاپ).
ھېس قىلدىم ئۆزۈمنى يېڭىدىن - يېڭى
سائىتىم توگىسە كېلەر ئايالىم.
دېمەك بۇ بىمەنە شېئىر ئاستىدا
قالىدۇ يەنىلا تۇمانلىق ئىزىم.

چىقىش ئېغىزى

بوسۇغىلار پاچاقلانغان ئىشىك ئالدىدا
كۆرمەكتىمەن گۈزەللىكنىڭ جەسىتىنى مەن.
چىقىش، كىرىش مەدھىيىسى ياڭرار تېخىچە
بىر نامەلۇم رەزىللىكنىڭ ئاۋازى بىلەن.
قۇشلار ئۇچار غازاڭلارنىڭ جىمجىتلىقىدا
ئەبەدىيلىك چۈقانلارغا ئەلۋىدا ئېيتىپ.
كۆيگەن ئايال بۇ گۇمانلىق كېچە كەينىگە
مۈۋلاپ تۇرغان قۇچىقىمدىن چۈشمەكتە سىرغىپ.
زېرىكىشنىڭ يوللىرىدا ئاپئاق چىراغلار
چۈشىنىكسىز نۇرلىرىنى چاچار شۇ تاپتا.
ماڭا ئايان: ئەڭ ئاق كۆڭۈل ئادەم قىينىلىپ
مېڭىشىمنى - قايتىشىمنى كۈتەر يىراقتا...

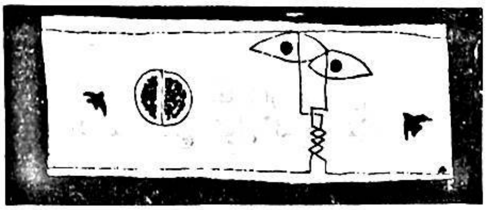

ئۈچ شېئىر

مۇھەممەتتۇرسۇن ھامىت

يارىلاي ئۆزۈمدىن قايتا بىر نۆۋەت

شېرىن چۈش باشلىنار ئورمانزارلىقتىن
كېلىمەن ئۇندا مەن قەدەملەر بېسىپ.
يۈرىكىم يوللارغا ياپراقلار ئارا
كۆكتىكى يۇلتۇزدەك تۆرار نۇر چېچىپ.

شۇقەدەر سۈزۈك ھەم شۇقەدەر تىمتاس
قەلبىمگە ئاقىدۇ دېڭىز ۋە ئورمان.
قۇرۇق قول قالمايمەن ئۈمىدلىرىمدىن،
كۈتىمەن ھاياتتىن، كۈتىمەن ئارمان. . .

بولسىمۇ ئۆزۈمگە ئالقانچىلىك يەر
قەلبىمگە بىراۋ ھېچ ئاياغ باسمىغان.
بەربىر سۆيگۈمنى بولماس قايتۇرۇپ،
بولسىمۇ ئۇ بىر لەۋ سۆيگۈسىز قالغان.

تاشلىدىم ھاياتقا نازۇك بىر قەدەم
كۈتمەكتە مېنى شۇ بەخت يا ئازاب.
كەچمەيمەن تائەبەد ھەر ئىككىسىدىن،
ئۇ مېنى كۈلدۈرسۇن، يا قىلسۇن خاراب. . .

چۈش ياكى رېئاللىق بولسۇن ھاياتىم،
ئۆزۈمگە قايتىشنى تۇرىمەن خالاپ.
ئىچىمەن زەررىچە قالدۇرماي تامام
پاك سۆيگۈم تەڭلىسە زەھەر، يا شاراب.

مەيلى مەن يىقىلاي ھاياتقا بىھوش
قويۇپ بەر مەيلىمگە يۈرمىگىن يۆلەپ!
ئۇنتاي ئۆزۈمنى مەغرۇر ۋە ئەركىن
يارىلاي ئۆزۈمدىن قايتا بىر نۆۋەت.

ساددا قىز

سۆيمەكتىمەن، ئاھ! بىر سېنى ساددا قىز
بولغانغان روھ دېڭىزىمدا لەيلىتىپ.
ئاقماقتىسەن دولقۇنىمدا تىزگىنسىز،
قۇچاقلىسام سېنى تاتلىق ئەركىلىتىپ.

شاش دولقۇنلار شورىغانچە لېۋىڭنى
ئېلىپ كېتەر سېنى چەكسىز يىراققا.
غەرق بولسا بىركۈن بەخت قولۋىقى
تاشلاپ كېتەر سېنى چوڭقۇر دېڭىزغا.

سۆيۈملۈك ئۈۋچى

روھىمدا چاقنايدۇ گۈزەل بىر ئىستەك،
يادلىنىپ بىر شېرىن لەززەت ئىچىدە،
رەڭمۇ رەڭ گۈللەرگە بېزەپ قەلبىمنى،
بىر ئۈۋچى شەپىسىز ئوۋلايدۇ تۈندە.

يىراقتىن ئۈۋچىنىڭ قەدەم تىۋىشى،
ئاڭلىنار نەقەدەر مۇڭلۇق ۋە لەرزان.
چىل بۆرە يېگەندەك ياۋاش قوزىنى
ئېھتىمال كۆڭۈلنى ئوۋلىماق ئاسان.

ئايلىنىپ قالىمەن بەلكىم ئولجىغا،
كۆڭۈلنىڭ كەينىدىن ئۇنسىز ئەگىشىپ.
تاپىمەن ۋە ياكى ئۆزۈمگە ئىلاھ،
مەن تامام ئەگەشكەچ ساڭا سېغىنىپ.

مەيلى كەل، كېتىۋەر كۆڭلۈمنى ئۈزۈپ،
بولۇپ قال قەلبىمدە سۆيۈملۈك ئوۋچى.
ئولجاڭمەن خالىساڭ ئېلىۋال پۈتۈن،
قوچاقلاپ بىر شېرىن لەززەتتە مېنى.

ئۆزۈمگە دېئاگنوز

ئەمەتجان قۇربان

ئەسلىمنى بويايمەن ھەرخىل بوياقتا،
مېنىڭدىن ۋاز كېچىپ زارلىنار ئۆتمۈش
شەيتاننىڭ قېنى ئاقار تومۇرلىرىمدا
خىزىر بەركاتىدىن مەھرۇممەن،
ھېچكىممۇ سېلىشتۇرماس ئۆزىنى ماڭا،
مېنىڭدەك بىر غالىب ئىنسان بار يەردە.

قۇشلارنىڭ تىلىنى ئۆگەنمەك بولۇپ،
سورىدىم سولايماندىن قۇشلار لۇغىتى.
روھىمغا دەز كەتكەن كۈندىن باشلاپلا
ماختاندىم ئۆزۈمچە -
يالغۇزلا پېقىرنىڭ بار دەپ قۇدرىتى.
ئەسىرلەر داۋامىدا
شامالغا يەمچۈك بولۇپ كەلدى ئىزلىرىم.
كۆلەڭگەم بارا - بارا كەتتى قىسقىراپ.
ئالدىغا سىلجىماس ئالغان قەدىمىم،
يەلكەمگە يۈك بولار، پۇتۇمغا كىشەن،
قەدەمسىراپ كەتكەن شۇ يوللار
تۈيغۇمدا شۇمشەيگەن ئەقىدە گۈلى،
ياراشماس چېكىسىگە بەختلىكلەرنىڭ.
قان تەپچىپ تۇرغان مەڭزىم
نە ھالكى كەچكۈزنىڭ ياپرىقى گويا.
ئەگەردە
ئەڭ چىرايلىق ناخشىنى توۋلىماق بولسام،
خىرقىراپ قالىمەن بىر بوغۇق ئۈندە.

ياۋروپالىقلار ماڭا -
پوچىتىدىن ھەقسىز پېرىۋوت قىلىپ يوللاپتۇ
مەن ياقتۇرغان مەدەنىيەتنى.
شۇندىن بېرى، تا ھازىرغىچە،
ياۋروپاچە شوخلۇق بار قىلىقلىرىمدا..
شالغۇتلاشتى -
نەسەبىم، ئادىتىم، دىنىم، تىللىرىم،
مىجەزىم، مەنسىپىم، بۈيۈك مىللىتىم.
دېمەككى،
ئۇيغۇرنىڭ ھىدى يوق تىنىقلىرىمدا.

*　　　*

ئاقتۇردۇم ئالەمدىن،
نامرات تېنىمدىن قاڭقىپ كەتكەن ئەسلى روھىمنى.
ئوخشاتمىدىم ئادەمگە ھازىر
يېتىم بالىدەك غېرىب قالغان ئۆزۈمنى.

ئىككى شېئىر

پەرھات كازىمى

كارىز پەرىسى

بېلىقسەن كارىزدا پىلتىڭلاپ ئۈزگەن،
موم كەبى ئېرىدىڭ ئالەم قىپقىزىل.
ئاقتىڭ ھەم جىمجىتلا ئىسسىق بىر تەنگە،
سۆيۈپ قوي ياپيېشىل چىمەننى بىررەت.
تاراپ قوي كارىزنىڭ چۇۋۇق چېچىنى.
سىزىپ قوي تەڭرىنىڭ مۇزدەك كۆكسىگە
سىياھتەك قاپقارا دىۋەڭ كېچىنى.

تەشمىدە شىلدىرلاپ ئاققان سۈزۈك سۇ،
كۆزۈڭدىن ئوخچىغان بەلكىم تۇزلۇق ياش.
كارىزچى تېنىدىن يىغلاپ چىققان تەر
بوينۇڭغا ئېسىلغان ئاددىي مونچاق تاش.
بېلىق سەن كارىزدا پىلتىڭلاپ ئۈزگەن،
بىر گۆدەك بالا مەن قولۇمدا چويلا.

ئېرىقنىڭ بويىدا سېنى نىشانلاپ
ھەر تەرەپ قاتراپ ئۇتالماي يۈرگەن.

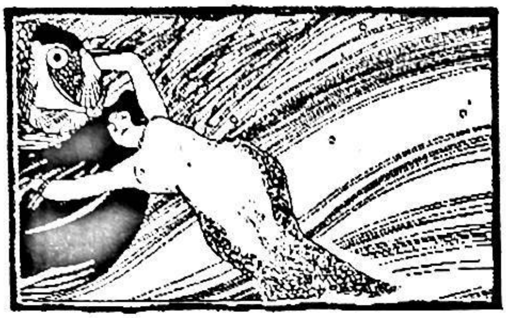

يۇرتۇم سۇرىتى

تۇغۇلغان يۇرتۇم
ئۆزۈمدىنمۇ مىسكىن بىر كارىز.

قىزىل يۇلغۇنلار لەۋلىرى بەلكىم
سۇۋاقسىز تام ـ كېسەك ئۆيلەر

پەرىشتىلەر ماكانى چوقۇم.
كۈنسېرى سوغۇلغان سۇلار
بوۋايلارنىڭ ئاجىز سوققان
تومۇرى.

كۆك ياتاقلىق دالىدا
پادا باقار كەسلەنچۈكتەك يالىڭاچ بالا.
گۈگۈم پەيتى ئىتىزلىق قايناق
مەشرىپىنى باشلايدۇ قۇشلار.

باش ئەتىيازنىڭ قارا بورىنى
يىغلاپ كېلەر ئۈنلىرى تىترەپ.
ۋۇجۇدۇمدىن كەتمىگەن تېخى
كارىز چىپىپ ئۈينىغان تورقۇم.
ياۋا گۈللەردىن گۈلدەستە تىزىپ
جۇلالىنار كىرىمسىز كارىز.
قۇياش مۆككەن قۇمۇشلۇق دالا
كارىزىمغا ئېيتىدۇ چۆچەك.
نەچچە تەشتەك گۈللەر ئىچىدىن
كۈلۈپقىنا تۇرىدۇ ئاپام.
قانات قېقىپ ئۇچسام بەختتىن
يۈرىكىنى تۇتىدۇ يىزام.

پارچىلىنىش

پاشاگۈل ئىسمايىل

ياشىسامىمۇ مۇشۇ كەمگىچە
كۈلۈپ باقمىدىم. . .
يارىلانغان
ئاشۇ بىر كۈنى
نازۇك يۈرىكىم
سىرغىپ ئاقتى —
قىپقىزىل قانلار
ھەم ياسىدى
ئاجايىپ دولقۇن
بۇلۇتلارغا قوشۇلۇپ شۇ چاغ
كىرەلشتى ئۇقيا كىرپىكلەر.

تىلىم باردۇر
سۆزلىيەلمەيمەن
شوخ كۈيلەرنى
ئېيتالمايمەن ھېچ.
ئۇغا ئىچتىم مۇھەببەتنىڭ جامىدا

لىقمۇ لىق.
لەختە بولغان يۈرىكىمنى
زەھەردە تىلىپ.
چۈنكى
تېنىمگە مۆكۈنگەن ئىلاھ
ئىلاھ ئەمەس —
سېنىڭ شۇ روھىڭ.
ئىشغال قىلدى
قەلبىمنى ئازاب
چەمبەرچاس باغلاندىم —
دارغا ئېسىلدىم.
كۆرۈپ قالدىم
سېنى شۇ يەردە
ھەم ئۈنىمۇ.
روھىم چىقىپ كەتسە تېنىمدىن
نەگە بارار سېنىڭ شۇ روھىڭ.

ئىككى شېئىر

ئەنۋەر بوساق

ئىزلەش

قانسىرىدى كۆزۈمدە قۇياش
كۆردۈم يەنە شۇۋرغانلىق قىش.
سۆيۈشلىرىم سېنىڭ ئەسەبىي
دۇنيا ئۈچۈن ئاددىيغىنا ئىش.

گاھ كۆمۈلسەم چاچلىرىڭغا، تۇن،
شارابىمدىن ئىچىدۇ ئاتەش.
تەلمۈرۈشۈم ساڭا مۇڭ ئارىلاش،
رېئاللىقتىن ئۆزۈمنى ئىزلەش.

شەيتان

قانسىز يۈرەكنىڭ تاتلىق چۈشلىرى
كۆك دېڭىزدا بولغاندا بەربات.
تۇن قوينىدىن قايتىپ غەرق مەست
ئىشىكىمنى چېكىدۇ ھايات.

يامىشىدۇ جىگدە شېخىغا
سەھرادىكى قاقاس ھاياجان
ئاھ، يېنىمغا كىرەر يېشىنىپ —
سۈرگۈن بولغان ئىلاھى شەيتان. . .

روھ قاتىلى

ئىلھام زوردۇن

تىلغىماقتا باغرىمنى ھىجران،
مېنىڭ ئۈشبۇ يالغۇز كۈلبەمدە.
كۈل ئىچىدىن چوغلىنىپ ئارمان،
كۆيمەكتىدۇر مۇزدەك كۆيۈمدە.

رېئاللىقنىڭ رەڭدار سايىسى،
ئۈزىماقتا ياتقان يېرىمگە.
زۇلمەت كېچە سەبىي نالىسى،
ئۈچماقتىدۇر قۇلاق تۈۋىمدە.

كەيىپ بولغان روھلار قاتىلى،
كوچىلاردا يۈرەر ئىچىلىپ.
بۇ پەلەكنىڭ قانداق قىسمىتى،
كۈلكەم بىردىن كەتتى چېچىلىپ.

غەيۇر ئىدى مەڭگۈلۈك روھلار،
ئەپسۇس قانداق تۆكۈلدى قېنى.
ئېزەر دىلنى ئۇنتۇلغان يوللار،
ئاھ، چىقارمۇ سۆيگۈنىڭ جېنى.

تۇمانلاردا تېپچەكلەر دۇنيا

ئابدۇسەمەت قارا قۇرۇم

تۇمانلاردا تېپچەكلەر دۇنيا،
جاھالەتنىڭ بولۇپ قۇربانى.
ئۆتەڭلەردە ئازابلىق ئۆتمۈش،
تولغىنىدۇ قەلب قورغانى.

تاغ كەينىگە مۆكىنگەن قۇياش،
بويۇن قىسىپ قالغان شۇ قەدەر.
كائىناتتىن قاچقاندۇر شادلىق،
گۈگۈملاردا غەمكىن ھەر سەھەر.

شېرىن چۈشتەك بىلىنگەن يوللار،
ئىگىرىماقتا تاپالماي ماجال.
جار سالىدۇ ئاقباش چوققىلار،
ھەقىقەتكە يېپىلغاچ رومال.

ئاھ، قەدىمدىن كېلىدۇ ناخشا،
تېنەپ يۈرەر ۋىسالسىز ئارمان.
نۇرغا زوقمەن تۇمانلىق دۇنيا،
مۆڭلانماقتا تەلمۈرۈپ ھەريان. . .

ئىككى شېئىر

ئەكبەر ئۆمەر

ئەلۋىدا، يىگىرمە يېشىم

يىراقتا تىلسىمدەك روھىم چۈشلىرى،
يېپيېڭى ئىستەكتە چاقىرار مېنى. . .
ئەلۋىدا، كۆز نۇرۇم — يىگىرمە يېشىم،
ئەلۋىدا كۆزۈمدىن يوتكەن مۇھەببەت.
بۈگۈنلا كېتىمەن يىراق - يىراققا،
ئەلۋىدا، قەلبىمدىن سويۇلغان ھەسرەت.
مۇشۇدۇر جۇدالىق پەيتلىرى بەلكىم،
ئالدىمدا يېلىنجاپ تۇرغان بىر ئاچال.
مەجرۇھلۇق تېنىدىن قايتىتىم مەن ئاخىر،
ئەسلىمە ـ ئۇ خۇددى ئاچچىق بىر خىيال.
ئەلۋىدا، مەڭگۈلۈك تىنچسىز ھايات،
ئەلۋىدا، قەلبىمدە تۇتىگەن ھىجران.

يىراقتا ئىلسىمدەك روھلىرىم ئارا،
تەنھالىق كۆكسىمدە چاقنايدۇ ئارمان.

تىرىلىش لىرىكىسى

تەنھالىق قەلبىمگە سىڭدى شۇ قەدەر،
مەن تولۇق ئەسلىمگە قايتقان شۇ ئەسنا.
نەقەدەر سۆيۈملۈك تەنھالىق دېگەن،
قىز قەلبى. . .
ئۇ خۇددى سىرلىق بىر دۇنيا.
چۈش ئەمەس توزىغان يارقىن ئەسلىمە،
ئۆزىنى سۆيۈشمۇ تاتلىق مۇھەببەت.
ئېھ! ئەنە ئالدىمدا يېلىنجار ھايات،
جۇدالىق، ئازابقا ئېچىلىشمۇ بەت
ئۆزىنى سۆيۈشمۇ تاتلىق مۇھەببەت.

ئىنتىلىش

ئېزىز نامان

كۈتۈپ تۇرار مېنى بىر مەنزىل،
بىر ۋەھىمە گويا كېچىدە.
قاچان كېلەر مەن كۈتكەن پەسىل،
يوق ئىلاھى نۇرلار ئېچىدە.

سەن بىلمەيسەن مېنىڭ ئېڭىمدا،
بار چىرمىغان گۈللەر يىلتىزى.
ئازابلايدۇ قەلبىمنى تىنىماي،
يوللاردىكى جاراھەت ئىزى.

مەن ھەممىنى بىلىپ تۇرىمەن،
چىن، سەممىمي يۈرىكىم بىلەن.
ئىنتىلىمەن چەكسىز يوقلۇققا،
ئۈنسىزگىنە قەلبىمنى چەككەن. . .

ئاھانەت

نۇرئامىنەم ئەھەت

يېرىلغان باش - كۆزدە جاراھەتلىك قان،
ساقىيدۇ چېپىلداپ ئارمانلىرىمغا.
تولۇن ئاي قانتى قۇچۇپ جىمجىتلىق،
تەسەللى تۆكىدۇ نەمخۇش جىسمىمغا.

قوپال ھەم مۇتەھەم باھادىرلىقلىك،
ھەر يالغۇز چۈشۈمنى قىلدى كۆپ پايخان.
زىمىستان ئاخشىمى شام تۇتىكىدە،
ياندۇ سۇس ھۇجرام تولا مالىمان.

مەستخۇشلۇققا مەھكۇم ھېس بىلەن،
كۈتمەكتىمەن قۇتلۇق بىر سەھەر.
قىزىل قۇياش كۆيمەكتە سوغۇق،
ئاھ، مۇجۇلغان تۇيغۇمغا قەدەر.

كېسەل

(پوۋېست)

پەرھات تۇرسۇن

ئاپتوردىن: پوۋېستتا ئوتتۇرىغا قويۇلغان مەسىلە روھىي ماھىيەت مەسىلىسى بولماستىن، بەلكى ئادەمنىڭ مەۋجۇتلۇق ھالىتى، يەنى رېئاللىق بىلەن ئادەم ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ نورماللىق دەرىجىسىنىڭ زادى قانچىلىك ئىكەنلىكى بولدى. ھازىر ھەممە نەرسە يالىڭاچلانماقتا، كىشىلەر بىلەن كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت يالىڭاچلانماقتا. ھازىر جىنس توغرىسىدا ئوچۇق - ئاشكارا ھالدا مۇھاكىمىلەر بولۇۋاتىدۇ، تەنقىداتلار ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ. بۇرۇن بۇ سىرلىق نەرسىلەر ئىدى. ئاياللارنىڭ ئۈچىسىدىكى كىيىملەرمۇ بارغانسېرى نېپىزلىشىپ ۋە شالاڭلاپ ئۆز بەدىنىنى بۇرۇنقىدەك بەكمۇ يوشۇرۇپ كەتمەس بولدى. بۇ يۈزلىنىش. بۇ — بىر دەۋرنىڭ تامغىسى. مانا مۇشۇنداق دەۋردە، ھەممە نەرسە يالىڭاچلىنىۋاتقاندا سىمۋول ۋە يوشۇرۇن بېشارەتلەرنىڭ نېمە كېرىكى؟ ئەسەردىكى يەنە بىر مەسىلە: رېئاللىق بىلەن يۈكسەكلىك ئوتتۇرىسىدا تىتماتالاڭ بولۇش. مەن ئەسىرىمدە مۇنداق بىر تراگېدىيىنى، يەنى يۈكسەكلىك بىلەن رېئاللىق ئوتتۇرىسىدىكى چەكسىز ئېكىرقاشنى ئىپادىلەشكە تىرىشتىم. ئەسىرىمنىڭ بېشىدىلا «رېئاللىقتا ھېكايە مەۋجۇت ئەمەس!» دېگەنىدىم. شۇڭا ئەسەردە بىر پۈتۈن مۇكەممەل ھېكايە ۋەقەلىكى يوق. چۈنكى رېئاللىقنىڭ ئۆزىلا پارچە - پۇرات ۋە باش - ئاخىرى يوق. ئەسەردىكى پېرسوناژلارمۇ مۇكەممەل ئادەملەر ئەمەس، ئۇلارمۇ خاراكتېر جەھەتتىكى پارچىلىنىشنىڭ مەھسۇلى. شۇڭا مەن ئەسىرىمدە باشتىن - ئاخىر رېئاللىقنىڭ قانداقلىقىنى رەھىمسىزلىك بىلەن ئېتىراپ قىلدىم. رېئاللىقتىكى چەكسىز پارچە - پۇراتلىقلارنى قايتا - قايتا ئەسكەرتىپ تۇردۇم. ئادەمنىڭ ياشىشى ئۈچۈن يۈكسەكلىك بولمىسا بولمايدۇ. كىشىلەر پارچە - پۇرات رېئاللىقنى ئۆزلىرىنىڭ يۈكسەك خىياللىرى بىلەن تولۇقلاپ مۇكەممەل قىياپەتكە كىرگۈزۈشكە تىرىشىدۇ. ئادەملەر يۈكسەكلىكتىن ئىبارەت مەۋھۇم نەرسىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، رېئاللىقنى ئۇنىڭ بىلەن بېزەشكە تىرىشىدۇ. شۇڭا ئەسەرنىڭ بايان شەكلىدىمۇ قوش خاراكتېر كېسەللىكى قۇرۇلما قىلىندى.

«كېسەل» دىكى پېرسوناژ «مەن» نىڭ كەچۈرمىشىمۇ ناھايىتى ئاددىيلا، باش - ئاخىرى يوق بىر ئىشلار. «ئۇ» نىڭ كەچۈرمىشلىرىمۇ ھەم شۇنداق. ئۇلار ئاخىرى «سەن» دېگەن يەنە بىر پېرسوناژنى يالغاندىن ئويدۇرۇپ چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشكە تىرىشىدۇ، بىراق بۇ پېرسوناژ — يالغان. قانداق قىلىش كېرەك؟ ئاپتورمۇ ئىلاجىسىز رېئاللىق بىلەن يۈكسەكلىك ئارىسىدا تىتماتالاڭ بولىدۇ.

ھەممە نەرسىنىڭ ئاخىرلىشىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتمەكتە ئىدىم.

ئەمدى ھېچنەرسە قالمىغانىدى.

ھاياتتا ھېكايە مەۋجۇت ئەمەسلىكى ئىسپاتلانماقتا ئىدى. بۇنىڭدىن ئازابلىنىشنىڭ ھاجىتى يوق، چۈنكى ئازابلىنىش بىلەن ھېكايە بارلىققا كەلمەيدۇ، ئاغىنەم ئىككىمىز كۆپ باش قاتۇرۇپ خېلى تەستە بىر ھېكايىگە قول تىققانىدۇق. ئاغىنەم دەل مېنىڭ ئويلىغىنىمدەكلا بۇ ھېكايىنىڭ ئاخىرلىشىپ بولغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزدى.

— گەپتە زادىلا يېقىن كەلتۈرمىدىمۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن ئۇنىڭدىن ھەيران قالغان قىياپەتتە. ئەمەلىيەتتە بۇنىڭ ھەيران قالغۇدەك ھېچنېمىسى يوق ئىدى. مەن ئۇنىڭ ماڭا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىنى بىلەتتىم. مەن بۇنداق جاۋابلارنى تولا ئاڭلاپ كۆنۈپ كەتكەنىدىم. نېمىدەپ جاۋاب بېرىشىنى بىلسەممۇ يەنىلا جاۋابىنى ئاڭلايتتىم. بىرەر قىزغا سۆيگۈ ئىزھار قىلسام ياكى باشقا

بىراۋلارنى ئارىلىقتا ماڭدۇرۇپ باقسام نىمە ئۈچۈندۇر دائىم تەبئىيلا ھالەتتە، ئۇنىڭ نىمىدەپ جاۋاب بىرىشىنى تەسەۋۋۇر قىلاتتىم. بارلىق ئىھتىماللىقلارنىڭ ھەممىسىنى كاللامدىن بىر - بىرلەپ ئۆتكۈزەتتىم. تەلەپ قويۇشتىن خېلى بۇرۇنلا چوقۇم رەت قىلىنىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ، يەنە قانداق بىر ئۈمىدنىڭ تۈرتكىسىدە شۇنداق قىلغانلىقىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيتتىم. مەغلۇبىيەت دائىم كۆزۈمگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى. ئەگەر ھەيران قېلىشقا توغرا كەلسە تەكلىپىمنىڭ تاسادىپىي رەت قىلىنماي قېلىنىشىنى كۆرگەندە ھەيران قالسام بولاتتى. پېشانەمگە پۈتۈلۈپ كەتكىنى شۇ بولسا كېرەك.

— زادىلا يېقىن كەلمىدى، — دېدى ئۇ.

— ئۇنداق بولسا بوپتۇ، بۇ ئىشنى قايتا ئېغىزغا ئالمايلى، ۋاي ئاناڭنى. . . جالاپ! ئۇنىڭغا لايىقتىن بىرنى تېپىۋالسۇن، — دېدىم مەن چاندۇرماستىن. ئۇ مېنى چوقۇم ئازابلىنىۋاتىدۇ، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك، ئېچىنىش بىلەن قاراپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ قارىشىدىن ئەلەم ھېس قىلدىم - دە، خىيالىمغا كىرىپ - چىقمىغاندەك، بۇ ئىشلارنى چاقچاقتەك ھېس قىلغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ چىرايىمغا كۈلكە يۈگۈرتتۇم. بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ئۇنىڭ بىلەن خۇشال - خۇرام بىللە يۈرگىنىمنى، ئۆيۈمگە كېلىپ تاماق ئېتىپ بەرگەنلىرىنى، تۇرمۇشۇمدا بىرنەچچە كۈن ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان ئىللىقلىقنى ھېس قىلغانلىرىمنى، ھازىردىن باشلاپ بۇلاردىن تامامەن مەھرۇم بولغانلىقىمنى ئويلاپ، يۈرىكىم ۋىژىلداپ ئېچىشىۋاتقان بولسىمۇ، يۈزۈمگە كۈلكە يۈگۈرتۇشكە ھېچقانچىلىك كۈچ سەرپ قىلمىدىم. بارلىق ئازاب يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا ئۈن - تىنسىز سىڭىپ كىرىپ كېتىۋېرەتتى. يۈرىكىمنىڭ ئازابنى قوبۇل قىلىش ئىقتىدارى بارغانسېرى ئېشىپ بارماقتا ئىدى. يۈرىكىمنى چەكسىز چوڭىيىپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتىم. ھەرقانداق چوڭ ئازابمۇ دېڭىزغا تاشلانغان تاشتەك يۈرىكىمنىڭ تەكتىگە ئۈنسىز شۇڭغۇپ كىرىپ كېتىۋېرەتتى. ھېچنەرسە بولمىغاندەك يۈرۈۋېرەتتىم. دەسلەپكى چاغلاردا كىچىككىنە دەردلەرمۇ يۈرىكىمگە پاتماي، باشقىلاردىن قىلچىمۇ يوشۇرالماي قالاتتىم. يوشۇرۇشقا شۇنچە تىرىشقان بىلەنمۇ بىكار ئىدى. ھەممىنى خىيالىمدىن جېنىمنىڭ بارىچە نېرى قىلىۋېتىپ، يۈزۈمگە كۈلكە يۈگۈرتسەممۇ باشقىلار يەنىلا نېمە بولغانلىقىمنى سورايتتى. ھېچنەرسە بولمىدىم دېسەم ھېچكىم ئىشەنمەيتتى. بىراق ھازىرچۇ؟

ھازىر كۆڭلۈمدىكى ئازابنى يوشۇرۇشقا ماھىر بولۇپ كەتكەنىدىم. ھەرقانداق ئازابنى باشتىن كۆچۈرۈپمۇ ھېچنېمە بولمىغاندەك قىياپەتكە كىرىۋالالايتتىم. يالغاندىن كۈلۈمسىرەپ قويغان چاغلىرىمدا چىرايىممۇ راستىنلا كۈلۈمسىرەۋاتقاندەك قىياپەتكە كىرسە كېرەك، ھېچكىممۇ مېنىڭ ئازابلىنىۋاتقانلىقىمنى بايقىۋالالمايتتى، ھەتتا ئۆزۈممۇ بايقىۋالالمايتتىم. يالغاندىن كۈلۈمسىرەشكە زورۇقۇشمۇ كەتمەيتتى. ئۆزۈمنى شۇنچە ئەركىن - ئازادە ۋە خۇش چاقچاق قىياپەتكە كىرگۈزەتتىمكى، ھەتتا ئۆزۈممۇ ئۆزۈمنىڭ يالغاندىن كۈلۈمسىرىگەن قىياپەتكە كىرىۋالغانلىقىمنى ھېس قىلالماي، ئۆزۈمنى راستىنلا ئازاب ھېس قىلمىغان بولسام كېرەك دەپ ئويلاپ قالاتتىم. مەن بۇنداق ھالەتكە ئادەتلىنىپ كەتكەنىدىم، بەلكىم ئۆزۈمنى ھەقىقىي خۇشال ھېس قىلغان چاغلىرىمدىكى ھالىتىممۇ ئاشۇنداق ئادەتنىڭ نەتىجىسى بولۇشىمۇ مۇمكىن.

دوستۇم روھىي ھالىتىمنى كۆزەتكەندەك بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئاندىن كەسكىنلىك بىلەن ئېيتتى:

— ياق، بۇنداق دەپ ئۈزۈۋەتمە، ئۆزۈڭ بىرەر قېتىم تەپسىلىي پاراڭلىشىپ باق. بۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى قارارى بولۇشى ناتايىن، سەن ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغان بولساڭ بىر مەزگىل قوغلاپ باقمامسەن؟ مەن چاقچاق قىلغاندەكلا دەپ قويغان گەپكە ئۇ ئېنىق ئىپادە بىلدۈرۈپ، سەن بىلەن توي قىلىدىغانلىقىنى ئېيتسا بولامتى؟! قىز بالا دېگەن ئەنە شۇنداق بىر مەزگىل ناز قىلىپ باقىدۇ، ئۇنى - بۇنى دەپ باقىدۇ، ھېچقانداق بىر قىز ئۆزىنى سەن ئويلىغاندەك ئىتتىك تۇتقۇزۇپ قويمايدۇ.

— بولدى، ئۇنى قوغلىغۇم يوق، قوغلاپ يۈرگۈدەك ئاشىقمۇ بولۇپ كەتمىدىم. قوغلاشقىنىمنىڭ پايدىسىمۇ يوق. ئەگەر قوغلاش ئارقىلىق ئېرىشكىلى بولىدىغان بولسا ئۇ ھېچ بولمىغاندا گەپنى ئۇنداق ئۈزۈۋەتمەيتتى. مەن نۇرغۇن قىزلارغا مۇھەببىتىمنى ئىزھار قىلىپ باققان. ھەممىسى تەلىپىمنى رەت قىلسا ھامان خۇددى ئۇلار مېنىڭ ئۆزلىرىنى ھەقىقىي ياخشى كۆرىدىغان - كۆرمەيدىغانلىقىمنى، مېنىڭ مۇھەببەتتىكى ئىرادەمنى سىناپ بېقىش ئۈچۈنلا شۇنداق قىلىۋاتقاندەك ھېس قىلىپ، ئۇلارنىڭ رەت قىلغان سۆزلىرىنىڭ راست سۆز ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەي، ئۇلارنى مەجنۇنلارچە ئىشتىياق بىلەن قوغلىشىپ يۈرگىنىمنى يادىمغا ئالسام نومۇس قىلىمەن، — دېدىم مەن. ئاندىن گەپنى چۇرتلا ئۈزۈۋەتتىم، —

بولدى، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى تىلغا ئالمايلى!

مانا بىر قېتىملىق مۇھەببەت كەچۈرمىشىم
مۇشۇنداق ئاخىرلاشتى. خۇددى باشلانماي تۇرۇپلا
ئاخىرلاشقان ھېكايىدەك مېنىڭ تۇرمۇشۇم ناھايە-
تى ھۇرۇن بىر ئەدەبىي ھەۋەسكارنىڭ دائىم بې-
شىنى باشلاپلا ئاخىرىنى يېزىشقا خۇشياقماي تاش-
لاپ قويىدىغان نۇرغۇنلىغان ئەسەرلىرىنىڭ قالاي-
مىقان دۆۋىسىگە نېمىدېگەن ئوخشايدۇ - ھە! تۇر-
مۇش دېگەندە ھېكايە مەۋجۇت ئەمەس، بولۇپمۇ
مەن كىشىلەرنىڭ كەچمىشلىرىنىڭ بارلىقىغا ئى-
شەنمەيمەن، ھايات ئۇزۇن بىر تال ئارغامچا ئە-
مەس، بەلكى ئۈزۈك - ئۈزۈك سانسىزلىغان كى-
چىككىنە يىپلاردىن توقۇلغان تور. بىز ئاشۇ تور
ئىچىدە بىلىقتا ئوخشاش تىپىرلايمىز، ئۆزىمىزنى
ھەريان ئۇرۇپ باقىمىز. بۇ تور بىزگە ئاجايىپ
قورقۇنچلۇق بولۇپ تۇيۇلىدۇ. تور ئەمەلىيەتتە
نۇرغۇنلىغان ئۈششاق يىپلارنىڭ بىر - بىرىگە
گادىرماچ چىگىلىشىدىن شەكىللەنگەن. بىز ئا-
دەتتە باشلانماي تۇرۇپلا ئاخىرلاشقان، كەچۈرمىش
ھالىتىگىمۇ كىرمىگەن، قايتا ئەسلەشكىمۇ ئەر-
زىمەيدىغان، ھاياتىمىزدا خۇددى يۈز بەرمىگەن-
دەكلا ئۆتۈپ كېتىدىغان ئۇششاق ئىشلارنى گويا
ئۈزۈك - ئۈزۈك يىپلارنى كۆزگە ئىلمىغاندەك
كۆزگە ئىلمايمىز. بىراق ئۇ بىزنىڭ پۈتكۈل ھا-
ياتىمىزنى شەكىللەندۈرگەن، بىزنىڭ كۆزىمىزگە
كۆرۈنۈپ تۇرغىنى ئەنە شۇ ئۈزۈك يىپلار. . .
مەڭگۈلۈك ۋە چەكسىز كۆپ ئۈزۈك يىپلار. . .

تۈگىشىپ كېتىۋاتقانلىقىمنى ھەر دەقىقە
ھېس قىلىپ تۇراتتىم. ئاشۇ كۈنى دوستۇم تو-
نۇشتۇرغان قىزنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ تېخىمۇ ئىل-
گىرىلىگەن ھالدا شۇنداق ھېسسىياتتا كەلدىم.
چۈنكى قىزنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ زادىلا ئازابلانمى-
دىم، يۈرىكىم كىچىككىنە ئېچىشقاندەك قىلغان
بىلەن، يېرىم سائەتتىن كېيىنلا ھەممىنى ئۇنتۇپ
كەتتىم. ئەتىسى چۈشتە ئاشۇ قىز يەنە بىر قېتىم
ئۇچراپ قالمىغان بولسا ئۇنى قايتا يادىمغا ئېلى-
شىم ناتايىن ئىدى. كوچىدا ئاشۇ قىزنى تاسادى-
پىي ئۇچرىتىپ قالغاندا بىردىنلا قەلبىمنى تۈگى-
شىپتىمەن - دە! دېگەن خىيال چۇلغىۋالدى.
تۈگىشىش توغرىسىدىكى بۇ خىيالمۇ ھېچقانداق
ئازابلىق ئەمەس ئىدى. خۇددى ماتېماتىكىدىكى
مەلۇم بىر تەڭلىمىنىڭ يېشىلىشىدەكلا، ھېسسى-
يات بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىز بولغان، ئەقىل
ئارقىلىق چىقىرىلغان بىر يەكۈن ئىدى. ئەگەر
ئۇنى كۆرگەن چاغدا ئازابلانغان بولسام «تۈگى-
شىپتىمەن - دە» دەپ ئويلىمايتتىم. مېنىڭ تۈ-
گەشكەنلىكىم مەغلۇبىيىتىمدىن ئازابلانمىغانلىقىم

ئىدى.

قىزغا پەرۋاسىزلا قاراپ قويۇپ ئۆتۈپ كەت-
تىم. قەلبىم قۇپقۇرۇق بوشلۇقتا ياكى تېگى يوق
ھاڭغا ئايلانغانىدى. بۇ تېگى يوق ھاڭدا نە سۆي-
گۈ، نە مۇھەببەت ئازابى مەۋجۇت ئەمەستەك قىلا-
تتى. مەن ئۇنى كۆرگەندىلا ئۇنىڭ قەلبىمدىن
پۈتۈنلەي ئۆچۈپ بولغانلىقىنى، ئۇنى تامامەن ئۇن-
تۇپ كەتكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم. ئۇنى كۆرمە-
گەن بولسام بەلكىم ئۆزۈمنىڭ ئۇنى ئۇنتۇپ كەت-
كەنلىكىمنىمۇ بىلمىگەن بولاتتىم. ئۇ ماڭا قاراپ
زورۇقۇپ سۇسقىنا كۈلۈمسىرەپ قويدى، ئۇنىڭ
بۇنداق كۈلۈمسىرىشى خۇددى بىر ھەيكەلگە ياكى
يول بويىدىكى تاشلىنىپ ياتقان بىرەر پارچە كې-
سەككە قاراپ كۈلۈمسىرىشتەكلا تۇيۇلۇپ كەتتى.
ئۇنىڭ بۇ ھالىتىگە قاراپ كۈلگۈم كەلدى، بىراق
كۈلمىدىم. كوچىدىكى سانسىزلىغان ئادەملەرنىڭ
يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان چاغدىكىدەك ئۇنىڭ
يېنىدىنمۇ ئۆتۈپ كەتتىم. بۇنىڭدىن باشقىچە بو-
لۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەستەك قىلاتتى. ئۇ بەلكىم
بۇرۇنقى تونۇشلۇقىمىزنىڭ يۈزىسىدىن بولسىمۇ
ماڭا سالام قىلىشنى ئويلىغاندۇ، بىراق مەن پەر-
ۋاسىز ئۆتۈپ كەتكەچكە ئۇ سالامىمۇ قىلالماي قال-
دى. ئۇنىڭ چىرايىدىكى بۇنداق زورۇقۇپ كۈ-
لۈمسىرەشلەرنى تولا كۆرگەنىدىم. شۇڭا ئۇ مەن
ئۈچۈن ھېچقانچىلىك بىر ئىش ئەمەس ئىدى.
ئۇنىڭ چىرايىدىكى زورۇقۇپ كۈلۈمسىرەش ئۇ-
نىڭ قەلبىدە ئادەمگە خاس ھېسسىياتنىڭ بارلىقى-
نى ئايان قىلىپ تۇراتتى. بىراق مەنچۇ؟ مەن بىر
ھەيكەل ئىدىم. شۇڭا تۈگەشكەنلىكىمنى تېخىمۇ
چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

باشقىلارنىڭ ۋىسالىغا ئېرىشەلمەسلىكنى
ئۇنچىۋالا ئازاب دەپ ئويلىمايتتىم. مەن ئۈچۈن
ھەقىقىي ئازاب — كۆڭلۈمدە ھەقىقىي مۇھەببەت-
نىڭ ئويغانماسلىقى، يۈرىكىمدىكى قىزغىنلىق-
نىڭ يوقالغانلىقى، باشقىلارنى ياخشى كۆرۈش
ھېسسىياتىنىڭ مەن بىلەن مەڭگۈ خوشلاشقانلىقى
ئىدى. يۈرىكىم قايتىدىن ھەقىقىي ئادەمنىڭ يۈ-
رىكىگە ئايلانسا، ھەقىقىي مۇھەببەت بىلەن قانچە-
لىك پۇچۇلانسا، قانچىلىك كېچىلەرنى دەرد -
ھەسرەت بىلەن قان يۇتۇپ ئۆتكۈزسەممۇ مەيلى
ئىدى، مەن ئۆزۈمدىن پەخىرلەنگەن بولاتتىم.
رىۋايەتلەردىكى ئەسەبىي ئاشىق - مەشۇقلاردەك
ئۆز سۆيگۈمنى داۋراڭ سالغان بولاتتىم. ئۆزۈمنى
مۇقەددەس سۆيگۈگە ئىگە ئۇلۇغ ئادەم ھېس قىل-
غان بولاتتىم. بىراق، ھازىر ھەممە نەرسە يوقال-
غانىدى. بىرلا خىل كېتىۋاتقان زېرىكىشلىك
تۇرمۇش مېنى ھەممە نەرسىگە ئۆچ قىلىۋەتكەنىد-

دى. پۈتۈن دۇنيادىكى ھەممە ئادەمدىن، ھەممە نەرسىدىن بىزار ئىدىم. دۇنيادا مېنى ھاياجانغا سالالايدىغان ھېچنەرسە قالمىغانىدى. تۈگىشىش دېگەن بۇنىڭدىن ئارتۇق بولامدۇ؟ ئەمدى مەن دۇنيادا قايسىبىر ئىشتىياق، قايسىبىر ئارزۇ بىلەن ياشاپ ئۆتەي؟! زادى نېمىلەرنى قوغلىشاي؟ نېمىلەرگە ئۈمىد باغلاي؟!

كوچىدا سانسىزلىغان كىشىلەرنى ئارىلاپ كېتىۋاتقىنىمدا ئەتراپىمىكى ھەممە ئادەمگە نەپرەت بىلەن نەزەر تاشلاپ، ئۆزۈمنىڭ بۇ ئالەمگە نەپرەتتىن باشقا ھېچنەرسە ئاتا قىلالمايدىغانلىقىمنى چوڭقۇر سېزىپ يېتەتتىم. بىراق، بۇ نەپرەتمۇ قۇپقۇرۇق نەپرەت ئىدى. مەندىكى بۇنداق نەپرەتنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئۇلار ھېس قىلالمايدۇ، چۈنكى بۇنداق ئۈنسىز نەپرەتلىنىش چىرايىمدا سۇس كۈلۈمسىرەش بولۇپ ئىپادىلىنىدۇ. گاھىدا ئۆزۈمنىڭ ھەممە ئادەمگە بولۇشىچە نەپرەتلىنىۋاتقانلىقىمدىن خۇشال بولۇپ يايراپ كېتىمەن - تېخى!... ۋاي ئاناڭنى!... مېنىڭ نەپرەتلىنىۋاتقانلىقىمنى ئۇلار ھېس قىلمىغانىكەن، دېمەك بۇ نەپرەتلىنىشنىڭ نەپرەتلەنمەسلىكتىن نېمە پەرقى بار؟ كوچىلاردا پات - پات ئۇچراپ قالىدىغان گۈزەل ئاياللارغا ھەممىدىن بەكرەك نەپرەتلىنەتتىم. ئۇلارغا يەۋەتكۈدەك، بىراق چاندۇرماستىن قاراپ قويۇپ ئۆتۈپ كېتەتتىم. ئۇلار بۇنى تۇيمايتتى. ئەگەر ئۇلار تۇيىدىغان بولسا چوقۇم بۇنداق غەلىتە نەپرەتتىن پۈتۈن بەدىنى شۈركىنىپ، ئەندىكىپ كېتىشى مۇمكىن دەپ ئويلايتتىم گاھىدا. ئۇلار چوقۇم قاتتىق چۆچۈپ كېتىشى مۇمكىن. چۈنكى ئۇلار بۇنداق دەھشەتلىك نەپرەتنىڭ بارلىقىنى بۇرۇن تەسەۋۋۇر قىلىپ باققان بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ماڭىلا خاس بولغان بۇنداق نەپرەت بىلەن قارىغان ۋاقتىمدا كۆزلىرىمنى كۆرۈپ قالسا بەلكىم ئاشۇ چاغدىكى قارىشىم ئۇنىڭ مېڭىسىگە ئورنىشىۋېلىپ، ئۆلگۈچە ئۇنتۇيالماسلىقى مۇمكىن. ئاشۇ مەنزىرە دائىم ئۇلارنىڭ خىيالىغا بۆسۈپ كىرىۋېلىپ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى بىر ئۆمۈر تىنىمسىز غەش قىلىپ تۇرۇشى مۇمكىن. ئاياللارنىڭ گۈزەل بەدىنى مېنى ئۇلارغا نەپرەتلەندۇرەتتى. مەن ئۇلارنىڭ نەپرەتلىنىۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلىشىنى خالىمايتتىم. ئۇلارنىڭ گاھىدا يېرىم كېچىلەردە تۇيۇقسىز ئويغىنىپ، نەپرەت بىلەن قارىغان ھالىتىمنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ۋەھىمىگە چۆمۈشىنى ۋە خۇددى مېنى كۆرمەكچى بولغاندەك يان تەرىپىگە بۇرۇلۇپ قارىشىنى تەسەۋۋۇر قىلاتتىم. ئېنىقكى، بۇنداق نەپرەتلىك قاراشنى تەسەۋۋۇر قىلىشتىن ئۇلار مەڭگۈ قۇتۇلالمايدۇ. گەرچە بۇ نەپرەتلىك قاراشنىڭ نېمە ئۈچۈن دائىم خىيالىغا كىرىۋالىدىغانلىقىنى بىلىپ يېتەلمىسىمۇ، ئۇنى تەسەۋۋۇر قىلىشتىن قۇتۇلۇشقا، ئۇنتۇلۇپ كېتىشكە ھەرقانچە تىرىشسىمۇ، بۇ نەپرەتلىك قاراش ھامان ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدىن كەتمەي ئۇلارنى قىينايدۇ.

ئۇنىڭ خەتلىرىنى زادى قەيەردە كۆرگەنلىكىمنى ئەسلىيەلمەيمەن. ئۇنىڭ ئۆزى يازغان خەتلەرنى بەكمۇ مەخپىي تۇتىدىغانلىقى ئېنىق يادىمدا. بىراق ئۇنىڭ يازغان خەتلىرىنى مەن تولۇق كۆرگەن. ئۇ زادى كىم؟ مەن بۇنى چورتلا ئۇقمايمەن! خۇددى ئۆمرۈمدە ئۇنداق بىرسىگە ئۇچراپ باقمىغاندەك. بىراق، ئۇنىڭ يازغان خەتلىرى ۋە بەزى كەچۈرمىشلىرى ھەتتا ئىچكى سىرلىرى مېنىڭ شۇنداق ئېنىق ئېسىمدە. ئۇ زادى كىم؟ مەن ئۇنى نەدە كۆرگەن، ئۇنى نېمە ئۈچۈن تونۇيمەن. ئۇنىڭ خەتلىرى زادى قانداق بولۇپ ئېسىمدە قالدى؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا پۈتۈنلەي قاراڭغۇ. بىراق ئۇنىڭ خەتلىرىدىكى ھەر بىر قۇر، ھەر بىر سۆز، چېكىت - پەشلەرگىچە خۇددى ئاشۇ خەتلەر يېنىلا قولۇمدا تۇرغاندەكلا يادىمدا قاپتۇ.

«سالام، ئوماق قىزچاق!» ئۇ دائىم خېتىنى شۇنداق باشلايتتى. بۇ پەقەت ئۇنىڭغىلا خاس ئالاھىدىلىك بولسا كېرەك، مەن باشقىلارنىڭ خېتىنى ئۇنداق باشلىغانلىقىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم.

«... يەنە سىزگە خەت يېزىۋاتىمەن، ھەرقاچان مەندىن تازىمۇ بىزار بولغانسىز. بوپتۇ، سەۋر قىلىڭ، بۇ ئەڭ ئاخىرقىسى بولۇپ قالسۇن...

ئەگەر بىرەر يىل ئاۋۋال بىرەيلەن ماڭا بىر ئادەم بىر قىزنى ھاياتىدىن كەچكۈدەك دەرىجىدە بۇنداق جان - جەھلى بىلەن ياخشى كۆرىدۇ دېگەن بولسا ئىشىنىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى، لېكىن ھازىر مۇتلەق ئىشىنىدىغان، گۇمان قىلمايدىغان بولۇپ قالدىم. بەلكىم سىزدە بۇنداق ھېسسىيات يوقتۇر، شۇڭا بۇ گەپ سىزگە بەلكىم كۈلكىلىك تۇيۇلار...

مەن سىزنى تازىمۇ كۈتتۈم. باشقىلارنىڭ سىزنى شۇنداق ھالدا تاشلىۋېتىشىنى بىلەتتىم. سىزنى ‹كۆرەلمەيۋاتىدۇ›، دەپ ئويلاپ قالمىسۇن دەپ بۇ توغرىدا ئېغىز ئاچمىغانىدىم، سىزنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن شۇنچە ئاياغ ئاستى قىلىنغانلىقىڭىزغا ئېچىنىدىم ۋە خۇشال بولدۇم. مەن ئۈچۈن شۇنچە قىممەتلىك بولغان، ئېرىشىش قىي-

يىن بولغان سۆيگۈڭىزنىڭ باشقىلارنىڭ ئالدىدا
بىر تىيىن بولغانلىقىغا ئىچىندىم، بىراق باشقى-
لارنىڭ سىزنى تاشلىۋېتىشىنى ئارزۇ قىلاتتىم،
چۈنكى باشقىلار سىزنى تاشلىۋەتكەندىلا ئاندىن
مەن سىزگە ئېرىشەلەيتتىم، شۇڭا مەن بۇنى كې-
چە ـ كۈندۈز كۈتتۈم. ئاخىرى تاشلانغانلىقى-
ڭىزنى ئاڭلىغان ۋاقتىمدا خۇشاللىقتىن يايراپ
كەتتىم. سىزنىڭ ئامەتسىزلىكىڭىزدىن خۇشال
بولغانلىقىمنى ئاڭلاپ خاپا بولماسلىقىڭىزنى سو-
رايمەن. بەلكىم سىز باشقىلارنىڭ سىزنى تاشلى-
ۋېتىشى سەۋەبىدىن ئۆزىڭىزنى بەختسىزمۇ ھېس
قىلمىغانسىز! چۈنكى سىز بۇنىڭغا كۆنۈپ كەت-
كەن. بەلكىم باشقىلار سىزنى تاشلىۋەتمىگەن
چاغدىمۇ ئۆزىڭىزنى بەختلىك ھېس قىلىپ كەتمى-
گەن بولغىتتىڭىز، چۈنكى سىز ئۆز گۈزەللىكى-
ڭىزگە ئىشىنىسىز، بىراۋ تاشلىۋەتسە يەنە باشقى-
لارنىڭ دەرھال چىقىدىغانلىقى سىزگە ئايان.
تاشلىۋېتىش سىز ئۈچۈن ھېچنەرسە ئەمەس،
چۈنكى سىز ئەزەلدىنلا تاشلىنىنقلىق. پەقەت مەنلا
سىزگە ئېرىشەلمىگىنىم بىلەن باشقىلار سىزگە
خالىغانچە ئېرىشەلەيدۇ. سىز يەرگە تاشلانغان بىر
تال گۈلگە ئوخشايسىز، سىز تاشلىنىنقلىق بولسى-
ڭىزمۇ باشقىلارنىڭ سىزنى قايتا قولىغا ئالىدىغان-
لىقىنى بىلىسىز، بىراق، سىز تاشلىنىپ ياتسى-
ڭىز زادى كىمنىڭ سىزگە ھەقىقىي ئىچىنىپ،
سىزنىڭ سولغۇن بەرگىڭىزگە كۆز ياشلىرىنى تې-
مىتىپ تۇرۇپ، كۆزلىرىگە سۈرتۈپ قولىغا ئال-
دىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ كۆز ياشلىرى بىلەن سول-
غۇن بەرگىلىرىڭىزنى جانلاندۇرىدىغانلىقىنى بىل-
مەيسىز! باشقىلار سىزنى قولىغا ئالىدۇ، بۇ چو-
قۇم! لېكىن ئۇلار باشقىلارنىڭ ئاياغلىرى ئاستى-
دىن توزۇپ چىقىپ بەرگىڭىزگە قونغان توپىلار-
نى سۈرتۈۋېتەيمۇ دېمەستىن سىزنى پۇراپ قويۇپلا
يەنە شۇ توپا توزىتىپ تۇرغان سانسىز ئاياغلار
ئاستىغا تاشلىۋېتىدۇ! سىز بولسىڭىز بەلكىم بۇ-
نىڭغا ئانچە ئىچىنىپمۇ كەتمەيسىز، تاشلىنىشنىڭ
تېخىمۇ كۆپ بولۇشىنى ئارزۇ قىلىسىز، چۈنكى
تاشلىنىشنىڭ كۆپلۈكى سىزنى قولىغا ئالغۇچى-
لارنىڭ كۆپ بولىدىغانلىقىدىن بېشارەت بېرىدۇ.
قانچە كۆپ ئادەم قولىغا ئالسىلا ئاندىن شۇنچە
كۆپ تاشلىنىسىز، تاشلانغانلىقىڭىزدىن پەخىرلى-
نىشىڭىز مۇمكىن. چۈنكى بۇنداق كۆپ تاشلى-
نىشلاردىن ئۆز قىممىتىڭىزنى ھېس قىلالايسىز. . .
چۈنكى قانچە كۆپ تاشلانسىڭىز شۇنچە كۆپ قولغا
ئېلىنىسىز. . . »

ئۇ ئەنە شۇنداق خەتلەرنىمۇ يازغان. ئۇ خەت-
لىرىنىڭ بەكمۇ كۈلكىلىك ئىكەنلىكىنى شۇ چاغ-
دىلا ھېس قىلغانىدى، بىراق قايتىدىن يازاي دې-
مىدى، چۈنكى قايتا يازسا خېتىنىڭ تېخىمۇ كۈل-
كىلىك بولۇپ كېتىپ تېخىمۇ كۆپ مەسخىرىگە
قالىدىغانلىقىنى بىلەتتى. چۈنكى ھەرقانداق ئادەم
مۇھەببەت خېتىنى كۈلكىلىك ھېس قىلماي قال-
مايدۇ، چۈنكى ئۇ سېنىڭ سىرلىرىڭنى، نومۇس-
لۇق ئىچكى خىياللىرىڭنى ئاشكارىلىۋېتىدۇ. ئە-
مەلىيەتتە باشقىلارنىڭ مەسخىرىسىگە ئېرىشىش
بىلەن سۆيگۈسىگە ئېرىشىش ئوخشاشلا بىر ئىش.
چۈنكى نېمىلا بولمىسۇن بىرنەرسىگە ئېرىشكىلى
بولىدۇ، باشقىلارنىڭ مەسخىرىسىگىمۇ ئېرىشەل-
مىسەڭ بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك؟ پۈتۈن دۇنيادىكى
ھەممە ئادەمنى سۆيگىنىڭ بىلەن ھەممە ئادەمنىڭ
سېنى سۆيۈشى ناتايىن، شۇنىڭدەك ھەممە ئادەمگە
نەپرەتلىنىش ئارقىلىق، ھەممە ئادەمنىڭ نەپرى-
تىگە ئېرىشەلىشىڭمۇ ھەممە ئادەمنىڭ سۆيۈشىگە
ئېرىشىشىڭگە ئوخشاشلا قىيىن. باشقىلارنى سۆ-
يۈپ ـ سۆيۈپ ھالسىرىغاندەك باشقىلارغا نەپرەتلى-
نىۋېرىپمۇ ھالسىرىماي قالمايسەن! ئاخىرىدا
ھېچكىمنىمۇ سۆيمەيدىغان، ھېچكىمگىمۇ نەپرەت-
لەنمەيدىغان بولۇپ قالغان چېغىڭدىلا ئۆزۈڭنىڭ
تامامەن تۈگەشكەنلىكىڭنى تۇيۇقسىز ھېس قىلىپ
يېتىشىڭ مۇمكىن. مانا بۇ قۇتۇلغىلى بولمايدىغان
پاجىئە. گۇمران بولۇش، قىيامەت توغرىسىدىكى
سىرلىق خىياللار ۋە تۇيغۇلارمۇ بۇنداق «تامامەن
تۈگىشىش» تەك ئادەمنى جەلپ قىلالمايدۇ. مې-
نىڭ دۇنيادىن تەلەپ قىلغىنىم بەكمۇ كۆپ بو-
لۇپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلايتتى ئۇ.
ئەڭ دەسلىپىدە شۇنداق ئەسەبىيلەرچە ھالدا،
خۇددى باشقىلاردىن ئالمىسا بولمايدىغان ھەققى
باردەك، ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىنى سۆيۈشىنى تە-
لەپ قىلاتتى، چۈنكى ئۇ ھەممە ئادەمنى سۆيگەن-
لىكىم ئۈچۈن چوقۇم شۇنداق بولۇشى كېرەك
دەپ ئويلايتتى. كېيىنچە پەقەت ئەتراپىدىكى ئا-
ياللار، رەسىملەردىكى، كىنولاردىكى ئاياللاردىنلا
بۇنى تەلەپ قىلىدىغان بولدى، بىراق ئەڭ ئاخى-
رىدا بىرلا ئايالنىڭ سۆيۈشىگە ئېرىشىشكىمۇ قانا-
ئەت قىلغان ۋاقتىدا بۇنىڭمۇ «بەكمۇ كۆپ» بو-
لۇپ كەتكەنلىكىنى سېزىپ يەتمىگەنىدى. ھەرقانداق
نەرسە بەكمۇ كۆپ بولۇپ كەتسە ئەكسىگە يانىدۇ.
ئەڭ ئاخىرىدا ئادەمنىڭ ئۆزىگە زەربە بېرىدۇ.
سۆيۈش بەكمۇ كۆپ بولۇپ كەتسە، ئادەمنىڭ يۈ-
رىكىنى يەپ تۈگىتىدىغان نەپرەتتىنمۇ بەكرەك
ئادەمنى قىينايدۇ. ناھايىتى ئېنىق ئېسىمدە، ئۇ
خەتنى يېزىپ بولۇپ، بىرھازا قايتا ئوقۇپ بې-
قىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. چۈنكى ئۆزىنىڭ ياز-
غانلىرىدىن ئۆزىنىڭ نومۇس قىلىدىغانلىقىنى،

ئەتنى چوقۇم يىرتىپ تاشلىۋېتىدىغانلىقىنى بىلەتتى. يىرتىپ تاشلىۋەتسە ئىلاجىسىز يەنە قايتا يېزىشقا مەجبۇر بولاتتى. چۈنكى ئۇ ئۇنىڭغا خەت يېزىشى، مۇھەببەت ئىزهار قىلىشى كېرەك، ئۇنىڭغا قەلبىدە مۇھەببەت ئوتلىرىنىڭ يېنىپ تۇرغانلىقىنى ھېس قىلدۇرمىسا بولمايدۇ، ئۇ بۇنى چوقۇم ھېس قىلىشى كېرەك. بىراق ئۇنىڭغا نېمە ئۈچۈن مۇھەببەت ئىزهار قىلىشىڭ كېرەك؟ ئۇ بۇنى خىيال قىلىپ بىردەم تۇرۇپ قالدى؛ بەلكىم قەلىمىنىڭ ئۇچىنى ئاغزىغا سالغىنىچە بىردەم ئويلانغاندۇ ياكى بىرەر تال تاماكا چەككەندۇر، ئىشقىلىپ، بىردەم ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزهار قىلىشنىڭ سەۋەبى ھەققىدە ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزهار قىلىشقا زادى نېمە سەۋەبچى بولدى؟ ئۇنى نېمە ئۈچۈن چوقۇم سۆيۈشى كېرەك؟ ئۇنى سۆيۈشكە مەجبۇرلاۋاتقان نەرسە نېمە؟ ھېچنەرسە ئۇنى ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزهار قىلىشقا مەجبۇرلىيالمايدۇ، چۈنكى ئۇ ناھايىتى ئەركىن بىر ئادەم، ئەسەبىيلەرچە ئەركىن بىر ئادەم. بۇنداق ئادەمنى ساراڭ قىلىۋېتىدىغان ئەركىنلىكتىن قۇتۇلۇشقا ئۇنىڭدا چارە يوق، خۇددى ئۇنى سۆيمەسلىككە چارە بولمىغاندەك. . .

باشقىلارنى سۆيۈش پۈتۈنلەي ئىلاجىسىزلىقتىن بولىدۇ. سەن بۇنداق مۇھەببەت ئالدىدا ئامالسىزسەن. باشقىلارغا تەلپۈنۈش، باشقىلارنى سۆيۈش پۈتۈنلەي سېنىڭ بىچارىلىكىڭنىڭ ئىپادىسى، سەن ھەقىقىي قۇدرەتلىك ئادەم بولماقچى بولساڭ چوقۇم باشقىلارنى سۆيمەيدىغان بول! شۇندىلا ئۆزۈڭنى قۇدرەتلىك دەپ ھېسابلىيالايسەن.

ئۇنى سۆيۈشكە مەجبۇرلاۋاتقان ھېچنەرسە يوق! بىراق، ئۇ ئۇنىڭغا سۆيگۈ ئىزهار قىلىۋاتىدۇ، رەسۋالارچە باشقىلار ئالدىدا يېلىنىۋاتىدۇ، ئۇنىڭدىن ئۆزىگە سۆيگۈ ئاتا قىلىشنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. نېمە ئۈچۈنكى، ئۇنىڭغا بۇ ئىشلار دەسلەپىدىلا ناھايىتى بىنورمال بولۇپ تۇيۇلغانىدى. كاللىسىنىڭ نورمال ئىكەنلىكى ناھايىتى ئېنىق ئىدى، بولمىسا بۇ ئىشلارنىڭ نورمال ياكى بىنورمال ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلالمىغان بولاتتى. بىراق، تەپەككۇرى شۇنچە نورمال تۇرسا يەنە نېمە ئۈچۈن بىنورمال تۇيۇلغان ئىشلارنىمۇ قىلىۋېرىدۇ؟ ئۇ بۇنى بىلەلمىدى. ھەممە ئادەم باشقىلارغا مۇھەببەت ئىزهار قىلىدۇ، چۈنكى ھەممە ئادەمنىڭ قەلبىدە باشقىلارغا نىسبەتەن سۆيگۈ بار، بىراق ئۇلار قەلبىدىكى سۆيگۈنى ئىزهار قىلمىسا نېمە بولىدۇ؟ ئۆزلىرىنىڭ جىنسىي ھەۋىسىنى قاندۇرمىسا نېمە بولىدۇ؟ جىنسىي ئېچىرقاش تاماققا بولغان ئېچىرقاشقا ئوخشىمايدۇ، چۈنكى ئادەملەر تاماق يېمىسە ئۆلگىنى بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلمىغانلىقىغا ئۆلۈپ قالمايدۇ. ئۇ ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن چۈشكەن ئاشۇ 18 يىلدىن بۇيان جىنسىي ھەۋەسنى قاندۇرمايمۇ خۇشال - خۇرام ياشاپ كەلگەن ئىدىغۇ، ئەجەبا ئەمدى نېمە ئۈچۈن بۇ خىل ھەۋەسنى قاندۇرۇشقا چارە ئىزدىمىسە بولمايدىغان بولۇپ قالدى؟ لېكىن كېيىنچە بۇ ئېچىرقاشنىڭ تاماققا بولغان ئېچىرقاشقا قارىغاندا گەرچە ئادەم ئۆلتۈرەلمىسىمۇ نەچچە ھەسسە ئازابلىق ئىكەنلىكىنى بارا - بارا سېزىپ يەتكەن ۋاقىتتا ئۆزىنىڭ ھەقىقەتەنمۇ ئامالسىز، ھەقىقەتەنمۇ بىچارە ئىكەنلىكىنى سېزىپ يەتتى. مۇھتاجلىق ئۇنى تۈگەشتۈرمەكتە ئىدى.

— سەندە مىللىي ھېسسىيات، مىللىي ئاڭ دېگەن نەرسىلەر يوق. سەندە بارى پەقەتلا جىنسىي ئاڭ! — دېگەنىدى ئاغىنەم. ئۇ شۇنداق دېگەن ئاشۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئۇنىڭ بۇ سۆزىگە تاقابىل تۇرغۇدەك بىرەر سۆزنى ئۇ ئويلاپ تاپالمىغانىدى. ئۆز مىللىتىنى قانچىلىك سۆيىدىغانلىقىنى ئويلاپ ئۇ ئۇنىڭ بۇ سۆزىگە قاتتىق غەزەپلەنگەنىدى. ئىچىدە بىرنەچچە كۈن غۇم ساقلاپ، ئازابلىنىپ يۈردى، بىراق بىر كۈنى كېچىدە ئۆزى يالغۇز كوچىلارنى ئايلىنىپ كېتىۋېتىپ، بىر كوچا چىرىغىنىڭ يېنىدا توختىدى - دە، تۇيۇقسىز «ۋاي! ئاناڭنى! . . .» دەپ سالدى. چىراغنىڭ خۇنۇك يورۇقى ئاستىدا بىچارە سايىسى يەكمۇ يالغۇز ئىدى. بەلكىم ئەتراپتا ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەن سۆزنى ئاڭلىغان ئادەم يوقتۇر، چۈنكى ئۇ ناھايىتى كېچىدە ئادەمسىز قالغان كوچىنى ئايلىنىشنى ياخشى كۆرەتتى. كوچىنىڭ تېخىمۇ ئادەمسىز قۇپقۇرۇقلۇقى ئۇنىڭ قەلبىدىكى غېرىبلىق تۇيغۇسىنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋېتەتتى، ئۇ شۇنىڭ بىلەن تېخىمۇ يەككە - يېگانە ۋە مەغرۇر قىياپەتكە كىرەتتى. ئۆزىنىڭ تەنھالىقىنى ئازاب بىلەن تاماشا قىلاتتى. يولدا كېچىلىك سورۇن ياكى ئولتۇرۇشلاردىن قايتىپ كېلىۋاتقان بىرەر مەست ياكى قونىدىغان يەر تاپالماي ئايلىنىپ يۈرگەن بىرەر مۇساپىر يا باشقىلار ئۇچراپ قالسىلا كەيپى ئۇچۇپ ئۇلارنى ئىچىدە مىڭنى تىللايتتى. كوچا قاراڭغۇ ياكى كوچا چىراغلىرى ئانچە يورۇق بولمىغاچقا، ئۇچراپ قالغان كىشىنىڭ زادى قايسى مىللەتكە تەۋە ئىكەنلىكىنى بىلمەك تەس ئىدى، شۇڭا ئۇلارغا نىسبەتەن ئۇنىڭدا مىللىي ھېسسىياتنىڭ بولۇشى ناتايىن ئىدى. بۇ توغرۇلۇق ئويلىنىپمۇ ئولتۇرمايتتى.

مىللىي مۇھەببەتمۇ جىنسىي مۇھەببەتنىڭ
يەنە بىر خىل شەكلى دېيىلىدۇ. شۇنىڭ
بىلەن «ۋاي، ئاناڭنى! . . . » دېگەن سۆز ئاغزى-
دىن چىقىپ كەتتى. بىرھازاغىچە زادى نېمە ئۈ-
چۈن شۇنداق خىيالغا كېلىپ قالغانلىقىنى بىلەل-
مىدى، بەلكىم تا ھازىرغىچە بۇنى ئېنىق بىلەلمە-
گەن بولۇشى مۇمكىن، بەلكىم ئۇ بىر قالايمىقان
خىيالدۇر. بۇ سۆزنى باشقىلار ئاڭلىسىمۇ ئۇنىڭغا
قاتتىق نەپرەتلىنىشى مۇمكىن، بىراق بۇنداق نەپ-
رەتكە ئېرىشىش مۇھەببەتكە ئېرىشىشكە ئوخشاشلا
ئىش! باشقىلار ئۇنى نورمال ئادەم ئەمەسكەن دېيى-
ئويلىشى مۇمكىن، بىراق نېمە ئۈچۈن چوقۇم
نورمال ئادەم بولۇش كېرەك؟ سېنىڭ مىللىتىڭ
سېنىڭلا ئەمەس، يەنە باشقا ئادەملەرنىڭمۇ مىللى-
تى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار سېنىڭ مىللىتىڭگە
نىسبەتەن خالىغانچە ھېسسىياتتا بولۇشىڭغا يول
قويمايدۇ، خۇددى سېنىڭ ھېسسىياتىڭدا ھەققى
باردەك. شۇنىڭ بىلەن سەن زادى ئۇلار بىنورمال-
مۇ ياكى ئۆزۈڭ، بۇنى بىلىپ يېتەلمەيسەن.

ئۇ تۇيۇقسىز ئۆزىنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى بى-
چارە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى، چۈنكى ئاشۇ
چاغقىچە مىللىتىنى سۆيۈپ كەلگەنىدى. سۆيگەن-
دىمۇ قاتتىق سۆيگەنىدى، مۇشۇنداق سۆيگۈگە
موھتاج بولۇپ كەلگەنىدى. خۇددى بۇ سۆيگۈ
بولمىسا ياشىيالمايدىغاندەك!

شۇ چاغدا بىرھازاغىچە ئۆز خىيالىغا ھەيران
قېلىپ، خۇددى يەرگە تۆكۈلۈپ كەتكەن يۇندىدەك
تۇرغان خۇنۇككىنە غۇۋا سايىسىگە قاراپ بىرھازا
تۇرۇپ قالدى، ئاندىن بۇنداق خىيال قىلىپ ئول-
تۇرۇشنىڭ زادىلا تايىنى يوق ئىش ئىكەنلىكىنى
ھېس قىلىپ، دەرھال يىراقتىكى بىر بىنانىڭ
يورۇق تۇرغان دېرىزىسىگە قارىدى، بەلكىم بۇن-
داق قىلىش ئارقىلىق خىيالىنى بۇ تېمىدىن يۆت-
كىمەكچى بولغاندۇر. . . بەلكىم ئاشۇ دېرىزە ئى-
چىدە بىر ئايال، بىر ئەر مۇھەببەتلىشىپ ياتقان-
دۇر ـ ھە! دېگەن خىيال ئۇنىڭ تېخىمۇ ئوغىسى-
نى قايىنىتىۋەتتى.

كىشىلەر بىرنەرسىنى سۆيگەندە ئۆزىدىكى
مەلۇم بىر ھەۋەسنى قاندۇرۇش ئۈچۈن سۆيىدۇ،
مىللەتنى سۆيۈشمۇ شۇنداق. باشقىلارنى سۆيۈش
باشقىلاردىن پايدىلىنىپ ھەۋەس قاندۇرۇش دې-
مەكتۇر. بۇ باشقىلارنى قول قىلىشتۇر. بۇ باش-
قىلارنى دۈشمەن كۆرۈشتىن باشقا نەرسە ئەمەس!
باشقىلاردىن پايدىلىنىشقا نېمە ھەققىمىز بار؟

ئۇنىڭ ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ يۇ-
رۇشىدىكى مەقسىتى ئېنىقكى، ئۇنىڭدىن پايدىل-
نىپ ھەۋەسنى قاندۇرۇش ئىدى. ئۇنىڭ بۇنى
ھېس قىلىپ كېتەلىشى ناتايىن، ئۇ بولسا ئۆزى-
نىڭ ئاياغ ئاستى قىلىنىۋاتقىنىنى بىلمەيدۇ،
مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ ئاياق ئاستى قىلىنىۋاتقانلىقىمنى
بىلمەيمەن! ياق. بۇنى ھېس قىلغان تەقدىردىمۇ
يول قويمەن، بۇنىڭغا موھتاجمەن، دېگەنلەرنى
خىيالىدىن ئۆتكۈزەتتى.

ئۇ ئۇنىڭغا يازغان سۆيگۈ خېتىدە ئۇنى بىر
تال گۈلگە ئوخشاتقانىدى. ئەمەلىيەتتە ھېچقانداق
ئايال گۈلگە ئوخشىمايدۇ، چۈنكى گۈلدە ئاياللار-
نىڭكىدەك قىپيالىڭاچ بەدەن ۋە نازۇكەرەشمە
يوق! ئاياللاردەك شۇنچە گۈزەل نەرسىنى ھېچ-
نەرسىگە ئوخشاتقىلى بولمايدىغانلىقىنى كېيىن-
چە، يەنى ئېچىرقاش ئازابىنى ھېس قىلىپ يەت-
كەن چاغلىرىدىلا بىلىپ يەتكەنىدى.

ئۇ ئۇنىڭغا نېمىشقا كۆيۈپ قالغىنىنى بىل-
مەيتتى. ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭغا جان ـ جەھلى
بىلەن كۆيگىنىگە، ئۇنى ئۇن ـ تىنىسىز ئازاب
بىلەن، ئۈمىدسىزلەنگەنسېرى قوغلاشقانلىقىغا،
ئۇنىڭ ئۆزىنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىنى بىلىپ
تۇرۇپمۇ جان ـ جەھلى بىلەن بىلمەسلىككە تى-
رىشقىنىغا، ئۇنىڭ تەلپىنى رەت قىلىشىغا سە-
ۋەب بولغان نەرسىنىڭ ئۇنىڭ ئۆزىنى ياخشى
كۆرمەسلىكى بولۇپ چىقىشىنى ھېس قىلىپ يەت-
مەسلىك ئۈچۈن سانسىزلىغان باشقىچە سەۋەبلەر-
نى خالىغانچە ھالدا ئەقلىي تەپەككۇرىنى دەپسەندە
قىلىپ تۇرۇپ توقۇپ چىقىرىپ، ئۆزىنىڭ توقۇپ
چىقارغان نەرسىلىرى بىلەن ئۆزىنى قاتتىق ئى-
شەندۈرۈپ كەلگەنلىكىگە، ھەممىنى قايرىپ قو-
يۇپ غۇرۇرىنى يەرگە ئۇرۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا يې-
لىنىپ كەتكەنلىكىگە، بارلىق رەشىك ئازابلىرىغا
چىداپ، ئۇنىڭدىن قىلچىمۇ رەنجىمەي، ئۇنىڭ
باشقىلار بىلەن سۆيۈشۈشلىرىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ
ھېچنېمە بولمىغاندەك قىلچىمۇ كۆڭلىگە ئالماي،
ئۇ گويا ئۆزىنىڭ ئاشۇ كۆڭلىگە ئالماسلىقىدىن
تەسىرلىنىپ كېتىپ مۇھەببەت ئاتا قىلىدىغان-
دەك، بىلمەسلىككە سېلىش ئارقىلىق ئۇنىڭغا
خۇشامەت قىلىپ كەتكەنلىرىنى ئويلىسا تېنى
شۈركىنىپ كېتىدۇ، ھەقىقەتەنمۇ شۇ ئىشلارغا
ئىشەنگۈسى كەلمەي قالىدۇ. ھازىر مەندە ئۇنىڭدا
بار بولغاندەك ئۇنداق قىزغىن، ئۇنداق سەبى،
ئۇنداق پاك مۇھەببەت توغرىسىدىكى رومانتىك
تەلپۈنۈشلەر تۈگەپلا كەتكەنىدى. ئۇ ھەتتا ئۇنى
بىرنى سۆيۈۋېلىپلا بۇنىڭ بەدىلى ئۈچۈن ئۆلۈپ
كېتىشكە توغرا كەلسىمۇ رازى بولاتتىم دېگەندەك
ئەسەبىي خىياللارنىمۇ قىلغانىدى. شۇ چاغدىلا ئۇ-
نىڭغا مەڭگۈ ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ
پۈتۈن ۋۇجۇدى مۇزلاپ كەتكەندەك بولغانىدى.

دېمەك، ئۇنىڭ جېنىمۇ ئۇنى بىر سۆيۈشكە گەرزدمەي قالغانىدى. نۇرغۇنلىغان كىشىلەر ئۇنى سۆيۈشلىشقا مۇيەسسەر بولغانىدى، بىر قېتىملىق سۆيۈشۈش ئۇلار ئۈچۈن ھېچنەرسە ئەمەس ئىدى، «ئۇنى سۆيۈۋاتقان چاغدا كەچ بولۇپ كەتكەن بولسا بەزىلەر ئۇنى ياتىقىغا ئاپىرىپ قويۇش ئۈچۈن سۆيۈشتىن توختاپ ئۇنى ياتىقى ئالدىغىچە ئاپىرىپ قويغان بولۇشى مۇمكىن. دېمەك، ئۇنى يەنە بىرنى سۆيۈۋەتسىلا مېنىڭ جېنىمدەك قىممەتلىك نەرسىگە ئېرىشەلەيدۇ، مېنىڭ جېنىم ئەنە شۇنچىلىكلا نەرسىمۇ؟ باشقىلارنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقان ھەر بىر مىنۇتلىرى ئارىسىدا نۇرغۇن قېتىم مېنىڭ جېنىمغا تەڭ سۆيۈشلەر لەۋلەر ئارىسىدا ھېچقانچىلىك قىممەتكە ئىگە بولماي يۈز بېرىۋېرىدۇ، لەۋلەر ئارىسىدا مېنىڭ جېنىمنىڭ قىممىتى ساماندەك قەدىرسىز ھالدا چېچىلىپ ياتىدۇ. بەلكىم بەزىلەر ھەتتا ئۇنى سۆيۈۋېرىشتىن زېرىكىپمۇ باققاندۇ. . . » دەپ ئويلايتتى ئۇ ھەسرەت بىلەن.

ئۇ ئۇنىڭغا مەڭگۈ ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتكەن چېغىدا، يەنى ئۇنىڭغا ئېرىشەلمەيدىغانلىقىغا تەن بەرگەن ۋاقتىدا (ئۇنىڭغا مەڭگۈ ئېرىشەلمەيدىغانلىقىغا ھەقىقىي تەن بېرىپ باقمىغانىدى، تەن بەرگەن بولسا ئۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىنىڭ زادى قانداق بولۇشىنىمۇ تەسەۋۋۇر قىلالمىغان بولاتتى. ئۇنىڭغا ئېرىشەلمەيدىغانلىقىغا زادى قانداق تەن بەرگەنلىكىنى ئۇ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. تا ھازىرغىچە تەن بەرمىگەندەك ھېس قىلىۋاتقاندۇر بەلكىم. بىراق، ئۇنى قوغلاشماس بولۇپ قالغاچقا بەلكىم تەن بەرگەندىمەن دەپ ئويلاشقا مەجبۇر بولغاندۇ) . كونكرېت قىلغاندا ئۇنى قوغلاشماس بولغاندا ياكى نەزەرى باشقا قىزلارغا ئاغدۇرۇلغان چاغلاردىلا ئۇ تامامەن تۈگەشتىم دەپ ئويلىغانىدى. بىرنەچچە كۈن ئۆزىنىڭ نەدە تۇرۇپ، نەدە يۈرگىنىنى، نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتقىنىنى بىلەلمەيلا قالغانىدى. ئۇيقۇ دورىسى يەۋالغاندەك خامۇش ھالەتتە تۇتقان - قويغىنىنى بىلمەي يۈرگەنىدى. ئەينى چاغدا بەلكىم ئۇ پۈتۈنلەي تۈگەشتىم دەپ ئويلىغاندۇر، بىراق ئۇنىڭدا پەيدا بولغان تۈگىشىش توغرىسىدىكى ئاشۇ تۇيغۇ ھازىر مەندە پەيدا بولۇۋاتقان «تۈگىشىش» توغرىسىدىكى تۇيغۇغا زادىلا ئوخشىمايدۇ. مەن ئۇنىڭ زادى قانداق تۇيغۇ ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن. بەلكىم بۇنى مەڭگۈ بىلمەسلىكىم مۇمكىن، چۈنكى بىز تامامەن باشقا - باشقا ئىككى ئادەم. بىر ئادەمدىكى ھېس - تۇيغۇنىڭ يەنە بىر ئادەمدە ئوپئوخشاش ھالەتتە بار بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. خۇددى بارماق ئىزى ئوپئوخشاش ئىككى ئادەمنى تاپقىلى بولمىغانغا ئوخشاش، تۇيغۇسى ئوپئوخشاش ئىككى ئادەمنىڭ تېپىلىشىمۇ ناتايىن. ئەگەر ئاشۇ چاغدا ئۇنىڭدا پەيدا بولغاندەك تۇيغۇ مەندىمۇ پەيدا بولۇپ، بۇنىڭدىن بۇرۇن بىر قېتىم ئەنە شۇنداق پۈتۈنلەي تۈگەشكەن بولسام يەنە ئىككىنچى رەت پۈتۈنلەي تۈگىشىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى، چۈنكى ئادەم ئۆمرىدە پەقەت بىر قېتىملا تۈگىشىدۇ. . . بىراق، مەن پۈتۈنلەي ناتونۇش ئاشۇ ئادەمنىڭ ھېس - تۇيغۇلىرىنى زادى قانداق بىلگەندىمەن؟

قەلبىمدە ھېچقانداق قىزغىنلىق قالمىغانىدى، تۇغۇلۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈن ياشىماي ئىلاجىم يوق ئىدى.

— مەن گەپنى ئۇنىڭغا رەسمىي ئۇچۇق ئېيتمىدىم، چاقچاق قىلغان بولۇپلا پۈرتىپ باقتىم، ئۇمۇ بۇنى چاقچاق دەپ ئويلاپ قالدى، مەن بۇ قېتىم ئۇنىڭغا ئېنىق دەپ باقاي، بەلكىم باشقىچە جاۋاب بېرىپ قالار، — دېدى ئاغىنەم.

ئۇ ئۇنى تەلۋىلەرچە قوغلىشىپ يۈرگەن چاغلىرىدا دائىم مانا مۇشۇنداق ئۇسۇل بىلەن ئۆزىگە ئۆزى تەسەللى بېرەتتى. ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلغان ھەر بىر سۆزىدىن ئەنە شۇنداق يوچۇق ئىزدەيتتى. ھامان بىر يوچۇقنى تېپىپ ئۆزىنى گوللايتتى. ھازىر ئاغىنەممۇ باشقا بىر قىزنىڭ جاۋابىدىن ماڭا يوچۇق تېپىشىپ بېرىۋاتاتتى.

— بولدى، بولدى، — دېدىم مەن، — دۇنيادا قىز ئازمىدى!

بۇ سۆزۈممۇ پۈتۈنلەي ساختا قىياپەتتە ئېيتىلغان سۆز ئىدى. چۈنكى دۇنيادىكى شۇنچە كۆپ قىزلارنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ مۇھەببىتىدە مېنىڭ نېسىۋەم يوق بولۇشى مۇمكىن. مەن قىزلارنى قوغلىشىپ مەغلۇپ بولسام كىشىلەر ماڭا دائىم ئەنە شۇنداق دەپ تەسەللى بېرەتتى. بۇ سۆز ئۆزۈڭنىڭ مۇھەببەتكە مەڭگۈ ئېرىشەلمەيدىغانلىقىڭنى ئېغىزدا بولسىمۇ ئىنكار قىلىپ، ئۆزۈڭنىڭ بىچارە ھالىتىڭنى يوشۇرۇشقا ياردەم قىلالايتتى.

ئۇمۇ مېنىڭ ناھايىتى تۆۋەن ھالەتكە چۈشۈپ قالغىنىمنى، يەنى باشقىلارنىڭ ياراتماي قېلىشقا ئۇچرىغىنىمنى يېپىشقا تىرىشقان ھالدا ئۇنىڭ ھاكاۋۇرلىقىدىن بىردەم ئاغرىنىپ سۆزلىدى. ئۇ سۆزلىرىدە ئامال بار ئۇنىڭ مېنى ياراتمىغۇدەك ئەمەسلىكىنى، يەنى مېنىڭ ئۇ ياراتمىغۇدەك ھالدا ئەمەسلىكىمنى ئىسپاتلاشقا خېلىلا تىرىشتى. ئۇنىڭ بۇنداق سۆزلىرى شۇنچە ياخشى نىيەتتە ئېيتىلىۋاتقان بولسىمۇ، بىراق يېغىرىمغا تۇز بولۇپ

سىپىلمەكتە ئىدى. ئۇ مېنىڭ ھېلىقى قىز بىلەل-
مەي قالغان ئارتۇقچىلىقلىرىمنى سۆزلىگەنسېرى
ئۇنىڭغا بولغان غەزىپىم تېشىپ، ئۇنىڭ گېلىدىن
سىقىپلا سۆزلەشتىن توختىتىپ قويغۇم كەپكەت-
تى، بىراق ئۇنداق قىلمىدىم، ھېچنېمە بولمىغان-
دەك كۈلۈمسىرەپ جىمجىت ئولتۇرۇۋەردىم.

— يەنە بىر قىز بار، تونۇشتۇرۇپ قويايمۇ؟ —
دېدى ئۇ. ئاندىن ئۇنىڭ قانداق قىز ئىكەنلىكى-
نى، نەدە خىزمەت قىلىدىغانلىقىنى، قانچە ياش-
لاردا بار ئىكەنلىكىنى ۋە باشقا ئەھۋاللارنى بىر
قۇر تونۇشتۇرۇپ ئۆتتى. بۇ سۆزلەرنىڭ ھېچقاي-
سىسى قۇلىقىمغا كىرمىدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئەخ-
لاق - پەزىلىتى توغرىسىدىكى گەپلەر تۇگەپ بول-
غۇچە تولىمۇ سەۋرى قىلىشقا توغرا كەلدى. ئە-
مەلىيەتتە مەن ئۇنىڭغا بۇنى ناھايىتى قۇلاق سې-
لىپ ئاڭلاۋاتقان، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئەخلاقلىق قىز
ئىكەنلىكىنى ئېيتىۋاتقاندا ئالاھىدە دىققەت قىلغان
بولۇپ تۇيۇلغان بولۇشۇم مۇمكىن. چۈنكى ئۇ
مېنى قىزلارنىڭ ئەخلاقىنى بىرىنچى ئۆلچەم قى-
لىدۇ دەپ ئويلايدۇ. مەنمۇ دائىم ئەڭ ئالدى
بىلەن قىزلارنىڭ ئەخلاقىنىڭ قانداقلىقىنى كۆزد-
تىدىغان قىياپەتكە كىرىۋالىمەن.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۇ مېنى ماڭا تو-
نۇشتۇرماقچى بولغان قىزنىڭ يېنىغا باشلاپ بار-
دى. مەن ناھايىتى ئەزمىلىك بىلەن قىزنىڭ ياتى-
قى بار بىناغا ئۇنىڭغا ئەگىشىپ چىقتىم. قىزنى
كۆرۈشكە ئالدىرىغانسېرى بىنانىڭ پەلەمپەيلىرى-
گە، كارىدورنىڭ تورۇسلىرىغا خۇددى باشقا يەردە
كۆرۈپ باقمىغاندەك، بۇ نەرسىلەردە ھېچقانداق
يېڭىلىق بولمىسىمۇ، ئۇلارغا ئىنچىكە زەن سې-
لىپ قاراشنىڭ ھېچبىر ھاجىتى يوق بولسىمۇ
قاراپ ماڭدىم، بەلكىم ئۇنىڭ ياتىقىغا كىرگىچە
مەندە پەيدا بولغان جىددىيلىكنى مۇشۇنداق قى-
لىش ئارقىلىق يوشۇرۇشقا تىرىشقاندىمەن.

قىزنىڭ ئىشكى ئالدىغا بېرىپلا ئۇ ئىشكنى
چەكتى. ئەگەر مەن ئۆزۈم يالغۇز بولغان بولسام
بىردەم ئىشكنى قاقماي تۇرۇپ قېلىشىم مۇمكىن
ئىدى دەپ ئويلىدىم مەن. ئۇ ئىشكنى چېكىۋات-
قاندا ئېزىپ قالغان ئادەمدەك بىكاردىن بىكار باش-
قا ياقلارغا ئەلەڭلەپ قاراپ تۇردۇم، ئىشكنى
ئاچقان ئاۋاز ئاڭلانغاندىلا ئاندىن بۇرۇلۇپ ئېرىن-
چەكلىك بىلەن ياتاق تەرەپكە قارىدىم، كۆزۈم
قىزنىڭ ئالتۇندەك چاچلىرىغا چۈشتى. قىز بىز
بىلەن سالاملىشىپ ياتىقىغا باشلىدى. بىز كىرىپ
ئولتۇردۇق، مەن يەنە بىردەم ياتاقنىڭ ئىچىدىكى
نەرسىلەرگە بىرھازا زەن سېلىپ، قىزنى كۆرمى-
گەندەكلا ئۇنىڭ قانداقراق قىز ئىكەنلىكىنى كۆ-
رۈشكە ئالدىرىغانسېرى ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ ئۇ-
نىڭغا قاراپمۇ باقماي ئولتۇردۇم.

قىز ئاغىنەم بىلەن بىردەم ئەھۋال سوراش-
تى، بىرئازدىن كېيىن ئىستاكانغا چاي قۇيۇپ
ئالدىمىزغا ئېلىپ كەلدى، مەن ئالدىمغا قويۇلۇ-
ۋاتقان ئىستاكانغا قارىۋىدىم، قىزنىڭ قوللىرى-
نىڭ سۇس تىترەپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.
بېشىمنى كۆتۈرۈپ يۈزىگە قاراپ باققۇم كەلدى -
يۇ، يەنىلا قارىمىدىم.

— چاي ئىچكەچ ئولتۇرۇڭلار، — دېدى
قىز. ئۇنىڭ ئاۋازىدىنمۇ بىر خىل جىددىيلىشىش-
نى ھېس قىلغىلى بولاتتى. مەن ئۇنىڭ چىرايىغا
لەپپىدە بىر نەزەر تاشلىدىم، قارىشىمغىلا ئۇنىڭ
جىددىيلەشكەن ھالدا قاراپ تۇرغان كۆزلىرىگە
كۆزۈم چۈشتى. قىز دەرھال كۆزىنى ئېلىپ قاچ-
تى. قىزنىڭ چىرايى ئادەتتىكىچە ئىدى. ئۇنى
چىرايلىق دېيىشكە بولمايتتى، سەت دېيىشكىمۇ
بولمايتتى. يۈزلىرىدە ناھايىتى ئۇششاق سەپكۈن-
لەر بار ئىدى. ئەگەر ئۇنىڭ يۈزلىرى سەل قارام-
تۇل بولغان بولسا بۇ سەپكۈنلەر چوقۇم بىلىنمى-
گەن بولاتتى دەپ ئويلىدىم. ئۇنىڭ يۈزلىرى بەك-
مۇ ئاق بولغاچقا سەپكۈنلەرنىڭ رەڭگى بۇ ئاقلىق
بىلەن سېلىشتۇرما بولۇپ ناھايىتى ئېنىقلا بىلى-
نىپ تۇراتتى ھەم ناھايىتى كۆپتەك تۇيۇلاتتى.
ئۇنىڭ چىرايى قارامتۇل بولغان بولسا بۇ سەپكۈن-
لەر ئۇنىڭ چىرايىنى ئانچىۋالا سەتلەشتۇرەلمىگەن
بولۇشى مۇمكىن ئىدى، ئۇ چاغدا ئۇ ھازىرقىغا
قارىغاندا سەل چىرايلىقراق كۆرۈنەتتى.

قىزغا تەپسىلىيرەك قاراپ بېقىشتىن بىردەم
ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ، يەنىلا ئۇياق - بۇياقلارغا
قاراپ ئولتۇردۇم. ئۇلار ئاللىنېمىلەر توغرىسىدا
تاغدىن - باغدىن پاراڭلىشىۋاتاتتى. مەن ئۇلارنىڭ
پاراڭلىرىغىمۇ ئارىلاشمىدىم. بىرئازدىن كېيىن
ئاغىنەم مېنى ئۇنىڭغا تونۇشتۇردى. دېمەك بىز
تونۇشتۇق. بەلكىم ئاشۇنداق بىر پۇرسەت بولمى-
سا مەڭگۇ تونۇشماس بولغىنتۇق. بىرەر كىم سې-
نىڭ ئىسمىڭنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، كەسپىڭ-
نىڭ نېمىلىكىنى، نەچچە ياشقا كىرگەنلىكىڭنى،
قايسى مەكتەپتە ئوقۇغانلىقىڭنى، ھازىر قەيەردە
خىزمەت قىلىدىغانلىقىڭنى باشقىلارغا بىر - بىر-
لەپ ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىنلا ئاندىن ئۇلار بى-
لەن تونۇشالايسەن. ئەڭ بولمىغاندا باشقىلار بى-
لەن تونۇشتۇم دېگەن ھېسسىياتقا كېلەلەيسەن.
باشقىلار بىلەن تونۇشۇش دېگەن ئەنە شۇنچىلىكلا
بىر ئىش. سەن توغرىسىدا قىلىنغان ئاشۇ بىر - ئىككى
جۈملە سۆزلا بۇنىڭغا يېتىپ ئاشىدۇ. مەن بىر-
دىنلا ئادەملەر بىلەن تونۇشۇشنىڭ ناھايىتى ئوڭاي

ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغاندەك بولدۇم. بىراق،
باياتىن كىنوخانا تەرەپكە كېتىۋاتقان پىگورىسى
ناھايىتى كېلىشكەن قىز بىلەن، ئاپتوبۇستىكى
قىستىلىشتىن پايدىلىنىپ جەينىكىمنى يۇمشاق
كۆكسىگە تەگكۈزۈۋالغان شەھلا كۆزلۈك قىز بى-
لەن مەڭگۇ تونۇشالماي ئۆتۈپ كېتىشىم مۇم-
كىن! بۇ چاغقىچە ئۆمرۈمدە كۆرۈپ باقمىغان،
مەن بىلەن پۈتۈنلەي مۇناسىۋەتسىز بولغان، مەڭ-
گۇ تونۇشماي ئۆتۈپ كېتىۋېرىشىم تامامەن مۇم-
كىن بولغان، دۇنيانى توردەك چىرماپ تۇرغان
سان - ساناقسىز يوللارنىڭ بىرىدە كېتىۋېتىپ
ئۇچرىتىپ قالساق بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ
قويۇشىمىزمۇ ناتايىن بولغان بىر قىز بىلەن مۇ-
ھەببەتلەشمەكچىمەن. ھېچنەرسىگە پەرۋا قىلمى-
غاندەك جىددىيلىشىشلەرنى ئۇنتۇپ قېلىشقا تىرى-
شىپ ئۆينىڭ ئىچىدىكى ئۇ - بۇ نەرسىلەرگە
قاراپ خىيالىمنى ئېلىپ قېچىۋاتقان ۋاقتىمدا،
ئاشۇنداق خىياللار بىلەن تېنىم شۈركىنىپ كەت-
تى. خۇددى ئەمدىلا بۇ ئۆيدە پەيدا بولغاندەك،
قىزغا لەپپىدە نەزەر تاشلىدىم - دە، يۈرىكىم
لەڭگىدە قىلىپ بىرلا ئېغىش بىلەن تېز - تېز
سوقۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كۆپكۆك زەڭگەر كۆز-
لىرى خۇددى قارايدىغان نەرسە تاپالمىغاندەك ئىنگا-
ھى ئۆي ئىچىدىكى ئۇ نەرسىدىن - بۇ نەرسىگە
تىنىمسىز يۆتكىلىپ تۇراتتى. قىز يەرگە ئېگىش-
كەندە ئالتۇنرەڭ چاچلىرى يېيىلىپ كېلىپ كۆز-
لىرىنى توسۇۋالاتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بېشىنى
كۆتۈرۈپ چاچلىرىنى كەينىگە بوش سىلكىپ قو-
ياتتى.

ئۇنىڭ پۈتۈنلەي ناتونۇش ئىكەنلىكىنى بار-
غانسېرى ھېس قىلىپ يېتىۋاتاتتىم، ئۇنىڭ ياتى-
قىدىن چىقىپ كەتكىملا كېلىپ تۇراتتى، نېمىلەر
تەرىپىدىندۇر قىستىلىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتىم،
بىراق بۇ قىستىلىش كوچا ئاپتوبۇسىدىكى قىستى-
لىشقا پەقەتلا ئوخشىمايتتى، ئەگەر كوچا ئاپتوبۇ-
سى بولغان بولسا مەن چوقۇم ئۇنىڭ يېنىغا قىس-
تىلىپ بارالايتتىم، ئۇنىڭ بەدىنىگە خۇددى قۇ-
چاقلىشىۋاتقاندەك بەدىنىمنى چىڭ يېقىۋالالايت-
تىم. . . مەن ئۇنى ئۆمرۈمدە بۇرۇن پەقەتلا كۆ-
رۈپ باقمىغان بولۇشۇم مۇمكىن. ئۇنىڭ بىلەن
مۇھەببەتلىشىش ئەمەس، دۈشمەنلىشىشمۇ زادىلا
قولۇمدىن كەلمەيدىغاندەك تۇيۇلاتتى.

دېرىزە تەكچىسىگە قويۇلغان بىر كىتابقا كۆ-
زۈم چۈشتى، ئۇلارنىڭ پاراڭلىرى بىلەن ھېچقان-
داق ئورتاقلىقىم يوق ئىدى، كىتابنى كۆرۈش
بىلەن مېنىڭمۇ زۇۋان سۈرۈشىمگە پۇرسەت تې-
پىلغاندەك ھېس قىلىپ، بېرىپ كىتابنى قولۇمغا

ئالدىم - دە، ئۇنىڭدىن «بۇ كىتابنى ئوقۇۋاتام-
سىز؟» دەپ سورىدىم. ئاۋازىم مەندىن باشقا
ھېچكىم ئاڭلىمىغۇدەك بوش چىققان بولسا كې-
رەك، قىز سوئال نەزەرى بىلەن ماڭا لەپپىدە
قاراپ قويۇپ ئاندىن ئاغىنەم بىلەن پارىڭىنى دا-
ۋاملاشتۇرۇۋەردى. ئۇنىڭ سوئالىمغا جاۋاب بەر-
مىگىنىدىن خىجىل بولۇپ گەجگەمدىن غۇژژىدە
ئىسسىق تەر چىقىپ كەتتى - دە، كىتابنى ئەسلى-
دىكى ئورنىغا قويۇپ قويۇپ جىم ئولتۇردۇم.
مېنىڭ سوئالىم جاۋابسىز قالدى، ئەمەلىيەتتە ئۇ
جاۋاب بەرمىسىمۇ بولاتتى. چۈنكى بۇ ئۇنىڭ يال-
غۇز كىشىلىك ياتىقى ئىدى، شۇڭا بۇ كىتابنى
ئۇنىڭ ئوقۇۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. شۇڭا مېنىڭ
بۇ كىتابنى ئوقۇۋاتامسىز دەپ سورىشىم پۈتۈنلەي
ئارتۇقچە، ئۇنىڭ ئۈستىگە كىتاب ئېچىقلىق ھا-
لەتتە دۈم كۆمتۈرۈپ قويۇلغانىدى. بىز كېلىپ
ئىشىكنى چەككەن چاغدا ئۇ كىتابنى ئوقۇۋاتقان
بولۇشى مۇمكىن، بىزنىڭ ئىشىكنى چەككىنى-
مىزنى ئاڭلاپ كىتابنى دېرىزىنىڭ ئالدىغا ئاشۇن-
داق دۈم تاشلاپ قويۇپ ئىشىكنى ئاچقان بولسا
كېرەك . شۇڭا مېنىڭ سورىغان مەنىسىز سوئا-
لىمدىن ئۇ ئاچچىقلىنىشقىمۇ ھەقلىق.

بىز ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ يېنىپ چىق-
تۇق، ئۇ بىزنى ئۇزىتىپ ئىشىك ئالدىغا چىققاندا
نېمىدۇر بىر ئىشلار — ناھايىتىمۇ مۇھىم بولغان
بىر ئىشلار چالا قېلىپ قالغاندەك بىئارامىلىق بى-
لەن ماڭا لەپپىدە قاراپ قويۇپ قېپقالدى. ئەمە-
لىيەتتە بۇ يەردە چالا قالغان ھېچ ئىش يوق ئىدى.
مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىم ۋە ئۇنىڭ مەن بىلەن
كۆرۈشۈشىنىڭ ئۆزىلا بىزنىڭ قىلماقچى بولغان
بارلىق ئىشىمىز ئىدى. كەم قالغىنى پەقەتلا ئۆز
ئارا سۆيگۈ ئىزھار قىلىش ئىدى. بىز بولساق
خۇددى بۇ ئىشلار بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتىمىز
يوقتەك، باشقا بىر مەقسەت بىلەن كۆرۈشكەندەك
كۆرۈشتۇق. بىزنىڭ ئۆزىمىزنى بېسىۋالغان، يە-
نى ئۆزىمىزنى دەپسەندە قىلىۋاتقان مۇشۇ ھالىتى-
مىزدىن ھەر ئىككىمىزنىڭ كۆڭلىمىزدە ئۆزى-
مىزدىنمۇ يوشۇرۇۋاتقان ئاشۇ ئەڭ يوشۇرۇن
ئىشلارنى قىلىشنى مەقسەت قىلغانلىقىمىزنى سې-
زىۋېلىش قىيىن ئىدى.

بىز بىنانىڭ پەلەمپىيىدىن چۈشۈپ كېتىۋات-
قان ۋاقتىمىزدا ئاغىنەم ماڭا قاتتىق كايىدى:

— سەن نېمانچە ئېزىلەڭگۇ! مۇشۇنداق ئې-
زىلەڭگۈلۈك قىلىۋەرسەڭ قېرىغىچە خوتۇن تاپال-
ماي بويتاق ئۆتۈپ كېتىسەن. سېنى مەن ئالاھىدە
باشلاپ كەلسەم ئۇنىڭغا بىرەر ئېغىزمۇ گەپ قى-
لاي دېمىدىڭ، قىز ساڭا يارىمىدىمۇ - يا؟!

— نېمە دەيسەن؟ قىلىدىغانغا گەپ تېپىلمىدى،— دېدىم مەن ئىرەنسىزلىك بىلەن، — ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇن تونۇش بولسام ئىدىم، كونا ئىشلارنى ئەسلىشىپ پاراڭ تېپىلاتتى. ھېچ بولمىغاندا تونۇش - بىلىشلەرنىڭ پارىڭىنى بولسىمۇ قىلىشاتتۇق. ھازىر ئۇنىڭ بىلەن قىلىشىدىغان نېمە پاراڭ بار؟

— بۇ قىز بولامدىكەن - قانداق؟

مەن ئۈندىمىدىم. قىزنىڭ چىراي - شەكلىنى قايتىدىن كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ كۆڭلۈمدە باھالاپ باقماقچى بولدۇم، بىراق ئۇنىڭ سايپىسىرىق چېچىدىن باشقا ھېچيېرىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلمىدىم. بەلكىم يەنە بىرىم سائەتلەردىن كېيىن ئۇنى قايتا كۆرسەم تونۇيالماسلىقىم مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. قىزنىڭ چىرايىدا باشقا قىزلارغا ئوخشىمايدىغان خېلى كۆپ ئالاھىدىلىكلەر باردەك قىلىۋاتاتتى. مەن پەقەت ئۇنىڭ بەدىنى سەۋزىرەڭ ياكى قارا بولماستىن چوقۇم ئاپئاق دېگەنلەرنى ئويلىدىم، گەرچە ئۇنىڭ تېنىنى كۆرۈپ باقمىغان بولساممۇ، لېكىن ئۇنىڭ سېرىق چاچلىرى ۋە كۆك كۆزلىرىدىن بۇنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن ئەمەس ئىدى. بىراق ئۇ مېنىڭ مېڭەمدىكى دائىم ئۇچراپ تۇرىدىغان سانسىزلىغان قىزلارنىڭ ئوبرازلىرىنىڭ ئارىسىدا ئۇلار بىلەن ئارىلىشىپ يوقاپ كېتىشكە يۈزلەنمەكتە ئىدى. مەن ئاغىنەمگە لەپپىدە قاراپ قويدۇم. ئۇ مېڭىشتىن توختاپ ماڭا تىكىلىپ قارىدى.

نارازىلىقتىن ئۇنىڭ قوشۇملىرى تۈرۈلۈپ كەتكەنىدى. مەن ئۇنىڭ ماڭا نارازىلىق بىلەن قارىغان مۇشۇ ھالىتىنى مېنىڭ ھېلىقى قىز بىلەن بىر ياستۇقتا باش قويۇشۇمغا باغلاشتۇرۇپ تەسەۋۋۇر قىلىپ باقماقچى بولدۇم، چۈنكى نېمىلا بولمىسۇن، ئۇنىڭ قاراشلىرى بۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىدى. بىراق، ئۇ باشقا بىر ئىش توغرىسىدا ماڭا گەپ قىلىۋاتقاندەك قىلاتتى. بۇ ئۇنىڭ ئاغىنىدارچىلىقى دەپ ئويلىدىم مەن.

— بىرنەرسە دېسەڭچۇ! ئۇ ساڭا يارىمىغان بولسا شۇنىڭ بىلەن بولدى قىلايلى، بولىدىكەن دېسەڭ مەن قايتىپ ئۇنىڭ يېنىغا كىرىپ پاراڭلىشىپ چىقاي، كەچتە بىللە كىنو كۆرۈپ بېقىڭلار، ئاندىن بىرەر - ئىككى كۈندىن كېيىن ئۇنى يەنە ئىزدەپ كېلىپ بىللە تانسىغا بېرىڭلار، شۇنداق قىلىپ بارا - بارا چىقىشىپ كېتىسەن. بىراق شۇنى ئۇبدان ئېسىڭدە تۇتقىنكى، قىزلار ھەرقانچە ياخشى بولۇپ كەتسەڭمۇ ئىزىلەڭگۈ، تارتىنچاق بولساڭ ياراتمايدۇ جۇمۇ! گەپ دېگەننى جاڭ - جاڭ قىلىپ تۇرساڭ ئاندىن ئۇلارغا ئوغۇل بالىدەك تەسىرات قالدۇرالايسەن! يارىمىغان بولسا ئۇزۇپلا دېسەڭ بولدى. . .

— بىرنەرسە دېيەلمەيمەن،— دېدىم مەن،— بىرئاز ئارىلىشىپ باقاي.

— مەن دائىم سېنى باشلاپ كېلىۋەرمەيمەن. ھەي! سېنىڭ ئۇنى ئىزدەپ كېلىپ ئۈزلۈكسىز ئۇنىڭ بىلەن ئارىلىشىشىڭغا كۆزۈم يەتمەيۋاتىدۇ. . . مىجەز - خاراكتېرى، ئەخلاقى ۋە باشقا تەرەپلەردىن قانداقلىقىنى ئارىلىشىپ بىلەسەن. . .

— بۇ نەرسىلەر بىلەن چاتىقىم يوق، — دېدىم مەن. بۇ سۆزلەرنىڭ قانداق قىلىپ ئاغزىمدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى بىلەلمەيلا قالدىم، ئويلانمايلا شۇنداق دېگەنىدىم.

ئاغىنەم ھەيرانلىق بىلەن ماڭا قاراپ بىردەم تۇرۇپ قالدى. ماڭا يەنە نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى بولۇپ گەپ تاپالماي قېلىۋاتقاندەك قىلاتتى.

— ئەمىسە نېمىگە بىرنەرسە دېيەلمەيسەن؟ ئۇنىڭ چىراي - تۇرقىنى كۆردىڭغۇ؟

— كۆردۈم، بىراق يەنىلا بىرنەرسە دېيەلمەيمەن. ھازىر مەندە بۇ توغرىدا ھېچقانداق تەسىرات قالمىدى.

— نېمىشقا؟

— بىلمەيمەن.

— سېنىڭ مۇشۇ غەلىتە مىجەزىڭ - زە. . . ئەمىسە مەن ئۇنىڭغا دەپ قوياي، كەچتە سېنى ساقلاپ تۇرسۇن، بىللە كىنو كۆرۈڭلار.

مەن ئۇندىمىدىم. بۇ مېنىڭ ماقۇل دېگىنىم
ئىدى. ئۇ مېنىڭ مىجەزىمگە ۋە گەپ - سۆزلە-
رىمگە ھەيران قېلىۋېرىپ ئاخىرىدا كۆنۈپ كەتكە-
نىدى. شۇڭا مېنىڭ خاراكتېرىمنى چۈشىنىمەن
دەپ ئويلايتتى، ھەتتا ئەتراپتىكى باشقا ئادەملەرگە
قارىغاندا مېنى ئەڭ تولۇق چۈشىنىدىغانلىقىغا ئى-
شىنەتتى. ئۇ نۇرغۇن قېتىم مەست بولۇپ قېلىپ
ماڭا شۇنداق دەپ ئىچ باغرىنى تۆكۈپ بەرگەنى-
دى. مېنىڭ مىجەزىمگە ھەيران قېلىپ كۆنۈپ
كەتكەنلىكى ئۈچۈن ھەيران قېلىشمۇ ئۇنىڭ ئادى-
تىگە ئايلىنىپ قالغانىدى. مەن دائىم ئۇنىڭ مې-
نىڭ ئەڭ ئادەتتىكى قىلىقىمۇ ھەيران قالغۇچىلى-
كى يوق، باشقا كىشىلەرنىڭ ئادەتتىكى سۆزلىرى-
دىن قىلچە پەرقلەنمەيدىغان سۆزلىرىمگىمۇ ھەي-
ران قالغانلىقىنى كۆرۈپ تۇراتتىم. ئۇ مېنىڭ
سۆزلىرىمگە چوقۇم ھەيران قېلىش كېرەك دەپ
قارىسا كېرەك. ئەمەلىيەتتە ھەيران قالارلىق
ھېچنەرسە يوق ئىدى. مەن ئۆزۈمنى بەكمۇ تەبى-
ئىي ھېس قىلاتتىم. چۈنكى مېنىڭ ئەڭ غەلىتە
خىياللىرىمنىڭمۇ ئەتراپىمدىكى باشقا كىشىلەر-
نىڭكى كاللىسىدا مەۋجۇت بولماسلىقى مۇمكىنلى-
كىگە مۇتلەق ئىشەنمەيتتىم، چۈنكى مەن دائىم
دېگۈدەك باشقىلارنىڭ ئاغزىدىن ئاجايىپ غەلىتە
گەپلەرنى ئاڭلايتتىم. بۇ سۆزلەر ئۇلارنىڭ تەپەك-
كۇرىنىڭ مەھسۇلى ئىدى. بۇنداق بىنورمال —
كېسەل ھالىتىدىكى خىياللار ھەممە ئادەمدە بار،
بىراق بۇنى بەزىلەر ئاشكارىلايدۇ، بەزىلەر بولسا
ئۆزىدە ئاشۇنداق خىيالنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئە-
مەستەك ئۆز خىيالىنى ئۇن - تىنسىز يوشۇرۇپ،
ھەتتا ئەنە شۇنداق ھەيران قېلىشلىرى ئارقىلىق
خىياللىرىنى يوشۇرۇپ قېلىۋاتقانلىقىنى بىلىنى-
دۇرمەي ناھايىتى نورمال قىياپەتكە كىرىۋالىدۇ،
بەلكىم ھەممە ئادەم خىياللىرىدىكى غەلىتە نەرسى-
لەرنى يوشۇرماي قويسا، بۇ دۇنيادىكى ناھايىتى
نورمال گەپ قىلىۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى ساراڭ
ھېسابلىنىشىمۇ مۇمكىن.

مەن قىزنىڭ چىرايىنى، بوي - تۇرقىنى
پۈتۈنلەي ئۇنتۇلۇپ كەتكەنلىكىمنى ھېس قىل-
دىم، بىر ئادەمنىڭ ئەسلىمەڭدىن ئۆچۈپ كېتى-
شىگە ئەنە شۇنچىلىكلا ۋاقىت كېتىدۇ، بەزىلەرنى
ئۇنتۇيالماي يۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ مەن ئۇنىڭ
چىرايىدىن ئۆزۈمگە ياقىدىغان بىرەر نەرسە تاپال-
مىدىم، بىراق ياقتۇرمايدىغان بىرەر نەرسىنىمۇ
ھېس قىلالمىدىم. مېنىڭ بۇنداق ھېسسىياتقا كې-
لىشىم ناھايىتى تەبىئىي بىر ئىش. ئەنە شۇنداق
قىزنى كۆرگەن چاغدا باشقا كىشىلەرمۇ ھەتتا مې-
نىڭ ئاغىنەممۇ شۇنداق خىيالغا كېلىشى مۇمكىن.

بىراق، ئۇلار ئۆزىدىكى سېزىمنى دەرھال ئۇقۇم
ھالىتىدە خۇلاسىلەپ يا ئۇنداق، يا مۇنداق دەپ
ھۆكۈم قىلىپ كېيىنپلا بىر تەرەپ قىلىۋېتىدۇ.
شۇنىڭ بىلەن نورماللىق دەرىجىسىگە يېتىدۇ،
ياكى چىرايلىقكەن، ياكى سەتكەن، ياكى ئادەتتى-
كىچە قىز ئىكەن، ياكى يارىدى، ياكى يارىمىدى
دېگەن بۇ. . . ۋاي ئاناڭنى. . . ئۆلگۈر. نورمال
ئادەملەرگە خاس سۆزلەر ئۇلارنى ئۆزىگە ناھايىتى
نورمال، ناھايىتى سالاپەتلىك، ئەركەكلەرگە
خاس مەردانىلىقتا ئىگە ھېس قىلدۇرسا كېرەك.

كەچتە ئاغىنەمنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئۇ-
نى ئىزدەپ كەلدىم. ئۇ سۇسقىنا كۈلۈمسىرەپ
قويۇپ مېنى قارشى ئالدى، نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ
بۇ سۇس كۈلۈمسىرىشى ماڭا ياقمىدى، بەلكىم
يولدا كەلگۈچە ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقاندىكى ھا-
لەتنى باشقىچە تەسەۋۋۇر قىلىپ كەلگەنلىكىمدىن
بولسا كېرەك. مەن يولدا كەلگۈچە ئۇنىڭ ئىشى-
كىنى بىرئاز تۇرۇۋېلىپ ئاندىن چېكىمەن دەپ
ئويلاپ كەلگەنىدىم، بىراق ئىشىكنى كېلىپلا چې-
كىپ سالدىم. مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدا ئۇ ناھايىتى
خىيالچان ھالدا، ھەتتا قاپاقلىرى تۈرۈلگەن ھالدا
مېنى كۈتۈۋېلىشى كېرەك ئىدى. شۇنداق بولغان
بولسا مەنمۇ ئۆزۈمنى خېلى يەڭگىل ھېس قىلغان
بولاتتىم، چۈنكى ئۇنىڭ بۇنداق قىياپىتى مېنىڭ
قىياپىتىم بىلەن ماسلىشىپ، ئوتتۇرىمىزدىكى ئا-
رىلىق يېقىنلىشاتتى. ئۇنىڭ قاپىقى تۈرۈلگەن ھا-
لىتى ماڭا تەسەللى بولاتتى. ئادەتتە ھېجايغان

ياكى كۈلگەن ئادەمنى كۆرسەم ئەرۋاھىم ئۇچاتتى (باشقىلارغا قانداق مۇئامىلىدە بولسا مەيلى، بىراق ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىگەن ئادەمنى ساراڭدەكلا ھېس قىلاتتىم)، كۈلۈمسىرەشلەر خۇددى ئادەملەرنىڭ چىقىرىۋاتقان سېسىق پۇرىقىدەك يىرگىنىشلىك بىلىنەتتى. باشقىلارنىڭ كۈلۈمسىرىشىدىن خۇددى يالىڭاچ ئادەمنىڭ بىنورمال، بەتبەشىرە قىلىقلىرىنى كۆرگەندەك قورۇنۇپ كېتەتتىم.

مەنمۇ ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويماقچى بولدۇم، بىراق كۈلۈمسىرىشىم زادىلا كۆڭۈلدىكىدەك بولمىدى، ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىگەندە ئۆزۈمنى خۇددى قورقۇنچلۇق چىشلىرىنى ئاشكارىلاپ ئاغزىنى ئاچقان يىرتقۇچ ھايۋاندەك ھېس قىلدىم. يۈزلىرىمدىكى كۈلكىدىن پەيدا بولغان پۇرۇلۇشلەرنى تەسەۋۋۇر قىلىپ بەلكىم كۈلۈمسىرىشىم بەكمۇ ياۋۇزلارچە كۈلۈمسىرەش بولۇپ قالغاندۇر دەپ ئويلىدىم، ئۇ بولسا مېنىڭ كۈلۈمسىرىگەن تۇرقۇمغا زەن سالمىدى.

ئۇنىڭ ياتىقىغا كىرگەندىن كېيىن بىردەم ئۈن - تىنسىز ئولتۇردۇق، مەن ئۇنىڭغا بىللە كىنو كۆرۈپ كېلىشنى قانداق ئېيتىشنى بىلەلمەيلا قالدىم. ئۇنىڭ ئارىمىزدىكى جىمجىتلىقتىن قاتتىق ئارامسىزلىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ تۇراتتىم.

— كەچتە نېمە ئىش قىلىمىز؟— ئۇ خېلى ئۇزۇندىن كېيىن ماڭا ئىپادىسىز كۆزلىرى بىلەن ئىتتىك بىر قارىۋېتىپ، جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، خۇددى «كېسىلىمگە شىپا بارمۇ؟» دەپ سورىغان ئۈمىدسىز كېسەلدەك، ئىڭرىغاندەك ئاۋازدا بوش سورىدى. مەن كۆڭلۈمدە ئۇنىڭ چىرايىنى ئۆزىدە كېسەل بارلىقىنى ئەمدىلا بايقاۋاتقان ياكى ئۆزىدە كېسەل بارلىقىدىن گۇمان قىلىۋاتقان بىر ئادەمنىڭ بىچارە چىرايىغا ئوخشاتتىم. «كەچتە» دېگەن سۆز بىردىنلا مېنى ھاياجانلاندۇرۇۋەتتى. ئۇنىڭ سۆزى خۇددى «كەچتە بىللە ياتامدۇق؟» دېگەن سۆزدەكلا تۇيۇلۇپ كەتتى - دە، چۆچۈپ ئۇنىڭغا قارىدىم، ئۇنىڭ ساغرىلىرى ناھايىتى تولغان ۋە يۇپيۇمىلاق بولۇپ، كىشىنى مەپتۇن قىلاتتى. ۋۇجۇدۇم ئەمدىلا قان يۈگۈرگەندەك جانلىنىپ، ئۇنىڭ ئاشۇ ساغرىلىرىنى تۇتۇپ باققۇم كەپكەتتى - دە، ئىتتىك ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم ۋە ئۆزۈمنىڭ بۇ قىلىقىمدىن چۆچۈپ كەتتىم. . .

— كەچتە تاماق يېدىڭىزمۇ؟— دېدىم دۇدۇقلاپ ۋە ئۇنىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا،— يۈرۈڭ، بىللە تاماق يەيلى،— دېدىم.

ئۇ ئۈن - تىنسىز ماڭا ئەگىشىپ ماڭدى.

بىنادىن چۈشكەن ۋاقتىمىزدا بىنانىڭ ئالدىدا بوي - تۇرقى ئەپچىللىكىنە كەلگەن چىرايلىق بىر قىز ئۇچراپ بىز بىلەن سالاملاشتى، مەن ئۇنىڭغا قاراپ قويۇپ كېتىۋەردىم. ئۇ ئۇنىڭ دوستى بولسا كېرەك.

— ئۇ كىم؟— سورىدى ھېلىقى قىزنىڭ شاللاق ئاۋازى.

— دوستۇم،— دەپ جاۋاب بەردى ئۇ.

ئۇلار يەنە نېمىلەرنىدۇر دېيىشىپ كۈلۈشۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇ ماڭا يېتىشىپ كېلىپ يېنىمدا ماڭدى. بىز خۇددى كوچىدا كېتىۋاتقان بىر - بىرى بىلەن پۈتۈنلەي ئالاقىسىز ئىككى ناتونۇش ئادەمدەك بىر - بىرىمىزگە قارىشىپمۇ قويماي (بەلكىم ئۇ ماڭا پات - پات قاراپ قويغاندۇر، بىراق مەن بۇنىڭغا سەپسالمىدىم) كېتىۋاتاتتۇق. ئۇنىڭ مېنى دوستىغا «دوستۇم» دەپ تونۇشتۇرغىنىنى ئويلاپ كۆڭلۈم بىر قىسىملا بولۇپ قالدى.

ئۇ مېنىڭ قەيەرگە باشلاپ كېتىۋاتقانلىقىمنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغاندەك ئۈن - تىنسىز ماڭا ئەگىشىپ مېڭىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى قاپتەك باركەن دەپ ئويلىدىم مەن ۋە ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلماقچى بولغان ۋەھشىي جىنايەتكاردەك ھېس قىلدىم - دە، بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا قارىدىم، ئۇ دەل بۇنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، قارىشىم بىلەنلا:

— مېنىڭچە ئوچۇق - يورۇق پاراڭلىشىۋېرەيلى، بۇنچە تارتىنىپ كېتىشنىڭ نېمە ھاجىتى. . . ئادەم بەك سىقىلىپ كېتىدىكەن،— دېدى. ئۇنىڭ چىرايى مېھرىبانلىق بىلەن باشقىچىلا قىياپەتكە كىرىپ قالغانىدى. ئۇ مېنى قىيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرۇشقا تىرىشىۋاتقاندەك قىلاتتى. مۇلايىملىق بىلەن ماڭا ئۆزىنى ناھايىتىمۇ يېقىن ئادەم قىلىپ كۆرسەتمەكچى بولۇپ ھەدەپ ئارتۇقچە كۈلۈمسىرەيتتى. بۇ كۈلۈمسىرەشلىرى بىلەن ئۇ ماڭا بەكمۇ سەت كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە كوچا چىراغلىرىنىڭ ئەكسى كۆرۈنۈپ تۇرسىمۇ يەنىلا ناھايىتى خۇنۇك، نۇرسىز بىلىنەتتى. ئۇنىڭ سەتلىكىدىن يىرگىنىش ھېس قىلىشىمدىن ساقلىنىش ئۈچۈن دەرھال كۆزۈمنى ئۇنىڭ چىرايىدىن يۆتكەپ ئۇنىڭ تولغان ساغرىلىرىغا قاراپ قويدۇم. ياق، بۇ قىز خېلىلا چىرايلىق قىزغۇ دەپ ئويلىدىم مەن. بىراق بىز بۇ يەردە بىرەر سودا ياكى مۇھىم بېجىرىشكە تېگىشلىك بىرەر ئىشنى سۆھبەتلەشمەكچى ئەمەسقۇ، مەن ئۇنىڭ نېمىنى پاراڭلىشىمىز دېگىنىنى ئۇقالمىدىم. قىيىن ئەھۋالدىن بولسا مەڭگۈ قۇتۇلالمايدىغاندەك ھېس قىلاتتىم. چۈنكى

بىزنىڭ ئارىمىزدا پاراڭلىشىدىغان تېما يوق ئىدى.

كوچىدىكى ئادەملەرنى بەكلا كۆپىيىپ كەتكەندەك ھېس قىلدىم. بىر قاراشتا ھەر كۈنكىدىن پەرقلەنمەيدىغاندەكمۇ تۇيۇلاتتى. بىز بىر جۇۋاۋىخانىغا كىرىپ جۇۋاۋا يېدۇق.

— سىز ئەجەبمۇ جىمغۇركەنسىز! — دەيتتى ئۇ مېنىڭ ئۈن - تىنسىز ئولتۇرۇشۇمدىن نارازى بولۇپ. مەن بولسام ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا گەپ قىلىشقا ئامالسىز ھېس قىلاتتىم. بۇ دۇنيادا ئۇنىڭ بىلەن قىلىشىدىغان پاراڭىمنىڭ بار بولۇشى مۇمكىن ئەمەستەكلا قىلاتتى. قايسى ئاشخانىغا كىرىش ۋە نېمە تاماق يېيىش توغرىسىدىلا بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلدىم، بىراق ئۇ بۇنى پاراڭلاشقانغا ھېساب قىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. مەن ئۇنىڭ مېنى سۆزلەشكە زورلىشىدىن تويۇپلا كەتتىم. بىرەركىم بىلەن بىللە تۇرساڭ چوقۇملا بىرنەرسىلەر توغرۇلۇق سۆزلىشىڭ كېرەك. پەقەت سۆزلىشىش ئارقىلىقلا بىللە تۇرۇشۇڭنىڭ نورمالسىز ئىكەنلىكىدىن قۇتۇلالايسەن.

ئاشخانىدا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ چىرايىنى بىر قۇر كۆزىتىپ چىقتىم. ئۇنىڭ ياردەك ئەگىم قاشلىرى ئاستىدىكى كەڭ قاپاقلىرى ھەقىقەتەنمۇ چىرايلىق ئىدى. كۆزلىرىمۇ چوڭ ۋە يۇمىلاق ئىدى. بىراق نىمىشقىدۇر ماڭا زادىلا چىرايلىق كۆرۈنمىدى. بۇ ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ كۆپكۆك بولۇشى سەۋەبىدىن ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ قايرىما كىرپىكلىرى ماڭا بەكمۇ سۈنئىي بىلىنىپ كەتتى، بۇ كىرپىكلەرنىڭ ئۇچلىرى تەبىئىي كىرپىكتەك ئىنچىكە ئەمەس ئىدى. بەلكىم ئۇ بىرنەرسە بىلەن كىرپىكىنى شۇنداق قىلىۋالغاندۇر. بىراق، نېمىلا بولمىسۇن ئۇنى خېلىلا چىرايلىق قىز ئىكەن دېگەن خىيالغا كەلدىم. بەلكىم ئۆزۈمنى شۇنداق دەپ ئويلاشقا زورلىغاندىمەن. ئەگەر ھەقىقەتەن ئۇنى چىرايلىق ئىكەن دەپ ئويلىغان بولسام ئۇنى چىرايلىق ياكى چىرايلىق ئەمەس دەپ باھا بېرىشكە تىرىشىشىم ناتايىن ئىدى.

— بىزنىڭ مەقسىتىمىز ئېنىقمۇ، يەنە نېمىشقا ئۆزىمىزنى باشقىچە قىياپەتكە كىرگۈزىۋالىمىز، — دېدى ئۇ. «بىزنىڭ مەقسىتىمىز ئېنىقمۇ» دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتىم. ئۇ خۇددى مېنىڭ كۆڭلۈمدىكى ھەممە نەرسىنى بايقىۋالغاندەكلا يۈزلىرىم ئوت ئالغاندەك قىزىپ كەتتى. بىزنىڭ مەقسىتىمىز زادى نېمە؟ مۇھەببەت، بۇ ئۇنىڭغىمۇ چوقۇم ئېنىق بولۇشى مۇمكىن. ئۇ مېنى يۇتۇپ كەتمەكچى. مۇھەببەت دېمەك باشقىلارغا يۇتۇلۇپ كېتىش دېمەكتۇر. چۈنكى سەن ئۇنى سۆيىسەن، سۆيۈش باشقىلارنىڭ بىر قىسمىغا ئايلىنىپ كېتىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

ئۇنىڭ سۆزلىرى مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى. ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئېغىر - بېسىق ياكى ئەرلىك مىجەزى يوق مىس - مىس ئادەم بولۇپ تۇيۇلغاندىمەن. شۇنىڭ بىلەن تېخىمۇ گەپ قىلالماي قالدىم. ئۇنىڭ دادىللىق بىلەن قىلغان سۆزلىرى مېنى بارغانسېرى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قوياتتى، شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ مېنى بەكمۇ ياۋاش ئىكەن، ھەتتا مۇھەببەتلەشكۈسى يوق ئوخشايدۇ، يەنى لامزەللە ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ قېلىشىدىن تېخىمۇ ئەنسىرەيتتىم. بىراق ئۇنىڭ بىلەن زادى نېمىلەر توغرىسىدا پاراڭلىشىشنى بىلەلمىدىم. بىز پاراڭلاشمىساق ئىككىمىزنىڭ بىللە تۇرۇشىمىزنى ئاقلاپ بولغىلى بولمايدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئەگەر ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇندىن تونۇش بولسام ئىدىم، بىزنىڭ ئارىمىزدا قىلىشىدىغان سۆزلەر باردەك ھېس قىلغان بولار ئىدىم. ھېچ بولمىغاندا، بىزنىڭ بۇرۇنقى ئىشلىرىمىزنى ئەسلەشكەن بولاتتۇق.

بىز تاماق يەپ بولۇپ ئاشخانىدىن قايتىپ چىقتۇق. ئۇ ئىنتايىن تەبىئىيلا ھالەتتە مەن بىلەن بىللە كېتىۋاتاتتى. مەندىن نەگە بارىمىز دەپمۇ سوراپ قويمىدى. بىز خۇددى ئالدىدىن كېلىشىپ قويغاندەك ئۇدۇللا بىر كىنوخانىنىڭ ئالدىغا باردۇق. مەن بېرىپ كىنو بېلىتىغا قارىدىم. چۈنكى ھەممە ئادەم كىنو كۆرۈشتىن ئاۋۋال ئەنە شۇنداق بېرىپ كىنو بېلىتىغا قاراپ باقىدۇ، مەن بېلەت تاختىسىغا قاراپ فىلىم ئىسمىنى كۆردۈم - يۇ، كۆرۈپ بولۇپلا ئۇنتۇلۇپ قالدىم، چۈنكى قايسى كىنونىڭ قويۇلىشى بىز ئۈچۈن بەرىبىر ئىدى. مەن كىنو كۆرمەكچى ئەمەس، پەقەت بىر قىزنى كىنوغا ئەكىرمەكچى. بىز كىنوخانىغا كىرگەندە كىنو ئاللىقاچان باشلىنىپ كەتكەنىدى. مەن ئۇ كۈنى كىنونى پەقەتلا كۆرمىدىم دېسەممۇ بولىدۇ، چۈنكى كىنوخانىدىن يېنىپ چىققاندا كىنودا زادى نېمىلەرنىڭ تەسۋىرلەنگەنلىكىنى زادىلا ئەسلىيەلمىدىم، يادىمدا قالغىنى پەقەتلا كىچىك بىر بالا، چاچلىرى چۇۋۇلغان ساراڭ قىياپەتلىك بىر ئايال، تۈگىمەس دەرد - ئەلەم ۋە يىغلاشلا ئىدى. كىنو كۆرۈۋاتقىنىمدا مەن پات - پات ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ ئۇنى كۆزىتىپ تۇردۇم. مەن كىنوغا بەكمۇ ئامراق ئىدىم. ھەرقانداق كىنونى بەكمۇ دىققەت قىلىپ كۆرەتتىم. بەلكىم بۇ تۈنجى قېتىم كىنوخانىدا كىنو كۆرمەي ئولتۇرۇشۇمدۇر. ئۇ ناھايىتى دىققەت بىلەن كىنو كۆرۈۋاتقاندەك قىلاتتى. بىراق مېنىڭ تۇيۇقسىز قىلغان بىر ھەرىكىتىم ئۇنىمۇ كىنو كۆرۈشتىن

توختىتىپ قويدى. مېنىڭ ئۇ ھەرىكىتىم شۇنداق
تۇيۇقسىز يۈز بەردىكى، مەن ئۆزۈمنىمۇ ھەيران
قالدىم. شۇ چاغدا مەن ئۇنى مېنى بەكمۇ تارتىنـ.
چاق ئىكەن دەپ ئويلاپ قېلىۋاتىمدۇ دېگەن ھېسـ.
سىياتقا كەلدىم، ئەمەلىيەتتە مەندە تارتىنىش
مەۋجۇت ئەمەس ئىدى، ئۇنى خۇددى ئويۇنچۇقـ.
تەكلا ھېس قىلاتتىم، پەقەت ئويۇننى قانداق باشـ.
لاشنى بىلەلمەي تۇراتتىم. ئۇنىڭغا شۇنداقلا قول
سوزسام، قولۇمنى ئۇنىڭ يوتىسىغا ياكى دولىسىـ.
غا قويساملا ھەممە ئىش باشلىناتتى، بۇنىڭ ئۇـ.
چۇن ھېچقانچىلىك ئىش كەتمەيتتى، شۇنچىلىك
ئاددىي بىر ئىش ئۈچۈن ئالاھىدە جۈرئەتنىڭ نېمە
كېرىكى؟ مەن شۇنداق ئويلاۋاتقان ۋاقىتتا قوللىـ.
رىم ئىختىيارسىزلا ئۇنىڭغا سوزۇلدى، مەن ئۆـ.
زۈمنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن چۆچۈپ كېتىپ ئۇزارتـ.
قان قوللىرىم بوشلۇقتا ئېسىلىپ قالغىلى تاس
قالدى، دەرھال ئېسىمنى يىغىپ قولۇمنى ئۇنىڭ
يوتىسىغا قويدۇم. ئۇ چۆچۈپ ماڭا قارىدى، مەن
ئۇنىڭ ماڭا زادى قانداق ئەلپازدا قارىغانلىقىنى
ئېنىق كۆرەلمىدىم، مەن ئۇنىڭ يوتىسىغا قولۇمـ.
نى قويۇشۇم بىلەنلا ئۇنىڭ چۆچۈپ ماڭا قارايدىـ.
غانلىقىنى بىلگەچكە مەندە تەييارلىق بار ئىدى،
شۇڭا ئۇ ماڭا قارىشى بىلەن تەڭلا مەن باشقا ياققا
قارىۋالغانىدىم. قولۇم ئۇنىڭ قىسقا يوپكىسى بىـ.
لەن پايپىقى ئارىلىقىدىكى يوتىسىنىڭ يالىڭاچ يېـ.
رىگە تەگكەنىدى، بىراق بۇ ھەرىكەت بەكمۇ تېزلا
يۈز بېرىپ ئۆتۈپ كەتكەچكە مەندە ھېچقانداق غىدـ.
دىقلىنىش ياكى ھاياجان پەيدا قىلمىغانىدى. مېـ.
نىڭ قولۇم ئۇنىڭ يوتىسىغا تېگىشى بىلەنلا ئۇ
قولى بىلەن قولۇمنى ئىتتىرىۋەتتى. «ۋىيەي!»
دېدى ـ دە، بىرھازاغىچە نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي
تۇرۇپ قالدى. مەن ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئۇـ.
دۇلغا قاراپلا تۇرۇۋالدىم، شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ ماڭا
تىكىلىپ بىردەم كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇرغانلىـ.
قىنى ھېس قىلىپ تۇراتتىم، بېشىمنى بۇراپ
ئۇنىڭغا قارىساملا ئۇ مېنى ئىنتايىن نومۇسسىزـ.
كەن دەپ ئويلاپ قالىدۇ ھەم ماڭا گەپ قىلىشنى
باشلايدۇ دەپ ئويلىغانىدىم.

ئۇ مېنىڭ يۈزۈمگە بىرھازا تىكىلىپ تۇرغانـ.
دىن كېيىن، بېشىنى ئالدى تەرەپكە بۇراپ بىرـ.
دەم ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن گېپىنى باشلىـ.
دى.

— نېمە قىلغىنىڭىز بۇ؟ تونۇشماي ـ تونۇشمايـ.
لا. . .

مەن ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرمىدىم، چۈنـ.
كى جاۋاب بەرمىسەممۇ ئۇ مېنىڭ نېمە قىلماقچى
ئىكەنلىكىمنى بىلەتتى.

— ئەجەب ياۋاشكەن دېسەم ئەسلىدە ئىچىدـ.
ىڭىزدە مۇڭگۈزىڭىز بار ئىكەن ـ دە،— دېدى ئۇ.
مەن بۇرۇلۇپ ئۇنىڭ يۈزلىرىگە تىكىلىپ قارىدـ.
دىم. كىنوخانا سەل قاراڭغۇ بولغاچقا ئۇنىڭ قانـ.
داق روھىي ھالەتتە ئىكەنلىكىنى ئېنىق پەرق
ئېتەلمىدىم، ئۇنىڭ ئاۋازىدىن سەل ـ پەل ئاچـ.
چىقلانغانلىقى چىقىپ تۇراتتى، چىرايىدا سەل ـ
پەل جىددىيلىشىش ئىپادىلىنىپ تۇرغاندەك قىلاتـ.
تى، ئېنىقكى، ئۇ مۇشۇ تاپتا مېنىڭ ئۆزىگە
تىكىلىپ تۇرغانلىقىمنى ئېنىق سېزىپ تۇراتتى.
مەن خېلى ئۇزۇنغىچە ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ
تۇردۇم. ئۇ ماڭا قاراشقا پېتىنالمىغاندەك ئالدىغا
قاراپ ئۈن ـ تىنسىز ئولتۇرۇۋەردى، بىرئازدىن
كېيىن ئۇ نېمىدۇر بىرنەرسە دېمەكچى بولۇپ
ئاغزىنى ئۆمەللەپ، يۈزىنى مەن تەرەپكە بۇرىدى ـ دە،
مېنىڭ تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىمگە قارىش بىـ.
لەنلا گېپىنى ئىچىگە يۇتۇۋېتىپ يەنە ئالدى تەرەپـ.
كە قارىۋالدى. بىزنىڭ ئارىمىزدا ھەممە نەرسە
يالىڭاچلىنىپ بولغانىدى، ئۇنىڭ بىلەن بىللە تاـ.
ماق يېيىش ۋە كىنو كۆرۈشتىكى مەقسەت ھەر
ئىككىمىزگىلا پۈتۈنلەي ئايان بولسىمۇ، بىراق بۇ
مەقسەتنى خۇددى ھېچقايسىمىز بىلمەيدىغاندەكلا
قىياپەتكە كىرىۋالغاندۇق. بىز شۇ پېتى كىنو
ئاخىرلاشقىچە ئۈن ـ تىنسىز ئولتۇردۇق. مەن
خۇددى بېرىلىپ كىنو كۆرۈۋاتقاندەك ئېكراندىن
كۆزۈمنى ئۈزمىدىم، شۇنداقتىمۇ بەدىنىمدىكى
بارلىق سەزگۈلىرىمنى مەركەزلەشتۈرۈپ پەقەت
ئۇنىلا كۆزىتىپ ئولتۇراتتىم، كىنو ئاخىرلاشقىـ.
چە ئارىلىقتا ئۇنىڭ ماڭا پات ـ پات كۆزىنىڭ
قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇۋاتقانلىقىنىمۇ ئېنىقلا سېـ.
زىپ تۇردۇم.

ئۇ ئۇنىڭغا يەنە نۇرغۇن خەتلەرنى يازغان
بولۇشى مۇمكىن، ئۇ يەنە بىر خېتىدە مۇنداق
يازغانىدى:

«. . . سىز بىلەمسىز، سىز مېنىڭ تۇرمۇـ.
شۇمنى پۈتۈنلەي ئىگىلەپ بولدىڭىز! مەن سىزـ.
نىڭ مۇھەببىتىڭىز بولمىغان تۇرمۇشۇمنىڭ بىـ.
رەر دەقىقىسىنىمۇ تەسەۋۋۇر قىلالمايمەن. مېـ.
نىڭ تۇرمۇشۇم سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزدىن ئايـ.
رىلسا مېنىڭ تۈگەشكىنىم شۇ! مەن مېنىڭ هاياـ.
تىمنىڭ پۈتكۈل مەنىسىنىڭ باشقا بىرەيلەنگە بۇنـ.
چىۋالا باغلىنىپ قېلىشىنى ئويلاپمۇ باقماپتىكەنـ.
مەن، سىز بولمىغان تۇرمۇش ماڭا ئۆلۈم بىلەن
باراۋەر. . . »

ئۇ ئۇنىڭغا مانا شۇنداق خەتلەرنىمۇ يازغانـ.
دى. شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ ئۇنىڭ ئۇنىڭغا
يازغان خېتى ئىدى. ئۇ خەت يازغىچە ئۇنى ھەقىـ.
قەتەنمۇ ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، ئۇـ.
نىڭ ئۈچۈن پۈتۈن ھاياتىنى بېغىشلىيالايدىـ.

غانلىقىنى ئىپادىلەپ، بۇنىڭغا ئۇنى قەتئىي ئىشەندۇرۇپ، قايىل قىلالايمەن دەپ ئويلىغانىدى. تولا دېيىلىپ سىپسىپ كەتكەن ئاشۇ سۆيگۈ ۋەدىلىرىنى قايسى رومانلاردىن ئۆگىنىۋالغان بولغىتىكىن - تاڭ؟! كېيىن بۇ خەتلەرنىڭ قايتا قولىغا چىقىپ قېلىپ يازغانلىرىدىن قاتتىق نومۇس قىلىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، كېيىن ئۇنىڭدىن يازغان بارلىق خەتلىرىنى قايتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ھەممىنى ئۆزىمۇ تاپالمايدىغان يەرلەرگە تىقىۋەتكەنىدى. كېيىن ئاشۇ كۆلكىلىك خەتلەر (بىر قېتىم ئۆي كۆچۈش جەريانىدا) تاسادىپىي قولىغا چىقىپ قالغاندا بۇ خەتلەرنى قايتا ئوقۇپ شۇ چاغدىكى تەلۋىلەرچە ھېسسىياتىدىن ئانچە نومۇس قىلىپ كەتمىدى، بۇلار پەقەت ئادەتتىن تاشقىرى كۆلكىلىك تۇيۇلۇپ كەتتى. ئۇ خەتتە ھەتتا ئۇنىڭغا «سىزسىز ياشىيالمايمەن!...» دېگەن سۆزلەرنىمۇ قىلغانىدى. شۇ ۋاقىتتا ھەقىقەتەنمۇ ئۇنىڭسىز ياشىيالمايدىغاندەكلا ھېس قىلغانىدى، بىراق ئۇنىڭسىزمۇ ئۇ يەنىلا ھېچنەرسە بولماي ياشاپ كېتىۋەردى. ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭغا راستىنلا ئۇنىڭسىز ياشىيالمىغۇدەك كۆيگەنلىكىگە ھازىر ئۆزىمۇ ئىشەنمەيۋاتقان يەردە، ئۇ قانداقمۇ قايىل بولۇپ تەسىرلىنىپ كەتسۇن؟! بەلكىم خېتىمنى ئوقۇپ مېنى تازا زاڭلىق قىلغاندۇر، بەلكىم مېنى كاللىسىنىڭ ئازراق دەردى بار ئىكەن دەپ ئويلاپ قالغاندۇر، ياكى رومانلارنى دوراپ شۇنداق يازدى دەپ ئويلىغاندۇ، ياكى مېنى بىر بىنورمال ئادەم بولسا كەينىمگە كىرىۋېلىپ ئاخىرى زىيان - زەخمەت يەتكۈزىدۇ دەپ قورققاندۇر. ئىشقىلىپ، ئۇ مېنى قانداق تەسەۋۋۇر قىلسا ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىغا ئىمكانىيەت بار دەپ ئويلايتتى ئۇ. بىراق يەنىلا توختىماي خەت يازاتتى. ئۇنىڭغا يازغان خەتلىرىدىكى سۆزلەرنىڭ كىشىگە ھەقىقەتەنمۇ ئىنتايىن ياسالما ۋە كۆلكىلىك تۇيۇلىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يېتىشى كېچىك ئىشلار ئىدى. ئۇ ئاخىرى ئادەم ھەرگىزمۇ مېنىڭ ئاشۇ خەتنى يازغان چاغلىرىمدىكىدەك ھېسسىياتتا بولماسلىقى كېرەك ئىكەن دەپ ئويلىدى. سېنىڭ مۇھەببىتىڭ خۇددى رىۋايەتلەردىكى ياكى رومانلاردىكى بىر - بىرى ئۈچۈن جېنىدىن كېچىدىغان كۆلكىلىك، ئەسەبىي ئاشىق - مەشۇقلارنىڭكىدەك شۇقەدەر كۈچلۈك بولسىمۇ، بىراق سەن بۇنداق چوڭقۇر ھېسسىياتنى ھەرگىزمۇ خەت بىلەن ياكى سۆز بىلەن ئىپادىلەپ بېرىشكە تىرىشما! چۈنكى بۇنداق ھېسسىيات ئىپادىلەنگەن سۆزلەرنىڭ ھەممىسى ساختا ۋە ياسالما. ئەڭ ياخشىسى، ئۈن - تىنسىز ياشاۋەر، گەرچە مەشۇقسىز ياشىيالمىغۇدەك بولساڭمۇ ياشاۋەر.

چۈنكى ياشاش ھېچقانچىلىك تەس ئىش ئەمەس، ياشاپ كېتەلەيسەن!

مەن بەلكىم ئۇنى ھەقىقەتەنمۇ شۇقەدەر ياخشى كۆرگەندىمەن دەپ خىيال قىلاتتى ئۇ، بىراق ئۇنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئۆتكۈزۈلگەندە ئۇنىڭغا سوۋغا قىلىش ئۈچۈن بۇلاپكا ئالغاندا، ئۇنىڭغا ئون يۈەن خەجلەشكە قىيماي ئون يۈەنلىك ۋە يەتتە يۈەنلىك بۇلاپكىنىڭ ئىچىدىن يەتتە يۈەنلىكىنى تاللاپ ئالغانىدى. ئۇنىڭ ئۈچۈن جان پىدا قىلىشقا تەييار بولسىمۇ ئەمەلىيەتتە شۇ كۈنى ئۈچ يۈەننى ئاياپ قالدى. سوۋغات تاللىشىپ بېرىش ئۈچۈن بىللە چىققان ساۋاقدىشى ئۇ كۈنى ئۇنىڭ مەردلىكىگە ھەيران قېلىپ:

— ھازىر سېنىڭ كۆزۈڭگە پۇل دېگەن نەرسە كۆرۈنمەيدىغۇ - ھە! — دەپ قويغانىدى. ئۇمۇ ئۇنىڭ يەتتە يۈەنگە چىداپ ئۈچ يۈەنگە چىدىمىغانلىقىنى ھېس قىلالمىغانىدى.

ئاشۇ ئىشلارنى يادىغا ئالسا ئۇ، ئۇ چاغلاردا مەن ھەممە نەرسىنى چۆرۈپ تاشلىغانىدىم، غۇرۇر، ئىزا تارتىش دېگەنلەردىن مەندە ئەسەرمۇ قالمىغانىدى، تۈگىمەس قوغلىشىش، تۈگىمەس يېلىنىش... مەن ئۇنىڭغا قىلچىمۇ ئىزا تارتماي شۇ قەدەر يېلىنىپ كەتكەن ئىكەنمەن دېگەنلەرنى خىيال قىلىشى مۇمكىن، ئاشۇ ۋاقىتتىكى ئىشلارنى ئەسلىسە كۈلۈپ كېتىدىغان بولغان ۋاقىتمۇ ئاشۇ بىچارىلەرچە يېلىنىشلارنىڭ كارتىنىلىرى كۆز ئالدىدا شەكىللىنىپ ئىزادىن تەرلەپ، گەجگىسىگە كۆڭلىكىنىڭ ياقىلىرى چاپلىشىپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ بۇنداق تۇيغۇغا كېلىپ قېلىشى بەلكىم ئاشۇ چاغلاردىن خېلىلا كېيىنكى ئىش.

زالدا كىنو تۈگەپ چىراغ يېقىلدى. بىز كىنوخانىدىن يېنىپ چىقتۇق. مەن نېمە ئۈچۈندۇر كىنوخانىدىن تېزرەك چىقىپ قاراڭغۇ كوچىلارغا كىرىپ كېتىشكە ئالدىرىدىم. چىقىپ كەتكىچە خۇددى جىنايەتكارغا ئوخشاش بېشىمنى تۆۋەن سېلىپ، ئۇنىڭ نەزىرىدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇشقا تىرىشىپ ماڭدىم. چىراغ يورۇقى ئاستىدىن قايتىپ چىقىش بىلەنلا خۇددى زىممەمدىكى ئېغىر يۈك ئېلىپ تاشلىنىپ يەڭگىللەپلا قالغاندەك بولدۇم. مەن ئۇنىڭغا قاراشقا پېتىنالماي قالغانىدىم، بۇنى ئۇ مېنىڭ ئىسمىمنى چاقىرىپ ئۆزىگە قاراتقاندىلا ھېس قىلدىم.

— خوش، ئەمدى ئۆيگە قايتاي، — دېدى ئۇ ماڭا يېتىشىپ كېلىپ.

— نەگە؟ — مەن ئۇنىڭ كېيىنى ئېنىق ئاڭلىغان بولسامۇ يەنە ياندۇرمىلاپ سوراپ قويدۇم.

— ئۆيگە.

— نېمىشقا؟— بۇنى پاراڭنى ئۈزۈپ قويىماسلىق ئۈچۈنلا سورىدىم.

بۇ سوئال ئۇنى كۈلدۈرۈۋەتتى. ئۇنىڭ زىل ئاۋاز بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈشى مېنى بىر خىل يېقىملىق ھېسسىياتقا چۆمۈلدۈردى. ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسى ئىنتايىن شاللاق كۈلكە ئىدى، ئەگەر ئۇ ئەنە شۇنداق ئىش كۆرگەن قىزلارغا خاس شاللاقلىق بىلەن كۈلمىگەن بولسا مېنى بۇنداق يېقىملىق ھېسسىياتقا ئىگە قىلىپ، يېقىن دوستلاردەك تۇيغۇ بېرىشى ناتايىن ئىدى. باياتىن قولۇمنى ئۇنىڭ يوتىسىغا قويغاندا بەدىنىمدە ھېچقانداق غىدىقلىنىش بولمىغانىدى، بىراق ئۇنىڭ شاللاق كۈلكىسى بىلەن خۇددى ئاياللارنىڭ يالىڭاچ بەدىنىنىڭ ئالدىدا تۇرغاندەك ھاياجانلىنىپ، قانلىرىم جۇش ئۇرۇپ كەتتى. بۇ شاللاق كۈلكە ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا بۇرۇن بولۇپ باقمىغان بىر خىل يېقىنچىلىقنى پەيدا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭغا يۈزلىنىپ ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلدىم.

— قىزىق گەپ قىلىدىكەنسىز،— دېدى ئۇ،— ھەر كۈنى كېتىدىغان ئۆيۈمگىمۇ نېمىشقا كېتىدىغانلىقىمنى سورامسىز؟

مېنىڭ «نېمىشقا؟» دەپ سورىشىم ئۇ كۈلگىدەك ئۈنچىۋالا كۈلكىلىكمۇ ئەمەس دەپ ئويلىدىم مەن، شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ كۈلكىسىگە قوشۇلۇپ كۈلۈپ قويدۇم، بىراق مېنىڭ بۇ كۈلكەم زەھەرخەندىلىك بىلەن كۈلگەن كۈلكىگە ئوخشاپ قالدى، مەن ئۆزۈمنىڭ ئاشۇنداق كۈلگەن ھالدىكى چىرايىمنى تەسەۋۋۇر قىلىپ باقتىم.

مەن ئۇنى ئاپتوبۇس بېكىتىگىچە ئۇزىتىپ بارماقچى بولدۇم، مەن ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ قەيەردىلىكىنى، نەچچىنچى يولنىڭ ئاپتوبۇسىغا ئولتۇرۇپ بارىدىغانلىقىنى سورىدىم، بۇ سوئاللىرىم ئۇنى خۇشال قىلغاندەك تۇراتتى. ئۇ ئۆز ئائىلىسىدىن پەخىرلىنىدىغاندەك قىلاتتى، شۇڭا سوئاللىرىمغا خۇشاللىق بىلەن جاۋاب بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئاتا - ئانىلىرى ۋە ئاكا - سىڭىللىرىنىڭ ھەممىسىنى زوق - شوق بىلەن تونۇشتۇرۇپ سۆزلەپلا كەتتى، مەن ئاپتوبۇس بېكىتىگە بارغۇچە ئۇنىڭ ساغرىسىدىن كۆزۈمنى ئۈزمەي ماڭدىم (يۇپيۇمىلاق ساغرىسى ئۇنىڭ قەدەم ئېلىپ مېڭىشلىرىغا ماسلىشىپ ئادەمنىڭ ھەۋسىنى كۆچەيتىۋېتەتتى). شۇڭا ئۇنىڭ گەپلىرى قىلچىمۇ قۇلىقىمغا كىرمىدى.

ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىم كېرەكمۇ؟ دەپ ئويلىدىم مەن ھەم ئۇنىڭ تەكلىپىمنى قانداق باھانە - سەۋەب بىلەن رەت قىلىشىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ نۇرغۇنلىغان ئېھتىماللىقلارنى كۆز ئالدىمدىن ئۆتكۈزدۈم، بۇ ئېھتىماللىقلارنىڭ ھەممىسىگە ئىدىيەمدە تەييارلىق بار ئىدى. ئۇ تەلىپىمنى رەت قىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. بۇنىڭدىن بۇرۇن مەن مۇھەببەت ئىزھار قىلغان قىزلارنىڭمۇ ھەممىسى تەلىپىمنى قىلچىمۇ رەت قىلمايدىغاندەك تۇيۇلغانىدى، تەلىپىمنى رەت قىلمايدىغاندەك تۇيۇلۇشىنىڭ ئۆزىلا تەلىپىمنى رەت قىلىشىدىن بېشارەت بېرەتتى. شۇڭا ئۇنىڭ تەلىپىمنى رەت قىلىدىغان ياكى قىلمايدىغانلىقى توغرىسىدا خىيال قىلىشنىڭ ھېچبىر ھاجىتى يوق ئىدى، ئەڭ مۇھىمى ئۇنىڭ تەلىپىمنى زادى قانداق رەت قىلىشى. ئۇنى تەلىپىمنى رەت قىلمايدىغاندەك ھېس قىلىشىم ھەرگىزمۇ ئۇنى رەت قىلىدۇ ياكى قىلمايدۇ دەپ ئويلىشىمغا يول ئېچىپ بېرەلمەيتتى. مۇھەببەت ئىزھار قىلىش ئادەمنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدىغان بىر ئىش. مەن ئۇنىڭ بىلەن بولغان پاراڭنىڭ تېمىسىنى ئەپلەپ - سەپلەپ مۇھەببەت تەرەپكە يۆتكىشىم، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى، تەلەپپۇزىنى ۋە چىراي ئىپادىلىرىنى بىر - بىرلەپ كۆزىتىشىم، بۇلارنىڭ ئىچىدىن كاللا قاتۇرۇپ پۇرسەت ئىزدىشىم، ئۆزۈمنى كۈچۈمنىڭ بارىچە گەپدان ۋە شوخ قىلىپ كۆرسىتىشىم كېرەك ئىدى، بۇلارنىڭ ھەممىسى ھەقىقەتەنمۇ ئادەمنىڭ ئىچىنى سىقىدىغان ئاۋارىچىلىق. ئەمەلىيەتتە بىز ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا مۇھەببەتلىشىۋاتقان بولۇشىمىز مۇمكىن، چۈنكى بىزنىڭ تونۇشۇشىمىز ۋە بىللە يۈرۈشىمىزدىكى بىردىنبىر مەقسەت مۇھەببەتلىشىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇ ئۇنىڭغىمۇ ناھايىتى ئېنىق، لېكىن نېمىلا بولمىسۇن، مەن يەنىلا ئۇنىڭغا مۇھەببەتلىشىش ھەققىدە ئېغىز ئېچىشىم كېرەك.

— نەچچىنچى يول ئاپتوبۇسىغا ئولتۇرىسىز؟— دەپ سورىدىم مەن ئۇنىڭدىن.

— 7 - يول.

ئۇنىڭ جاۋابى مېنى ھاياجانلاندۇرۇۋەتتى. ئۇنىڭ 7 - يول ئاپتوبۇسىغا ئولتۇرۇشىنىڭ ئادەمنى ھاياجانلاندۇرغۇدەك زادى نېمىسى بار؟ مەن بۇنىڭغا ھەيران قالدىم، بەلكىم مېنى ھاياجانلاندۇرغىنى «7» دېگەن سان بولۇشى مۇمكىن، بەلكىم 7 - يول ئاپتوبۇسى يېتىپ بارىدىغان بەزى جايلارغا مۇناسىۋەتلىك بەزى غۇۋا ھاياجانلىق ئەسلىمىلەر كاللامدا ساقلىنىپ قالغاندۇر. مەن ھاياتىمدىكى «7» گە مۇناسىۋەتلىك نەرسىلەر ۋە 7 - يولنىڭ ئاپتوبۇسى يېتىپ بارىدىغان بېكەتلەرگە مۇناسىۋەتلىك ئەسلىمىلەر ئىچىدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى ئىزدەپ تېپىشقا تىرىشتىم، بىراق ھېچنەرسىنى تاپالمىدىم.

بىز 7 - يولنىڭ ئاپتوبۇس بېكىتىگە قاراپ

كېتىۋاتاتتۇق، بىراق بېكەتكە ھارمايلا ئارقىمىزغا ياندۇق. بېكەتكە يېقىن تۆت كوچا ئېغىزىغا يېقىنلاشقاندا ئۇنىڭ قەدىمى بارا - بارا ئاستىلاپ كەتتى. ئۇ توختىماي نېمىلەرنىدۇر بىرنەرسىلەر توغرىسىدا زوق - شوقى بىلەن سۆزلەيتتى، مەندىن بىرنەرسىلەرنى سورايتتى، مەن ئاغزىمغا كەلگىنىچە بىرنەرسىلەرنى دەپ جاۋاب بېرەتتىم. ئۇنىڭ بۇنچە كۆپ گەپ قىلىشى پەقەتلا قەدىمىنى بارا - بارا ئاستىلىتىشقا باھانىدەكلا قىلاتتى. ئۇ پات - پاتلا مېڭىشتىن توختاپ مەندىن سوئال سورايتتى.

— ئاپتوبۇس توختاپ كەتتىمىكىن؟— دېدى ئۇ.

— توختاپ كەتكەن بولسا تېخىمۇ ياخشى ئەمەسمۇ؟— دېدىم مەن.

— نېمىشقا؟

— سىز كېتەلمەي قالىسىز - دە!

ئۇ كۈلۈپ قويۇپ مېڭىشتىن توختىدى، مەنمۇ توختاپ ئۇنىڭغا قاراپ تۇردۇم. ئەمەلىيەتتە ئاپتوبۇس تېخى توختاپ كەتمىگەنىدى.

— يەنىلا قاراپ باقايلى،— دېدى ئۇ، بىراق بېكەت تەرەپكە قاراپ ماڭمىدى.

— بولدىلا، ھەرقاچان توختاپ كەتتى،— دېدىم مەن.

بىز ئۈن - تىنسىز كەينىمىزگە قاراپ ياندۇق. ئۇنىڭ بۇ ئىشلىرى ناھايىتى كۈلكىلىك تۇيۇلۇپ كەتتى. بىز ئارقىمىزغا يېنىپ ئازراق ماڭغاندىن كېيىن چوڭ يولنى كېسىپ ئۆتتۇق. كېسىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا مەن قولۇمنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە قويۇپ ئۇنى مېڭىشتىن توختاتتىم، ئۇ چۆچۈپ ماڭا قارىدى.

— ماشىنا ئۇرۇۋەتمىسۇن دەپ شۇنداق قىلدىم،— دېدىم مەن ئۇنىڭ قاراشلىرىغا جاۋابەن.

— قوللىرىڭىز ئەجەب چاققانىكەنغۇ سىزنىڭ،— دېدى ئۇ نارازى بولغان قىياپەتتە.

— سىزگە كۆيۈنۈپ شۇنداق قىلدىم، كۆيۈنگەننى بىلمەيدىكەنسىز،— دېدىم مەن. بۇ گېپىم ئۆزۈمگە ناھايىتى قاملاشمىغاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

بىز چوڭ يولدىن ئۆتۈپ تار بىر كوچا بىلەن ماڭدۇق. تار كوچىدا يول چىرىغى بولمىغاچقا قاراڭغۇ ئىدى، قاراڭغۇلۇق كوچىنى تېخىمۇ تارلاشتۇرۇۋەتكەندەك تۇيغۇ بېرەتتى. مەن ئۇنىڭغا ناھايىتى يېقىن تۇرۇپ، گەۋدەمنى پات - پات ئۇنىڭ گەۋدىسىگە سۈركىۋېلىپ ماڭاتتىم. ئۇ ئۆزىنى ئېلىپ قاچاي دېمىدى. ئاياللارغا يېقىن تۇرۇش ۋە بەدىنىگە تەگكۈزۈۋېلىش ئانچە تەس ئىشمۇ ئەمەس، كوچا ئاپتوبۇسىغا چىققاندا بولسا ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن ئاياللارغا يېقىن تۇرمايمەن دېسەڭمۇ ئىلاجىڭ يوق، بىراق ھازىر مەن ئۇنىڭغا كوچا ئاپتوبۇسىدىكى قىستاڭچىلىقتا سۈركەلگەنچىلىك سۈركىلىپ تۇرالمىسامۇ، مۈرىمىز ۋە بىلەكلىرىمىزنىڭ بىر - بىرىگە پات - پات تېگىپ كېتىشى مېنى خېلىلا ھاياجانلاندۇرۇۋېتىپ باراتتى.

بىز كوچىنىڭ ئەڭ قاراڭغۇ يېرىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا مەن تۇيۇقسىزلا ئۇنىڭ بېلىدىن قۇچاقلاپ ئۇنى قاراڭغۇ بۇلۇڭغا سۆرىدىم، ئۇ چۆچۈپ كېتىپ ماڭا چەكچىيىپ قارىدى. ئۇنىڭ يوغان ئېچىلغان كۆزلىرى يوپيۇمىلاق بولۇپ، ماڭا بەكلا چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇ قارىشى ماڭا ئىنتايىن يېقىملىق تۇيۇلدى، چۈنكى ئۇنىڭ ئاشۇ چۆچۈشى بەكمۇ شاللاق چۆچۈش ئىدى. ئۇ مېنىڭ ھەرىكىتىمدىن ئەمەس، ئۆز بەدىنىدە تۇيۇقسىز جۇش ئۇرۇپ كەتكەن غىدىقلىنىشتىن چۆچۈگەنىدى. مەن ئۇنى تۇيۇقسىز قۇچاقلاپ چەتكە تارتقان ۋاقىتتا قىلچىمۇ جىددىيلىشىش ھېس قىلمىدىم، مەن تا شۇ چاغقىچە بىرەر قىزغا بۇنداق پارتلاش خاراكتېرىدىكى ھەرىكەتنى قوللىنىپ باقمىغانىدىم، ھەتتا بىرەر قىزنى قۇچاقلاپمۇ باقمىغانىدىم، مۇھەببەت توغرىسىدا گەپ قىلىپ قالسامۇ جىددىيلىشىشتىن تىزلىرىمغىچە تىترەپ كېتەتتى. بۈگۈن ئەجەبا ھەر كۈنى قىلىپ ئادەت بولۇپ كەتكەن بىر ھەرىكەتنى تەكرارلىغاندەكلا ئۇنى قۇچاقلىۋالدىما؟ بۇنىڭغا ئۆزۈممۇ ھاڭ - تاڭ قالدىم. بەلكىم بۇ ۋەقەنى ئەتىلا ئاغىنەمگە سۆزلەپ بەرسەم قەسەم ئىچىمەنكى، ئۇ قىلچىمۇ ئىشەنمەيدۇ. مەن شۇ چاغدىلا ئاياللارنىڭ ئۆز قەلبىمدە پۈتۈنلەي ئۆزگەنلىكىنى ھېس قىلدىم.

— ۋۇي... ۋۇي... نېمە قىلغىنىڭىز بۇ؟!— دېدى ئۇ كۆزلىرىنى كۆزۈمگە قاداپ، ئۇنىڭ بۇ قاراشلىرى قاتتىق قارشىلىق بىلدۈرىدىغاندەكلا ھېس قىلدۇراتتى. ئەمەلىيەتتە ئۇ ئانچە قارشىلىق بىلدۈرمەيلا مەن تارتىپ ماڭغان تەرەپكە سۈرۈلدى. مەن ئۇنى قارىغۇلارچىلا تارتقانىدىم، تەلىيىمگە مەن تارتقان تەرەپتە بىر پەلەمپەي كۆرۈندى، پەلەمپەينىڭ ئۈستى تەرىپىدىكى ئىشىك تاقاقلىق ئىدى.

— بىردەم ئولتۇرۇپ پاراڭلىشايلى،— دېدىم مەن، بۇ سۆز ئاغزىمدىن تامامەن تۇسالغۇسىز ھالدا ئىنتايىن راۋان چىققانىدى.

— مېنى قويۇۋېتىڭ!— دەپ خىتاب قىلدى ئۇ.

بىز تاش پەلەمپەينىڭ ئۈستىدە ئولتۇردۇق. قوللىرىم ئۇنىڭ بېلىدىن مەھكەم تۇتۇقلۇق بولسا-

مۇ، مەن تاش پەلەمپەينىڭ كاسامغا مۇزدەك تەگكەن چاغدىكى سوغۇقلۇقىنى سېزىپ تۇردۇم. ئۇ پەلەمپەيدە ئولتۇرۇپ ماڭا ئۈن - تىنسىز ھالدا خېلى بىرھازا تىكىلىپ قاراپ تۇردى - دە، ئاندىن يادىغا ئالغاندەك قوللىرى بىلەن بېلىگە ئۆتكۈزۈلگەن قوللىرىمى ئىتتىرىشكە باشلىدى، ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىۋىدىم، ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى توختىدى، مەن بارماقلىرىمنى ئۇنىڭ بارماقلىرىنىڭ ئارىسىغا كىرىشتۈردۈم، شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەنە بىر قېتىم ماڭا تىكىلىپ قارىدى. ئۇ ماڭا تىكىلىپ تۇرغىنى بىلەن مېنى كۆزىتىۋاتقاندەك ئەمەس ئىدى، مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ شۇتاپ ئۇنىڭ بارلىق دىققىتىنى يىغىپ ئۆز ۋۇجۇدىدىكى غىدىقلىنىشنى كۆزىتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك مەن خۇددى ئۇ مېنى كۆرمەيۋاتقاندەكلا ھېچبىر تارتىنىشسىز ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇللا تىكىلىپ قاراپ تۇرۇۋەردىم. ئۇنىڭ دىققىتى بىرلا نۇقتىغا يىغىلغانىدى، مېنىڭ دىققىتىم بولسا چېچىلاڭغۇ ئىدى. مەن تۇنجى قېتىم بىر قىزنى قۇچاقلاپ تۇرۇۋېتىپمۇ كوچىدىكى قاراڭغۇلۇقنى، تاش پەلەمپەينىڭ سوغۇقلۇقىنى ۋە يىراقلاردىكى ماشىنىلارنىڭ گۈرۈلدەپ ماڭغان ئاۋازلىرىنى سېزىپ تۇراتتىم.

— باياتىن ئەجەب ئېغىر - بېسىق قىياپەتكە كىرىۋېلىپ مېنى ئالداپسەن - ھە! — دېدى ئۇ بىردىنلا مېنى سەنلەپ.

— ياق، مەن ھېچقاچان ئېغىر - بېسىق قىياپەتكە كىرىۋالمىدىم، — دېدىم مەن، — سىز ئۆزىڭىز مېنى ئېغىر - بېسىق دەپ ئويلىغان بولسىڭىز مېنىڭ نېمە ئىلاجىم، — مەن ئۇنى يەنىلا سىزلەۋەردىم.

— ۋاي بۇزۇق، — دېدى ئۇ ئەركىلەپ.

ئۇنىڭ مېنى بۇزۇق دېيىشى مېنى شادلاندۇرۇۋەتتى، مەن ئۆزۈمنى تۇتالماي كۈلۈپ كەتتىم - دە، ئۇنى ئۆزۈمگە تارتىپ سۆيۈشكە تەمشەلدىم، ئۇ ھەدەپ بېشىنى باشقا ياققا بۇرىۋېلىپ مېنىڭ سۆيۈشۈمگە يول قويمىدى. مەن بىرھازا ھەپىلەشكەندىن كېيىن توختاپ قالدىم.

— بىز تونۇشقىلى تېخى يېرىم كۈنمۇ بولمىدى، — دېدى ئۇ.

— يېرىم كۈن ئەمەس، يېرىم سائەت بولسىمۇ نېمە بوپتۇ؟

— بىزدە تېخى مۇھەببەت شەكىللەنمىدى.

— مۇھەببەتنى شەكىللەندۈرۈۋاتىمىزغۇ. . .

ئۇ يەنە نېمىدۇر بىرنەرسە دېۋىدى، مەن ئۇقالماي قالدىم.

— بىز ئەمدىلا تونۇشۇۋاتساق، ئىككى ئادەمنىڭ ئارىسىدا مۇھەببەت شەكىللەنگىچە خېلىلا ۋاقىت كېتىدۇ، — دېدى ئۇ.

— ئەرلەر بىلەن ئاياللار ئوتتۇرىسىدا مۇھەببەت تەبىئىي مەۋجۇت، — دېدىم مەن، — مۇھەببەت بولمىغان بولسا بىز تونۇشمايتتۇق، ئەرلەر ئاياللارغا، ئاياللار ئەرلەرگە موھتاج. . . ئەزەلدىن شۇنداق، ھەر بىر ئەرنىڭ ھەر بىر ئايالغا مۇھەببىتى بولىدۇ.

— مۇھەببەتنى چۈشەنمەيدىكەنسەن، سەن كۆرگەنلا ئايالنىڭ ھەممىسىنى ياخشى كۆرۈۋېرەمسەن؟

— ھەممە ئادەم شۇنداق.

— ساراڭكەنسەن.

ئۇ بىردەم تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن دېدى:

— سېنىڭ قەلبىڭدە ئاياللارنىڭ ھەممىسىگە مۇھەببەت بار بولسا مېنى قىلچىمۇ ياخشى كۆرمەيدىكەنسەن. چۈنكى سېنىڭ ئالدىڭدا مەن باشقا ئاياللاردىن، كوچىلاردا ئويان - بۇيان ئۆتۈشۈپ تۇرغان ناتونۇش ئاياللاردىنمۇ قىلچە پەرقسىز. بىزنى تامامەن ناتونۇش ئادەم دېيىشكە بولغۇدەك، بىزنىڭ ئارىمىزدا مۇھەببەت، ياخشى كۆرۈش دېگەنلەر نېمە ئىش قىلسۇن! ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېلىلا تونۇشقان ئىككى ئادەم ئارىسىدا مۇھەببەت بار بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

— ساڭا نىسبەتەن مېنىڭ قەلبىمدە مۇھەببەت بارمۇ دەيلى، بىراق بۇ مۇھەببەت پەقەت مېنىڭ قەلبىمدىكى نەرسە تۇرسا سەن بىلەن نېمە ئالاقىسى بار، بۇنى سۈرۈشتۈرۈپ نېمە قىلىسەن؟

— قىپقىزىللا ساراڭكەنسەن، — ئۇ قوللىرىمنى بېلىدىن ئىتتىرىۋېتىپ، قېيىداپ باشقا تەرەپكە قارىۋالدى. ئۇ راستتىنلا قېيىدىغاندەك كۆرۈنەتتى.

— راست ئەمەسمۇ، — مەن ئېچىلىپ - يېيىلىپ، ئەزۋەيلەپلا سۆزلەپ كەتتىم، ئۆزۈمنىڭ خاراكتېرىمدىكى بۇنداق ئۆزگىرىشكە ئۆزۈممۇ ھەيران قالدىم. ئۇنىڭ باياتىنقى «ھەي، بۇزۇق» دەپ چاقىرىشى رېئاكسىيە بېرىپ، مېنى پسىخىك پارچىلىنىش كېسىلىگە گىرىپتار قىلىپ قويغاندەكلا مەن باشقىچىلا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانىدىم، — مېنىڭ قەلبىمدە مۇھەببەت بولسا ئۇ پۈتۈنلەي ماڭا تەئەللۇق نەرسە، ئۇ مېنىڭ ۋۇجۇدۇمدىلا مەۋجۇت، سەن بىلەن ھېچبىر ئالاقىسى يوق. ئازابلىسا مېنى ئازابلايدۇ، شادلاندۇرسا مېنى شادلاندۇرىدۇ. سەن مەقسىتىڭگە يېتەلمىگەندىلا بولىدىغۇ.

— قايسى مەقسىتىمگە؟!

— مەن بىلەن تونۇشۇشتىكى مەقسىتىڭگەچۇ!

مەن شۇنداق دەپ كۈلگىنىمچە يەنە ئۇنى سۆيۈشكە تەمشەلدىم. ئۇ لەۋلىرىنى ئېلىپ قاچقاچقا مەن ئارانلا ئۇنىڭ چاچلىرىغىلا سۆيەلىدىم، چاچلىرى ئوراپ تۇرغاچقا ئۇنىڭ بويىنىغىمۇ سۆيەلمىدىم.

— ھايۋان! — دېدى ئۇ، — مەندەك بىر قىزغا مۇنداق مۇئامىلە قىلساڭ قانداق بولىدۇ؟!

ئۇنىڭ بۇ گېپى ئەرۋاھىمنى ئۇچۇرۇۋەتتى. مېنىڭ ئۇنى سۆيۈشۈم بىلەن بۇ گەپنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ مەن ئىختىيارسىز ئۇنى قويۇۋېتىپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. پۈتۈنلەي كەيپىم ئۇچقانىدى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن جۆيلىگەندەكلا چىققان بۇ گەپنىڭ مېنى بۇنداق خاپا قىلىۋېتىشىنى ئۇ ئويلىمىغان بولسا كېرەك، ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئورنىدىن تۇرۇپ مەن بىلەن بىللە ماڭدى. ئۇنىڭ بۇ سۆزنى قىلىشىدا ھېچقانداق باشقىچە مەنە يوقتەك قىلاتتى، پەقەت مەن بىلەن داۋاملىق پاراڭلىشىش زۆرۈرىيىتىدىنلا شۇنداق دەپ قويغانىدى. ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭ باشقا گەپنى قىلىشىمۇ تامامەن مۇمكىن ئىدى.

بىز جىمجىت مېڭىپ ئۇنىڭ خىزمەت بىناسىنىڭ ئالدىغا كەلدۇق.

— مەن بۈگۈن ياتاقتا قونۇپ قالاي، كەچ قالسام قونۇپ قالسۇن دەپ ئىدارە بىزگە ياتاق بەرگەن، — دېدى قىز. ئۇ ماڭا خېلىلا چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇ مېنىڭ كەيپىمنىڭ ئۇچقانلىقىنى سەزمىگەندەك قىلاتتى.

— ئەتە كۆرۈشەيلى، — دېدىم مەن. نېمىشقىدۇر ئاۋازىم دۇدۇقلاپ چىقىپ كەتتى، خۇددى تۇنجى قېتىم بىر قىزغا گەپ قىلىۋاتقاندەك ئالاقزادە بولۇپ كەتكەنىدىم.

— ئەتە ئىشلىمەيمەن، شەنبە كۈنى مۇشۇ يەرگە كەلگىن، شۇ كۈنى ئاندىن بىر سۆيۈش مۇكاپات، سۆيۈپ قويىمەن!

— سەن دائىم بۇ يەردە قونۇپ قالامسەن؟

— سەن مېھمانخانىدا ئىشلەيدىغان قىزلارنىڭ ھەممىسى مېھمان كۈتۈپ بۇزۇلۇپ كەتكەن دەپ ئاڭلاپ، مېنىمۇ شۇنداق دەپ ئويلاپ قالدىڭمۇ؟!

ئۇ شۇنداق دەپ بولۇپ يۈگۈرگىنىچە مېھمانخانىغا كىرىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ كەينىدىن بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئۇنىڭ گەۋدىسى بىنا ئىچىگە كىرىپ يوقالغاندىلا ئاندىن ئارقامغا ئۆرۈلۈپ، ئۆيۈمگە قايتماقچى بولۇپ ماڭدىم.

ئۇزۇن كەتكەن ئادەمسىز كوچىغا قارىشىم بىلەنلا كۆڭلۈم بەكمۇ يېرىم بولۇپ، بىر خىل پەرىشانلىق يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرۇشقا باشلىدى، شۇ چاغدا بىردىنلا مەن ئۆزۈمنىڭ بىرسى بىلەن مۇھەببەتلەشكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم. ئاۋۋالقى بىرنەچچە خىل تەسەۋۋۇرلىرىمنىڭ ھېچقايسىسى ئەمەلىيەتتە يۈز بەرمىگەنىدى. مەن ئۇنىڭغا قانداق تەلەپ قويۇش ھەققىدە شۇنچە باش قاتۇرغانىدىم، ئۇنىڭ تەلىپىمنى قانداق باھانە - سەۋەبلەر بىلەن رەت قىلىشىنىمۇ شۇنچە ئۇزاق تەسەۋۋۇر قىلغانىدىم، بىراق مەن ئۇنىڭغا مۇھەببىتىمنىمۇ ئىزھار قىلالمىدىم ھەم ئۇ مېنىڭ مۇھەببىتىمنى رەت قىلمىدى. ھەممە ئىش پۈتۈنلەي ئويلىمىغان يەردىن چىقتى. مەن بىردىنلا مۇھەببەتلىشىۋاتقان ئادەمگە ئايلىنىپ قالدىم. مۇشۇ بىرنەچچە سائەتلىك كەچۈرمىش بىردىنلا مېنىڭ بۇرۇنقى تۇرمۇشۇم بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمنى چورتلا ئۈزۈپ قويغاندەك قىلاتتى. خۇددى ھەممە نەرسە ئۆزگىرىپ كېتىدىغاندەك قەلبىمدە نېمىلەرگىدۇر بىرنەرسىلەرگە بەكمۇ قىيالماسلىق بار ئىدى. بىردىنلا ھەممە نەرسە بەربات بولۇپ كەتكەندەك ھېس قىلدىم. خۇددى ئۆتمۈشنىڭ چەكسىز كەتكەن خارابىسى ئۈستىدە كېتىۋاتقاندەك ئادەمسىز قاراڭغۇ كوچىدا يەككە - يېگانە ھالدا شۇقەدەر بىچارىلەرچە كېتىۋاتاتتىم.

— يەنىلا شۇنداق خاپا چىرايىغۇ سەن! ئۇنىڭ بىلەن چىقىشالماي قالدىڭمۇ - يا؟ — دېدى ئاغىنەم ئۆيۈمگە قايتىپ كەلگەن چېغىمدا مېنى كۆرۈپ. مەن ئۈندىمىدىم.

— نېمە بولدۇڭ، گەپ قىلساڭچۇ! نېمىلەرنى دېيىشتىڭلار؟

مەن ئۇنىڭغا بىرنېمىلەرنى دەپ جاۋاب بەرمەكچى بولدۇم - يۇ، بىراق زادىلا گەپ تاپالمىدىم، مېڭەم قۇپقۇرۇق بولۇپ، ھېچبىر خىيال، تەپەككۇر ھەتتا ئاڭمۇ مەۋجۇت ئەمەستەك قىلاتتى.

— ئۇ تەلىپىڭنى رەت قىپتۇ - دە!

— ياق.

— ماقۇل دېدىمۇ؟

— . . .

ئەتىسى چۈشلەرگە يېقىن سىرتقا چىقىپ ئادىتىم بويىچە كوچىلاردا مەقسەتسىز ئايلىنىپ يۈردۈم، بىر كىنوخانا ئالدىغا كېلىپ كىنو كۆرگۈم كېلىپ ئېلان تاختىسى ئالدىغا كەلدىم - دە، تويۇقسىز ئۇنىڭ ئوبرازى مېڭەمدىن يالتتىدە ئۆتۈپ كەتتى، مەن شۇنىڭ بىلەنلا ئۆزۈمنىڭ تونۇ-

كۈن بىر قىز بىلەن مۇھەببەتلەشكەنلىكىمنى يا-
دىمغا ئالدىم، نېمىشقىدۇر كىنو كۆرۈشنىڭ
ھېچبىر مەززىسى قالمىغاندەك ھېس قىلدىم،
كوچىلاردا ئايلىنىپ يۈرۈشنىڭمۇ مەززىسى قالمى-
غانىدى. بۇرۇن كىنو كۆرسەم كىنو كۆرۈشتىكى
مەقسىتىم پەقەتلا كىنولاردىكى ئاياللارنىڭ گۈ-
زەللىكىنى تاماشا قىلىش ئىدى، كوچىلاردا ئايلى-
نىپ يۈرۈشتىكى مەقسىتىممۇ كوچىلاردىكى چى-
رايلىق قىزلارنى كۆرۈش ئۈچۈن ئىدى، ئەمدى
مەن مۇھەببەتلەشكەنىدىم، مەن ئۇنىڭ چىرايىنى
كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ بېقىشقا تىرىشتىم، پە-
قەت ئۇنىڭ سېرىق چاچلىرى بارلىقىدىن باشقا
ھېچنەرسىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلمىدىم. شۇ-
نىڭ بىلەن ئۇنى تەسەۋۋۇرۇمدا قايتا ياساپ چىق-
تىم، تەسەۋۋۇرۇمدا قايتا شەكىللەنگەن ئۇ بار-
غانسېرى چىرايلىقلىشىپ بارماقتا ئىدى. مەن ئۆ-
زۈمنىڭ ئۇنىڭ ئوبرازىنى ئۆزگەرتىۋېتىپ بارغان-
لىقىمنى ھېس قىلدىم. مۇھەببەتنىڭ بۇنچە ئاد-
دىي ئىكەنلىكى مېنى بەكمۇ بىئارام قىلماقتا ئى-
دى. قولنى شۇنداقلا سوزۇشتىن ئىبارەت ئىنتا-
يىن ئاددىي بىر ھەرىكەت مۇھەببەتنىڭ بارلىق
جەريانىنى شەكىللەندۈرگەنىدى، خالىي بىرەر
جايىنى تېپىپ تونۇگۈن يۈز بەرگەن بارلىق ئىشلار-
نى قايتىدىن ئىنچىكىلەپ كۆز ئالدىمدىن بىر - بىرلەپ
ئۆتكۈزۈپ باققۇم كەلدى. ئۇ ئىشلار رېئاللىقتا
زادىلا يۈز بېرىپ باقمىغاندەكلا مېنىڭ ئەسلىمەم-
دە ناھايىتى پارچە - پۇرات ۋە غۇۋا ھالەتتە ساقلى-
نىپ قالغانىدى، بۇلارنى قايتا كۆز ئالدىمدىن
ئۆتكۈزگەندە نۇرغۇن نەرسىلەرنىڭ ئۆزگىرىپ
كېتىشى، بۇلارنىڭ ئەمەلىيەت بولماستىن، بەل-
كى توقۇلمىغا ئايلىنىپ قېلىشى تەبىئىي ئىدى.
يۈز بەرگەن ئىشلارغا كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەل-
مەيتتى.

بىر كۈن ھېچ ئىشقا قولۇم بارمىدى، ھەتتا
خىيال سۈرۈشمۇ زادىلا خۇشياقمايتتى. كوچىدا
ئايلىنىپ كېتىۋېتىپ ئۇچرىغان چىرايلىق قىز-
لارنى كۆرۈپ كۆڭلۈم بىر قىسمىلا بولۇپ قىلىۋا-
تاتتى. نېمىشقا بۇنچە ئازابلىنىپ كېتىشىمنى
بىلمەيتتىم.

ئۇ بەلكىم ئۆزىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى مەن-
چىلىكمۇ بىلمەسلىكى مۇمكىن . . .
تەلۋە سۆيگۈ. . .
. . . ئەسەبىي خەتلەر
بۇ سانسىز مىسكىنلىك، چەكسىز دەرد - قايغۇ
ئاھ، سانسىز تەلمۈرۈش، سانسىز ئۈمىدنىڭ
قالدۇرغان بىر ھارغىن ئەسلىمىسى بۇ

سانسىزلاپ خىجىللىق يۈزۈمنى سىپاپ
دەر: كۆرمە! ھېكبىرەك قايتا كۆرمىكىڭ،
دەيمەن: ياق،
يىغلايمەن: كۆز ياشلىرىم بۇ.
تەلۋىلىك، ساراڭلىق خىجىل قىلسىمۇ
ئەسلەيمەن، ئاھ ئاشۇ كەچمىشلەرنى مەن
ئەسلەيمەن يىرگىنىش ئىچىدە قايتا
خەتلەرنى كۆكسۈمگە ئاستا باسىمەن.

بۇ ئۇنىڭ خاتىرە دەپتىرىنىڭ بېشىغا قاچان-
لاردۇر يېزىپ قويغان خەتلىرى. ئۇ شۇنچە خى-
جىللىقلارغا بەرداشلىق بېرىپ ئۇنىڭغا يازغان
خەتلىرىنى ساقلاپ قويغانىدى، چۈنكى ئۇنىڭ
شۇنچە جان - جەھلى بىلەن ئىنتىلگەن، شۇنچە
يىللار بارلىق زېھنى بىلەن قوغلاشقان، نەچچە
يىللىق ئۆمرىنى ئاتىۋەتكەن تۇنجى مۇھەببەتنىڭ
قالدۇرغان نەرسىلىرى پەقەتلا ئەنە شۇ كىشىنى
خىجىل قىلىدىغان خەتلەر ئىدى، بۇ نەرسىلەرمۇ
يوقاپ كەتسە گويا ئۇنىڭ ئاشۇ بىرنەچچە يىللىق
ھاياتى بەربات بولۇپ يوقاپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلات-
تى. بۇ خەتلەر ئۇنىڭ ئاشۇ بىرنەچچە يىللىق
ھاياتى ئىدى، دۇنيادا ئۆزىدىن باشقا يەنە بىر ئادەم
ئۈچۈن بىرنەچچە يىلنى ئەمەس، پۈتۈن ئۆمرىنى
زايا قىلىدىغان تەلۋە ئادەملەرمۇ ئاز ئەمەس. بۇن-
داق ساراڭلىق كىشلەر ئارىسىدا مەدھىيىلەنگەن-
نىڭ نېمە ئەھمىيىتى؟ كىشىلەر تەلۋىلىكنى،
ئۆمۈرنى زايا قىلىشنى مەدھىيىلەشكە ئادەتلىنىپ
كەتكەن.

«مەن سىزگە يەنىلا خەت يېزىۋاتىمەن، يەنى-
لا ئۆزۈمنى چۈشەندۈرۈشكە تىرىشىۋاتىمەن، قەل-
بىمنى ئىپادىلەشكە ئۇرۇنىۋاتىمەن» مەن ئۇنىڭغا
يازغان بىر قېتىملىق خېتىمنى ئەنە شۇنداق باش-
لىغانىدىم. «گەرچە سىزگە قەلبىمنى چۈشەندۈ-
رۈپ بولۇشنىڭ مۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى شۇنچە
ئېنىق بىلىپ تۇرۇپمۇ، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۆ-
زۈمنى بېسىۋالالمايۋاتىمەن. ھېچ ئىشقا قولۇم
بارمايدۇ، پەقەتلا سىزگە خەت يازغۇم، دادلىغۇم،
توختىماي يىغلىغۇم كەپلا تۇرىدۇ، سىزنىڭ قەل-
بىڭىزنى ھەرقانداق قىلىپمۇ ئېرىتەلمىسەممۇ يە-
نىلا سىزگە يېلىنىمەن، مەن پۈتۈنلەي ئۈمىدسىز-
لەندىم دەپ ھېس قىلمەنۇ، يەنە سىزگە يالۋۇرى-
مەن، قارىغاندا، يەنىلا سىزدىن ئۈمىد ئۈزمىگەن
ئوخشايمەن. سىز بىلەن خىياللىرىمدا مۇڭدىشىپ
سىزگە دەرد - ھەسرەتلىرىمنى تۆكۈپ كېتىمەن،
نېمىشقا بۇنچىۋالا ھەسرەتلىنىپ كېتىدىغانلىقىم-
نى، نېمىشقا پۈتكۈل ھاياتىمنى سىز ئۈچۈنلا يا-
شاشقا سەرپ قىلماقچى بولغانلىقىمنى ئۆزۈممۇ

بىلمەيمەن، ئويلاپ ـ ئويلاپ تېگىگە يېتەلمەيمەن. ئەگەر مۇھەببەتنىڭ بۇنداق ھەسرەتلىك، بۇنداق ئازابلىق ئىكەنلىكىنى بىلگەن بولسام، باشقىلارغا ئاشىق بولماي ئۆتۈشنىڭ قەدرىنى بىلگەن بولار ئىكەنمەن. مۇھەببەتسىز ياشاش نېمىدېگەن راھەت ـ ھە! بۇرۇن مەن زادى قانداق ياشىغان بولغىتتىم؟ بۇرۇنقى كۈنلىرىم زادى قانداق ئۆتكەن بولغىتتى، نېمىلەرنى قوغلىشىپ، نېمىلەرگە ئىنتىلىپ ياشىغان بولغىتتىم، ئاھ، ئىنتىلىش، مۇھەببەتنىڭ ئازابلىرى بولمىغان ئاشۇ دەۋرلەر كەلمەسكە كەتتى. مەن مەڭگۈ ئۇ دەۋرلەرگە قايتالمايمەن، چۈنكى سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز ساقايماس كېسەلگە ئوخشاش مېنى چىرمىۋالدى، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس.»

تۇنجى قېتىملىق ئاشىقلىق ئۇنى ئەنە شۇنداق قىينىغانىدى، شۇ چاغلاردا خۇددى ئۇ ئۇنى ۋەيران قىلغاندەكلا ھېس قىلغانىدى، ئەمەلىيەتتە، بۇ دۇنيادا ھېچكىم ھېچكىمنى ۋەيران قىلىۋېتەلمەيدۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆزىنى تۈگەشتىم دەپ ئويلاپ، بۇنى پۈتۈنلەي ئۇنىڭدىن كۆرگەنىدى، ئۇنىڭغا غەلىتە كېسەلدەكلا مەھكەم يېپىشىۋالغانىدى، ئادەتتە بىر ئەر بىر ئايالنى خوتۇن قىلىپ، ئۇنىڭدىن بىر نەچچە بالا تېپىپ قويۇپ تاشلىۋەتسىمۇ، ئىگە ـ چاقىسىز ۋە يۆلەنچۈكسىز قالغان ئايالمۇ ئۇنىڭدەك بۇنچىۋالا دادلىماس بولغىتى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ھەممە ئادەم مەسخىرە قىلغۇدەك كۈلكىلىك ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانىدى، ئۇ ماڭا ھېچنەرسە قىلماي تۇرۇپ (ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتىم يوق دېسەممۇ بولىدۇ)، پەقەت ئۇ ماڭا ئۆزىنى تەقدىم قىلمىغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇنىڭدىن شۇ قەدەر رەنجىگەنىدىم. خۇددى ئۇنىڭدا ئەزەلدىنلا ھەققىم باردەك، ئۇنىڭ ئۆزىگە ئىگە بولىشىغا يول قويماسلىققا تىرىشقانىدىم، بۇنداق ئۆكتەملىك ئەينى ۋاقىتتا ماڭا قىلچىمۇ غەلىتە تۇيۇلمىغانىكەن، ئىنتايىن يوللۇق ھېس قىلغانىكەنمەن دەپ ئويلايدۇ ئۇ كېيىنكى چاغلاردا چوقۇم.

«مەن مۇھەببەتتىن قۇتۇلۇشقا شۇنچە تىرىشىمۇ قۇتۇلالمىدىم» دېگەنىدى ئۇنىڭغا يازغان خېتىدە. «سىز توغرۇلۇق گەپ بولسا ھەممە ئادەم سىزنىڭ يامان گېپىڭىزنى قىلىدۇ، سىزنى كوچىلاردا يۈرگەن بۇزۇق ئاياللار بىلەن تەڭ ئورۇنغا قويىدۇ، مەن بولسام پەقەت سىزنى ئاقلاشقا تىرىشىمەن. ئۇلار دەلىل ـ ئىسپات بىلەن سۆزلىسە مەن قىلچە دەلىلسىزلا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئىنكار قىلىمەن، ئۇلار بىلەن ئۇرۇشىمەن، ئۇلارغا نەپرەتلىنىمەن. مۇھەببەت ئادەمنى ساراڭ قىلىۋېتىشكىمۇ قادىر بولسا كېرەك. مەندە ئاللىقاچان مۇھەببەتسىز ھاياتنى تەسەۋۋۇر قىلىپ بولالمايدىغان ئىدىيە شەكىللەنگەن بولسىمۇ، بىراق، مەن مۇھەببەتنىڭ بۇنچە قۇدرەتلىك ئىكەنلىكىنى ئويلاپ باقمىغانىكەنمەن. بەلكىم سىز مېنىڭ بۇ گەپلىرىمگە ئىشەنمەسسىز، سىزگە ياسالما بولۇپ تۇيۇلار، بۇلارنى مەن ئۆزۈممۇ بىلەلمەي قالدىم، سىزگە بولغان بۇنچە زور مۇھەببەت زادى نەدىن كەلدى، نېمە سەۋەبتىن سىزنى ھاياتىم بىلەن تەڭ كۆرىمەن؟ نېمىشقا مۇھەببەت ئۈچۈنلا ياشايدىغاندەك ئويلايمەن؟!...»

ئۇنىڭغا يازغان خەتلىرىمدىكى بۇنداق كۈلكىلىك گەپلەر ھازىر بۇ خەتلەرنى قايتا قولۇمغا ئېلىپ ئوقۇغان ۋاقتىمدا (ئۇ خەتلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ماڭا قايتۇرۇپ بەرگەنىدى) سەۋر ـ تاقىتىمنى تۈگىتىۋېتىدۇ. ساراڭلارچە ۋەدىلەرنى ئوقۇۋېرىشكە ئاخىرى چىدىيالماي توختاپ قالىمەن، بىراق، بۇ خەتلەرنى يەنىلا ئاۋايلاپ ساقلاپ قويىمەن، بارلىق خىجىللىقلارغا چىداپ تۇرۇپ، كېيىن يەنە قولۇمغا ئېلىپ ئوقۇيمەنۇ، يېرىمىغا كەلگەندىلا ئوقۇۋېرىشكە يۈزۈم چىدىماي قالىدۇ. بۇ ھەقىقەتەنمۇ ئىنتايىن كۈلپەتلىك بولغان بىر خىل تاماشا.

ئاشۇ چاغلارنى ئۇ ئەنە شۇنداق ئەسلەيدۇ، چۈنكى بۇنداق ئەسلىمەي ئىلاجى يوق. مەن ئۇنى تونۇمىساممۇ ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرى ماڭا ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ بىلگىنىدىنمۇ بەكرەك ئېنىق. ئادەم ئۆزىنىڭ نومۇسلۇق ئىشلىرىنى تاماشا قىلسا بۇ خىل تاماشا ئەنە شۇنداق كۈلكىلىك ۋە ئېچىنىشلىق بولۇپ تۇيۇلىدۇ. دۇنيادا ئادەم ئۆزىنى ئازابلايدىغان نەرسىلەرنى تاماشا قىلغانلىقى ئۈچۈنلا ئازابلىنىدۇ. دۇنيادىكى بارلىق ئازاب بۇنىڭدىن پەرقلەنمەيدۇ. ئۇنىڭغا يازغان خەتلىرىمنى قايتا ئوقۇغان ۋاقتىمدا ئۇنىڭغا بەرگەن ۋەدىلىرىمنىڭ ھەممىسىنىڭ يالغان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلماي قالمايتتىم، مەن ئەينى ۋاقىتتا قەلبىمنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن چىقىرىپ ئېيتقان ئاشۇ سۆزلەرنى پۈتۈنلەي راست دەپ يۈزدە يۈز ئىشىنەتتىم، ئۇنىڭغا بولغان شۇنچە تەلۋىلەرچە ئاشىقلىق ماڭا قىلچىمۇ ساختا تۇيۇلمىغانىدى. ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببەت مېنى قارىغۇغا ئايلاندۇرۇۋەتكەنىدى، مېنىڭ ئۆز ۋەدىلىرىم ئىچىدىكى ساختا نەرسىلەرنى بايقىۋېلىش ئىقتىدارىمدىن پۈتۈنلەي مەھرۇم قىلغانىدى، مانا بۈگۈنكى كۈندە بولسا ئەينى ۋاقىتتىكى ئۆزۈمنىڭ يۈرىكىمنىڭ تەكتى-

دىن چىققان ئاشۇ سۆزلەرنىڭ ئىچىدىكى رېئاللىقتا ئەڭ يېقىن كېلىدىغان ئەڭ ئاددىيلىرىغىمۇ قىلچە ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتاتتى. ئەينى ۋاقىتتا ئۆزۈمنى ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلۈۋېلىشىم مۇمكىن دەپ ئويلىغانىدىم، ھەتتا ئۆلۈۋېلىشنى خىيالمۇ قىلىپ باققان، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەنە شۇنداق ھەممە نەرسىدىن كېچىۋېتەلەيمەن دەپ ئويلىغان. بۇلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ كۆڭلۈمدە پۈتۈنلەي راست ئىدى.

بەلكىم بۇلار ئۇنىڭ خېلى ئۇزاق يىللاردىن كېيىنكى خىياللىرى، ئۇ بىر ۋاقىتتا يۈز بەرگەن ئىشنى نەچچە قېتىم ئەسلەپ ئۆتسە شۇنچە قېتىم ئۆزگىرىپ كېتەتتى. ئۇ ئاخىرىدا ئۆزىنىڭ نېمىلەرنى ئەسلىمەكچى بولغانلىقىنىمۇ تاپالماي قالاتتى. بىراق، ئۇلار ماڭا بەش قولدەك ئايان.

شەنبە كۈنىمۇ يېتىپ كەلدى، مەن ئۇنى (ئاغىنەم تونۇشتۇرغان قىزنى) ئىزدەپ باردىم. ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ ئوبرازىنى كاللامدا قايتا شەكىللەندۈرۈپ چىققانىدىم، بىراق ئۇنىڭ بىلەن قايتا كۆرۈشكەندە مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدا قايتا قۇراشتۇرۇلغان بۇ ئوبرازنىڭ پەقەت ئالتۇن رەڭلىك چاچتىن باشقا ھېچنەرسىسىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ئوخشىمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇ مېنى ئىنتايىن سۇيۇق بىرخىل كۈلكە بىلەن كۈتۈۋالدى. ئۇنى كۆرۈش بىلەنلا كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى.

ھاياتتا ھېكايە دېگەن نەرسە مەۋجۇت ئەمەس. رېئالىزمچىلارغا بارىكاللا! ئۇلار مانا مۇشۇ ھېكايە مەۋجۇت بولمىغان رېئاللىقتىن ئاجايىپ تەسىرلىك، گۈزەل ھېكايىلەرنى توقۇپ چىقىرىدۇ. ئۇلارنىڭ قانداقتۇر ئوبراز يارىتىش، تىپىكلەشتۈرۈش دېگەندەك خىلمۇ خىل نەيرەڭلىرى بار. ئۇلار مانا مۇشۇنداق ئۇسۇللار ئارقىلىق يالغان گەپكە باغرى قانمايدىغان كىتابخانلارنىڭ كۆزلىرىدىن ئىسسىق ياشلىرىنى تۆكۈشكە سەۋەبچى بولالايدۇ. بىراق، مەندە رېئالىزمچىلاردەك ساختا، ئۇنداق يۈكسەك ماھارەت يوق، ئۇلارنىڭكىدەك ھاياجان بىلەن تولۇپ تاشقان قەلبىمۇ يوق. مەن تۇنجى مۇھەببىتىمنى ئەنە ئاشۇ رېئالىزمچى يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدەك ھەم چىن، ھەم رەھىمسىز، ھەم نەتىجىلىك قىلىشقا تىرىشتىم (بەلكىم ئاشۇ چاغلاردا ئۆلۈۋالغان بولسام بۇ ھېكايىنىڭ ئاجايىپ ھەيۋەتلىك نەتىجىسى بار بولۇپ مېنىڭ كەچۈرمىشىم مۇكەممەل كەچۈرمىش ھېسابلىنىشى مۇمكىن ئىدى. بىراق، نېمىلا دېگەن بىلەن مەن يەنىلا ياشاۋەردىم، دېمەك، بۇ بىر ئاخىرى يوق ھېكايە بولۇپ قالدى. ئاخىرى يوق ھېكايىنى قانداقمۇ ھېكايە دېگىلى بولسۇن؟). دۇنيادا تارىختىن بۇيان ئۆتكەن يازغۇچىلار ھەددى ـ ھېسابسىز، ئۇلارنىڭ يازغان مۇكەممەل ھەم تەسىرلىك ھېكايىلىرى بولسا تېخىمۇ ساناقسىز. مەن كېيىنكى چاغلاردا شۇنى ھېس قىلىپ يەتتىمكى، يەنىلا مېنىڭ ئۆلۈۋالمىغىنىم توغرا بولغانىكەن. پەقەت تۇنجى مۇھەببەتنى تەسىرلىك ۋە مۇكەممەل ھېكايىلەردەك قىلىش ئۈچۈن ئاتايىن ئۆلۈۋالغىچە، تەسىرلىك ۋە باش ـ ئاخىرى بار، مۇكەممەل ھېكايىدىن بىرەرنى يازالىغان تەقدىردىمۇ ياشاۋەرسەم بولىدۇغۇ. ئادەملەر تارىختىن بۇيان مۇكەممەللىككە ئىنتىلىپلا ياشاپ كەلدى، بىراق ئۇلۇغ ئىشلار ئۈچۈن ئۆزىنى ھەيۋەتلىك ھالدا قۇربان قىلغان سانسىزلىغان ئادەملەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنىڭ تامامەن توقۇپ چىقىرىلغان بەزى ھېكايىلەردىكى پېرسوناژلارنىڭكىچىلىك داڭقى يوق. مېنىڭ قولۇمدىكى ئادەم ھېكايىدىن قىممەتلىكرەك.

مېنىڭ بۇ ھېكايىنى تاكى ئۇ مۇكەممەل قىياپەتكە كىرگۈچە داۋاملاشتۇرغۇم بار ئىدى. بىراق بۇنىڭغا ئامال بولمىدى. ئەجەبا مەن مۇكەممەل، باش ـ ئاخىرى بار بولغان ئەسەرلەرنى يېزىشنى خالىماسمەنمۇ؟! تازا خالايمەن. بىراق، ئاشۇ شەنبە كۈنى ئۇ مېنى ئۆزىنىڭ ئىنتايىن سۇيۇق كۈلكىسى بىلەن كۈتۈۋالغاندىلا مېنىڭ بۇ خىيالىم تامامەن بەربات بولدى.

— يۈرۈڭ، مېنىڭ ئۆيۈمگە بارايلى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىپ بولۇپ.

— ئۆيۈڭ قەيەردە؟ — دېدى ئۇ. مەن ئۇنى ئۆزۈمنىڭ سىزلەپ سۆزلەۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

— يېقىنلا، — دېدىم مەن.

ئۇ ماڭا ئۈن ـ تىنسىز ئەگىشىپ ماڭدى، ئۇ گەپ قىلمىغىنى بىلەن ئىنتايىن شاللاق بىر تەرىزدە كۈلۈپلا تۇراتتى. بۇ كۈلكە كىشىگە ئۇنى بار ئاۋازى بىلەن چاقىلداپ سۆزلەۋاتقاندەكلا ھېس قىلدۇراتتى.

مەن ئۇنى باشلاپ كېتىۋېتىپ ئۆيگە بارغۇچە ئاشۇ يولدا قېرىشقاندەك سانسىزلىغان چىرايلىق قىزلارنى ئۇچرىتىپ ماڭدىم. گۈزەل قىزلار ئۇچرىغانسېرى ئۇنىڭغا قارىغۇم كەلمەي باشقا تەرەپلەرگىلا قاراپ ماڭدىم. ھەر بىر چىرايلىق قىزنى كۆرسەم ئىچىم ئاچچىق ئېچىشاتتى. ئەجەبا ئاشۇلارمۇ مۇشۇ دۇنيادا ياشاۋاتىدۇ، ئۇلارغا ماڭا ئوخشاشلا بىر ئەركىشى ئېرىشەلەيدۇيۇ، مەن نې-

مىشقا ئېرىشەلمەيمەن؟ بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ئۇلار ماڭا دائىم ئۇچراپ تۇرىشى مۇمكىن، ئەتراپىمدا سانسىزلىغان گۈزەل ئاياللارنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى دائىم ھېس قىلىپ تۇرغان ئەھۋالدا مېنىڭ پۈتكۈل ئۆمرۈمدە ئۇلارغا ئېرىشەلمەسلىكىمنى بىلىپ تۇرۇپ ياشاۋېرىشىم نېمىدېگەن دەھشەت دەپ ئويلىدىم. مەن يۈرىكىمدە ئاچچىق بىر ئېچىنىش پەيدا بولۇپ، دېمىمنىڭ قاتتىق سىقىلىۋاتقانلىقىنى، يۈرىكىمنىڭ سوقۇشىنىڭ تېزلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. شۇنچە نۇرغۇن گۈزەل ئاياللارنىڭ ئىچىدە ھېچبىرسىنىڭ ماڭا تەۋە بولماسلىقى ئىچىمنى قاينىتىۋەتتى. ۋۇجۇدۇم نېمىشقىدۇر بىردىنلا قىزىپ - تەرلەپ كىيىملىرىم تېنىمگە چاپلىشىپ كەتتى. ئۇ يېنىمدا ئۈن - تىنسىز كېتىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ باقماقچى بولۇپلا يەنە يالتىيىپ قالدىم، ئۇنىڭغا پەقەتلا قارىغۇم كەلمىدى. كوچىدىكى باشقا چىرايلىق ئاياللارغىمۇ قاراشقا پېتىنالماي پەقەت ئالدىمدىكى يولغا قاراپلا ماڭدىم، بىراق كوچىلاردا مېنىڭ دىققىتىمنى تارتقان ئاياللارنىڭ ۋۇجۇدى ۋە ئادەمنى ۋەسۋەسىگە سالىدىغان كىيىنىشلىرى كۆز ئالدىمدىن كەتمەي تۇراتتى، مەن يەنىلا خۇددى ئۇلار كۆز ئالدىمدا تۇرغاندەكلا ئازابلىنىپ ماڭدىم. يۈرىكىمدىكى ئاچچىق پۇچىلىنىش بىردىنلا مېنىڭ ھەۋىسىمنى قاتتىق قۇترىتىۋەتتى.

مەن ئۇنى مەن ئولتۇرۇشلۇق بىناغا باشلاپ كىردىم، بىنا ئالدىغا كەلگەندە ئۇ «ئۆيۈڭ نەچچىنچى قەۋەتتە» دەپ سورىغانىدى، مەن جاۋاب بەرمىدىم، ئۇنىڭغا جاۋاب بەرسەممۇ بولاتتىيۇ،لېكىن مەندىكى قاتتىق سىقىلىش ھېسسىياتى مېنى گويا گەپ قىلسام ئاۋازىم چىقمايدىغاندەك خاتا تۇيغۇغا كەلتۈرگەنىدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا شاللاق ئاۋازى بىلەن ۋاقىرىۋەتتى.

— پاھ، ئۆيىڭىز ئەجەبلا كەڭرىكەنغۇ، بويتاق تۇرۇپ بۇنچە كەڭرى ئۆينى نەدىن ئالدىڭىز؟

مەن ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرمىدىم، چۈنكى كوچىدىكى مەن ئېرىشەلىشىم ناتايىن بولغان ئاياللارنىڭ گۈزەل گەۋدىلىرى كۆز ئالدىمدىن كەتمەي، دەھشەتلىك ھالدا تېنىمدە كۆۋەجەۋاتقان ئاللىقانداق ھەۋەستىن تېنىم پۇچىلانماقتا ئىدى، ۋۇجۇدۇم توسۇۋالغۇسىز كۈچلۈك ئىنتىلىشتىن باشقا بارلىق رولىدىن مەھرۇم بولغاندەك ھېچنېمىگە ئىشلىمەي قالغانىدى، ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىدىمىيۇ،مەندە جاۋاب بەرگۇدەك ماجال يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ جاۋاب بەرمىدىم، ئاجايىپ غەلىتە ھالدا نېمىشقىدۇر يۈرىكىم سىقىلىپ، نەپىسىم جىددىيلىشىپ كېتىۋاتاتتى. قانداقتۇر مۆلچەرلىگۈسىز بىر ئىشنىڭ يۈز بېرىشىنى كۈتىۋاتقاندەك غەلىتە سۈكۈتكە چۆمگەنىدىم، بۇ بىر قورقۇنچلۇق سۈكۈت ئىدى. مېڭەم قوپقۇرۇق ئىدى، نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەيلا قالغانىدىم، مەن ۋۇجۇدۇمدىكى پۇچۇلىنىشنىڭ جىسمانىي تەلەپ تۈپەيلىدىن بولۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتىمىيۇ، لېكىن بەدىنىمدە چىدىغۇسىز پۇچىلىنىشتىن باشقا ئۆزگىرىش يوق ئىدى. ئۇ مەندىكى جىددىيلىشىشلەردىن خۇددى مېنى كۆرمەيۋاتقاندەكلا خەۋەرسىزدەك قىلاتتى.

ئۇ مېنىڭ ئۆيلىرىمنى بىرقۇر كۆزدىن كۆچۈرۈپ چىقتى، ئاندىن نېمىدۇر بىر نەرسىلەرنى دەپ كۈلۈپ بىرھازا سۆزلىدى. لېكىن ھېچنەرسە مېڭەمگە چۈشمىدى، مەن پەقەت ئۆزۈمدىكى غەلىتىلا جىددىيلىشىشتىن باشقا ھېچنەرسىنى ھېس قىلمايۋاتاتتىم. مەن تۇيۇقسىز ئۇنىڭ كارىۋاتنىڭ يېنىدا تۇرغانلىقىنى كۆردۈم - دە، ئېتىلىپ بېرىپلا ئۇنى كارىۋاتقا بېسىۋالدىم. ئۇ بۇ تۇيۇقسىز ھەرىكەتتىن قاتتىق چۆچۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچەيگىنىچە ماڭا قاراپ تۇراتتى، ئۇ بىردەم نېمە ئىش يۈز بەرگىنىنى بىلەلمىگەندەك ھاڭۋېقىپ قالدى. مەن بۈگۈن ماڭا يولدا ئۇچرىغان گۈزەل ئاياللار پەيدا قىلغان ئېچىرقاشنى ئۇنى قورال قىلىپ تۇرۇپ قاندۇرماقچى ئىدىم، بەلكىم ئۇنىڭ بىلەن ئالاقە قىلسام، قەلبىم مۇھەببەت شادلىقىغا ئەمەس، بەلكى ئانانىزىم قىلغاندىن كېيىنكى پۇشايمان تۇيغۇسىدەك ئېغىر روھىي جىنايەت ھېسسىياتىغا چۆمىشى مۇمكىن. بىراق نېمىلا بولمىسۇن، ئۇ بىر ئايال جىنس ئىدى.

مەن ئۇنىڭ يوپكىسىنى ئۆرۈۋپلا ئۇنىڭ ئىچ كىيىمىنى سالدۇرماقچى بولۇپ قولۇمنى ئۇزىتىۋىدىم، ئۇ دەرھال ئۆزىگە كەلدى - دە، تېپچەكلەپ ئاستىمدىن قۇتۇلۇشقا تىرىشتى.

— نېمە قىلىۋاتىسەن؟! نېمە قىلىۋاتىسەن؟! قولۇڭنى تارت! نېمە قىلىۋاتىسەن؟! . . .

ئۇ «نېمە قىلىۋاتىسەن؟» دېگەن سوئالنى ھەدەپ تەكرارلىغىنىچە مەندىن قۇتۇلۇشقا ئۇرۇناتتى. مەن ئاياللارنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقىنىڭنى بىلىپ تۇرسىمۇ نېمە قىلىۋاتىسەن دەپ سوراشلىرىنى ياقتۇرۇپ قالدىم. چۈنكى بۇ سۆزنىڭ ئۆزىلا ھەممىنى ئاشكارىلاپ تۇراتتى، بۇ سۆزنىڭ «مېنى . . . دەۋاتامسەن؟» دېگەن سۆزدىن مەنە پەرقى يوق ئىدى.

بىردىنلا لاسسىدە بولۇپ قالدىم. دېمەك مەن

لەقۋاكەنمەن - دە، دېگەن خىيال چاقماق تېزلىكىدە مېڭەمنى كېسىپ ئۆتتى. ئەينى ۋاقىتتا بۇ ئوي ماڭا ئانچە دەھشەتلىك تۇيۇلمىغانىدى، پەقەت كېيىنكى چاغلاردىلا بۇ ئىشلارنى قايتا ئويلىسام تېنىم شۈركىنىپ كېتىدۇ. ئەگەر مەن ھەقىقەتەنلا شۇنداق بولۇپ چىقسام بۇ مېنىڭ تۈگەشكىنىم ئىدى. ئەينى ۋاقىتتا چۈشىنىكسىز بۇ جىددىيلىشىش ۋە تېخى ئاڭغا ئايلانمىغان ھالدىكى باشقا جىنسلىقلارنىڭ تېنىگە قىزىقىش ھېسسىياتى تۈپەيلىدىن قۇپقۇرۇق بولۇپ قالغان كاللام تەن ئاجىزلىقنىڭ بەكمۇ دەھشەتلىك بىر ئىش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشقا ئۈلگۈرۈپ يەتمىگەنىدى.

مەن نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالغان ئاشۇ پۇرسەتتە ئۇ مېنى ئىتتىرىۋېتىپ ئورنىدىن تۇرۇۋالدى، ئاندىن مېنى تىللىغىنىچە كىيىملىرىنى تۈزەشتۈردى. مەن ھاڭۋاقىنىمچە ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتىم. ئۇنىڭ تىللاشلىرىغا بىر نەرسە دېگۈمۇ كەلمەيتتى.

— سەن مېنى نېمە كۆرۈۋاتىسەن؟ ئويناپ يۈرگەن كوچا خوتۇنلىرىغا ئوخشىتىپ قېلىۋاتامسەن؟— دېدى ئۇ چېچىلىپ. ئۇ راستىنىلا ئاچچىقلاۋاتقاندەك قىلاتتى، گويا ئۇنىڭدا يات جىنسقا نىسبەتەن ھېچبىر قىزىقىش يوقتەك. مەن ئۈندىمىدىم،— دىققەت قىل، كېسەل بولۇپ قالما يەنە،— دېدى ئۇ بىردەمدىن كېيىن. مەن يەنە ئۈندىمىدىم. بىردەم يەرگە قاراپ جىمجىت تۇرۇۋالغاندىن كېيىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدىم، ئۇ ماڭا غەزەپ بىلەن قاراپ تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ نەزەرىدە يەنە ئىنتايىن كۈچلۈك يىرگىنىش ھېسسىياتى بار ئىدى.

مەندىكى جىددىيلىشىشنىڭ ئاخىرلىشىشقا باشلىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. قۇپقۇرۇق بولۇپ قالغان كاللامدا ئىدراك بارا - بارا رول ئويناشقا باشلىدى. قاراڭغۇلاشقان كۆزلىرىم ئېچىلىۋاتقاندەك ھېس قىلدىم.

— كۆزىڭىزگە قۇسقىڭىز كەلگۈدەك كۆرۈنۈۋاتامدىم؟— دېدىم مەن. ئاغزىمدىن بۇ سۆز چىقىشى بىلەنلا ئۇ گويا زىممىسىدىن ئېغىر يۈك ئېلىپ تاشلانغاندەك بىر تىنىۋالدى - دە، ۋاتىلداپ سۆزلەپلا كەتتى. ئۇ سۆزلىگەنسېرى سۆزلىرى راۋانلىشىپ، ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەن چاغدىكىدەك قىياپەتكە كىردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ بارلىق نارازىلىقلىرى ساختىلىشىپ كەتتى. ئۇ مېنى ئىنتايىن كۆپ قىزلارنى ئەخمەق قىلىپ تاشلىۋەتكەن، ئۇچىغا چىققان ئەسكى لۈكچەك دەپ ئويلاپ قالغاندەك قىلاتتى. بىراق مەن ئۇنىڭ بۇ كۆز قاراشلىرىنى تۈزىتىشنى خالىمىدىم، چۈنكى مەن ئۇنىڭ كۆز قارىشىدىكىدەك ئەر بولالىساملا ئۇ مېنى قاتتىق ياقتۇرۇپ قالىدىغاندەك، ئەڭ بولمىغاندا، مېنىڭ ئىنتايىن ياۋاش بىر ئادەملىك قىياپىتىمگە قارىغاندا مېنىڭ ئۇنىڭ خىيالىدىكىدەك بولۇشىمنى بەكرەك ياقتۇرىدىغاندەك ھېس قىلدىم.

ئۇ ماڭا ئىنتايىن غەزەپلەنگەن ھالدا تىكىلگىنىچە بىرھازا قاراپ تۇردى. مەن باشقا تەرەپكە قاراپ تۇرغان بولساممۇ، ئۇنىڭ ئىزچىل ھالدا مەندىن كۆزىنى ئۈزمەي تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى ھېس قىلىپ تۇراتتىم.

— كەچۈرۈڭ، ئالدىڭىزدا قاملاشمىغان ئىش قىلىپ قويغان ئوخشايمەن، — دېدىم مەن. باياتىنقى مەن تىنالماي ئۆلگىلى تاس قالغان ھاياجان ئاخىرلىشىپ بوشىشىپلا كەتكەنىدىم.

— كەچۈرۈڭ؟ ! نېمىشقا كەچۈرىمەن؟— ئۇ يەنىلا مەندىن كۆزىنى ئۈزمىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئادەمنى قىستايتتى.

— بۇ مېنىڭ سەۋەنلىكىم ئەمەس، مېنىڭ ئۇنداق قىلغۇم يوق ئىدى،— دېدىم مەن، ئەمەلىيەتتە ئۆزۈمنىڭ راستىنىلا ئۇنداق قىلغۇم يوق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم (چۈنكى مەندە ئۇنىڭغا نىسبەتەن يىرگىنىشتىن باشقا ھېسسىيات قالمىغانىدى، ئۇنىڭغا قاراشمۇ ماڭا يىرگىنىشلىك تۇيۇلۇۋاتاتتى، مېنىڭ ئالدىمدا ئۇ كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ياتسىمۇ ھاياجىنىمنى قوزغىيالمايدىغاندەك قىلاتتى. نېمىشقىدۇر ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، ئۆزۈمنى كونترول قىلالماي قالدىم... ئۆزۈمنى... كونترول قىلالماي قالدىم، خۇددى كېسەل تەگكەندەكلا... خۇددى... ۋۇجۇدۇمدا... بىر خىل روھىي كېسەل... قوزغاپ...

مەن ئۇنىڭ تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىنىڭ مەندىن يۆتكەلگەنلىكىنى سەزدىم - دە، ئۇنىڭ چىرايىغا لەپپىدە بىر قاراپ قويدۇم، ئۇنىڭ تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىنىڭ مەندىن يۆتكەلگەنلىكىلا ئۇنىڭ سەل پەسكويغا چۈشكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى، شۇنداقتىمۇ مەن ئۇنىڭغا قاراپ قويدۇم. ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭغا پەقەتلا قاراپ باققۇم يوق ئىدى. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر قېتىملىق مۇھەببەت ھېكايىسىنىڭ باشلانماي تۇرۇپ ئاخىرلىشىۋاتقانلىقىدىن مۇكەممەل، تولۇق دېرەك بېرەلەيتتى.

— يەنە شۇنداق قىلىدىغان بولساڭ سەن بىلەن ئارىلىشالمايمەن جۇمۇ، — دېدى ئۇ پەيلىدىن تامامەن يانغان تەلەپپۇزدا، بۇ ئۇنىڭ ھېكايە-

نى داۋاملاشتۇرۇش خىيالىدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرەتتى، مەن ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىنى خالايدىغان ياكى خالىمايدىغانلىقىنى بىلەلمىدىم. ئېرىشەلمەي كۆنۈپ كەتكەن ئادەمگە نىسبەتەن ئېرىشىش بەكمۇ تاسادىپىي تۇيۇلۇپ، بۇ خىل تاسادىپىيلىق خۇددى تۇيۇقسىز بېرىلگەن زەربىدەكلا تۇيۇلىدىكەن دەپ ئويلىدىم مەن ۋە ئۇنىڭغا ئېرىشەلمىگەن ھالىتىمنى تەسەۋۋۇر قىلىپ باقتىم. نېمىلا دېگەن بىلەن رېئاللىقتا مەن ئۇنىڭغا ئېرىشكەنىدىم، ئۇنىڭغا ئېرىشەلمىگەن كەچۈرمىشىم مەۋجۇت ئەمەس ئىدى، شۇڭا ئۇنىڭغا ئېرىشەلمىگەن كەچۈرمىشىمنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈشىمنىڭ ھاجىتى يوقلىقىنى سەزدىم، قانداقلا بولمىسۇن، مەن تەشنا بولغان بۇ كەچۈرمىش مەۋجۇت ئەمەس ئىدى. ئۆتمۈشتىكى كەچۈرمىشلەرنى ئۆزگەرتىشكە ناھايىتى ئۇزۇن مەزگىل كېتىدۇ، ناھايىتى ئۇزۇن مەزگىل ئىچىدە سەن بەزىبىر كەچۈرمىشلىرىڭنى بارا - بارا ئۇنتۇپ كېتىشىڭ كېرەك. ئاشۇ كەچۈرمىشلەر سېنىڭ كۆز ئالدىڭدا قايتا پەيدا بولغاندا ئىنتايىن غۇۋالىشىپ بېرىشى كېرەك، سەن بۇ كەچۈرمىشلەرنى باشقىلارغا سۆزلەپ بەرمەكچى بولغاندا غۇۋالىشىپ بىلگىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەن يەرلىرىنى ھېكايىنى بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە قىلىش ئۈچۈن ئۆزگەرتىپ تولۇقلاپ سۆزلەپ بېرىسەن، تولۇقلاپ سۆزلەۋاتقان ۋاقتىڭدا ئاشۇ تولۇقلاپ چىقىرىلغان خىيالىي كارتىنىلار سېنىڭ كۆز ئالدىڭدا شەكىللىنىپ، كەچۈرمىشلىرىڭنى يەنە بىر قېتىم قايتا سۆزلەپ بەرگەن ئاشۇ چاغدا كۆز ئالدىڭدا شەكىللەنگەن خىيالىي، ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان كارتىنىلارنىڭ ئۆزلۈكىڭ توقۇپ چىققان كارتىنىلار ئىكەنلىكىنى پەرق قىلالماي راست بىلەن ئارىلىشىپ كېتىدۇ، مانا مۇشۇنداق يول ئارقىلىق سەن ئۆتمۈشنى تامامەن قايتا ئۆزگەرتىپ چىقالايسەن. بۇنىڭ ئۈچۈن ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىت ۋە كۆپ تەكرارلاش كېتىدۇ.

ئۇنىڭ قىياپىتى ئىنتايىن ئەستايىدىل ئىدى. مەن بۇنداق ئەستايىدىللىقنى خالىمايتتىم. كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇنىڭ قىياپىتىدىكى ئاشۇ ئەستايىدىللىقنى ئەسلىسەم كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ، ئۇنىڭ كالۋالىقىغا ئاچچىقىم تۇتىدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ قىياپىتىدىكى شاللاقلىق، ئاشۇ ۋاقىتتا تامامەن ئۆچۈپ كەتمىگەن بولسا، بەلكىم ئۇ يەنىلا ماڭا كىشىنى مەپتۇن قىلارلىق تۇيۇلار بولغىتى.

ئۇ ئۆينىڭ بىر بۆلىكىدە، مەن بىر بۆلىكىدە ئۈن - تىنسىز ناھايىتى ئۇزاق ئولتۇردۇق. بەلكىم بىرەر - ئىككى سائەتچە ئولتۇرغاندىمىز. لېكىن ھېچقايسىمىز سائەتكە قاراپ باقمىدۇق. ماڭا بۇ ئولتۇرۇش ئىنتايىن خۇش ياقتى. نېمە ئۈچۈندۇر بۇنداق ئولتۇرۇشىمدىن ئىنتايىن كۆڭۈللۈك ھالدا پەخىرلىنىش ھېس قىلماقتا ئىدىم، ئەمەلىيەتتە بۇنىڭ پەخىرلەنگۈدەك زادى نېمىسى بار؟! مەن ئاشۇنداق ئولتۇرۇپ ھېچنەرسىنى خىيال قىلمىدىم. قۇپقۇرۇق بولۇپ قالغان مېڭەمدە ئۆي ۋە ئۆي ئىچىدىكى جاھازلار ھەم قولۇمدا ئويناپ تۇرغان، بىكاردىنلا قولۇمغا چىقىپ قالغان ئەتۋىركىدىن باشقا ھېچنەرسە يوق ئىدى، قولۇمدا ئەتۋىركىنى ئوينىغاچ تىرنىقىمنى ئەتۋىركىنىڭ تۇتقۇچىغا پاتۇرۇپ باقماقچى بولغانلىقىم، ئەتۋىركىنىڭ سىرلىرىغا ۋە سىرلىرى ئۆپراپ كۆرۈنۈپ قالغان ياغىچىغا شۇ قەدەر سىنچىلاپ قاراپ كەتكىنىم ھېلىمۇ ئېنىق يادىمدا. بەلكىم ئاشۇ چاغدا قولۇمدىكى ئاشۇ ئەتۋىركىدىن (ئەينى ۋاقىتتا مەن ئەتۋىركىنى ھېچنەرسىگە ئىشلەتمەكچى ئەمەسمەن.) باشقا خىيال قىلغۇدەك ھېچنەرسە قالمىغان بولسا كېرەك.

كەچ بولۇشقا يېقىن بىز ئەپلىشىپ قالدۇق، زادى قانداق قىلىپ ئەپلىشىپ قالغانلىقىمىزنى زادىلا ئېنىق ئەسلىيەلمەيمەن. بەلكىم بىزنىڭ ئەپلىشىپ قېلىشىمىزغا ئەسلىگۈدەك بىرەر سەۋەب بولمىغان بولغىتى. بۇنى ئۇنتۇماي يۈرۈشىمنىڭمۇ ھاجىتى يوق ئىدى، چۈنكى بۇنىڭ ھەممىسى ھېكايىنىڭ ئاخىرلىشىشىدىن كېيىنكى ئىشلار ئىدى. مەن بۇنى ئەسلىسەم، بىزنىڭ ئەپلىشىپ قېلىشىمىزنى تامامەن كەچقۇرۇندىكى گۇگۇم قاراڭغۇلىقىنىڭ چۈشۈپ كېلىشىدىن كۆردۈم. مەن چىراغنى يېقىشنى خالىمىدىم. چۈنكى قاراڭغۇلۇق ئادەمگە بىر خىل ئازادىلىك بېغىشلايدۇ، ئۆينىڭ تۆت تەرەپتىكى تېمى قاراڭغۇلۇق ئىچىدە سىڭىپ يوقالغاندا خۇددى بۇ ئۆي تامسىزدەك، گويا چەكسىز كەڭلىككە ئىگە بولغاندەك تۇيۇلىدۇ. ئۇنىڭ گەۋدىسى قاراڭغۇلۇقتا بارا - بارا غۇۋالىشىشقا باشلىغاندىلا مەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇردۇم، ئۇنىڭغا بولغان يىرگىنىش ھېسسىياتىممۇ قاراڭغۇلۇق بىلەن بىللە غۇۋالىشىپ بارماقتا ئىدى. ئۇنىڭ گەۋدىسى قاراڭغۇلۇق ئىچىدە سايىدەك قىياپەتكە كىرىپ قالغان ئاشۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ چىرايىنى مەن تامامەن ئۆزگەرتىپ تەسەۋۋۇر قىلالايتتىم. قاراڭغۇلۇق مېنىڭ ئۇنىڭ چىراي - تۇرقىنى ئۆزگەرتىپ ھېس قىلىشىمغا ئىمكانىيەت بېرەلەيتتى. ئۇنىڭ چىراي - تۇرقى مېنىڭ ئېڭىمغا تېخى ئورنىشىپ بولالمىغانىدى، مېنىڭ كە-

چۈرمىشلىرىمدىكى ئوبرازلار بىلەن ئارىلىشىپ كېتىۋېرەتتى.

ئۇنىڭ ئاۋازى كۈندۈزدە ئانچە يېقىملىق ئاڭلانغاندەك قىلمايۋاتاتتى. قاراڭغۇلۇقتا بولسا ئاجايىپ يېقىملىق تۇيۇلۇپ كەتتى. ئۇنىڭ شاللاق كۆلكىلىرى يەنە باشلانغاندا، ئاشۇ جاراڭلىق كۈلكىلەر مېنى ئۇنى ئىنتايىن گۈزەل بىر قىز ھالىتىدە تەسەۋۋۇر قىلدۇراتتى، چۈنكى مېنىڭ ئۇنى گۈزەل دەپ تەسەۋۋۇر قىلىشىمغا توسقۇنلۇق قىلىدىغان يورۇقلۇق يوقالغانىدى.

— مىجەزىڭ ئەجەب غەلىتە ئىكەن،— دېدى ئۇ،— بىر قاراشتا ئىنتايىن گومۇش، بىر قاراشتا ئۇچىغا چىققان ئالىقاپ لۇكچەك، بىر قاراشتا ئىنتايىن ئېغىر - بېسىق، بىر قاراشتا ئۆتۈپ كەتكەن شاللاق، بىر قاراشتا ئىنتايىن دەردمەن، بىر قاراشتا شۇنداق ئوچۇق - يورۇق، بۇنىڭ زادى قايسىسى راست؟ سەن زادى قانداق ئادەم؟

— سەن شۇنداق ھېس قىلغان بولساڭ ئۇنىڭ ھەممىسى راست. مەن سەن ھېس قىلغاندەك ئادەم.

— بەك مۇرەككەپ. . . ئادەمنى قورقۇنچقا سالغۇدەك مۇرەككە ئادەم ئىكەنسەن.

— ياق، دۇنيادا سەن ئويلىغاندەك ئۇنچىۋالا مۇرەككەپ ئادەم مەۋجۇت ئەمەس، سەن بىرەر ئادەمنى ياكى ئۇنداق ياكى مۇنداق مىجەزلىك دەپ بېكىتىشكە ئۇرۇنىسەن. ئەمەلىيەتتە ئادەمدە مىجەز- خاراكتېر مەۋجۇت ئەمەس، ئادەم چەكسىز ئەركىن، شۇڭا ئۇنىڭدا خاراكتېر يوق. ئەمەلىيەتتە ئادەم ھېچنەرسە ئەمەس، سەن ئۇنىڭ ھېچنەرسە ئەمەسلىكىنى ئېتىراپ قىلىشنى خالىمىغاچقا، ئۇنى ئىنتايىن مۇرەككەپ دەپ ھېس قىلىسەن، ئادەمنى دۇنيادىكى ئەڭ مۇرەككەپ نەرسە دەپ قاراش ئارقىلىق ئادەمنىڭ ئەمەلىيەتتە ھېچنەرسە ئەمەسلىكىدىن ئىبارەت پاكىتقا كۆز يۇمۇشقا تىرىشىسەن، ئادەمنىڭ ھېچنەرسە ئەمەسلىكىنى يوشۇرىسەن، ئەڭ مۇھىمى، ئۆزۈڭدىن يوشۇرىسەن، چۈنكى ئادەمنىڭ ھېچنەرسە ئەمەسلىكىنى ئېتىراپ قىلىغىنىڭ — سېنىڭ تامامەن تۈگەشكىنىڭ!

— پەلسەپە ساتمىساڭچۇ، بۇنداق گەپلىرىڭنى مەن چۈشەنمەيمەن، ماڭا سۆزلەپ بەرمەي كىتاب قىلىپ ياز!— دېدى ئۇ گېپىمنى ئاڭلاپ بولۇپ.

— دېمەكچىمەنكى، دۇنيادا مۇرەككەپ ئادەم يوق،— مېنىڭ سۆزلىرىم ئۆزۈمنى ئاقلاۋاتقاندەك تەلەپپۇزدا چىقىۋاتاتتى، ئەمەلىيەتتە مەن سۆزلىرىمنىڭ ئۇنى ئاچچىقلاندۇرۇشىنى ئۈمىد قىلاتتىم، چۈنكى مۇھەببەت ھېكايىسى ئاخىرلىشىپ بولغانىدى.

ئۇ گەپنىڭ تېمىسىنى ئەپلەپ - سەپلەپ بىزنىڭ توي قىلىشىمىز تەرەپكە سۆرەشكە تىرىشتى. مەن ئۇنىڭ ئۇنداق قىلىشىغا يول قويدۇم.

— بەكمۇ چۈشكۈنلىشىپ كېتىپسەن، — دېدى ئۇ.

— ساڭا شۇنداق تۇيۇلدۇممۇ؟ ئۆزۈم ئۇنداق ھېس قىلمىدىم.

— سېنىڭ نەزەرىڭدە ھاياتنىڭ ھېچقانداق مەنىسى يوقمۇ؟

— بۇ توغرىدا ئويلىنىش ئادەمدە پەلسەپە پەيدا قىلىدۇ، پەلسەپىنىڭ پەيدا بولۇشى ھاياتنىڭ مەنىسىنى پەيدا قىلىشتىن دېرەك بېرىدۇ، بۇ ھاياتنىڭ مەنىسىزلىكىنى ئېتىراپ قىلماسلىق دېگەن گەپ. ھاياتنى مەنىسىز دېيىشنىڭ ئۆزى پەلسەپە، ئەگەر ھاياتتا پەلسەپە بار بولسا، بۇ ھاياتنىڭ مەنىسىز ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ، چۈنكى پەلسەپە دېمەك مەنە دېمەكتۇر. ھايات مەنىسىز بولغانىكەن، ئۇنىڭدا پەلسەپە بولماسلىقى كېرەك.

— سەن تۈگىشىپسەن!— ئۇ كەسكىن ۋە قاتتىق ئاۋاز بىلەن شۇنداق دېدى. ئۇ راستتىنلا دەۋاتقاندەكلا شۇنداق دېدى،— توي قىلىۋال، تۇرمۇشۇڭنى تەرتىپكە چۈشۈرىۋال، بولمىسا ساراڭ بولۇپ قېلىشىڭ مۇمكىن!

— ياق، بۇ دۇنيا تۈگىشىشكە، چۈشكۈنلىشىشكە ئەرزىمەيدۇ،— دېدىم ۋە شۇنداق دەپ بولۇپلا گېپىمگە پۇشايمان قىلدىم. ئۇ مېنى گەپكە سېلىۋاتاتتى. مەن ئۆزۈمنى ئۇنىڭ ئالدىدا ئويۇنچۇقتەك ھېس قىلدىم. ئۇنىڭ باياتىندىن بۇيانقى سۆزلىرىدىن ئۇنىڭ مەقسىتىنىڭ مېنىڭ ئەزۋەيلەپ پەلسەپە سېتىشىمنى ئاڭلاش بولماستىن بەلكى گەپنى توي تەرەپكە سۆرەش ئىكەنلىكىنى ئۆزۈممۇ ھېس قىلىپ تۇراتتىم.

— توي قىل، توي قىلساڭ بۇنداق كۆز قاراشلىرىڭ ئۆزگىرىپ كېتىشى مۇمكىن. تۇرمۇشنىڭ ئالدىراشچىلىقى، قىزغىنلىقى سېنىڭ بۇنداق بىمەنە خىياللارنى قىلىشىڭغا پۇرسەت بەرمەيدۇ، يەڭگىللەپ كېتىسەن.

— مەن بىلەن توي قىلىشنى خالامسەن؟— دېدىم مەن.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۇ بەلكىم مېنىڭ بۇنى قانداق ھېسسىياتتا دېگەنلىكىمنى تەلەپپۇزىمدىن

ھېس قىلىپ بولالماي، چىرايىمدىكى ئىپادىلەرنى كۆرۈپ باققۇسى كەلگەن بولسا كېرەك، چىراغنى يېقىۋىدى، مەن دەرھاللا ئۆچۈرىۋەتتىم. «مەن بىلەن توي قىلىشنى خالامسەن؟» دېگەن سۆز ئېنىقكى، ئۇنىڭغا «مەن خالايمەن، سەنمۇ خالامسەن؟» دېگەن سوئالدەك تۇيۇلغانىدى. شۇڭا ئۇ بىرقەدەر ھاياجانلىنىپ كەتكەنىدى.

ئۇ سوئالىمغا جاۋاب بەرمەي بىرھازا سۈكۈتكە چۆمدى. بۇنىڭ ئۆزىلا ئۇنىڭ قوشۇلغانلىقىنى بىلدۈرەتتى.

— مەن بەلكىم سەن بىلەن توي قىلىشىم مۇمكىن، — دېدىم ئۇنىڭغا، — لېكىن سەن بىلەن توي قىلىشنى خالايدىغان ياكى خالىمايدىغانلىقىمنى مەن ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن.

— نېمانداق غەلىتە گەپلەرنى قىلىسەن؟ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ مېنى ھەيران قالدۇرىمەن دەپ ئۆزۈڭنى قەستەن غەلىتە كۆرسىتىشكە تىرىشىۋاتامسەن يا، — دېدى ئۇ، ئۇنىڭ تەلەپپۇزىدىن بىر خىل سىقىلىش ۋە گاڭگىراش بىلىنىپ تۇراتتى.

— كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلىۋاتىمەن، — مېنىڭ تەلەپپۇزىمدىكى سوغۇققانلىق ۋە جانغا تېگىدىغان ئەستايىدىللىق ئۇنى تېخىمۇ گاڭگىرىتىۋەتتى:

— سەن نېمە دېمەكچى؟ چۈشەنمىدىم.

— تېخى سەن بىلەن توي قىلىش قارارىغا كەلمىدىم، بەلكىم توي قىلىپ قېلىشىم مۇمكىن، بەلكىم... ئۆمۈر بويى قىزلارنىڭ تەلىپىمگە قانداق جاۋاب بېرىشىنى ئەمەس، بەلكى تەلىپىمنى قانداق باھانە - سەۋەبلەر بىلەن رەت قىلىشىنى مۆلچەرلەپ، بويتاق ئۆتۈپ كېتىشىم مۇمكىن... مەن ئەنە شۇنداق ياشاپ كېلىۋاتاتتىم... بىراق سەن ھەممىنى بۇزىۋەتتىڭ... سەن بىلەن توي قىلىشىم ئۈچۈن بىر شەرتىم بار، شۇنىڭغا قوشۇلىشىڭ كېرەك...

— نېمە شەرت؟

— ئاڭلىسام توي قىلغانلارنىڭ ئاجرىشىشى تەس ئىكەن. مەن بىلەن يېقىن ئۆتىدىغان بىر كىشى ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئايالى بىلەن ئاجرىشىمەن دەپ ماجىرالىشىپلا كېلىۋاتىدۇ، لېكىن ئاجرىشالمايۋاتىدۇ. يەنە بىر ئادەم ئايالى بىلەن ئايرىلىپ ياشاۋاتقىلى سەككىز يىل بوپتۇ. لېكىن ئايالى تاھازىرغىچە ئۇنىڭدىن خېتىنى ئېلىشقا ئۇنىمايۋېتىپتۇ. شۇڭا مەن سەن بىلەن توي قىلىپ قالسام توي قىلىشنىڭ ئالدىدا ئىككى يىلدىن كېيىنلا ئاجرىشىپ كېتىشكە ماقۇل بولۇش توغرىسىدا ھۆججەت ئېلىۋالىمەن.

ئۇ گېپىمنى ئاڭلاپ بىرھازا تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ تىنىقىمۇ ئاڭلانماي قالدى. بۇنىڭدىن ئۇنىڭ غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ، ئاغزىغا گەپ كەلمەي قېلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتىم.

— نېمە؟! — دېدى ئۇ غەزەپ بىلەن چىرقىراق ئاۋازدا. بۇ ئۇنىڭ مېنى تىللىغىنى ئىدى.

ئۆينىڭ ئىچى بەكمۇ قاراڭغۇ ئىدى. كىشىنىڭ ھەۋىسىنى چىدىغۇسىز تۇردە قوداڭشىتىۋەتكۇدەك قاپقاراڭغۇ ئىدى.

«نېمە؟!» دېگەن سۆز بىلەن ئۇنىڭ ماڭا دەيدىغان ھەممە گەپلىرى تۈگىگەنىدى. مەن قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئۇنىڭ سىرتقا قاراپ ماڭغان شەپىسىنى ئاڭلىدىم. ئۇ تاشقىرىقى ئىشىكنى ئېچىۋىدى، پەلەمپەينى يورۇتىدىغان چىراغ نۇرىدا ئۇنىڭ ساپسېرىق چاچلىرى ئالتۇندەك تاۋلىنىپ ئاخىرقى رەت بىر جۇلا قىلدى - دە، مېنىڭ قەلبىمدە ئاچچىق بىر ئېچىشىش قوزغايدىغان كۆرىنىش بولۇپ يوقالدى. ئىشىكنىڭ تاراققىدە يېپىلىشى تېخى باشلانمىغان بۇ ھېكايىنىڭ ئاخىرقى چېكىتى بولۇپ قالدى، لېكىن شۇ چاغدىن باشلاپ مەن ھەردائىم ئۇنىڭ قايتا كېلىپ ئىشىكنى چېكىشىنى كۈتتۇم، چۈنكى ئۇ شۇنداق قىلىدىغاندەكلا تۇيۇلغانىدى.

ئىشىكنىڭ تاراققىدە قىلىپ يېپىلىشى بىلەن ھەممە نەرسە تۈگىدى. مەن بىردىنلا زىممەمدىن ئېغىر يۈك ئېلىپ تاشلانغاندەك يەڭگىللەپ قالدىم. مۇھەببەتنىڭ ئاخىرلىشىشىنى بەكمۇ ئېچىنىشلىق بولىدۇ دەپ پەرەز قىلاتتىم. مېنىڭ خىيالىمدىكى ئايرىلىش ئادەمنى دەردكە، ھەسرەتلىك خىيالغا دۇچار قىلىدىغان ئايرىلىش ئىدى، بىراق بۇ ئايرىلىش زادىلا مېنىڭ كۈتكەن يېرىمدىن چىقمىدى. مەن بىردىنلا ئازادلىققا ئېرىشكەندەك يېنىكلەپ كەتكەنىدىم. مەن كېيىنچە ئۇنى ھەقىقەتەنمۇ ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلدىم، ئۇ ھەقىقەتەنمۇ گۈزەل قىز ئىدى. مەن ئۇنىڭكىدەك ساپسېرىق چاچلارنى، ئۇنىڭكىدەك ئادەمنى مەپتۇن قىلىدىغان شاللاقلىقنى باشقا ئاياللاردا ئۇچراتمىدىم. بىراق، نېمىلا دېگەن بىلەن مەن ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە بەرداشلىق بېرەلمەيتتىم. چۈنكى دۇنيادا قاپقارا چاچلىق ئاياللار يوق ئەمەس، ئۇنىڭغا قارىغاندا سېمىزرەك ئاياللار يوق ئەمەس، ئۇنىڭدىن ئورۇقراق ئاياللارمۇ يوق ئەمەس... مانا بۇلارنىڭ ئازابىغا چىداش مۇمكىنمۇ؟

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

شائىر، روھ، پەرۋاز

— ئەكبەر نىياز پەتتارنىڭ «پەرۋازنامە» ناملىق شېئىرىغا ئاتايمەن

دەۋران

شېئىر ئۆزىنىڭ يېڭىدىن - يېڭى يېشىلمەس سىرلىرى بىلەن بىزنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ تۇرۇپتۇ. شېئىر قانچە تىلسىملاشقانسېرى بىز شېئىرغا شۇنچە يېقىنلاشتۇق. ھەتتا شېئىرنىڭ تومۇرىمىزدا قان بولۇپ ئېقىۋاتقانلىقىنى، روھىمىزدا پەرۋاز قىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدۇق. توغرىراقى، ھاياتىمىزنىڭ شېئىرغا ئايلانغانلىقىنى كۆردۇق.

بىراق، تىنىمسىز شېئىر زاۋۇتى كائىناتتىكى بارلىق مەخلۇقاتلارنى ھەتتا چاڭ - توزانلارنى خام ئەشيا قىلىپ، توختىماي ئىشلەپچىقىرىۋاتقان شېئىرلار بىزنى قانچىلىك خۇشال قىلالىدى؟ تەن ۋە روھىمىزدىن ئۈزلۈكسىز يامراپ چىقىۋاتقان كىراخمال ماددىلار نېمىگە موھتاج. شېئىر قانداق قىلىپ بىزنى ئۆزىنىڭ جىسمىغا سىڭدۈرەلىدى؟

ھاياتنىڭ مۇرەككەپ قانۇنىيەتلىرى روھنىڭ تىلسىم، سىرلىق ماھىيەتلىرى ئارقىلىقلا ياشاشقا مەنە بەرگەنلىكى ئۈچۈن، شېئىرنىڭ سۆيۈملۈك ئىكەنلىكىنى چۈشەندۇق، پاك ئېتىقادىمىز بىلەن ئۇنىڭغا تېۋىندۇق. شېئىر روھنىڭ ماھىيىتىگە قانچە ئىچكىرىلەپ كىرگەنچە بىز ئۆزىمىزنى شۇنچە تونۇۋالدۇق. بىراق، بۇنداق شېئىرلار قانچىلىك؟ ئەگەر بۇنداق شېئىرلار قانچە كۆپ بولسا بىز ئۆزىمىزدىن شۇنچە كۆپ ھالقىيالىغان بولاتتۇق. بۇ نۇقتىدا بىز «پەرۋازنامە» دىن سۆيۈنمەي قالمايمىز. ئىنسانىيەتكە ئورتاق بولغان ھايات، روھ، ناخشا، مەي، ئازاب، بەخت «پەرۋازنامە» ۋۇجۇدىدا ئېقىۋاتقان قاندۇر. ئۇ ئۆزىنىڭ ساپ ۋە جۇشقۇنلىقى بىلەن «پەرۋازنامە» نى ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلغان.

روھنىڭ جۇشقۇن، ئاجىزلىقى بىلەن بۇلغانغان ئەقىل پەرۋازىدىن تولىمۇ يىراق. ئادەم تاكامۇللىشىش ئۈچۈن تەنىنىڭ ماھىيىتى بولغان روھنى ئۇرغۇتۇش، ئۇنى تېخىمۇ يۈكسەلدۈرۈش كېرەك. بۇ ئۆزىنى تولۇقلاش ۋە ئۆزىنى تونۇتۇشنىڭ زۆرۈر شەرتى. شائىر نېمىشقا بۇنى ھېس قىلالىدى. شائىردىكى ئۆزلۈك ئېڭى ئۇنى بۇ مۇھىتقا باشلاپ كىرگەچكە ھاياتقا ۋە ھايات مۇساپىسىگە قايتا باھا بېرىپ، يوقىلىش بىلەن مەۋجۇتلۇق ئوتتۇرىسىدا بىرخىل تىركىشىش ئېلىپ بارغان. شۇڭا شېئىرنى ئوقۇغان ھەرقانداق كىشى ئۇرۇش ھالىتىگە كىرگەندەك جىددىي تۈسكە كىرمەي قالمايدۇ. شېئىردىكى بىر - بىرلەپ تۈيغۇلارغا سىڭدۈرۈۋېتىلگەن رېئال ئامىللار قارىماققا بىزگە ناتونۇش كۆرۈنسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ھەممىمىزگە ئورتاق بولغان ھاياتنىڭ مەزمۇن بەتلىرىنى بىرمۇ بىر ۋاراقلاپ چىققان. شائىرنىڭ تۈيغۇسىدىكى ئازاب ئۈنچىلىك قورقۇنچلۇق ئەمەس. ئازابلىنىشنى بىلگەندىلا ۋە ئازابنى ھېس قىلغاندىلا ھايات ۋە روھنى يېڭىلاش ئۈستىدىكى ئىزدىنىشنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملىغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلگەچكە «پەرۋازنامە» نى ھاياتنىڭ يېڭى قىسمىغا تەقلىد قىلىپ يېزىپ چىققان.

ئەمەلىيەتتە شائىر باشتىن - ئاخىر روھ پەرۋازى ئۈستىدە ئىزدىنىپ، ئۆزىنىڭ نېمىگە موھتاج ئىكەنلىكىنى شېئىرنىڭ مەركىزىي نۇقتىسى قىلغان. بىز دەل مۇشۇ نۇقتىدا تۇرۇپ شېئىرنىڭ قات - قېتىغا ئىچكىرىلەپ كىرەلەيمىز. شائىرنىڭ ھەربىر بۆلەك ئاخىرىدىكى مۇراجىئىتى ھېسسىياتىنى پەللىمۇ پەللە يۇقىرى كۆتۈرۈپ، شېئىرنىڭ باش - ئاخىرىغا قارىتا مۇكەممەل بىر جەريان ھاسىل قىلغان. بىراق شېئىردىكى ھەربىر بۆلەك ئوخشىمىغان يېڭى مەزمۇنلارنى تەۋەللۇت قىلغان بولۇپ، شائىرنىڭ مەۋجۇدىيىتىنى ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلغان.

پەرۋاز ئەلۋەتتە ئازابقا يېقىن. شۇڭلاشقا شائىر ئۆزىنى روھلۇق ھېس قىلىدۇ. گۈزەللىكتىن زوقلىنىدۇ. شائىرنىڭ ئېڭىدىكى ئەڭ يۈكسەك گۈزەللىك — روھنىڭ يېڭىلىنىشىدۇر. روھنىڭ يېڭىلىنىشى ھاياتنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن تەسكىن تاپىدۇ. شائىر ئۆزىنىڭ ھايات ھەققىدىكى كۆز قارىشىنى تۆۋەندىكى مىسرالاردا مۇپەسسەل بايان قىلغان:

سارايلارنىڭ ئۇلى بار، دەرەخلەرنىڭ يىلتىزى
تۈگۈنلەرنى يەشسىمۇ ئادەم يەنە تېپىشماق.
تېخى قايتا ياتماقتا تالاي سىرنىڭ نېگىزى.

دەرۋەقە، ھايات ئۆزى بىر تېپىشماق. بەشمىڭ يىللىق ئىنسانىيەت دۇنياسى تېخى بۇنىڭغا ئېنىق بىر جاۋاب تاپالمىدى. خۇددى ئادەم ۋە

ھاۋانىڭ دۇنياغا كېلىپ قېلىشىنىڭ سەۋەبى مەڭگۈ مەۋھۇم بولغىنىدەك. ئۆزىمىز ھەققىدىكى چۈشەنچىلەرمۇ بىزنى ھېچنېمە بىلەن تەمىنلىيەلمەيدۇ. ھاياتلىق ئىنسانىيەتنىڭ ئىپتىدائىي دەۋرىدىن قانچە يىراقلاشقانچە ھاياتلىق تېخىمۇ سىرلىق، مەۋھۇم دۇنياغا بەنت بولماقتا. . . گەرچە زامانىۋى مەدەنىيەت ۋە پەن - تېخنىكا ھاياتلىقنى خۇددى ماشىنا ئادەمدەك بىر - بىرلەپ چۇۋۇپ ھەممىنى بىراقلا ئاشكارا قىلىۋەتمەكچى بولسىمۇ، لېكىن ئۆزلىرى بارغانچە يېڭىدىن - يېڭى سىرلار قورشاۋىدا قاپسىلىپ قالدى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، بىز ئۆزىمىزگە ئىچكىرىلەپ كىرمەكچى بولدۇقيۇ، لېكىن يول تاپالماي بىر ئىزدا چۆگىلەپ يۈرۈۋەردۇق. شېئىردىكى بۇ مەزمۇنلار شائىرنىڭ ھايات ھەققىدىكى ئىزدىنىشىنىڭ تىپىك مەھسۇلى. بىراق شائىر بۇنىڭلىق بىلەن توختاپ قالمىغان. ئۇ ھايات جەۋھىرىنىڭ روھ ئېكەنلىكىنى، ھاياتنى سىرلىقلاشتۇرغان، ھاياتقا يېڭىدىن - يېڭى مەنە بەرگەن نەرسىمۇ دەل روھ ئېكەنلىكىنى چۈشەنگەن. شائىر بۇ پىكرىنى شېئىردىكى شاراب، ناخشا، كۈي، بەخت ھەققىدىكى لېرىك مىسرالار بىلەن ۋاستىلىق ئىپادىلەيدۇ.

شائىر نېمىشقا شېئىردا بۇ نەرسىلەر ئۈستىدە ئىزدىنىدۇ؟ شائىرنىڭ مەقسىتى دەل ئۆزىنى ئۆزگەرتىش ياكى ئۆزىنىڭ روھىنى تەندىن قۇتقۇزۇپ ئەركىن پەرۋاز قىلدۇرۇش. شائىر ھايات بىلەن مامات ئارىلىقىدىكى نامەلۇم مۇساپىنى روھىنىڭ پەرۋازىغا باغلايدۇ. روھىنىڭ پەرۋازى دېمەك ئۆزىنى يېڭىلاش، ئۆز - ئۆزىنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى ئازاد قىلىش، ھاياتنىڭ ئەھمىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈش دېمەكتۇر. بىراق شېئىردىكى بۇ يۈكسەك مەزمۇنلار شائىرنىڭ تاللىغان شېئىرى كەڭلىكىگە پاتمىغان. شېئىر ئومۇمىي جەھەتتىن ئادەمگە مەجبۇرىي پىرىسلاپ كىچىكلىتىلگەن بۇيۇمدەك تۇيغۇ بېرىدۇ. شۇڭا شېئىردىكى ھېسسىيات سۈنئىي تۇيغۇ بېرىدۇ. دېمەك، شائىر ئۆزىنى قايتا قوراشتۇرۇپ چىقىشنى ئويلىغان بولسىمۇ، لېكىن قوراشتۇرۇشنىڭ مۇۋاپىق ئۇسۇلىنى تاپالمىغان.

ئېلان

مۇھتىرەم ئەدىبلەر، ئوقۇرمەنلەر، 1998 - يىل يېتىپ كېلەي دېگەن بۇ ئەسنادا سىلەرگە ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرىمىز ھەمدە 1997 - يىلنى ئۇزىتىۋاتقان چېغىمىزدا كېلەر يىللىق «بوستان» ژۇرنىلىغا مۇشتىرى بولۇشنى ھەرگىز قولدىن بەرمەيدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمىز.

«بوستان» ژۇرنىلى كورلىدا نەشر قىلىنىدىغان، يىلدا تۆت سان چىقىدىغان ئەدەبىي ژۇرنال بولۇپ، يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ئۆز سەھىپىلىرىنى دادىل ئىسلاھ قىلىپ، ھەقىقىي نادىر ئەسەرلەرنى ئېلان قىلىش، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا جانلىنىش ۋەزىيىتىنى يارىتىشقا تىرىشىشتەك بىر قاتار مۇۋەپپەقىيەتلىرى بىلەن شىنجاڭدىكى ئەدىبلەر ۋە مۇشتىرىلىرىمىز ئارىسىدا كۈچلۈك تەسىر قوزغىدى. ژۇرنىلىمىزدا ئېلان قىلىنغان خېلى كۆپ ساندىكى ئەسەرلەر ئاپتونوم رايونىمىز مىقياسىدىكى تەسىرى چوڭ گېزىت - ژۇرناللار تەرىپىدىن كۆچۈرۈپ بېسىلىپ ئىنتايىن ياخشى ئىنكاس پەيدا قىلدى. ژۇرنال بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ياخشى باشقۇرۇلۇپ، كىتابخانلارنىڭ ئەڭ يېقىن سىرداشى بولۇپ قالغۇسى!

نۆۋەتتە تەھرىر بۆلۈمىمىز 1998 - يىلىمۇ بىۋاسىتە مۇشتىرى قوبۇل قىلماقچى. ژۇرنىلىمىزنىڭ پارچە باھاسى: 3.00 يۈەن، يىللىق باھاسى: 12.00 يۈەن. ژۇرنال مۇشتىرىلىرىمىز قولىغا پوچتا ئارقىلىق دەل ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ بېرىلىدۇ.

ژۇرنىلىمىزنىڭ ئادرېسى: بايىنغولىن ئوبلاستلىق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى «بوستان» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

خەنزۇچە ئادرېسىنى مۇنداق يېزىڭ: 巴州文联《博斯坦》杂志编辑部

ئالاقىلاشقۇچى: ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن، ئەسقەر ياسىن.

تېلېفون نومۇرى: 2024226

پوچتا نومۇرى: 841000

يول ئۈستىدە

(ئېتود)

تۇرسۇنجان لېتىپ ئارچىن

قاتناشقۇچىلار: زىۋەر، راخمان.

[زىۋەر قېتىق قاچىلىرىنى كۆتەرگىنىچە «ئاسىگۇل» دېگەن ناخشىسىنى ئېيتىپ كىرىدۇ ۋە توختاپ قېتىق قاچىلىرى چىگىلگەن ياغلىقنى تۈزەشتۈرىدۇ. بۇ چاغدا راخمان سېۋەت كۆتۈرۈپ كىرىدۇ.]

زىۋەر: ھۆيت ئادەم، يول بولسۇن! ؟

راخمان: بازارغا. ئۆرۈك ساتقىلى.

زىۋەر: يولىمىز بىر ئىكەن. مەنمۇ قېتىق ساتقىلى كېتىۋاتىمەن. قاچىلىرىمدىن بىر - ئىككىنى سېۋەتلىرىڭگە سېلىپ قويايمۇ؟

راخمان: ئەكەلسىلە.

زىۋەر: ھە، مۇنداق. ئەر كىشى دېگەن. . . (سېۋەتتىكى ئۆرۈكنى كۆرىدۇ) ھەجەپ خىل ئۆرۈككەن. قېتىقتا ئۆرۈك تېگىشەمدۇق - يە؟

راخمان: تېگىشمىسەكمۇ ئېلىۋەرمەملا.

زىۋەر: ۋىيەي، ئۇنداق قىلسام قانداق بولىدۇ (راخمانغا قاراپ ئۇنى تونۇپ قالىدۇ) ھەي، بۇ سەن — راخمانغۇ؟

راخمان: زىۋەر؟ ۋۇي، بۇ سەنمۇ؟

زىۋەر: ھەئە مەن، توۋا راخمان. ھەي تېچلىقمۇ؟

راخمان: تېچلىق. ئۆزۈڭچۇ؟

زىۋەر: ياخشى. پەقەت ئويلىماپتىمەن.

راخمان: شۇنى دېمەمسەن. . . مەنمۇ. . .

زىۋەر: بىز كۆرۈشمىگىلىمۇ ئۇزاق بولۇپتۇ، ھە؟

راخمان: ئون بەش يىل.

زىۋەر: ئۆيلەنگەنسەن؟

راخمان: ئۈچ بالام بار.

زىۋەر: مېنىڭ تۆت. . . توۋا، ئادەم ئۆلمىسىلا كۆرۈشىدىكەن.

راخمان: شۇ، ئۆلمىسىلا يەنە كۆرۈشۈپ قالىدىكەن.

زىۋەر: ئۆرۈكۈڭ تاتلىقمۇ؟

راخمان: ئۆزۈڭ بىلىسەنغۇ؟

زىۋەر: يېگىنىمۇ دېمەيسەن - يە.

راخمان: خىللاپ يەۋەرمەمسەن.

زىۋەر: ئۆزۈڭ خىللاپ بەر.

راخمان: خىللاپ بېرىپ باقمىغاندەك. . . (ئۆرۈكدىن خىللاپ بېرىدۇ).

زىۋەر: (ئۆرۈكنى ئېلىۋېتىپ) ئۆيۈڭدىكىگىمۇ خىللاپ بېرەمسەن؟

راخمان: . . . ياق.

زىۋەر: نېمىشقا؟

راخمان: تاڭ، بىلمەيمەن.

زىۋەر: سەتمۇ - يە؟

راخمان: ياق. سەتمۇ ئەمەس، خېلى بولىدۇ.

زىۋەر: (ئۆچكىنى چاقىمەن دەپ تاشنى قولىغا ئۇرۇۋالىدۇ) ۋايجان قولۇم.

راخمان: ئاپلا، ئاۋايلىساڭ بولمامدۇ؟

زىۋەر: تۇرىسەنغۇ قاراپ؟ ئاغرىپ كەتتى.

راخمان: (زىۋەرنىڭ قولىنى پۈۋلەپ) چىدا. ئاغرىقى پەسلەپ قالىدۇ.

زىۋەر: ئۆچكىلەرنى چېقىپ بېرەيمۇ دېمەيسەن.

راخمان: (ئۆچكە چېقىۋېتىپ) ئېرىڭ چېقىپ بېرەمدۇ؟

زىۋەر: بۇنى بىلەمدۇ ئۇ، شاڭخادان.

راخمان: نېمە دېگىنىڭ ئۇ؟

زىۋەر: شۇ، ھىلىلە گەدەن. ئۇ چاغلاردا ئۇنداقلارنى نەچچە ئەۋلاد كەمبەغەللەردىن دەپ دۆيجاڭ سايلاپ قوياتتىغۇ؟ مېنىڭ ئېرىممۇ دۆيجاڭ بولغان.

راخمان: قىزىق گەپ قىلىسەن زىۋەر. (مېغىزنى بېرىپ) مە، يېگىن.

زىۋەر: (مېغىزنى ئېلىۋېتىپ باتىنىغاندەك) قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويمايتتىڭ. . .

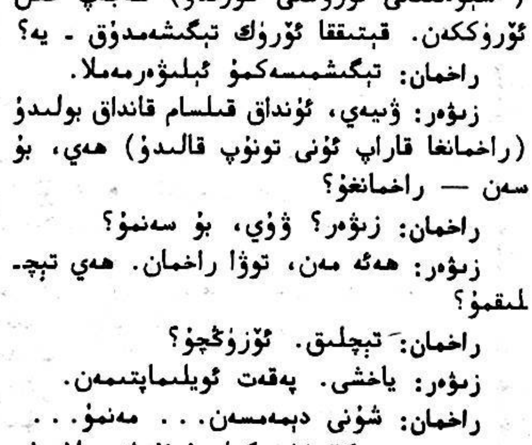

راخمان: ئۇ چاغدا سەن ئون ئالتە ياش ئىدىڭ.

زۇەر: (كۇلۇپ) كۆكچى قوغۇندەك.

راخمان: ئۆستەڭ بويىدىكى ھېلىقى ئۈجمە دەرىخى ئېسىڭدىمۇ؟

زۇەر: ۋاي بولمامدىغان راخمان. ئەجەب بىر زامانلار ئىدى ـ دە.

راخمان: ئۇنىڭ ئۈجمىسى بۇ يىلمۇ شۇنداق ئوخشىدى.

زۇەر: قېتىق ئىچكىنە راخمان. مە، ئالە (بىر قاچا قېتىق سۇنىدۇ).

راخمان: (زۇەرنىڭ قولىدىن قېتىقنى ئېلىۋېتىپ) سەن پەقەت ئېسىمدىن چىقمىدىڭ.

زۇەر: ئەجەب بىر ناخشىلارنى ئېيتاتتىڭ.

راخمان: سېنى دەپ ئېيتاتتىم.

زۇەر: كېچىلىرى سۇ تۇتقان چاغلىرىڭدا ناخشا ئېيتىپ ئۆيىمىزنىڭ ئارقىسىدىن ئۆتەتتىڭ. ئۇ چاغدا يۈرەكلىرىم دۈپ ـ دۈپ سوقۇپ ئەجەب بىر بولۇپ كېتەتتىم.

راخمان: ئاندىن ئاستا يېنىمغا چىقاتتىڭ.

زۇەر: شۇ يىلى ئۆيىمىزنىڭ ئارقىسىغا بۇغداي تېرىغانىدى.

راخمان: كېيىن قوناق تېرىدى.

زۇەر: قوناق تېرىغان يىلى ھاشىم ئىككىڭلار نۆۋەتلىشىپ سۇ تۇتقان.

راخمان: ئۇنىڭ يېنىغىمۇ چىققانمىدىڭ؟

زۇەر: ياغلىق ئېلىپ بېرىمەن دەپ. . . (ئۇ چۆچۈپ ئۆزىگە كېلىدۇ ـ دە، ئېغىزىنى قولى بىلەن ئېتىۋالىدۇ.)

راخمان: ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟

زۇەر: نېمە سوراۋېرىسەن؟

راخمان: ھاشىم نېمىشقا قوناقنىڭ ئىككىنچى سۇيىنى مەن تۇتىمەن دەپ تۇرۇۋالىدىكىن دەپتىمەن. ھەي. . .

زۇەر: ھە، نېمە؟

راخمان: بىز ۋەدىلەشكەنىدۇققۇ؟

زۇەر: ئۇ دېگەن قاچانقى گەپ؟

راخمان: سەن ئاپاڭنىڭ تىزىق مېغىزلىرىنى ئېلىپ كېلەتتىڭ. مەن ساڭا. . .

زۇەر: سەن نەدىكى بىر ئاچچىق غورىلارنى ئېلىپ كېلەتتىڭ.

راخمان: يالغان ئېيتما زۇەر، يامان بولىدۇ.

زۇەر: يامان بولۇپ بولغىچە كىم بار بۇ جاھاندا.

راخمان: تۇۋا. . . ھەي، مەن ئېلىپ بەرگەن ھېلىقى ئۈزۈكچۇ؟

زۇەر: ئالتۇن ئۈزۈكۈم تۇرسا، ئۇنى نېمە قىلىمەن! ؟

راخمان: خاتىرە قىلىپ ساقلايمەن دېگەنىدىڭغۇ؟

زۇەر: نەدە قالدىكىن تاڭ.

راخمان: ئەمدى چۈشەندىم. سېنى كۆچۈرۈپ ماڭغاندا يىغلىسالڭ مەن تېخى. . .

زۇەر: ئۇ دېگەن شۇنداق بىر قائىدە.

راخمان: ئاناڭنىڭ ئۆيىگە جۈمەلەپ كەلگىنىڭدە دېگەنلىرىڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟

زۇەر: ئۇ چاغدا شۇنداق نادان ئىكەنمەن.

راخمان: ئىسىت، «ئايرىلغانغا ئۆلمەيمەن، ئەقىدەمگە يىغلايمەن» دېگەن ھەجەپ راست گەپ ئىكەن. تېخى ھاشىم بىلەنمۇ شۇنداق ئىكەنسەن ئەمەسمۇ؟

زۇەر: ئەمدى كۈنلەۋاتامسەن؟

راخمان: ئېرىڭ كۈنلىۋالسۇن ئەمدى.

زۇەر: كۈنلىگۈچىلىكىم بار. . . ئېرىم ۋاي دەپ تۇرىدۇ. ھازىرقى كۈنۈمگە مىڭ شۈكرى، سېغىن كالىمىز بار، قايماق چاي ئىچىمىز. يېڭىدىن ئۆي سالدۇق. تراكتور ئالايلى دەۋاتىمىز. . .

راخمان: قايماق چاي. . . قايماق چاي دەيدۇ تېخى، تايىنلىق! قايمىقىنى يەۋالساڭ بازارغا نېمىنى ئەكىرەتتىڭ؟

زۇەر: نېمە كارىڭ! ؟ كوچىدا بادالڭ سۆرىگەندەك گەپ قىلىدا. ھېلىمۇ ئېزىپ تارتىپ ساڭا تېگىپ قالماپتىمەن. كۈندە ئۇرۇشۇپ ئۆتەتتىكەن كۈنۈم. ئەكە قېتىقنى، باللارنىڭ ئاتىسى سۇ تۇتقىلى كەتكەن. سودىلىقىمنى تۈگىتىپ بېرىپ ئاش ئېتىمەن. سەن بىلەن تالىشىپ ئولتۇرۇشقا چولام يوق مېنىڭ («ئاسىگۈل» دېگەن ناخشىنى ئېيتىپ چىقىپ كېتىدۇ).

راخمان: ئالۋاستىغا ئاش ئېتىپ بەر. . . ئىسىت! گۇلدەك زۇەرىم بار دەپ ئارزۇلاپ يۈرۈپتىمەن-تېخى، تازىمۇ ھازازۇل خوتۇن بولۇپتۇ. . . (سېۋەتكە قاراپ) مۇنۇ بىر ياغلىق ئۆرۈكنى خىللاپ ئاشپەز خوتۇنغا ئېلىۋالغىنىم نېمىسى! ؟ ئۇمۇ تايىنلىق! بولدى. ئايالىم يېسۇن. ئۇچكىسىنى ئۆزۈم چېقىپ بېرىمەن.

شائىر ۋە شېئىر

— ئىمىن ئەھمىدى بىلەن سۆھبەت

يالقۇن ئەزىزى

سوئال: سىز بىر تۈركۈم ئىبسىل شېئىرلىرىڭىز ئارقىلىق كىتابخانلار قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان ياخشى شائىرلىرىمىزنىڭ بىرسى. قايسى خىل زوق - ھەۋەسلەر سىزنى شېئىرىيەتكە ئېلىپ كىرگەنلىكىنى تۇنجى شېئىرىڭىزدىن باشلاپ سۆزلەپ بېرەلەمسىز؟

جاۋاب: مېنى مۇنداق ئاتىغاندىن كۆرە، باشقىلارنى داۋاملىق تۈردە ئىبسىل شېئىرلارنى ئىجاد قىلىشقا ئۈندەش، ئىجادىيەتكە سەممىي ۋە جىددىي مۇئامىلە قىلىش ئارقىلىق جامائەت ئارىسىدا ئاز - پاز تەسىر پەيدا قىلغان دېسە مۇۋاپىق بولىدۇ. چۈنكى مەن ئىبسىل شېئىرلارنى تا ھازىرغىچە دەرد - ئەلەم بىلەن خۇشاللىقتىن ئىبارەت قوشكېزەك تۇيغۇنىڭ پۈتمەس - تۈگىمەس سەرگۈزەشتىسى، روھتىكى قايمۇقۇش بىلەن ھاياتلىق ھەققىدىكى دۇئا - تىلاۋەتنىڭ گىرەلىشىشى دەپلا كەلدىم. كۆپ ھاللاردا ئازاب بىلەن بەختسىزلىكتىن ئۆزىنى قاچۇرمايدىغان، ئەرزىمەس ئىشلارغىمۇ، چاكىنىلىقىمۇ تەڭ ئورۇن بېرەلەيدىغان، نىسبىي بەخت - سائادەت بىلەن مۇتلەق جاپا - مۇشەققەتنى بىرلىكتە ھاپاش ئېتىپ يۈرەلەيدىغان، ئىنساننىڭ شادلىقىنى دەبدەبىلىك ۋەدىلەردىن ئەمەس، بەلكى بىر بۇردا ناننى ئىزدەشكە جۈرئەت قىلالايدىغان مىسرالارنىلا يازدىم. قەلبىمدىكى قايغۇنى، جىسمىمدىكى جاراھەتنى، سۆيگۈمدىكى مەغلۇبىيەتنى، مەنىۋىيەتتىكى ئۆكۈنۈشنى، تۇرمۇشتىكى ئىسەنگىرەشنى، مۇئامىلىدىكى ئالدىنىشنى، ئومۇمەن كاللامدا پەيدا بولغان ھەممىلا نەرسىنى يالغۇز ئادەتتىكى كىتابخانلار بىلەنلا ئەمەس، ھەتتا ئالەمنى ياراتقۇچى بىلەنمۇ تارتىنماي سۆزلىشىش ئۈچۈن تىرىشتىم. شېئىرىيەتتىكى غايىۋى ئۇتوپىيىگە كىرىپ قېلىپ، ئۆزۈمنى زورلاشتىن ھەزەر ئەيلىدىم. مۇشۇ تۈپەيلى مېنىڭ شېئىرلىرىمنىڭ ئىبسىللىق دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلەلمىگەنلىكى ھەممىيلەنگە بەش قولدەك ئايان. ئەمدى قايسى زوق - ھەۋەسلەر سەۋەبىدىن شېئىرىيەتكە قەدەم قويغانلىقىمغا كەلسەم، بۇ تولىمۇ ئاددىي، تۇجۇپىلەپ ئويلانسام، مېنى شېئىرىيەتكە يېتەكلىگەن نەرسە بالىلىق چېغىمدىكى بوۋام بىلەن مومام سۆزلەپ بەرگەن ساماۋى چۆچەكلەر، رەھمەتلىك دادام بىلەن ئانامنىڭ ئۆزلىرى ياشىغان كوممىلاچ ئۆيدەك پاكار ۋە كۆرۈمسىز خىياللىرى، ئۇلارنىڭ مېنى يىراق جايلارغا ئۇزاتقان چاغدىكى كۆز ياشلىرى بولۇپ چىقتى. مېنىڭ تۇنجى شېئىرىممۇ دەل شۇ دەقىقىلەردىكى ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشلىرىم، غەرەزسىز كۆلكىلىرىم ۋە بىغۇبار تەنھالىقىم بولسا كېرەك دەپ قالىمەن.

سوئال: سىز «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىن ئىبارەت شۇ ئاپەتلىك يىللاردا سۈكۈتتە ياشىدىڭىزمۇ ياكى قەلەمنى تاشلىماي يېزىپ تۇردىڭىزمۇ؟

جاۋاب: ھەق - ناھەق ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتكەن، ئادەملىك يەر بىلەن يەكسان بولغان، ئىنساننىڭ ئىززەت - ھۆرمىتى خەسكە ئايلانغان، بايا تىلغا ئالغان روھتىكى قايمۇقۇش تازا ئەۋجىگە چىققان ئۇ مۇدھىش يىللارنىڭ ئۆزىنىلا بىر پارچە شېئىر دېيىش كېرەك. لېكىن يازسا قول كېسىلىدىغان، سۆزلىسە تىل كېسىلىدىغان ئەھۋال ئاستىدا، مۇتلەق كۆپ سانىدىكى شائىرلار بۇ شېئىرنى ئاپئاق قەغەز بېتىگە ئەمەس، بەلكى جاراھەت بىلەن توشۇپ كەتكەن مۇقەددەس زېمىنىنىڭ تاغ - دەريالىرىغا، ھەرخىل پاجىئە، ئاققان قان، تۆكۈلگەن كۆز ياشلارغا قاراپ ھەيكەلدەك قېتىپ قالغان يۈرەكلەرگە يازدى. مەنمۇ دەل شۇ قاتاردىكىلەرنىڭ بىرى ئىدىم. ياخشى يېرى، بۇ يېزىقسىز مىسرالار كېيىنچە كەڭ كىتابخانلار بىلەن بىر - بىرلەپ يۈز كۆرۈشتى.

سوئال: سىزنىڭ شېئىر ئىجادىيىتىڭىزگە ئەڭ زور تەسىر كۆرسەتكەن كىشى كىم؟

جاۋاب: بۇ خۇددى بىر تال مايسىدىن سىنىڭ يەر قاتلىمىدىن ئۈنۈپ چىقىشىڭغا ئەڭ زور تەسىر كۆرسەتكەن ئامىل سۇمۇ، ھاۋامۇ، قۇياشمۇ،

تۈپراقمۇ پاكى ئىگەڭنىڭ ئەجرىمۇ دەپ سورىغاندەك جاۋاب بېرىش مۈشكۈل بىر ئىش بولدى. ناۋادا مەندىن سىز ئەڭ دەسلەپ روبىرو بولغان شېئىرلار كىمنىڭ ئىدى دەپ سورالسا، مەن ئىككىلەنمەيلا ئۇ ئەمىر ئەلشىر ناۋائى ھەزرەتلىرىنىڭ شېئىرلىرى ئىدى دەپ جاۋاب بەرگەن بولاتتىم. لېكىن شېئىر يېزىشىمغا ئەڭ زور تەسىر كۆرسەتكەن كىشى دەپ بىرەر شائىرنى ياكى باشقا بىرەر شەخسنى جەزم قىلالمايمەن. چۈنكى ئەمەلىيەتتىمۇ بىرەر شائىر ياكى باشقا بىر كىشىنىڭ تەسىرى ئارقىلىقلا يەنە بىر كىشىنىڭ شائىر بولۇپ چىقىشى تەس گەپ. ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسىتىدىغان تەرەپلەر ناھايىتى كۆپ، ناھايىتى مۇرەككەپ بىلىنىدۇ. مەن ھېلىمۇ ھەم ياش ھەۋەسكارلارنىڭ مەن پالان - پوكۇنىنىڭ تەسىرى بىلەن شائىر ياكى يازغۇچى بولۇپ قالغان دېيىشىنى تەۋسىيە قىلمايمەن. ئەگەر مەسىلە مۇشۇنداق قويۇلىدىغان بولسا، دۇنيادا تۇنجى شائىر چىقمىغان بولاتتى. مەن شېئىرنىڭ مۇزىكا، رەسساملىق بىلەن بىر قاتاردا ئالەم يارانقۇچى ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان، ئەڭ مەردانە ۋە سەممىي سەنئەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان چېغىمدا ھەمدە شېئىر يازسا بولىدىغان ئوخشىمامدۇ دېگەن نىيەتكە كەلگىنىمدە، ماڭا ياز دەپ ۋەھى يوللىغىنى يەنىلا يۈمران كۆڭلۈمدىكى باش - ئايىغى يوق ۋەسۋەسىلەرلا بولغانىدى.

سوئال: بازار ئىگىلىكى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن بىر قىسىم شائىرلار قەلىمىنى تاشلاپ بازار ئىگىلىكى دولقۇنىغا ئۆزىنى ئاتتى. سىزنىڭچە ئۇلار شېئىردىن بەكرەك پۇلنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقتىن شۇنداق قىلدىمۇ ياكى ئۇلاردا شېئىردىن سوۋۇش ھادىسىسى يۈز بەردىمۇ؟

جاۋاب: ۋىسالغا يېتەلمەي قالغان ئاشىقلار ھىجران چۆلىدە يۈرۈپمۇ ۋىسال كۈنلىرىنى ئويلىغاندەك، شېئىر بىلەن ۋەدىلەشكەن، شېئىر ئىجادىيىتىنى بۇرچ دەپ بىلگەن شائىرلار مەيلى بازار ئىگىلىكى دولقۇنلىرىغا ئۆزىنى ئاتسۇن، مەيلى باشقا بىر خىل دولقۇنلارنى ئاختۇرۇپ يۈرگەن بولسۇن، ئۇلار شېئىر دېگەن بۇ مەشۇقتىن ھەرگىزمۇ قول ئۈزەلمەيدۇ. ئۇلار ئېگىز بىنا ۋە شىركەت نامى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان شەكىلسىز مۇناسىۋەت تورلىرى، باغلام - باغلام پۇللار، پىكاپلار، چىرايلىق قىزلار قانائەتتىن يىراق ھوقۇق غەۋغالىرىنىڭ شېئىرىيەتنى قۇتۇلدۇرالمايدىغانلىقىنى، شېئىرىيەت ئىجادىيىتىنى راۋاجلاندۇرالمايدىغانلىقىنى، شېئىرىيەت روھىنى پۇلغا تايىنىپ قۇرغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ. بازار ئىگىلىكى دولقۇنىغا كىرگەن شائىرلار پۇلنى دەپ شۇنداق قىلدى دەپ ۋايىسماسلىق كېرەك. ئۇلارنىڭ يۈرەك تارىنى چېكىدىغان نەرسە يەنىلا تۇرمۇش، يەنىلا ھاياتلىق، يەنىلا ھېلىقى قىڭغىيىپ قالغان كەپىلەر، قۇرغاقچىلىق تۈپەيلى سارغايغان ئوت - چۆپلەر، يەر تەۋرەش سەۋەبىدىن ئۆرۈلۈپ چۈشكەن مەكتەپلەر، سولىشىپ قېلىۋاتقان ئەخلاق ۋە قىممەت قارىشى، يەنىلا شۇ ئالەمشۇمۇل ئۆزگىرىشلەر. ئۇلار دولقۇندا ئۈزۈپ، لەھەڭلەر بىلەن ئېلىشىپ تۇرۇپ، بۇ گادىرماش ئېلىشىش ئىچىدىن يەنىلا گۈزەللىكنى، سەمىمىيلىكنى، چىنلىقنى تېپىپ چىقالايدۇ. يەھۇدا يوپۇرماقتەك تىترەپ تۇرغان قولىنى ئەيسانىڭ يانچۇقىغا سېلىپ، ئۇنىڭ ئالتۇنلىرىنى ئوغرىلىغان چاغدا، ئوتتۇرا يەر دېڭىزى ساھىلىدا تۇرۇپ ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئىسسىق - سوغۇقنى كۆزىتىۋاتقان داۋىنچىنىڭ كۆزىگە چۈشكىنى ئالتۇنلار بولمىدى، ئەكسىچە ئۇ مۇشۇ ھالەتتىن مونالىزانىڭ سۈدەك سۈزۈك، ئەينەكتەك پاكىز جامالىنى تېپىپ چىقتى. خورلۇق، ئار - نومۇس، نامراتچىلىق تۈپەيلى سەرسان بولۇپ يۈرگەن مەشرەپ بوزلۇۋاتقان ئىنسانپەرۋەرلىك خارابىلىرىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بېرىپ، كىمخاپ تون ۋە ئالتۇن قەسىرلەرگە مەھلىيا بولمىدى، ئەكسىچە ئۇنىڭ يۈرىكى كېچە - كۈندۈز بىر - بىرىدىن ياخشى شېئىرلارنى جاھانغا تەۋەللۇت قىلدى. دېمەك، ھىجران چۆلىدە يۈرگەنلەر ۋىسال گۈلزارىنى ئەستىن چىقارمىغاندەك، بازار ئىگىلىكى دولقۇنىدا يۈرگەنلەرمۇ شېئىرىيەت قىرغىقىنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ. ئەلۋەتتە، ئۇلار دولقۇن ئىچىدىنمۇ شېئىر تاپالايدۇ، سۇ پەرىلىرىنىمۇ ئۇچرىتالايدۇ. لېكىن دولقۇندىكى شېئىرلار ئادەملەر ئارىسىدىكى ھايات - ماماتلىق ئالۋۇنلىرىدەك ئاچچىق - چۈچۈك بولمايدۇ، سۇدىكى پەرىلەرمۇ قىرغاقتىكى پادىچى قىزدەك جەزبىدار بولالمايدۇ.

سوئال: ھازىرقى كىتابخانلار شېئىرلارنى ھېكايە، پوۋېست، رومانلارنى ياقتۇرۇپ ئوقۇغاندەك ئوقۇمايمىش، بۇ نېمە ئۈچۈن؟

جاۋاب: كىتابخانلار قاتلىمى ۋە ئۇلاردىكى مەنىۋى ئېھتىياجنىڭ ئوخشىماسلىقى تۈپەيلى ئەدەبىي ئەسەرلەرگە تۇتۇلىدىغان مۇئامىلىدىمۇ ئۆزئارا پەرق بولىدۇ. لېكىن بىرەر ژانىرغا نىسبەتەن ئۇنى مۇتلەق ياخشى كۆرمەيدىغان ياكى مۇتلەق ياخشى كۆرىدىغان ئەھۋال مەۋجۇت بولمايدۇ. بۇ يەردىكى مەسىلە كىتابخانلارنىڭ شائىر - يازغۇچىلارغا بولغان تەلىپى، شۇنداقلا شائىر - يازغۇچىلارنىڭ كىتابخانلارغا نېمە بېرىشى، ئۆزىگە قايسى خىلدىكى كىتابخانلارنى يېتىشتۈرۈشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ قالدى. ياخشى شېئىر، ياخشى ھېكايە، ياخشى پوۋېست، ياخشى رومان بىراقلا مىليون كىتابخانلارنى يارىتىدۇ، ئۆز نۆۋىتىدە ئۇ-

لار ئەدىبلەرنى، شائىرلارنى تاللاپ چىقىدۇ ۋە يېڭىدىن ـ يېڭى ئەسەرلەرنىڭ يېزىلىشى ئۈچۈن ئۇلارغا ئىلھام بېرىدۇ، ھەيدەكچى بولىدۇ. بۇ يەردە شېئىرنىڭ ياكى باشقا بىر ئەسەرنىڭ بازىرى كاسات دەپ كىتابخانىلاردىن ۋايىسىماق بولمايدۇ. سېتىلمىغان مالنىڭ سەۋەبىنى خېرىدارلاردا پۇل يوقلۇقىدىن ئەمەس، بەلكى زاۋۇتلاردىن چىقىۋاتقان يالغان، ساختا، ناچار ماللاردىن ئىزدەش لازىممىكىن دەيمەن.

سوئال: ئەخمەتجان ئوسمان ۋەكىللىكىدىكى يېڭى شېئىرىيەت ھەرىكىتى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە بىر بۆسۈش ھاسىل قىلدى. سىز ئۇلارنىڭ تىرىشچانلىقىغا قانداق قارايسىز. بۇ جەھەتتە قولغا كەلگەن نەتىجىلەر قايسى، يېتەرسىزلىكلەر قايسى؟

جاۋاب: ئەخمەتجان ئوسمان ۋەكىللىكىدىكى بىر تۈركۈم ياشلارنىڭ ئۇيغۇر مىللىي شېئىرىيىتىنىڭ ئەنئەنە قېلىپىنى يېڭىلاش، يىقىنقى يېرىم ئەسىر مابەينىدە شەكىللىنىپ ئەنئەنە بولۇشقا تاس ـ تالاس قالغان شەكىلۋازلىق، ئۇقۇملاشتۇرۇش، شوئارۋازلىق، مەدھىيىچىلىك قاتارلىق شېئىرىيەت نۇسخىلىرىنى شېئىرىيەت باغچىسىدا ئادالاش، ئۆز مەنىسىدىكى شېئىرىيەت روھىنى تىكلەش جەھەتتىكى تىرىشچانلىقلىرىنى ۋە قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىنى ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇلار سەنئەتنى يېڭىلاش، كۆزقاراشنى يېڭىلاش، پىكىر قىلىش يولىنى يېڭىلاش مەقسىتىدە ئۇيغۇر مىللىي شېئىرىيىتىنىڭ روھىي ئوبرازىغا داغ چۈشۈرىدىغان ھەر خىل چاكىنىلىقنى قامچىلىدى. تېخنىكىلىق ۋە تاكتىكىلىق شېئىر بىلەن كۆز باغلاپ كۈن ئۆتكۈزىدىغانلارنى مەسخىرە قىلدى. ئاخىرقى ھېسابتا ئۇلار شۇنداق بىر ئاۋانگارت قىيايپەتتە مەيدانغا چىقىپ، ئىجادىيەت كۈچلىرىنى ئازاد قىلىش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش رولىنى ئوينىدى. ئۇلار تەشەببۇس قىلغان شېئىرىي ھېسسىيات، شېئىرىي مەنزىرە كىشىلەرنىڭ كۆز قارىچۇقىدىن ھالقىپ، يۈرەك باغرىغىچە ئېقىپ كىردى. يالغان كۆلكىلەرنىڭ ئورنىنى راست ياشلار ئالدى. لېكىن ئۆز نۆۋىتىدە ئۇلارمۇ قىسمەن ھالدىكى بىر تەرەپلىمىلىككە يول قويدى. ئالايلۇق: ئەنئەنە قېلىپىنى يېڭىلاش بەزى ھاللاردا مۇتلەقلىشىپ، مىللەتنىڭ روھىي تۈۋرىكى بولغان كلاسسىك ئەدەبىيات نەمۇنىلىرىغا دەخلى ـ تەرۇز قىلدى. بەزى شېئىرلار مىللىيلىكتىن چەتنەپ، شېئىردىكى بەدىئىي تىلنىڭ، ئاھاڭدارلىقىنىڭ پاساھىتىنى بۇزدى. ئۇلار سەنئەتنى يېڭىلاشنى نوقۇل ھالدا قوغلىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ قىزغىنلىقى، تالانتى ۋە ئىجتىھاتىنى شېئىرىيەت سەنئىتىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى سىتىرىئولۇق ما-

ھارەتكىلا مەركەزلەشتۈرۈپ قويۇپ، ئۇنىڭ ئىجتىمائىي تارىخ مۇساپىسىدىكى ئاكتىپچانلىقىغا سەل قارىدى. نەتىجىدە سۇبيېكت ئامىللار كۆپىيىپ، شېئىرنىڭ ئىسلاھات ئەمەلىيىتىگە، تۇرمۇش رېئاللىقىغا قاتنىشىشى سۇسلاپ، شېئىرىيەت سەنئىتى بىلەن ئىجتىمائىي زارىقىشنىڭ ئارىلىقى ئۇزىراپ كەتتى. ئەگەر بۇ مەسىلىلەر ھەل بولۇپ كەتسە، بۇ بىر تۈركۈم ياشلارنىڭ تىرىشچانلىقى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە تېخىمۇ يېڭى بىر مەنزىرىنى شەكىللەندۈرەلەيدۇ.

سوئال: بەزىلەر ناۋائىدىن كېيىن ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە شائىر چىقمىدى دېگەن سۆزنى قىلىپ يۈرۈپتۇ، بۇ گەپنىڭ ئاساسى بارمۇ ـ يوق؟

جاۋاب: ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىنى ئېلىپ ئېيتقاندا بۇ سۆزنىڭ ئەلۋەتتە ئاساسى يوق. ھىندى بۇددا مەدەنىيىتى، ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك مەدەنىيىتى، ئەرەب ـ پارس مەدەنىيىتى، قەدىمكى گرېك مەدەنىيىتى ئۆزئارا گىرەلىشىپ كەتكەن يىپەك يولى تۈگۈنىدە، ئەمىر ئەلشىر ناۋائىدىن كېيىنمۇ قالتىس تالانتلىق شائىرلار بارلىققا كەلدى. ئۇلار ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە ھېلىغىچە ۋە بۇنىڭدىن كېيىنمۇ جۇلالىنىپ نۇر چاچىدىغان نادىر ئەسەرلەر ياراتتى. ناۋائىدىن كېيىن شائىر چىقمىدى دېگەنلىك مىللەتنى ۋە مىللىي مەدەنىيەتنى ئىنكار قىلىشقا ئېلىپ بارىدىغان خاتا ئۇقۇم. لېكىن ئۆز نۆۋىتىدە شۇنى دېيىش كېرەككى، ھېچكىممۇ نەچچە ئەسىرلەردىن بۇيان ناۋائى باشلاپ بەرگەن شېئىرىيەت يولىدىن چەتنەپ كېتەلمىدى، ناۋائى قۇرۇپ قويغان شېئىرىيەت باغچىسىدىن يىراقلىشالمىدى. ئۇنىڭدىكى بۈيۈك پىكىرلەر، ئۇنىڭدىكى بەدىئىي تەسەۋۋۇر، ئۇنىڭدىكى جۇشقۇن مۇھەببەت، ئۇنىڭدىكى گىگانت تومۇرلارنى يارىتىدىغان شاھانە كۈچ ـ قۇدرەت ھەممىمىزگە روھىي ئىلھام بولدى. مەن ھېلى ھەم بۇ ھەزرەتنىڭ ئۇلۇغ مىسرالىرىنى ئوقۇۋېتىپ، ئۆزۈمنىڭمۇ شائىر دېگەن ئاتاقنى ئېلىۋالغانلىقىمغا نومۇس قىلىمەن.

سوئال: سىز شېئىرىيەتتىكى تراگېدىيىلىك ئاڭغا قانداق قارايسىز؟

جاۋاب: شېئىرىيەتتىكى تراگېدىيىلىك ئاڭنى مىسرالاردىكى كۆز ياش، خورسىنىش، چۈشكۈنلۈك دەپ چۈشەنمەسلىك كېرەك. ئۇ بىر خىل مەسئۇلىيەت، بىر خىل ئىچكى تىت ـ تىتلىق، بىر خىل ئېچىنىش، بىر خىل قايغۇ، بىر خىل بۇرچ، بىر خىل ئالىيجاناب ۋەزىپە. شائىرلارنىڭ ئاخىرقى ئىستىقبال ۋە ھاياتلىقنىڭ مەڭگۈلۈك ھەقىقىتىنى ئىزدەش يولىدىكى پۇچۇلىنىشىنىڭ ئۆزىلا بىر خىل تراگېدىيە. شۇڭا بەزىلەر شائىرلارنى نېرۋىسى ئاجىز ئادەملەر دەيدۇ. دۇرۇس،

«ئەڭ خەتەرلىك جىنايەتچىلەر زېھنى ئۆچۈق سەۋ-
دايىلاردىن بولغىنىدەك، ئەڭ مۇكەممەل شائىر-
لارمۇ ئۆزلىرىدىكى پۈتمەس - تۈگىمەس ئىدراكنى
ئىستېمال قىلىدىغان نېرۋىسى ئاجىزلاردىندۇر.
لېكىن شائىرلار ھەرگىزمۇ ساراڭلاردىن ئەمەس.
شۇڭا ئۇلار ئۆزلىرىدىكى ئۆزلۈكنىڭ، ئۆزلىرىدە-
كى ئادەملىك ماھىيەتنىڭ ئازابلىق پارچىلىنىشى-
نى ھېس قىلالايدۇ. ئۇلار بۇ خىل پارچىلىنىشنى
ئەقلىغە سىغمايدىغان، توختاۋسىز تەكرارلىنىپ
تۇرىدىغان، ھەرگىز قانائەت ھاسىل قىلمايدىغان
بىرلىككە قاراپ يۈزلەندۈرىدۇ - دە، باشقىلار تە-
رىپىدىن ئەيىبلىنىدۇ. بۇ يەردىكى بىرلىك ئۇلار-
نىڭ ئۆزىدە ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىدە
رېئاللىققا ئايلىنىدۇ» (ياكۇس مارىتان). بۇرۇن
كىمدۇر بىرلىرى جاھاننىڭ ئىشىدىن نارازى بول-
غانلاردىن شائىر چىقىدۇ دېگەنىدى. بۇ توغرا گەپ
ئەمەس، جاھاننىڭ ئىشىدىن نارازى بولغانلاردىن
شائىر چىقىش بۇياقتا تۇرسۇن، قاراقچى بولۇپ
كەتكەنلەرمۇ بار. ھەم مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى،
ھەم ئىنسانىي بۇرچى، ھەم شائىرلىق تالانتى بار-
لار ئۆز ھېسسىياتلىرىنى ئىنسانىيەتنىڭ ئورتاق
ئېڭى بىلەن بىرلەشتۈرەلىگەندىلا، ئاندىن ئۆزىدە-
كى تراگېدىيىدىن قۇتۇلىدۇ.

سوئال: يېقىنقى بىرنەچچە يىللاردىن بۇيان
بىۋاستە خەنزۇ تىلىدا شېئىر يېزىۋاتقانلىقىڭىزنى
ئاڭلىدىم. بۇنى قانداق چۈشەندۈرىسىز؟

جاۋاب: بۇنىڭدا مۇنداق ئىككى سەۋەب بار:
بىرى، مەن ئومۇمەن خەنزۇ تىلىدىكى ۋە خەنزۇ
تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان دۇنيا ئەدەبىياتى نەمۇنى-
لىرىنى، بولۇپمۇ شېئىرىي ئەسەرلەرنى كۆپ
كۆردۈم ۋە ئاخىرىدا باشقا مىللەت كىتابخانلىرىنى
چوڭقۇر ھېس قىلدىم. چۈنكى بىزدىمۇ باشقىلار
ياخشى كۆرۈپ ئەيىبلىنىدۇ، دېگۈدەك ئەسەرلەر بار
ئىدى. لېكىن تەرجىمە قوشۇنىمىز بار بىلەن يوق-
نىڭ ئارىسىدا تۇرغان ناچار ئەھۋالدا، ئۆزۈمنىڭ
شېئىرلىرىمنى ۋە باشقىلارنىڭ شېئىرىنى ئۆزۈم
تەرجىمە قىلىش ياكى ئىمكانىيەت يار بەرسە بى-
ۋاقىتلا خەنزۇچە يېزىش ئۇسۇلىنى قوللاندىم. يەنە
بىرسى، مەن بۇ خىل تىرىشچانلىق تۈپەيلى، قوش
تىللىق شائىر - يازغۇچىلارنىڭ مەيدانغا كېلىشىنى
تۆت كۆزۈم بىلەن كۈتتۈم. بۇ مىللەتنى، مىللەت-
نىڭ ئەدەبىياتىنى پۈتۈن مەملىكەت، دۇنياغا،
كەلگۈسىگە يۈزلەندۈرۈشتىكى ياخشى يول ئىدى
دەپ قارايمەن.

سوئال: قانۇنچىلىق ئەدەبىياتى ئەدەبىياتىمىز-
دىكى زور بوشلۇق، سىزمۇ قانۇن ساھەسىدە كۆپ
ئىشلىگەن. بۇ جەھەتتە بىرەر ئەسەر يېزىش ئويى-
ڭىز يوقمۇ؟

جاۋاب: ئەگەر قانۇن سىستېمىسىدا ئەسەر يې-
زىشقا توغرا كەلسە، مېنىڭچە قانۇن كۆزقارىشى
ئاجىز، ئەزەلدىنلا ئۆزىنى قانۇن ئارقىلىق قوغ-
داشنى ئۆگەنمىگەن بىر مىللەت ئۈچۈن ھەر خىل
مۇرەككەپ دېلولارنى يازغاندىن كۆرە، ئۇلارنىڭ
قانۇن ئېڭىنى ئۆستۈرۈش، ئۆزىنى قانۇن بىلەن
قوراللاندۇرۇش جەھەتتىكى تېمىلارنى يېزىش ئەڭ
مۇۋاپىق دەپ قارايمەن. ئەلۋەتتە مەن بۇ ساھەدە
يىگىرمە يىلغا يېقىن ئىشلىدىم، مېنىڭ كۆز ئال-
دىمدىن رەڭگارەڭ دېلولار كۆپ ئۆتتى دېگەنگە
قارىغاندا، قانۇندىن خەۋەرسىزلىكى تۈپەيلى جىنا-
يەت يولىغا مېڭىپ قويغان، قانۇننى بىلمىگەنلىكى
ئۈچۈن خورلانغان، ئۇۋال قىلىنغان، قانۇننى ئۆ-
گەنمىگەنلىكى ئۈچۈن ئۆزىنى قوغدىيالماي قالغان-
لارنىڭ ئەھۋالى كۆپ ئۆتتى دېيىش مۇۋاپىق. بۇ
جەھەتتە مېنىڭ ئويلايدىغانلىرىم كۆپ، ۋاقتىمنىڭ
يار بېرىشىگە قارايمەن.

سوئال: شېئىردىكى شەكىل بىلەن مەزمۇن
مۇناسىۋىتىگە قانداق قارايسىز؟

جاۋاب: بەزىلەر شېئىرنى قاپىيە، ۋەزىن، تۇ-
راق، ئاھاڭدارلىق، مۇزىكىدارلىق تەرەپلەرگە ئا-
لاھىدە ئېتىبار بېرىدىغان، ئىشلەتمەكچى بولغان
سۆز - ئىبارىلەرنى ئالاھىدە تاللايدىغان ۋە ئۇنى
سۇبيېكتىپ ھېسسىيات، ئەقىل - ئىدراك ۋە ئوب-
يېكتىپ شەكىل، مەنزىرىلەر بىلەن بېزەپ، بىر-
لىككە كەلگەن پىكرىي مەنزىلنى ئېستېتىك جە-
ھەتتىكى ئەڭ يۇكسەك ھالەتكە يەتكۈزىدىغان بەدى-
ئىي شەكىل دېدى. يەنە بەزىلەر ئۇنى ۋەزنى گۈ-
زەللىكى، قاپىيە گۈزەللىكى، مۇزىكا گۈزەللىكى
ئارقىلىق كىشىلەرنى يىراق مەنىۋى مەنزىرىگە يې-
تەكلەيدىغان، بۇ ئارقىلىق شائىرلارنىڭ كۈچ-
لۈك، ئېستېتىك ئىقتىدارىنى نامايان قىلىدىغان
ژانىر دەپ قارىدى. لېكىن بۇلارنىڭ ھەممىسى
شېئىرنىڭ مەزمۇنىدىكى ئۆتكۈر تەبىر بەرگىلى
بولمايدىغان يەنە بىر ئالىيجانابلىق ھەققىدە، يەنى
شېئىرىيەتتىكى روھ توغرىسىدا بىرنەرسە دېمى-
دى. يۇقىرىدىكى قاراشتىكىلەر شېئىرنىڭ نېمى-
لىكىنى شەكلەن چۈشەندۈرۈپ بەرگەن بولسىمۇ،
ئۇنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى مەنتىقىلىك كۈچتۈڭ-
گۈرلۈكنى، ئۇنىڭ ھۆجەيرىلىرىدىكى تۇتۇق بەر-
مەيدىغان شىرىنلىكنى، ئۇنىڭدىكى يۈرەكنى جى-
غىلدىتىدىغان سېھرىي كۈچنى، ئۇنىڭدىكى ئۇ ئە-
سىردىن بۇ ئەسىرگە كىرىپ كېتەلەيدىغان تەمـ-
كىنلىكنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمىدى. مۇنداقچە
ئېيتقاندا، شېئىر دېگەن سەنئەتنىڭ يۇقىرى پەل-
لىسى، ئىنسانىيەتنىڭ روھىي كۈلبىسى، ھايات-
لىقنىڭ مېغىزى، ئاڭنىڭ جەۋھىرى، كىشىلەر-
نىڭ ئەڭ ئالىي گۈزەللىكنى تاپالايدىغان جەننەتۇل-
مەئۋاسى ئىدى. مانا شۇنداق يۈكسەكلىكنى ئەل-
ۋەتتە مۇكەممەل مىللىيلىككە ئىگە شەكىل بىلەن

ۋايىغا يەتكۈزۈپ يورۇتۇپ بېرىش كېرەك. ئەگەر
ياخشى مەي بوتۇلكىغا پاتماي قالسا، ئۇنى ساپال
كوزىغا، جامغا قاچىلاشقا توغرا كەلگەندەك، سىد-
قىلىۋاتقان مەزمۇن، ئۆزىنى ئىسكەنجىگە ئالغان،
شەكىلدىن چىقىپ كېتىشكە ئۇرۇنغان مىسرالارنى
قانداق بىر تەرەپ قىلىش شائىرنىڭ ئۆز ئىشى.

سوئال: قولىڭىزغا يېڭىدىن قەلەم ئالغان ياش
ھەۋەسكارلارغا قانداق تەلەپلىرىڭىز بار؟

جاۋاب: مەن ئۆزۈممۇ بىر چاغلاردا قولۇمغا
يېڭىدىن قەلەم ئالغان ھەۋەسكار ئىدىم. مەنمۇ
ئۆز نۆۋىتىدە باشقىلاردىن ماڭا قانداق تەلەپى بار-
لىقىنى سورىغانىدىم. ئۇلارنىڭ جاۋابىنى ھازىر
تەكرارلىسام بولۇۋېرىدىغاندەك قىلىدۇ. بىزدە
مەخسۇس شائىر ياكى يازغۇچىنى يېتىشتۈرىدىغان
ئالىي مەكتەپ يوق. شائىر - يازغۇچىلارنى تەربى-
يىلەيدىغان بىردىنبىر مەكتەپ تۇرمۇش، ئۇلار-
نىڭ ئۇستازى خەلق. شۇڭا شائىرلىققا ھەۋەس
قىلغانلار ئالدى بىلەن مىللەتنىڭ مەدەنىيەت تارى-
خىدىن تولۇق خەۋەردار بولۇشى، كلاسسىك ئەدە-
بىياتنى قېتىرقىنىپ ئۆگىنىشى كېرەك. ئىك-
كىنچىسى، ئۇلار ئەتراپلىق بىلىمگە ئىگە بولۇشى
لازىم. ئىجادىيەت دېگەن تەكرارلاش دېگەنلىك ئە-
مەس، ئىجادىيەت دېگەن بايقاش ۋە يېڭىلىق يارى-
تىش دېگەن سۆز. شۇڭا ھەۋەسكارلار تۇرمۇشنى
پىششىق بىلىشى، ئۇنىڭدىن گۈزەللىك ئاختۇرۇ-
شى كېرەك. ئاخىرقى تەلىپىم ياش ھەۋەسكارلار
شېئىرىيەت ھەققىدىكى ھەر خىل نەزەرىيە، تەنقى-
دىي ماقالىلەرگە ھەددىدىن زىيادە ئېسىلىۋالماس-
لىقى كېرەك، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدە مۇستەقىل ئى-
جادىيەت قارىشى، مۇستەقىل بەدىئىي دىت ۋە
بۇرچ تۇيغۇسى بولۇشى لازىم. ھازىرغىچە مېنىڭ
ئەمەل قىلغانلىرىممۇ مۇشۇلاردىن ئىبارەت.

سوئال: تەقلىدىي شېئىرلارغا قانداق قاراي-
سىز؟

جاۋاب: شۇنى بىلىش كېرەككى، سەنئەتنىڭ
ئەڭ بۈيۈك تۈرلىرىدىن ھېسابلانغان ناخشا - ئۇس-
سۇل، مۇزىكا، رەسساملىق ۋە ھەيكەلتىراشلىق-
نىڭ ھەممىسى ئەڭ ئىپتىدائىي زامانلاردىكى تەبى-
ئەت ھادىسىلىرىگە تەقلىد قىلىش ئارقىلىق را-
ۋاجلانغان. سانائەت ئىنقىلابىنىڭ ئالدى - كەينى-
دىكى پار ماشىنىسىدىن تارتىپ سامالىيوتقىچە
ھەممىسىدىمۇ تەبىئەت ھادىسىلىرىگە بولغان تەق-
لىدچىلىك بار. لېكىن تەقلىدچىلىك دېگىنىمىز
پۈتۈنلەي دوراش، پۈتۈنلەي كۆچۈرۈپ كېلىش،
ئۆزۈمنىڭ قىلىۋېلىش ياكى ئوغرىلىۋېلىش دېگەن-
لىك ئەمەس، تەقلىدچىلىكتە ئىجادىيەت بولىدۇ.
كېيىنكىلىرىدە تەييارغا ھەييار بولۇۋېلىش يۈز بې-
رىدۇ. شېئىردىكى تەقلىدچىلىككە كەلسەك، قاي-
سى شائىر ئۆزىدىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنىڭكىگە تەق-
لىد قىلىپ باقماپتىكەن؟ ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن
روھىي ئوزۇق ئالماپتىكەن؟ ماھارەت، ئۇسلۇب
قاتارلىقلارنى ئۆگەنمەپتىكەن؟ مەسىلە، ئەڭ مۇ-
ھىم مەسىلە تەقلىد ئارقىلىق يېڭىلىق يارىتىشتا.
پالان - پوكۇنىغا تەقلىد دەپ يېزىپ قويۇپ تۇرۇپ-
مۇ، يېڭى - يېڭى مىسرالارنى يارىتىش بولۇۋېرى-
دۇ. يەنە بىر ئەسكەرتىشكە تېگىشلىكى، تەقلىد
قىلغانىكەنمىز، روھىي ئوزۇق، ئىلھام ئالغانى-
كەنمىز، تەقلىد قىلىنغۇچىمۇ خۇشال بولغۇدەك
يېزىش كېرەك. كىتابخانلاردا تەقلىد قىلىنغۇچىغا
نىسبەتەن ھېچقانچە يېرى يوق ئىكەنغۇ دەيدىغان
خاتا قاراش شەكىللىنىپ قالماسلىقى لازىم. مۇشۇ
ئارقىلىق ھەۋەسكارلار، ياشلار، پىشقان شائىرلار
تېخىمۇ ئالغا يۈكسىلىش مەقسىتىگە يېتىش كې-
رەك.

سوئال: ھازىرغا قەدەر نەشردىن چىققان شې-
ئىر توپلاملىرىڭىز ئىچىدە ئۆزىڭىز ياقتۇرۇپ ئو-
قۇيدىغان شېئىرلار قايسى؟

جاۋاب: بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىشتىن بۇرۇن،
مەن مۇنداق بىرنەرسىنى ئىزاھلاپ قويۇشۇم كې-
رەك. يەنى، مەن كۈلۈپ تۇرۇپ يازغان شېئىر-
لىرىمدىن يىغلاپ تۇرۇپ ياكى قاتتىق ساراسىم
ئىچىدە يازغان شېئىرلىرىمنى ياخشى كۆرىمەن.
زورلاپ تۇرۇپ، مەجبۇرىيەت ياكى بۇيرۇق تۈپەيى-
لى يازغان شېئىرلىرىمغا قارىغاندا كۆز ئالدىمدىن
غىل - پال ئۆتۈپ كەتكەن لېكىن مەۋجۇتلۇقىنىڭ
بىرەر ھەقىقىتىدىن بېشارەت بەرگەن مىسرالارنى
ياخشى كۆرىمەن. شۇڭا مەن شېئىرلىرىمنى تاز-
ىسخانىلاردا، ئويۇن - تاماشا سورۇنلىرىدا تەنھا-
لىقتىن قاقشاپ، ۋاپاسىزلىقتىن ئاغرىنىپ يېشى
قۇرۇپ كەتكەنلەرگە تەقدىم قىلغۇم كەلمەيدۇ.
مېنىڭ شېئىرلىرىمنىمۇ ئۆزۈمگە ئوخشاش يىغلى-
يالايدىغانلار ئوقۇشى كېرەك. مۇشۇ مەنىدىن ئې-
لىپ ئېيتقاندا، مەن «بوز تورغاي» دېگەن شېئى-
رىمنى، «مېنىڭ قەلبىم دالىلاردا» ناملىق پوئې-
مامنى، «ئەسلەنگەن يىللار» دېگەن چاتما شېئىر-
لىرىمنى ياخشى كۆرىمەن. چۈنكى بۇ شېئىرلارنى
كۆرۈۋېتىپ ئۆزۈممۇ ياش تۆكىمەن.

سوئال: ئەدەبىي تەنقىدچىلىك مەسىلىسىدە
تەنقىدچىلەردىن قانداق ئۈمىدلەرنى كۈتىسىز؟

جاۋاب: بۇنىڭدىن بۇرۇن ئەدەبىي تەنقىدچى-
لىك ساھەسىدە بارلىققا كەلگەن كۆڭۈلسىزلىك-
لەرنى، بىنورمال ئەھۋاللارنى تىلغا ئالغۇم كەل-
مەيدۇ. بىزنىڭ تەنقىدچىلىرىمىز ھەر بىر مەسى-
لىدە بىر يېڭى يۈزلىنىشنى كۆرسىتىپ بېرەلى-
سە، يۈز - خاتىرە قىلمىسا، مىللەتنىڭ ئەدەبىيا-
تىغا سەممىي مۇئامىلە قىلسا كۇپايە.

ئۇنتۇلماس بەش كۈن

(ئەسلىمە)

ئابلىمىت ئىمىن

تۇنجى كۆرۈشۈش

1984-يىلى 12-ئاۋغۇست. بۈگۈن «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى بىلەن «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى بىرلىشىپ ئۇيۇشتۇرغان تۆت كۈنلۈك «ئەدەبىي ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى» نىڭ تىزىمغا ئېلىش كۈنى ئىدى. مەن چۈشتىن كېيىن سائەت تۆتلەردە قەشقەر چىنىباغ مېھمانخانىسىنىڭ تىزىمغا ئېلىش ئۆيىگە كىرىشىم بىلەن «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى، ئاتاقلىق شائىر مەرھۇم قۇربان ئىمىن مېنى خۇش تەبەسسۇم بىلەن قارشى ئالدى. بىز ئەھۋاللاشقاندىن كېيىن ئۇ ماڭا:

— يىراقتىن كېلىدىغانلار ئاساسەن كېلىپ بولدى، ئۇلارنى ياتاقلارغا ئورۇنلاشتۇرۇپ بولدۇم. يۈرۈڭ، سىزگىمۇ ياتاق كۆرسىتىپ بېرەي، — دەپ كارىدور بويلاپ مېڭىپ بىر ئۆيگە باشلاپ كىردى. ئۆيدە تېخى مېنىڭ ئالدىمدىلا كەلگەن شائىر نەسرۇللا ئابلەت بار ئىكەن. بىز ئىككىمىز ئىلگىرى تونۇش بولغاچقا قەدىناسلارچە سالاملاشتۇق. ئىككىمىز ئەدەبىيات توغرىسىدا قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كېتىپتۇق.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! — دېگەن بوم، يېقىملىق ئاۋاز بىلەن تەڭ ئىشىك ئالدىدا ئېگىز بويلۇق، گەۋدىلىك كەلگەن، قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى چوڭ-چوڭ كۆزلىرىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدىغان، بېشىغا چىمەن دوپپا كىيگەن سالاپەتلىك بىر كىشى پەيدا بولدى.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام! — نەسرۇللا ئابلەت ئىككىمىز تەڭلا ئورنىمىزدىن تۇردۇق. بۇ سالاپەتلىك ئادەم قىزغىن كەيپىياتتا بىز بىلەن ئىككى قوللاپ قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى، ئارقىدىن يەنە ئوتتۇرا بويلۇق چاقچاقانغىنە بىر كىشى يېتىپ كېلىپ بىز بىلەن كۆرۈشتى ۋە مەندىن سورىدى:

— مۇشۇ مېھمانخانىدا سۆھبەت يىغىنى ئېچىلىدۇ، دەپ چاقىرىق قەغىزىگە شۇنداق يېزىلغانىكەن، باشقىلارنىڭ كەلگەن - كەلمىگەنلىكىدىن خەۋىرىڭىز بارمىكىن؟

— خەۋىرىم بار، قېنى ياتاققا كىرىشسىلە، بىزمۇ مۇشۇ يىغىنغا كەلگەن. ھېلىراقتا قۇربان ئىمىن بار ئىدى، ئۇ كىشىمۇ سىرتقا چىقىپ كەتتى، سەل تۇرۇپ كىرىدۇ، — دېدىم. بۇ ئىككى مېھماننى مەنمۇ، نەسرۇللا ئابلەتمۇ تونۇمايدىكەنمىز.

— مانا ئامەت دېگەن شۇ ئەپەندىم، — دېدى ئوتتۇرا بويلۇق كىشى سالاپەتلىك كىشىگە قاراپ، — بىردەمدىلا سەپداشلىرىمىزنى تېپىۋالدۇق. تونۇشۇۋالايلى، سىز ئۆزىڭىز؟ — دېدى ماڭا قاراپ

مەن نەسرۇللا ئابلەت بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالا - ئالمايلا ئۇ كىشى گېپىمنى بۆلۈپ:

— مانا، مانا ئەسلىدە بىز تونۇشكەنمىزغۇ؟ ھەر ئىككىڭلارنىڭ نامى بىزگە ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان تونۇش. مانا ئەمدى يۈز كۆرۈشتۇق. مېنىڭ ئىسمىم سادىر سادىرى، بۇ كىشىنىڭ ئىسمى ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر بولىدۇ، — دېدى.

دەرۋەقە بۇلارنىڭ نامىمۇ ماڭا تونۇشلۇق ئىدى. تېخى يېقىنقى يىللاردىلا ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ «قەشقەر كېچىسى» ناملىق مەشھۇر داستانىنى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولغانىدىم. ھەمدە قەلبىم تۆرىدىن «قەشقەر كېچىسى» ئارقىلىق ئورۇن ئالغان بۇ ھۆرمەتلىك كىشى بىلەن بۈگۈن مۇنداق تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قېلىشىمنى ئويلىمىغان ئىكەنمەن. مېنىڭ خىيالىم بىردىنلا قاناتلىنىپ ئاشۇ قاباھەتلىك يىللار ئۈستىدە پەرۋاز قىلىشقا باشلىدى. مەن ئاقتۇ ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ تولۇقسىز 1-يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ئون نەچچە ياشلىق ۋاقتىمدىلا مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى باشلىنىپ كەتتى. مەكتەپلەردە ئوقۇش توختىدى. بىلىم ئەھلىلىرىنىڭ بېشىغا ئېغىر قىسمەتلەر چۈشتى، بىلىملىك كىشىلەر خارلاندى. بۈگۈن بىرسى كۈرەشكە تارتىلسا، ئەتىسى يەنە بىرسى كۈرەشكە تارتىلاتتى. دۆۋە - دۆۋە كىتابلار كۆيدۈرۈلدى. شۇ كۈنلەردە بىرنەچچە كىتابخۇمار بالىلار

بەزى كىچىسى جەم بولۇپ قوۋلاقنى - قوۋلاقتا يېقىپ زۇنۇن قادىرى، تېيىپجان ئېلىيوپ، نىم شېھىت، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر قاتارلىق بىر قىسىم شائىرلارنىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈلپەتلەر توغرىسىدا، شۇنداقلا ئاتاقلىق ۋەتەنپەرۋەر شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ قارىلانغانلىقى توغرىسىدا چوڭلاردىن ئاڭلىغان سۆزلەرنى بىر - بىرىمىزگە قورقۇمسىراپ تۇرۇپ يەتكۈزۈشەتتۇق. باللارچە ساددا خىياللار بىلەن مۇلاھىزە قىلىشاتتۇق. ئاشۇ يىللاردا مەن لۇتپۇللا مۇتەللىپ بىلەن ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ چوڭقۇر دوستلۇقى بار ئىكەن، دېگەن سۆزلەرنى ئاڭلىغانىدىم. مەن مۇشۇ كۈنلەردە لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ 1940 - يىللاردا شىڭ شىسەي جەنۇبىي شىنجاڭغا ئەۋەرتكەن سوۋېت مۇتەخەسسىسلىرىدىن تەركىب تاپقان توپوگرافىيە ئەترىتىگە رۇس تىلى تەرجىمانى بولۇپ كەلگەن چاغلىرىدىكى ھاياتى ۋە تۇرمۇشى ھەققىدە ئىزدىنىۋاتقىنىم ئۈچۈن، ئۆتكۈر ئەپەندىگە بولغان قىزىقىشىم ۋە ھۆرمىتىم تېخىمۇ ئاشتى. لۇتپۇللا مۇتەللىپ مەن چوقۇنىدىغان ئەڭ ئۇلۇغ شائىر ئىدى. ئۆتكۈر ئەپەندى بولسا مېنىڭ ئاشۇ مەرھۇم چوقۇنغۇچۇمنىڭ ھايات شاھىدى، يېقىن دوستى ئىدى. مەن ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ ئاشۇ چوڭ - چوڭ كۆزلىرىگە خۇپپىيانە نەزەر تاشلاپ لۇتپۇللا مۇتەللىپ بىلەن يېرىم دىدارلاشقاندەك بولدۇم، شۇ تاپتا لۇتپۇللا مۇتەللىپنى كۆرگەن بۇ ئادەم مېنىڭ نەزىرىمدە لۇتپۇللا مۇتەللىپتەكلا ئۇلۇغ ۋە ھۆرمەتلىك ئىدى.

ئۇزاق ئۆتمەي شائىر قۇربان ئىمىنىنىڭ كىرىپ كېلىشى بىلەن مەن ئېسىمنى يىغدىم. ئۆتكۈر ئەپەندى بىلەن قۇربان ئىمىن كونا قەدىناسلاردىن ئىكەن. ئۇلار قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ كەتتى. بۇ ھال مېنى تېخىمۇ تەسىرلەندۈرۈۋەتتى. ئۇلار بىردەم تىنچلىق-ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن، قۇربان ئىمىن ئۆتكۈر ئەپەندى بىلەن سادىرنى مەخسۇس تەييارلاپ قويغان ياتاققا ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

ئۇلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن نەسرۇللا ئابلەت ماڭا:

— ئۇكام، ئۆتكۈر ئەپەندىگە ئەجەب نەزەر سېلىپ قاراپ كەتتىڭىزغۇ؟ — دېدى.

— شۇنداق، بۇ ئادەمنىڭ نامىنى مەن ئۇزاق يىللاردىن بېرى زىكرى قىلىپ كەلگەن، بۈگۈن مانا تونۇشۇشقا، ھەتتا بىرگە يىغىنغا قاتنىششقا پۇرسەت كەپتۇ.

— مەنمۇ ئۇنىڭ نام - شەرىپىنى كۆپ ئاڭلىغان، بۈگۈن كۆرۈشۈشكە نېسىپ بوپتۇ. بۇ ئادەم مۇمكىن بولسا ياشارتىۋالغۇدەك كىشى، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭلا ئەمەس، پۈتكۈل ئۇيغۇر خەلقىنىڭ پەخرى دېسەكمۇ بولىدۇ.

يىغىننىڭ تۇنجى كۈنى

8- ئاينىڭ 13- كۈنى ئەتىگەندە ئاتاقلىق شائىر قۇربان ئىمىنىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە سۆھبەت يىغىنى قەشقەر چىنىباغ مېھمانخانىسىنىڭ يىغىن زالىدا باشلاندى.

ئۆتكۈر ئەپەندى ئالدىنقى رەتتىن ئورۇن ئالغانىدى. سۆھبەت يىغىنى باشلانغانلىقى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، كۈن تەرتىپ بويىچە تۇرسۇن نىياز «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىدا تۆت يىل مابەينىدە ئېلان قىلىنغان نەسرىي ئەسەرلەرنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ۋە نۇقسانلىرى توغرىسىدا يازما سۆز قىلدى.

تۇرسۇن نىياز سۆزلەۋاتقاندا مەن ئۆتكۈر ئەپەندىگە قارىدىم. ئۇ رازىمەنلىكىنى بىلدۈرۈپ مەمنۇنىيەت بىلەن باش لىڭشىتىپ كۈلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى. تۇرسۇن نىيازنىڭ سۆزىدە بۇ قېتىمقى يىغىندا مۇھاكىمە قىلىشقا تېگىشلىك، شۇنداقلا يېڭىلىق يارىتىشقا دائىر مەلۇم يېڭى قاراشلار ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدە ساقلىنىۋاتقان، ئۆزگەرتمىسە بولمايدىغان بىر قىسىم ئەمەلىي مەسىلىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغانىدى.

تۇرسۇن نىيازنىڭ سۆزى تۈگەش بىلەن تەڭلا بەس-مۇنازىرە باشلىنىپ كەتتى. يازغۇچى، شائىرلار نەسرىي ئەسەر ئىجادىيىتىدىكى ئۇتۇقلار ۋە نۇقسانلار، نېمىنى يېزىش، قانداق يېزىش توغرىسىدا ئۆزلىرىنىڭ قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدى. بەزىلەر دۇنيا ئەدەبىياتىدىكى بەزى مەشھۇر ئەسەرلەرنى مىسالغا ئېلىپ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى قاتماللىق ۋە بېكىنمىچىلىك ھادىسىلىرى توغرىسىدا پىكىر بايان قىلىشتى. ھەركىمنىڭ سۆزىدە بىر يېڭىلىق بار ئىدى.

ئۆتكۈر ئەپەندى سۆز قىلمىدى، پەقەت باشقىلارنىڭ پىكرىنى قۇلاق سېلىپ جىمجىت ئاڭلىدى. ئانچە-مۇنچە خاتىرە يېزىپ قويىدى. مەن ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ سۆز قىلىشىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتتۇم ۋە بۇ كىشى نېمىلەرنى دەركىن، قانداق سۆزلەركىن، بىر ئاڭلاپ باقسام دېگەن ئۈمىدتە ئولتۇراتتىم. بىر چاغدا شائىر قۇربان ئىمىن كېلىپ ئۆتكۈر ئەپەندىگە:

— ئۆتكۈرھېرنەچچە ئېغىز گەپ قىلمامىلا؟—
دېدى.

— ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى 21 - ئەسىرگە باشلاپ
كىرىدىغان ياشلىرىمىز ۋە ئوتتۇرا ياشلىقلار قىز-
فىن بەس - مۇنازىرە قىلىشىۋاتىدۇ، ياخشى سۆز-
لىشىۋاتىدۇ، سىلەر بىلەن مەن ئۇلارغا مۇھاكىمە
قىلىش پۇرسىتى بەرگىنىمىز تۈزۈك. ئۇلار سۆز-
لىسۇن، بىز ئاڭلايلى، — دېدى ئۆتكۈر ئەپەندىم.

مەن ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ سەمىمىيلىكىگە ۋە
كەمتەرلىكىگە، ياشلارغا كۆڭۈل بۆلىدىغان ئېسىل
پەزىلىتىگە ئاپىرىن ئوقۇدۇم. چۈنكى بۇ ئادەم ئۆ-
زىنىڭ ئەدەبىيات ۋە تارىخ ئىلمىدىكى نوپۇزى ۋە
يۈكسەك ئابرويىدىن پايدىلىنىپ ۋاقىتنى ئىگىلىۋې-
لىشنى ۋە بەزىلەردەك ئۆزىنى كۆرسىتىۋېلىشنى
ئۆزىگە راۋا كۆرمىگەنىدى.

چۈشتىن كېيىن شېئىرىيىتىمىز ھەققىدە مۇ-
ھاكىمە قىزىپ كەتتى.

84 - يىللاردا تېخى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھا-
زىرقى «گۇڭگا شېئىر» ، «تۇتۇق شېئىر» ، «يې-
ڭى شېئىر» دېيىلىۋاتقان شېئىرلار تېخى مەيدانغا
چىقمىغان بولسىمۇ، ياشلار ۋە ئوتتۇرا ياشلىقلار
ئىزدىنىش باسقۇچىدا ئىدى. شېئىرىيەت ئۈستىدە
بولۇۋاتقان بەس - مۇنازىرە ۋە مۇھاكىمىدە ئۆتكۈر
ئەپەندىمۇ شۇك ئولتۇرۇشنى خالىمىدى بولغاي،
بىرنەچچە مىنۇت قىسقا مېغىزلىق سۆز قىلىپ
«مەقسەت ، مۇددىئا ۋە ھېسسىياتنى قىيپالىڭاچ
ئوتتۇرىغا قويۇش خاھىشىنى تۈگىتىپ، شېئىرى-
يەتتە مەنىنى يوشۇرۇن ئوتتۇرىغا قويۇش» توغرى-
سىدا سۆز قىلىپ شائىر تېيىپجان ئېلىيوپنىڭ
«تۈگىمەس ناخشا» ناملىق مەشھۇر ئەسىرىنى مى-
سالغا ئېلىپ كۆرسەتتى ۋە بۇ شېئىرنىڭ مۇۋەپپە-
قىيىتى ئۈستىدە توختىلىپ، «مەن ئۇيغۇر شېئى-
رىيىتىدە مۇشۇنداق نادىر ئەسەرلەردىن ئونلاپ-
يۈزلەپ مەيدانغا چىقىشىنى ئۈمىد قىلىمەن» دې-
دى.

مەن ئىلگىرى بۇنداق يىغىلىشلاردىن بىرنەچ-
چىسىگە قاتناشقان، خېلى-خېلى ئاتاقلىق كىشى-
لەرنىڭ سۆھبەتلىرىگىمۇ داخىل بولغان، بىزنىڭ
ئەدىبلىرىمىزنىڭ پەقەت چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ
ئەسەرلىرىنىلا ماختىغانلىقىنىلا ۋە ئۇلارنىڭ ئە-
سەرلىرىگە ئاجايىپ يۈكسەك باھا بەرگەنلىكىنىلا
ئاڭلىغان، لېكىن ئۆزىمىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىز
يازغان ھېكايە، رومانلارغا، شېئىر-داستانلارغا
ياخشى باھا بەرگەنلىكىنى ئاڭلىمىغانىدىم. مانا بۈ-
گۈن تۇنجى قېتىم ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ ئۆز شائىر-
لىرىمىزنىڭ ئەسىرىگە بېرىلگەن ياخشى باھاسىنى
ئاڭلىدىم.

مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىنىڭ دەسلەپكى مەز-
گىلىدىكى كىتاب كۆيدۈرۈش دولقۇنىدا مەن باشقى-
لارنىڭ بىخەستەلىكىدىن پايدىلىنىپ قولۇمنى كۆ-
يۈۋاتقان ئوتقا تىقىپ تېيىپجان ئېلىيوپنىڭ «تۈگى-
مەس ناخشا» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى ئېلىپ
يوشۇرۇن ساقلاپ كەلگەنىدىم. توپلامدىكى «تۈگى-
مەس ناخشا» ۋە باشقا شېئىرلار ماڭا خۇددى قۇر-
ئان ئايەتلىرىدەك ياد بولۇپ كەتكەن، «تۈگىمەس
ناخشا» بىلەن تېيىپجان ئېلىيوپ مېنىڭ قەلبىم
قېتىدىكى بىر-بىرىدىن ئايرىۋەتكىلى بولمايدىغان
بىر گەۋدە ۋە مۇقەددەس ئابىدە ئىدى. بۈگۈن ئۆت-
كۈر ئەپەندى «تۈگىمەس ناخشا» نى ئېغىزغا ئې-
لىپ، «ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى نادىر ئەسەر» دەپ
باھا بېرىپ، ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىمنى ھەسسى-
لەپ ئاشۇردى.

مۇھاكىمىدە، شائىر نەسرۇللا ئابلەتنىڭ ئوب-
زورچىلارغا خاس ئىلمىي قاراشلار بىلەن ئۇيغۇر
شېئىرىيىتىدىكى، مەنە تەكرارلىقى، دورامچى-
لىق، كۆچۈرمىچىلىك ئىللەتلىرى توغرىسىدا ئوت-
تۇرىغا قويغان سۆزلىرى ھەممىمىزنىڭ دىققىتىنى
تارتتى. ھەممە كىشى سۆزىدە «ئۇيغۇر شېئىرىيە-
تىدە يېڭىلىققا كۆچۈش» نى تەكىتلىگەن بولسىمۇ،
قانداق كۆچۈش ۋە قانداق يېزىش توغرىسىدىكى
مەسىلىلەر توغرىسىدا قوبۇل قىلغۇدەك بىر يېڭى
قاراشنى ئوتتۇرىغا قويالمىدى. دېمەك، شۇ يىللار-
دا شائىر-يازغۇچىلىرىمىزنىڭ ئىزدىنىش باسقۇچىدا
ئىكەنلىكى مانا مەن دەپ چىقىپلا تۇراتتى. شۇ
يىللاردا يۈسۈپ ھۈسەيىن ئىسىملىك بىر شائىر-
مىز «نەفەس ۋەزنى» دېگەن يېڭى بىر شېئىر
شەكلىنى ئىجاد قىلغان ھەم بىرنەچچە شېئىرى
«قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنىپ
ئوقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆرۈشكەن. يۈسۈپ ھۈسە-
يىن بۇ شەكىلنى ئىجاد قىلىش بىلەن تەڭ ئۆزى
ئىجاد قىلغان بۇ يېڭى شېئىر شەكلىنىڭ نەزەرىيە-
سىنىمۇ تەڭ ئىجاد قىلغان.

«قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ شۇ يىللار-
دا بۇ يېڭى شەكىلدە يېزىلغان شېئىرنى بىرىنچى
بولۇپ ئوقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈشى ئۇي-
غۇر شېئىرىيىتىدە يېڭىلىققا كۆچمىسە بولمايدىغان-
لىقىنى، تونۇپ يەتكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى.

بۈگۈنكى مۇھاكىمە يىغىنى ناھايىتى كۆڭۈل-
لۈك كەيپىيات ئىچىدە تۈگىدى. كەچقۇرۇن مەن
شائىر نەسرۇللا ئابلەتنىڭ ھەمراھلىقىدا ئۆتكۈر

ئەپەندى ئورۇنلاشقان ياتاققا كىردىم، ئۆتكۈر ئەپەندى ئاچچىق تاماكىسىنى قاتتىق شوراپ ئولتۇرۇپ تۇرسۇنبەگ ئىبراھىم، بوغدا ئابدۇللانىڭ ھەمراھلىقىدا ئاتاقلىق شائىر قۇربان ئىمىن بىلەن مۇڭدىشىۋاتقانىكەن. بىز ئۇلارنىڭ ئاشۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىن ئىبارەت قاباھەتلىك يىللاردا تارتقان كۈلپەتلىرىنى ئۆز ئاغزىدىن ئاڭلاشقا مۇيەسسەر بولدۇق.

ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ ئاشۇ يىللاردا تارتقان رىيازەتلىرىنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم بىر قىسمىلا بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن جەسۇرلۇق، تىرىشچانلىق، ئىرادىلىك روھىنى، شۇنداقلا يۈكسەك تالانتىنى بايقىدىم.

مەھمۇت قەشقەرى مەقبەرىسىنى زىيارەت

8- ئاينىڭ 14- كۈنى چۈشتىن بۇرۇن يېرىم كۈنلۈك مۇھاكىمىنى تۈگىتىپ چۈشتىن كېيىن يىغىن قاتناشچىلىرى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيەسىنىڭ ئوپال يېزىسىغا بېرىپ مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مەقبەرىسىنى تاۋاپ قىلغىلى ماڭدۇق. يىغىن ئەھلى ئىككى ئاپتوبۇستا ماڭغان بولۇپ، مەن چىققان ئاپتوبۇستا پېشقەدەملەردىن قۇربان ئىمىن، مەتتىمىن قۇربانى، مۆمىن مۇھەممەدى قاتارلىقلار بار ئىدى. ئۆتكۈر ئەپەندى بىلەن مەتتىمىن قۇربانى ئالدىنقى ئورۇندا ئولتۇرغانىدى. قەشقەر تارىخىنى مۇپەسسەل بىلىدىغان تەزكىرىشۇناس مەتتىمىن قۇربانى ئۆتكۈر ئەپەندىگە 30- يىللاردا قەشقەردە يۈز بەرگەن پاجىئەلەر، خوجىنىياز ھاجى، تۆمۈر ئېلى، ماجۇڭيىڭ توغرىسىدا، شۇنداقلا تۆمۈر ئېلىنىڭ كاللىسىنىڭ كېسىلىشى سەۋەبلىرى توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى. «ئويغانغان زېمىن» نەشىردىن چىققاندىن كېيىن شۇنى ھېس قىلدىمكى، ئۆتكۈر ئەپەندى بۇ مەشھۇر رومانىنى يېزىش ئۈچۈن ئاشۇ يىللاردىلا تەييارلىق قىلغىلى ۋە ماترىيال توپلىغىلى تۇرغانىكەن.

بىز ئۇزاق ئۆتمەي ئوپال يېزىسىغا بېرىپ مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مەقبەرىسىگە چىقتۇق. قەبرە شۇ كۈنلەردە يېڭىدىن ياسىلىۋاتقان بولۇپ، قورۇلۇشنىڭ ئۇل قىسمى ۋە قورۇق تاملىرى پۈتكەن بولسىمۇ مەھمۇت قەشقەرىنىڭ قەبرىسى تېخى بۇرۇنقى ھالىتىدە ئىدى.

ئۆتكۈر ئەپەندى توساتتىنلا قەشقەر شەھىرىدىكى مەشھۇر ئۆلىما ۋە تارىخچى، 30 - يىللاردا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ھاجىم شەۋقىنىڭ ئوغلى ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇنۇم بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇنۇم 80 - يىللاردىن بۇيان مەھمۇت قەشقەرى قەبرىسىنىڭ نەدىلىكى توغرىسىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان بەس - مۇنازىرىگە ئەمەلىي پاكىت بىلەن خاتىمە بەرگەن، ھەمدە ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئۆزى ساقلاپ كەلگەن تارىخىي ھۆججەت ئارقىلىق مەھمۇت قەشقەرى قەبرىسىنىڭ ئەسلىدىكى «ھەزرىتى موللام قەبرىسى» ئىكەنلىكىنى دەلىللەپ بەرگەن. ئاشۇ تارىخىي ھۆججەت ئارقىلىق مەھمۇت قەشقەرى قەبرىسىنىڭ خەلق تىلىدا «ھەزرىتى موللام» دەپ ئاتىلىپ ئۇزاق زامانلاردىن بېرى كىشىلەرنىڭ تاۋاپ قىلىپ كەلگەنلىكىنى مۇقىملاشتۇرۇپ بەرگەن كىشى ئىدى. ئۆتكۈر ئەپەندى بۇ كىشى بىلەن قەدىناسلاردىن ئىكەن. ئۇلار بىردەمدىلا قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى. يېشى 80 دىن ئاشقان ئىمىر ھۈسەيىن قازىمۇ شۇ كۈنى ئۆزىنىڭ بىرنەچچە ھەمراھى بىلەن تاۋاپقا چىققانىكەن.

ئىمىر ھۈسەيىن قازى يول باشلاپ ماڭدى. بىز بىرلىكتە قەبرىنى ئايلىنىپ زىيارەت ۋە تاۋاپ قىلدۇق.

ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئۆتكۈر ئەپەندىگە قاراپ:

— ئەپەندى، بۇ يەرگە كەلگەن ئىكەنمىز، شەرتنى ئادا قىلماق كېرەك، سىلىچە شۇنداق قىلساق بولار؟ — دېدى ئۆتۈنۈش تەلەپپۇزىدا.

ئۆتكۈر ئەپەندى دەرھاللا جاۋاب بەردى:

— قازاخۇنۇم، ھەممە ئىش سىلىنىڭ رايىلىرىچە بولسۇن.

بىز مەھمۇت قەشقەرىنىڭ قەبرىسىنى چۆرىدەپ تىزىلىپ ئولتۇردۇق. ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇنۇمنىڭ بىر ھەمراھى «سۈرە تابارەك» نى ئۇزلۇك ئاۋاز بىلەن قىرائەت قىلدى.

بىز ھاي - ھاي تېرەك ئەتراپىنى ئايلىنىپ، نورۇز بۇلاق ئەتراپىغا ئولاشتۇق. ئىمىر ھۈسەيىن قازى يەنە «شەرتنى ئادا قىلماق كېرەك» دەپ بۇلاق سۈيىدىن ئۈچ ئوچۇم ئىچتى، ئاندىن ئۆتكۈر ئەپەندى ئىچتى، ئارقىدىن ھەممىمىز ئىچتۇق. ئىمىر ھۈسەيىن قازىنىڭ ئېيتىشىچە نورۇز بۇلاق سۈيىنى ئۈچ ئوچۇم ئىچمەك شەرت ئىكەن.

— ئۇستازلىرىمىز بىزگە شۇنداق ئۆگەتكەن، — دېدى ئىمىر ھۈسەيىن قازى، — مەھمۇت قەشقەرى قەبرىسىنى تاۋاپ قىلىمەن دىگەن نىيەت بىلەن ئۆيدىن چىققاندا ئۈچ قېتىم بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم، دەپ ئاللاغا سېغىنىش لازىم، مەقبە-

رىنى ئۈچ قېتىم ئايلىنىش، نورۇز بۇلاق سۈيىدىن
ئۈچ ئوچۇم ئىچىش لازىم، مانا بۇ ئادەت، قەدىمـ
ـدىن بۇيان داۋام قىلىپ كەلگەن ئادەت، — دېدى.

بىز باياتىن مەھمۇت قەشقەرى مەقبەرىسىنى
ئۈچ قېتىم ئايلانغاندۇق، بۇنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى
بىلدىم. ئەمما قازى بىزگە بۇ «ئۈچتە ئۈچ» ئادەتـ
ـنىڭ كېلىپ چىقىشى سەۋەبىنى ئېيتىپ بېرىشكە
ئۈلگۈرمىدى. ئارىدا بۇ كىشى بىلەن سالاملىشىدىـ
ـغانلار كۆپ بولۇپ كېتىپ گەپ يېرىم يولدا ئۈزۈـ
ـلۈپ قالدى.

شۇ مەيداندا شائىر قۇربان ئىمىن مەھمۇت
قەشقەرىگە بېغىشلاپ يازغان قەسىدىسىنى دېكلاماتـ
ـسىيە قىلىپ ئورىگىنالىنى نورۇز بۇلاققا تاشلىـ
ـدى. ئورىگىنالنى بۇلاق سۈيى لەيلىتىپ ئاستا ـ
ئاستا ئايىغىدىكى ئېرىققا ئېقىتىپ كەتتى. بۇ كۆـ
ـرۈنۈش، بۇ مەنزىرىلەر ماڭا: ھاياتلىقنىڭ مۇشۇ
بۇلاق سۈيىدەك ئۈزۈلمەي مەڭگۈ داۋام قىلىدىغاـ
ـنلىقىنى، لېكىن ئادەملەرنىڭ ئاشۇ سۇ ئۈستىدىكى
قەغەزدەك ئېقىپ بىر-بىرلەپ بۇ ئالەمدىن كېتىدىـ
ـغانلىقىنى تونۇتقاندەك بولدى.

ئارقىدىن ئۆتكۈر ئەپەندى، مەمتىلى زۇنۇن،
ئۇچقۇنجان ئۆمەر، نەسرۇللا ئابلەت قاتارلىق ئون
نەچچە شائىر ئۆزىنىڭ مەھمۇت قەشقەرىگە بېغىشلاـ
ـپ يازغان شېئىرلىرىنى دېكلاماتسىيە قىلىپ ئورىـ
ـگىنالىنى بۇلاق سۈيىگە تاشلىدى، قاتاردا مەنمۇ
بىر پارچە شېئىرىمنى دېكلاماتسىيە قىلىپ ئورىگىـ
ـنالىنى بۇلاق سۈيىگە تاشلىدىم.

مۇكچىيىپ ھاسا تاياققا چۆشكەن بولسىمۇ
ئەقلى-ھوشى جايىدا، تېتىك ۋە جۇشقۇن ئىمىر
ھۈسەيىن قازىنىڭ نۇرى قاچقان كۆزلىرىگە ھاياـ
ـجان ياشلىرى تولغانىدى. ئۇ يېڭى بىلەن يېشىنى
سۈرتۈۋېتىپ، ھاسىسىغا تايىنىپ ئاستا ئورنىدىن
تۇرۇپ:

— سىلەر بۈگۈن ئاجايىپ خاسىيەتلىك ئىش
قىلدىڭلار، بۇرۇن بىزنىڭ ئۇستازلىرىمىز مۇشۇنـ
ـداق قىلاتتى. بىز ھەم شۇنداق قىلغان. بۇنداق
كۆرۈنۈشنى كۆرمىگىلى 50 يىلدىن ئاشقانىدى.
بۈگۈن سىلەر مېنىڭ قىرانلىقىمنى ئېسىمگە سالـ
ـدىڭلار. مۇشۇنداق خاسىيەتلىك ئىشنىڭ تا قىياـ
ـمەتكىچە داۋام قىلىشىنى ئارزۇ قىلىمەن، —
دېدى.

ئاندىن ئۆتكۈر ئەپەندى بىلەن ئىككىسى مەھـ
ـمۇت قەشقەرى مەقبەرىسىنىڭ يېنىدىن ياسىلىۋاتـ
ـقان قورۇلۇش ئورنى تەرەپكە كەتتى. بىزمۇ ئەتـ
ـراپنى ئايلاندۇق. ئارىدىن تەخمىنەن بىرەر سائەتچە
ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئۆتكۈر ئەپەندى ئىمىر
ھۈسەيىن قازى بىلەن خوشلىشىپ قايتىپ كەلدى.
بىز زىيارىتىمىزنى تۈگىتىپ قەشقەر شەھىرىگە قاـ
ـراپ يولغا چىقتۇق.

لۇتپۇللا مۇتەللىپ ھەققىدە يېڭى پاراڭ

8-ئاينىڭ 15-كۈنى ئەتىگەندە يازغۇچى ئابـ
ـدۇللا ئەخمىدى «قەشقەر گېزىتى» دىن ئىككى
سان ئېلىپ ماڭا سوۋغا قىلدى. بۇ سانلاردا «لۇتـ
ـپۇللا مۇتەللىپنىڭ يېڭى تېپىلغان شېئىرلىرى»
دېگەن تېما ئاستىدا تەھرىر ئىلاۋىسى بىلەن لۇتپۇلـ
ـلا مۇتەللىپنىڭ يېڭىدىن تېپىلغان «تەييارلان ئوغـ
ـلانلار»، «قىپقىزىل گۈللەرگە تولسا يەر-جاھان»
قاتارلىق تېمىلار ئاستىدىكى ئون نەچچە پارچە شېـ
ـئىرى، ھەمدە مېنىڭ «لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ يېڭى
شېئىرلىرىنىڭ تېپىلىش جەريانى» دېگەن ماقالەم
بىرلىكتە بېسىلغانىدى. مەن لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ
يېڭى تېپىلغان شېئىرلىرىنى ئېلان قىلدۇرۇش ئۈـ
ـچۈن بىرنەچچە گېزىت - ژۇرنال تەھرىر بۆلۈمىـ
ـنىڭ ئىشىكىنى قاققان، ھارغان، تالغان، ئازار
يېگەن. ئاخىرى قەشقەر گېزىتىدىكى ئۇستازىم ئابـ
ـلا ئەخمىدى، شائىر ئابلىز ئۆمەرنىڭ كۆڭۈل بۆـ
ـلۈشى ئارقىسىدا ئۇلار لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ يېڭى
تېپىلغان شېئىرلىرىنى يادقا ساقلاپ كەلگەن قىرـ
ـغىز تەزكىرىشۇناس جەنۇبىي فرونت ئىنقىلابىدىكى
سابىق باتالىيون كوماندىرى ئاقيول مامۇتنى زىياـ
ـرەت قىلىشقا شائىر تاھىر تالىپ بىلەن مۇخبىر
ھەسەنجاننى پامىر ئېگىزلىكىدىكى بۆلۈڭكۆل يېزىـ
ـسىغا ئەۋەتكەن، تاھىر تالىپ ئاقيول ئاكىنى زىياـ
ـرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىن، «قەشقەر گېزىـ
ـتى» دە ئوچۇق ئېلان قىلىنغانىدى.

لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ يېڭى تېپىلغان شېئىرـ
ـلىرى ۋە تېپىلىش جەريانى توغرىسىدىكى ماقالەم
قولدىن قولغا ئۆتۈپ، ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ قولىغىمۇ
تەگدى. بۇ يىغىن ئەھلىنىڭ يېڭى بىر مۇھاكىمە
تېمىسىغا ئايلىنىپ كەتتى. لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ
بىرنەۋرە تۇغقىنى مۆمىن مۇھەممىدى بۇ ئىشتىن
تېخىمۇ سۆيۈنۈپ كەتتى.

ئۆتكۈر ئەپەندى گېزىتنى كۆرۈپ بولغاندىن
كېيىن مېنى چاقىرىپ:

— ئىنىم سىزنىمۇ بوش چاغلىغىلى بولمىغۇـ
ـدەك، بۇ يولدا جىق ئىزدىنىپسىز، 40 - يىللاردا
لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ رۇس توپوگرافىيە ئەترىتىگە
تەرجىمان بولۇپ قەشقەرگە كەلگەنلىكى ۋە پامىر

تاغلىرى، كوئىنلۇن تاغلىرى ۋە بۇ ئىككى تاغ
باغرىدىكى شەھەر ۋە يېزا - قىشلاقلاردىكى پائالد-
يەتلىرى توغرىسىدا يېزىلغان يازما ماتېرىيال ها-
زىرغىچە تېپىلغىنى يوق. سىز لۇتپۇللانىڭ ئاشۇ
دوستى بىلەن قايتا - قايتا سۆزلىشىپ ئىزدىنىڭ.
ئۇنىڭ شۇ يىللاردىكى، يەنى مۇشۇ ئەترەتكە تەرجە-
مان بولۇپ يۈرگەن چاغلىرىدىكى هايات پائالىيىتد-
نى يورۇتۇپ بېرىشىڭىزگە ئىشىنىمەن، — دېدى
ۋە، — بۇ ماقالىڭىزنى كۆرگەندىن كېيىن بەزىبىر
ئىشلار يادىمغا كېلىۋاتىدۇ، — دەپ لۇتپۇللا مۇ-
تەللىپ بىلەن دەسلەپكى تونۇشۇش جەريانى ۋە كې-
يىنكى چوڭقۇر دوستلۇقى، «چىن مودەن» ئوپې-
راسىنى بىرلىكتە يازغانلىقى، ئوپېرانى ئىككىسى
بەش قېتىم ئۆزگەرتىپ يازغانلىقى، ئالتىنچى قې-
تىم ئۆتكۈر ئەپەندى ئاقىقا كۆچۈرۈپ بىر ئاي ئۆت-
كەندىن كېيىن لۇتپۇللا مۇتەللىپ «ئەسەرنىڭ خام
يېرى بار ئىكەن، ئۆتكۈر يەنە بىر قېتىم ئۆزگەر-
تەيلى» دەپ يەتتىنچى قېتىم ئۆزى قەلەم تەۋرىتىپ
چىققانلىقى، شىنجاڭ گېزىتىگە تەقسىم قىلىنىش،
ئاقسۇغا پالىنىشنىڭ ئالدى-كەينىدىكى ئىشلارنى
هېكايە قىلىش بىلەن بىرگە لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ
جەنۇب سەپىرى ئۈستىدە قايتا توختىلىپ، مۇنداق
دېدى:

لۇتپۇللا مۇتەللىپ شۇ يىللاردا جەنۇبىي شىد-
جاڭغا ماڭغان چاغلاردا مەن ئۈرۈمچىدە يوق ئىدىم.
ئۇ ئۆزىنىڭ قەشقەرگە ماڭغانلىقى توغرىسىدا بىر
پارچە خەت يېزىپ ئايالىمغا بېرىپ قويغانىكەن،
مەن تۇرپاندىن كېلىپ، خەتنى كۆرگەندىن كېيىن
ئۇنىڭ قەشقەرگە كەتكەنلىكىنى بىلدىم. ئۇ قايتىپ
كەلگەندىن كېيىن، ماڭا قەشقەردە بىر قىرغىز
يىگىتنى يول باشلىغۇچى قىلىپ ئەترەتكە قوبۇل
قىلغانلىقى، بۇ يىگىتنىڭ چىچەن ۋە هوشيارلىقى،
زېھنىنىڭ ئۆتكۈرلۈكى، قومۇز چالالايدىغانلىقى،
قىرغىز خەلقىنى ياقتۇرۇپ قالغانلىقى هەمدە قىر-
غىزلارنىڭ «ماناس» ناملىق ناهايىتى ئۇزۇن بىر
مەشهۇر خەلق داستانىنىڭ بارلىقىنى، بۇ قىرغىز
يول باشلىغۇچىنىڭ ئۇيغۇر تىلىنىمۇ راۋان سۆزلد-
يەلەيدىغانلىقى، «ماناس» داستانى بىلەن مۇشۇ يە-
گىت ئارقىلىق تونۇشقانلىقى ۋە يېقىن دوستلاردىن
بولۇپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەنلىكى توغرىسد-
دا هېكايە ئېيتىپ بەردى. مۆمىن مۇهەممەدىمۇ
لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ بالىلىق ۋاقتىدىكى خاس ئا-
دەتلىرى توغرىسىدا، بولۇپمۇ رەسىم سىزىش ماها-
رىتىنىڭ ئاجايىپ يۇقىرىلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ
بەردى.

بۇ ناخشا تېكىستىنىڭ ئاپتورى كىم؟

شائىر، يازغۇچىلار توپلاشقان سورۇنلاردا دې-
يىلمىگەن گەپلەر قالمايدۇ. بولۇپمۇ بىزدەك يېڭد-
دىن قولىغا قەلەم ئالغان ۋە ئاز - تولا نەتىجەقازاد-
غانلار پېشقەدەم ئۇستازلار بىلەن بىرگە بولغان
چاغلاردا ئۇلاردىن هەممە نەرسىنى سوراپ بىلىۋال-
غىمىز، ئاڭلىغانلىرىمىزنى ئېلىپ بېرىپ، مۇنداق
سۆهبەتلەرگە قاتنىشىش نېسىپ بولمىغانلارغا دې-
گىمىز كېلىدۇ.

سۆهبەت بارا - بارا يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈل-
دى. 80 - يىللارنىڭ باشلىرىدىلا «ئىز» ناملىق
بىر مەشهۇر ناخشا خەلق ئارىسىغا كەڭ تارقالغان.
مەن شۇ چاغلاردا قوراللىق ساقچى گەز چېگرا
مۇداپىئە تەكشۈرۈش پونكىتىدا روتا كوماندىرى ئد-
دىم. بۇ ناخشىنى گازارمىلاردىكى جەڭچىلەرمۇ
زوق ئىشتىياق بىلەن ئېيتىشاتتى. لېكىن بۇ ناخ-
شىنىڭ ئاپتورى توغرىسىدا هېچكىم ئېنىق بىرنە-
سە دەپ بېرەلمەيتتى.

مەن بۇ سورۇندا «ئىز» ناملىق بۇ مەشهۇر
شېئىرنىڭ ۋە ناخشا تېكىستىنىڭ ئاپتورىنىڭ كىمد-
لىكى توغرىسىدا ئېغىز ئاچتىم؛ دېگەندەك، بىر-
دىنلا يەنە غۇلغۇلا باشلاندى.

ئۆتكۈر ئەپەندىم باشتا گەپ - سۆز قىلماي،
تالاش - تارتىشنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن:

— تالاش - تارتىش قىلغۇدەك نېمىسى بار.
بۇ ناخشا تېكىستىنىڭ ئاپتورى مەن. ئەسلى بۇ ئىز
ناملىق رومانىمنىڭ مۇقەددىمىسى ئورنىدىكى بىر
شېئىر ئىدى. قانداقتۇر سىرتقا چىقىپ كېتىپ
ناخشىغا ئايلىنىپ خەلق ئارىسىغا تارقاپ كەتتى.
ئەسلى مەن بۇ شېئىرنى يېڭىدىن يېزىپ نەشىرگە
بەرگەن «ئىز» ناملىق رومان بىلەن بىرگە تارقد-
سۇن، دەپ گېزىت - ژۇرناللارغا ئالدىن بەرمىگەن
هەم شېئىرنىڭ ئۆزۈمنىڭ ئىكەنلىكىنى هازىرغىچە
مەخپىي تۇتقان، ئەمدى بولمىدى. سىلەرگە ئاشكا-
رىلىۋېتەي، — دېدى ۋە شېئىرنى تولۇق تېكىستى
بىلەن دېكلاماتسىيە قىلىپ بەردى.

— «ئىز» رومانى كېلەر يىلى نەشىردىن چد-
قىدۇ، مۇشۇ «ئىز» ناملىق شېئىرىم رومانىنىڭ
بېشىغا بېرىلگەچكىلا، رومانىنىڭ نامىنىمۇ «ئىز»
دەپ قويۇلدى، — دەپ ئىز رومانىنىڭ ئاساسىي
مەزمۇنىنى سۆزلەپ بەردى ۋە ماڭا قاراپ، —
ئابلىمىت ئەپەندى سىز بۈگۈن سورىمىغان بولسد-
ڭىز، يولداشلار ئۇنىڭ ئاپتورى توغرىسىدا غۇلغۇلا
قىلمىغان بولسا، مەنمۇ ئۆزۈمنى ئاشكارىلىمىغان،
ئاپتورنىڭ كىملىكىدىن «ئىز» رومانى نەشىردىن

چىققاندىلا بىلگەن بولاتتىڭلار، مانا ئەمدى سىر ئاشكارىلاندى، — دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ.

«ئەسسالامۇئەلەيكۇم!»

1984- يىلى 8- ئاينىڭ 18- كۈنى چۈشتىن بۇرۇن قەشقەر شەھەرلىك ئەدەبىيات- سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە، قەشقەر شەھەرلىك پارتكوم يىغىن زالىدا بىر قېتىملىق نۇتۇق سۆزلەش يىغىنى ئۇيۇشتۇرۇلدى. «ئەتە ئۆتكۈر ئەپەندى يېرىم كۈن نۇتۇق سۆزلەيدىكەن» دېگەن سۆزلەر يىغىن ئەھلىگە پۇر كەتكەنىدى. ئەمما بىز ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ قايسى تېمىدا نۇتۇق سۆزلەيدىغانلىقىدىن خەۋەرسىز ئىدۇق، سوراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدۇق.

ئىلگىرى مەن ھەربىي ئەمەلدارلار ۋە ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرى نۇتۇق سۆزلىگەن نەچچە مىڭ كىشىلىك يىغىنلارغا داخىل بولغان. ھەتتا بىزنىڭ بىر قىسىم ئەدىبلىرىمىزنىڭ نۇتۇقلىرىغا داخىل بولغان. ئۇلار نۇتۇقنى بىز باشقا مىللەتلەر تەرجىمە يولى بىلەن قوبۇل قىلغان «يولداشلار» دېگەن سۆز بىلەن باشلىغان ھەم شۇنچە ياڭراق ئاۋاز بىلەن ۋارقىرىغان بولسىمۇ ھېچكىمنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپ باققىنىنى كۆرۈپ باقمىغان. بۈگۈنكى بۇ ئاجايىپ مەنزىرە مېنى قاتتىق ھاياجانغا سالدى. مەن ئۈمىد - ئىشەنچكە ئىگە بولدۇم. بىزنىڭ مىللىتىمىز ئىلىم ئەھلىنى قەدىرلەيدىكەن، ئۆزىنى ھۆرمەتلىگەن، ئىززەتلىگەن كىشىنى ھۆرمەتلەشنى، ئىززەتلەشنى بىلىدىكەن. ئۆتكۈر ئەپەندى «رەھمەت تۇغقانلار، رەھمەت قېرىنداشلار» دەپ يەنە ئىككى قېتىم ئېگىلىپ سالام قىلغاندىن كېيىن «ئولتۇرۇشسىلا» دېدى.

ئۆتكۈر ئەپەندى «ئىسلام دىنىنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ تەرەققىياتىغا قوشقان تۆھپىسى» دېگەن تېمىدا نۇتۇق سۆزلىدى. كىشىلەر جەلپ قىلىنغىنى شۇ بولدىكى، ئۆتكۈر ئەپەندى نۇتۇقىدا يېڭى - يېڭى قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويدى. يەنە بىرى، ئۈچ سائەتتىن ئارتۇق داۋام قىلغان بۇ نۇتۇقىدا ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ قولىدا يازما ماتېرىيال يوق بولۇپ، پەقەت بىرنەچچە پارچە كارتوچكىغا ئارىلاپ - ئارىلاپ قاراپ قوياتتى، ئەمما سۆز تېمىسىدىن چەتنەپ كەتمەيتتى.

بۇ نۇتۇقنى ئاڭلاشقا ئىختىيارى كەلگەنلەر ئىچىدە مەشھۇر ئۆلىما ئىمىر ھۈسەيىن قارىمۇ بار ئىدى. ھەممىمىز ئەپەندىمنىڭ كەڭ دائىرىلىك بىلىمى ۋە نۇتۇق تالانتىغا ئاپىرىن ئوقۇدۇق.

نۇتۇق تۈگىگەندىن كېيىن، ئارقا تەرىپىمدىكى بىر كىشى يېنىدىكىلەرگە: «ياھەزرەت، ئەگەر بۈگۈن كۆرمىگەن، سۆزىنى ئاڭلىمىغان بولسام ئۇيغۇرلار ئىچىدە مۇشۇنداق بىلىملىك ناتىق كىشىلەر بار دېسە ئىشەنمىگەن بولاتتىم، مانا بۈگۈن قول قويدۇم. بىزدىمۇ مۇشۇنداق ئالىملار بار ئىكەن ئەمەسمۇ؟» دېگىنىنى ئاڭلاپ قالدىم.

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن شائىر قۇربان ئىمىن يىغىندىن خۇلاسە چىقاردى. ئىختىيارى سۆرەتكە چۈشتۇق.

يىغىن ئەھلى بىر - بىرى بىلەن خوشلىشىپ قايتىشقا باشلىدى. مەنمۇ سومكامنى كۆتۈرۈپ سەپداشلار بىلەن خوشلىشىپ قايتىش ئۈچۈن ياتاقتىن چىقىپلا ئۆتكۈر ئەپەندى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم.

— ھە، قورولچىبەگ، سىزمۇ قايتامسىز؟ كۆرمىگەن بولسام جىمجىتلا كېتىۋېرىدىكەنسىز - دە، ياكى خوش دەپ قويامتىڭىز؟ — دېدى چاقچاق قىلىپ.

— سىلىگە خوش دېمەي قانداق كېتەلەيمەن. ھازىر يانلىرىغا كىرەي دەپ تۇراتتىم، — دېدىم. ئەمەلىيەتتىمۇ خوشلىشىپ ماڭماقچى ئىدىم.

— قېنى ياتاققا كىرىڭ. قەشقەر تاماكىسىدىن بىر تال چېكەي. مەندىكى ئاچچىق تاماكىدىنمۇ بىر تال چېكىڭ. ئەستىلىك بولۇپ قالار. مانا غەنىمەت كۈنلەرمۇ ئاخىرلاشتى، ئايرىلىدىغان بولدۇق، — دېدى.

ئىككىمىز بىرلىكتە ئەپەندىنىڭ ياتىقىغا كىرىپ بىر ئورامدىن تاماكىنى ئالماشتۇرۇپ چېكىشتۇق. ئەپەندىم ماڭا قاراپ:

— ئىنىم، سىز تېپىپ ئېلان قىلدۇرغان لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ شېئىرلىرى بىلەن ماقالىڭىزنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈپ چىقتىم. بۇ بەكمۇ خاسىيەتلىك ئىش بوپتۇ. مەن ئۆز نامىمدىن سىزگە رەھمەت ئېيتىمەن. شۇنداقلا يەنە ئىزدىنىپ كۆرۈشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. تونۇگۈن قۇربان ماڭا سىزنىڭ ھەربىي تېمىدا ۋە تارىخىي تېمىدا يېزىلغان بىرنەچچە پارچە ئەسىرىڭىزنىڭ ئېلان قىلىنغانلىقىنى دېدى. مەن ئىلگىرى سىزنىڭ «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان ھېكايىڭىزنى كۆرگەن، ياخشى يېزىلىپتىكەن، يەنە تىرىشىڭ. بۇ يول ھەم مۈشكۈل، ھەم مۇقەددەس يول. سىزگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن، خەير - خوش! — دېدى.

بىز شۇنداق خوشلاشتۇق. بۇنىڭ مەڭگۈلۈك خوشلىشىش بولۇپ قېلىشىنى كىم بىلسۇن!؟ بۇنىڭدىن ئوننەچچە يىل ئىلگىرى بۇ مەشھۇر ئالىم بىلەن قەشقەر شەھىرىدە ئۆتكەن ئاشۇ بەش كۈن مېنىڭ قەلبىمدە ئۆچمەس ئابىدە بولۇپ قالدى. مەن بۇ كۈنلەرنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايمەن.

تارىخىي قىممەت ۋە بەدىئىي قىممەت

— يازغۇچى ئەختەم ئۆمەرگە خەت

ئابدۇللا مەتقۇربان

سالام سىزگە، ھۆرمەتلىك ئەختەم ئۆمەر ئەپەندى! مەن سىزنىڭ مىڭلىغان كىتابخانلىرىڭىزنىڭ بىرى. ئۇزۇندىن بېرى سىز بىلەن بىرەر قېتىم يۈزتۇرانە سۆھبەتلىشىش نىيىتىدە يۈرەتتىم، لېكىن پۇرسەت بولمىدى. شۇڭا، سۆھبەتنىڭ بۇ خىل يەككە - ئالاھىدە شەكلى ئارقىلىق بەزى قارىشىمنى سىز بىلەن، شۇنداقلا سىزنىڭ كەڭ كىتابخانلىرىڭىز بىلەن ئورتاقلاشماقچىمەن. ئاۋادا مۇمكىن بولسا، سىزنىڭمۇ قاراشلىرىڭىزنى يەنە ئاڭلاشقا خۇشتارمەن.

بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر پروزىچىلىقىنىڭ ھېكايە، پوۋېست تۈرىدە سىز ئىجادىيەتنىڭ ئالدىنقى قاتارىدا مېڭىۋاتقان، بىر قىسىم سەرخىل ئەسەرلىرىڭىز ئارقىلىق خەلقىمىزنىڭ قەلب تۆرىدىن ئىزچىل ھالدا ھۆرمەتلىك ئورۇن ئېلىپ كېلىۋاتقان يازغۇچى. خەلقىمىز سىزدىن پەخىرلىنىدۇ، ئەسەرلىرىڭىزنى سۆيۈپ ئوقۇيدۇ، ئەدەبىيات تارىخىمىز بۇنىڭدىن ئىلگىرىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىڭىزنىمۇ خاتىرىلەيدۇ.

بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر ھېكايە، پوۋېستچىلىقى 70 - يىللارنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدىن تا ھازىرغىچە بىرقانچە تەرەققىيات دەۋرىنى باشتىن كەچۈردى. ئۇيغۇر ھېكايە، پوۋېستچىلىقىنىڭ بۇنداق تەرەققىياتىنى مېنىڭچە ئايرىم شەخسلەرنىڭ، ئالايلۇق، زوردۇن سابىر، مۇھەممەت باغراش، ئەختەم ئۆمەر، خالىدە ئىسرائىل، مەتتىمىن ھوشۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت دەۋرى بىلەنمۇ ئاتاش مۇمكىن. زوردۇن سابىر ئۆز ئىجادىيىتىنى «قەرزدار»، «دولان ياشلىرى» ھېكايىلىرى ئارقىلىق باشلىنىش قىلىپ، «ساداقەت»، «ئارچا ياپرىقى» پوۋېستلىرىدا ۋايىغا يەتكۈزدى. مۇھەممەت باغراش بولسا «سەپداش»، «گۈزەل ۋادا» بىلەن ئۆز ئىجادىيىتىنى باشلىنىش قىلىپ «ئاقساق بۇغا»، «تۆت قۇلاق» قاتارلىقلاردا يۇقىرى دولقۇن ھاسىل قىلدى ۋە باشقىلار. ئەلۋەتتە ئۇيغۇر ھېكايە، پوۋېستچىلىقىنىڭ قىسقىغىنە بۇ يىگىرمە يىلدەك ۋاقتى ئەخەت تۇردى، قاھار جېلىل، مەتتىمىن ئابدۇۋەلى، توختى ئايۇپ، نۇرمۇھەممەت توختى، سۇلتان ھاشىم قاتارلىق سەركەردىلەرنىمۇ يېتىشتۈرۈپ چىقتى، بۇ سەركەردىلەرنىڭ يەنە نۇرغۇنلىغان قوشۇنى بولدى ۋە بۈگۈنكى كۈندە بۇ قوشۇن بارغانسېرى زورايدى. قىسقىسى، مۇشۇ يىگىرمە يىلغا يەتمىگەن ئۇيغۇر ھېكايە، پوۋېستچىلىقىنىڭ مۇھىم بىر تەرەققىيات باسقۇچى سىزنىڭ نامىڭىز بىلەنمۇ باغلىنىدۇ. مەسىلەن ئالايلى، سىز «زېمىن، قارا ئادەملىرىڭگە» پوۋېستىڭىز ئارقىلىق ئۇيغۇر ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ساھەسى ۋە ئەدەبىي ئوبزورچىلىق ساھەسىدە «ئىنسان خاراكتېرى قېلىپقا چۈشەمدۇ - يوق؟» دېگەن مەسىلىنى ياڭرىتىپ، بىر مەيدان بەس - مۇنازىرە كەلتۈرۈپ چىقىرىپ، ئەدەبىياتىمىزدا بىر مەزگىللىك جانلىنىش پەيدا قىلدىڭىز. «قۇرتلاپ كەتكەن كۆل» پوۋېستىڭىزدا ناھايىتى يۇقىرى ئېستېتىك يۈكسەكلىكتە تۇرۇپ، ناتۇرال ئىگىلىك ھالىتىدە تۇرۇۋاتقان كىشىلىرىمىزنىڭ مەنىۋى قاششاقلىق پەيدا قىلغان پاجىئەلىرىنى تراگېدىيە ئېڭى چوڭقۇرلۇقىدا تەسۋىرلەپ، پروزىدا تراگېدىك گۈزەللىك ھاسىل قىلىشنىڭ نەمۇنىسىنى ياراتتىڭىز. سىز 1993 - يىلى يېزىپ چىققان ئەدەبىي خاتىرە «يىراق قىرلاردىن ئانا يەرگە سالام» «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان ھامان جەمئىيەتتە قىزغىن ئالقىشقا ئېرىشتى ۋە دەرھاللا «ئاسىيا كىندىكى» گېزىتىگە كۆچۈرۈپ بېسىلدى، ئارقىدىن قاپلىق ئۈنئالغۇ لېنتىسى قىلىپ تارقىتىلدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە يەنە ئايرىم كىتابچە قىلىپمۇ نەشر قىلىندى. بولۇپمۇ بۇ ئەدەبىي خاتىرىنىڭ ئۈنئالغۇ لېنتىسى ۋە ئايرىم كىتابچە شەكلىدە نەشر قىلىنىشى بۇ ئەسەرنىڭ تارقىتىلىش دائىرىسىنى چوڭ - كىچىك شەھەرلەردىن يېزا - قىشلاق ۋە يايلاقلارغىچە كېڭەيتتى. شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ ئەدەبىي خاتىرىنى يېقىنقى يىگىرمە يىل ئىچىدە مىللىتىمىز ئارىسىدا ئەڭ

ئاپتور، مۇھەررىر، كىتابخان

كەڭ تارقالغان ئەدەبىيات تۈسى ئالغان يەككە ئەسەر دېسەك مۇبالىغە بولماس. بۇ ئەسەرنىڭ بۇنچىلىك كەڭ تارقىلىشى، بىر تەرەپتىن خەلقىمىزنىڭ سىزنىڭ ئەسەرلىرىڭىزنى قانچىلىك ياقتۇرۇپ ئوقۇيدىغانلىقىنى، سىزنىڭ خەلقىمىز قەلبىدىكى ھۆرمىتىڭىزنىڭ قانچىلىك چوڭقۇرلۇقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئەڭ مۇھىمى، خەلقىمىزنىڭ ئايرىم كىشىلەرنىڭ نەزەرىدىكىدەك ئۇنچىلىك قاشتاق ئەمەسلىكىنى، ئويغىنىشقا، ئۆزىنى چۈشىنىشكە ۋە دۇنيانى تىڭشاشقا باشلىغانلىقىنىمۇ چۈشەندۈرىدۇ. ھەر نېمە دېگەنبىلەن خەلقىمىز يەنىلا سۆيۈملۈك، پاراسەتلىك، ئۇنىڭ كۆزى، ئەقىل ئىقتىدارى ياخشى نەرسىلەرنى، ياخشى ئەسەرلەرنى ھامان پەرقلەندۈرەلەيدۇ...

لېكىن «يىراق قىرلاردىن ئانا يەرگە سالام» ناملىق ئەدەبىي خاتىرىدىن كېيىن، سىزنىڭ ئىجادىيىتىڭىزدە بىر بۇرۇلۇش بولغاندەك قىلامدۇ - قانداق؟ مەسىلەن، شۇ ئەدەبىي خاتىرىدىن كېيىن، سىزدىكى بەدىئىي تەپەككۇر ئىزچىللىقى ئەقلىي تەپەككۇرغا ئورۇن بوشاتتىمۇ - نېمە؟ تېخىمۇ ئېنىقراق ئېيتقاندا، يېقىنقى ئىككى يىلدا سىز «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» نى بازا قىلىپ، مىللىتىمىز پسىخىكىسىدىكى ئادەت كېسەللىكلىرىنى قېزىپ چىقىشقا كۆپلەپ كۈچ سەرپ قىلىپ «قۇرتلاپ كەتكەن كۆل» گە ئوخشاش پروزا ئەسەرلەرنى كۆپلەپ يېزىشقا تازا ۋاقىت چىقىرالمىغاندەك تۇرىسىز، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ «ئەينەك» سەھىپىسىدە يېقىنقى ئىككى يىلدىن بۇيان ئۈزۈلمەي دېگۈدەك ئېلان قىلىنىۋاتقان «ئۆزىمىزنى ئېتىراپ قىلايلى» تېمىسى ئاستىدىكى چوڭ ھەجىملىك ماقالىڭىزنى سىزنىڭ مىللىتىمىزنىڭ مەنىۋى قۇرۇلۇشى ھەققىدە ئەقلىي تەپەككۇر شەكلىدە ئىزدىنىشىڭىز دەپ چۈشەنسەك بولامدۇ؟

سىز «يىراق قىرلاردىن ئانا يەرگە سالام» ناملىق ئەدەبىي خاتىرىڭىزدە مىللىتىمىزدە ئادەت پسىخىكىسىغا ئايلىنىپ كەتكەن بەزى ناچار ھادىسىلەرنى تەنقىدىي ۋە سېلىشتۇرۇش يۈزىسىدىن كۆرسىتىپ بەكمۇ جايىدا ئىش قىلغانىدىڭىز، شۇنىڭدىن كېيىنلا بىزدە مىللەت ئوپېراتسىيىسى باشلىنىپ كەتتى. بۇنداق مىللەت ئوپېراتسىيىسىدە مىللىتىمىزگە نىسبەتەن ھەقىقىي تارىخىي مەسئۇلىيەتچانلىق ۋە جاۋابكارلىق تۇيغۇسى بىلەن كىشىلەردە مىللەتكە قارىتا ئۆچمەنلىك قىلىۋاتقاندەك تەسىرات پەيدا قىلىدىغان تۇيغۇ ئارىلىشىپ كەتتى. مەسىلەن، مەلۇم بىر ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان شۇ تېمىدىكى بىر ماقالىدە تارىختا ۋە ھازىرقى ۋاقىتتا مىللىتىمىز ۋۇجۇدىدا مەۋجۇت بولمىغان بەزى ئەيىب ۋە نۇقسانلار ئىللەت سۈپىتىدە مىللىتىمىزگە ئارتىلدى. بۇنىڭدىكى مەسئۇلىيەتنى ھەرگىزمۇ سىزدىن كۆرگىلى بولمايدۇ، ئەلۋەتتە. ئەمما مىللەت ئوپېراتسىيىسى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بەزى كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە، مىللىتىمىز ھازىر ئېغىر بىتاپ ھالەتتە. قانۇن ئىجرا قىلىش ئورۇنلىرى بىرەر جىنايەتچىنى جازالىماقچى بولسا، ناۋادا ئۇ جىنايەتچى ئېغىر بىتاپ بولسا، قانۇن ئورۇنلىرى ئالدى بىلەن ئۇنىڭ كېسىلىنى داۋالاپ ساقايتىپ ئاندىن جازانى ئىجرا قىلىدۇ. خوش، مىللىتىمىزنى بىتاپ دېگۈچىلەر ئۇنىڭغا بىرەر قۇر دىئاگنوزمۇ قويۇشتى، مېنىڭچە ئۇلار ئەمدى تېگىشلىك رېتسېپىنىمۇ يېزىشى كېرەك. بۇ ھەقتە گەرچە سىزنىڭ دىئاگنوزىڭىز تېخى ئاخىرلاشمىغان بولسىمۇ، ئەمما سىزنىڭمۇ ئەڭ ئۈنۈملۈك رېتسېپىڭىزنىڭ بارلىقىغا ئىشەنچىم كامىل. مەن مىللەت ئوپېراتسىيىسىنى ئەمدى توختىتايلى دېمەكچى ئەمەس، چۈنكى مىللىتىمىز پسىخىكىسىدىكى نۇرغۇن نەرسىلەر يەنىلا تەنقىدكە موھتاج. لېكىن سىز خەلقىمىز قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان يازغۇچى، ئىقتىدارىڭىز، ھەتتا خەلقىمىز ئېتىراپ قىلغان بەدىئىي تالانتىڭىز بار. خەلقىمىز قەلبىدىكى ھۆرمەتكىمۇ سىز ئاشۇ ئۇرغۇپ تۇرغان تالانتىڭىز ئارقىلىق ئېرىشتىڭىز. بۇ جەھەتتىن مەن سىزگە ھەۋەس قىلىمەن، شۇنداق ئىكەن، مېنىڭچە سىز «ئۆزىمىزنى ئېتىراپ قىلايلى» تېمىسى ئاستىدا ئوتتۇرىغا قويغان مەسىلىلەرنى ئەقلىي تەپەككۇر شەكلى ئارقىلىق قىيپالىڭاچ ھالەتتە ئەمەس، بەدىئىي تەپەككۇر شەكلى ۋە ئوبراز ۋاستىسى بىلەن ئوتتۇرىغا قويغىنىڭىزدا ئىدى، ئۇنىڭ قىممىتى يەنىمۇ ئاشاتتى. ئەگەر «ئۆزىمىزنى ئېتىراپ قىلايلى» تېمىسىدىكى ئەسىرىڭىز بەلگىلىك تارىخىي قىممەت يارىتىدۇ دېسەك (مېنىڭچە ئۆز رېئاللىقىمىزدىن ئالغاندا ئۇ ماقالىڭىز چوقۇم مۇئەييەن تارىخىي قىممەتكە ئىگە بولىدۇ)، ئۇنىڭدىكى مول پىكىرلەر سىزدەك يازغۇچىغا خاس بەدىئىي يول ۋە ئوبراز ئارقىلىق بىر تەرەپ قىلىنسا، ئۇنىڭ تارىخىي قىممىتىگە يەنە بەدىئىي قىممەت قوشۇلۇپ، ئەسىرىڭىزنىڭ ھاياتىي كۈچى قەۋەتلەپ ئاشىدۇ، تەسىرچانلىقى كۈچىيىدۇ، ئۆمرىمۇ ئۇزىرايدۇ. سىز شۇنداق قىلىشقا قادىرسىز، سىز چوقۇم شۇنداق قىلالايسىز.

سىزگە سالامەتلىك، ئىجادىيىتىڭىزگە تېخىمۇ كۆپ مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

قاناتلىق يىلان

(شۇ ناملىق روماندىن پارچە)①

د. ھ. لاۋرېنس [ئەنگلىيە]

ئەركىن نۇر تەرجىمىسى

داقا - دۇمباق سادالىرى توختىدى، ئەتراپ تىمتاس، بەكمۇ تىمتاس ئىدى. كالياسكىنىڭ ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى. ئۇ، ئاسمانغا قاراپ سۆزلەيتتى:

— ئەي ئىلاھىي قۇش، سېنىڭ قاناتلىرىڭ قارا، بۈگۈن ئاخشام سەن تولىمۇ پەس ئۇچتۇڭ. سەن ئۇچۇپ مېكسىكىغا كەلگىنىڭدە بىز قاناتلىرىڭنىڭ يەلپۈشلىرىنى سېزىپ تۇردۇق.

— ئەي، ئىلاھىي قۇش! سەن ئۇچقانچە ئۇچقۇڭ، يۇلتۇزلارنى پەستە قالدۇرۇپ قۇياشقا قونغۇڭ كېلىدۇ. سەن غايىبانە پەرۋاز قىلىپ سامان يولىنىڭ ئۇ تەرىپىگىچە ئۇچۇپ بارىسەن، سەن شىمالىي قۇتۇپ سۇ قۇشلىرىدەك بۇ يەرگە مۇزلۇق سۇ ۋە قەھرىتان سوغۇقنى ئىزدەپ كېلىسەن.

— سەن قۇياشنىڭ يۈرىكىدە ئولتۇرۇپ تۇمشۇقىڭ بىلەن قانات - پەيلىرىڭنى ئوڭشايسەن، سۇدا ئۈزگەن بۇلۇتتەك سامان يولىنى سەپەر ئېتىسەن؛ سەن خۇددى مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدىغاندەك ئاسماننىڭ ئەڭ چوڭقۇرىغا قاراپ ئۇچىسەن.

— سەن يەنە قايتىپ كېلىپ مېكسىكا ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلماقتىسەن، بىز قاناتلىرىڭنىڭ قىمىرلىشىدىن ھاسىل بولغان شامالنى سېزىپ تۇرۇۋېتىمىز...

ئۇ داۋاملىق سۆزلەۋاتاتتى، شامال تېخىمۇ ئۇلغايدى. بىرپەس چىققان قاتتىق شامالدىن ئىشىك - دېرىزىلەر جاراڭلاپ يېپىلىپ، ئەينەكلەر تاراڭلىدى؛ دەل - دەرەخلەر يىغلاۋاتقاندەك ھۇشقىتتى.

— كەل، بۈزرۈكۋار ئىلاھىي قۇش! — كالياسكى ئەسەبىي ھالدا توۋلىدى، — كەل، ئەي ئىلاھىي قۇش! قولۇمنىڭ بېغىشىغا قون، مېنىڭ باش ئۈستۈمدە ئۇچ، ماڭا پاراسەت ۋە كۈچ قۇدرىتىنى ئاتا قىل. ئىلاھىي قۇش! كائىنات قۇشى! سەن بوران - چاپقۇنغا مىنگىشىپ كېلىسەن، كۈمۈشتەك ئاق ئوتلۇق يىلاننى ئېغىزىڭدا چىشلىگىنىڭچە كۆتۈرۈپ كېلىسەن، مېنىڭ بېغىشىمغا قون، بوران - چاپقۇننىڭ قۇدرىتىنى ئېلىپ؛ مېنىڭ بېشىم ئۈستىدە پەرۋاز قىل، قۇياشنى توسقان بۇلۇتتەك؛ ئىللىق باغرىڭنى قوشۇمامغا يېقىپ سىيپىلا، قۇياشنىڭ نامى بىلەن ماڭا بەخت - سائادەت تىلە. ئىلاھىي قۇش! ئالەمنىڭ ئۇ تەرىپىنى سەير ئەتكەن ئىلاھىي قۇش! بوران - چاپقۇننىڭ قۇدرىتىگە ئىگە ئىلاھىي قۇش! چاقماقنىڭ ئۇزۇن يىلىنىنى ئېغىزىڭدا ئېلىپ يۈرگەن ئىلاھىي قۇش! بىپايان ئاسمان بىلەن ئاپئاق بۇلۇتلارنى قانىتىڭ ئاستىغا ئالغان ئىلاھىي قۇش! باغرىدىكى ئوت - يالقۇن قۇياشنىمۇ ئۆرتەيدىغان ئىلاھىي قۇش! ئەقىل - پاراسەت-

① بېشى ئالدىنقى ساندا

كە تولغان ئىلاھىي قۇش! ئۇچۇپ كەلگىن! ئۇچۇپ كەل!

شىددەتلىك بوران يالقۇننى يىرتىپ تاشلىدى، كۆل سۈيى ئاسماننىڭ يىراق بوشلۇقىدا سادا ياڭراتسا، چاقماق ئېگىز ئاسماندا ھەيۋە قىلاتتى.

كالىياسكى بوشلۇقتا سوزۇپ تۇرغان قولىنى يىغدى، داقا - دۇمباق ساداسى يەنە كۆتۈرۈلدى؛ ئۇ دېدىكى:

— ئىلاھىي قۇشنىڭ سەپەر يامغۇرى يېغىشتىن ئاۋۋال ئولتۇرۇڭلار، بىرئاز ئولتۇرۇپ تۇرساڭلار يامغۇر ھېلىلا يېتىپ كېلىدۇ.

كىچىككىنە پاتپاراقچىلىقتا ئەگىشىپ ئەرلەر كىگىز تونلىرىنى يېپىنىشسا، ئاياللار روماللىرىنى چىڭ چىگىشتى - دە، ھەممىسى ئورنىدا ئولتۇرۇشتى. كېتى بىلەن كاروتا ئادەملەر توپىنىڭ سىرتىدا يەنىلا ئۆرە تۇرۇشاتتى. بوران يالقۇننى چايقايتتى، ئەرلەر يەردىكى چىغ قالپاقلىرىنى ئېلىپ كىيىۋېلىشتى.

— زېمىننىڭ جىنى بار، ئاسماننىڭمۇ جىنى بار،— دېدى كالىياسكى،— بىز ئاسمان بىلەن زېمىن ئارىسىدا ياشايمىز. بىزنىڭ قۇدرىتىمىز زېمىن ۋە ئاسماندىن كېلىدۇ.

— چولپان ئاسمان بىلەن زېمىن ئارىلىقىدا چاقناپ تۇرغاندەك، ئادەمنىڭ كۆكرىكى بىلەن قورسىقى ئارىسىدىمۇ بىر يۇلتۇز بولىدۇ.

— ئۇ دەل ئەرلىك تەبىئىتى ياكى ئاياللىق تەبىئىتىدۇر.

— سىلەر تىرىك بولساڭلارمۇ ياكى ئۆلسەڭلارمۇ ئۆز تېنىڭلاردىكى ئەرلىك يۇلتۇزىنىڭ بالقىشىنى سېزەلمەيسىلەر؛ سىلەر ئاياللارمۇ بىر جۈپ كۆكسۈڭلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاياللىق يۇلتۇزىنىڭ چاراقلاپ يېنىشلىرىنى بايقىيالمايسىلەر.

— مەن ئۈمىدۋار كىشىلەرگە ئېيتىمەنكى، ئەرلىك يۇلتۇزى تېنىڭلارنىڭ چوڭقۇرىدىن كۆتۈرۈلىدۇ، سىلەر قەيسەرلىشىپ چولپاندەك تولۇق كامال تاپىسىلەر.

— قىزلىق يۇلتۇزى كۆتۈرۈلىدۇ، گۈگۈم ئاسمىنىدا كۆتۈرۈلىدۇ.

— بىراق قانداق قىلغاندا كۆتۈرۈلىدۇ؟ بىز قانداق قىلىشىمىز كېرەك؟ بىز ئۆز يۇلتۇزىمىزنى قانداق قىلغاندا روياپقا چىقىرالايمىز؟

— ئەرلەر قانداق قىلىپ چولپاننىڭ ئەرلەكىگە ئايلىنالايدۇ؟ ئاياللار قانداق قىلغاندا زۆھرە قىزىغا ئايلىنالايدۇ؟

— قەددىڭلارنى پۈكۈپ قوللۇڭلار بىلەن زېمىننىڭ يىلىنىنى سىلاڭلار.

— قولۇڭلارنى سۇنۇپ ئىلاھىي قۇشنى قوندۇرۇڭلار.

— ئۇلار ئاتا قىلغان جەسۇرانە قۇدرەتنى قوبۇل قىلىڭلار — ئۇ، چاقماقنىڭ جەسۇر قۇدرىتى، تاغنى تالقان قىلىدىغان جەسۇر قۇدرەت.

— ئۇلار ئاتا قىلغان پاراسەتنى قوبۇل قىلىڭلار — ئۇ، يىلاننىڭ پاراسىتى، لاچىننىڭ قۇدرىتى.

— ئۇلار ئاتا قىلغان تىنچلىق — قاناتلىق يىلاننىڭ تىنچلىقى، قۇياشنىڭ تىنچلىقىنى قوبۇل قىلىڭلار.

— ئۇلار ئاتا قىلغان كۈچ - قۇدرەت — زېمىننىڭ قۇدرىتى، ئاسماننىڭ قۇدرىتىنى قوبۇل قىلىڭلار.

— شۇندىلا سىلەر ھەقىقىي ئەركەك بولالايسىلەر! قوشۇماڭلار ئارا ئەبەدىلئەبەد چولپان چاقناپ تۇرىدۇ.

— سىلەر ئاياللارمۇ ھەقىقىي ئايالغا ئايلىنالايسىلەر! سىلەرنىڭ بىر جۈپ كۆكسۈڭلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا زۆھرە يۇلتۇزى مەڭگۈ پارلاپ تۇرىدۇ.

— سىلەرنىڭ ئاخىرقى ماكانىڭلار چولپاندۇر؛ كۆك سىلەرنى جەلپ قىلالمايدۇ، زېمىن سىلەرنى تۇتۇپ قالالمايدۇ، سىلەر ئاخىر يەر - زېمىننىڭ، جاھاننىڭ ئۇ تەرىپىگە بارىسىلەر، چولپانغا بارىسىلەر، مۇستەقىل مەۋجۇت بولۇپ تۇرىسىمۇ مەڭگۈ غېرىبسىنمايدىغان چولپانغا بارىسىلەر.

— چولپان سىلەرگە ئەلچى — مېكسىكىنىڭ ئۆلگەن ئىلاھىنى ئەۋەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئېغىر ئۇيقۇسىدا ياتماقتا، تىرىلىش سۈيى ئۇنىڭ جىسمىنى يۇماقتا؛ ئەمدى ئۇ يەنە قايتىدىن ئويغىنىدۇ، ئۆزىنىڭ قەبرىسىنى ئېچىپ چىقىپ قەددىنى رۇسلايدۇ. مانا، ئۇ يىراقتىن بىزگە قاراپ كېلىۋاتىدۇ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە غايەت زور تاش غايىب بولىدۇ؛ ئۇنىڭ قەبرە تېشىمۇ زېمىنغا قاراپ دومىلايدۇ ۋە بېرىپ دەپنە قىلىنغان باشقا كىشىلەرنى يانجىپ تاشلايدۇ.

— چولپان ئوغلانى ئادەمزات ئارىسىغا قايتىپ كەلدى، ئۇنىڭ قەدەملىرى بوراندەك تېز.

— ئەي خەلقىم، ئۇنى كۈتۈۋېلىشقا ھازىرلىنىڭلار! سىلەر تېنىڭلارنى يۇيۇپ پاكلاپ ماي سۈرتۈشۈڭلار، قىلچىلىك چاڭ - توزاننى، ھەرقانداق رەزىللىكلەرنى يېقىن يولاتماسلىقىڭلار ۋا-

جىپتۇر.

— تۇنۇگۈننىڭ كۆزى بىلەن قارىماڭلار، تۇنۇگۈننىڭ سېزىمى بىلەن سەزمەڭلار، تۇنۇگۈننىڭ لەۋلىرى بىلەن سۆيمەڭلار، تۇنۇگۈننىڭ قەدەملىرى بىلەن ماڭماڭلار، تۇنۇگۈننىڭ قوللىرى بىلەن تۇتماڭلار، تۇنۇگۈننىڭ ھەممە نېمىسىنى ئۇنتۇپ پۈتۈنلەي يېپيېڭى تەننى كۈتۈۋېلىڭلار.

— تۇنۇگۈننىڭ جىسمى ئۆلگەن، گۆشىنى چىرىتكۈچى قۇش ئۇنىڭ باش ئۈستىدە ئەگىپ يۈرۈپتۇ.

— شۇڭا، تۇنۇگۈننىڭ جىسمىنى تاشلىۋېتىپ تامامەن يېڭى بىر تەنگە ئالماشتۇرۇڭلار؛ سىلەرنىڭ يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان ئىلاھىڭلار شۇنداق تەكرارلايدۇ: كىسكايىدو ئۆلۈمنىڭ قارا كۆلەڭگىسىدىن چىقىپ نۇر چېچىپ تۇرىدىغان يېڭى تەنگە كىرىپ كەلدى.

— زېمىن شۇنداق دەيدۇ: سىلەر مېنىڭ دۈمبەمدە ئولتۇرغان شۇ پەيتتە سىلەرنىڭ تېنىڭلار مېنىڭ تېنىم بىلەن ئۇچرىشىدۇ، سىلەر مېنىڭ نامىمنى «يەر»، «زېمىن» دەپ ئاتايسىلەر. خۇددى مەندەكلا سىلەرنىڭمۇ روھىڭلار بار؛ مەن سىلەرنىڭ جىسمىڭلارنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك سىلەرمۇ مېنىڭ جىسمىم ئۈستىدە قەلبىمدىكى مۇھەببەتلىك ئۇپۇشلەردىن لەززەت ئېلىپ ئولتۇرىسىلەر.

— زېمىن ئايغىمىز ئاستىدا تىترەۋاتىدۇ، ئاسمان قاناتلار ئارا ئېگىز پەرۋاز قىلىۋاتىدۇ. ئەي خەلقىم، ئەمدى ئۆيۈڭلارغا قايتىڭلار، شىددەتلىك يامغۇر، تۇنۇگۈننىڭ چاڭ - توزانلىرىنى پاكلاپ سىلەرگە يېڭى تەن ئاتا قىلىدىغان شىددەتلىك يامغۇر ھازىرلا يېتىپ كېلىدۇ.

— ئەي، چولپاننىڭ ئوغۇل - قىزلىرى قايتىپ چولپاننىڭ پەرزەنتلىرىگە ئايلىنىشىڭلار ئۈچۈن تىلاۋەت قىلىڭلار.

— سىلەر تېخىچە ئىر ياكى ئايال ئەمەس...

* *

— كاروتا، سەنمۇ مېنى بەك پاراكەندە قىلىۋاتىسەن.

— قانداقىسىگە؟ سىزنى خاتالاشتى دەپ قارايدىغىنىم ئۆزىڭىزگىمۇ ئايان. تۇنۇگۈن ئاخشام مەن سىزنىڭ نۇتقىڭىزنى ئاڭلىدىم. نۇتقىڭىز چىرايلىق بولسىمۇ بەك قورقۇنچلۇق، بەكلا قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. شۇ چاغدا مەن: بۇ ئادەم نېمە قىلىۋاتىدىغاندۇ؟ ئادەملەرنىڭ تەڭرىسى ھېسابلانغان بۇ ئادەم مەملىكىتىمىز ۋە پۈتكۈل ئىنسانىيەتنى قانداقىسىگە قۇتقۇزۇپ قالالايدىغاندۇ... دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

— ئۇنداقتا، — دېدى ئۇ، — بۇ ئادەم قانداق قىلىشى كېرەك؟

— سىز بىلىسىز، بۇنى ئۆزىڭىز ئوبدان بىلىسىز. مېنىڭ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. مېكسىكىنى سىزنىڭ قۇتقۇزۇشىڭىزنىڭ ھاجىتى يوق، كالياسكى. ھەزرىتى ئەيسا ئاللىقاچان ئۇنى قۇتقۇزۇپ بولغان.

— مەن بۇنداق قارىمايمەن.

— ئۇ قۇتقۇزغان! قۇتۇلدۇرۇپ بولغان! ئۇ سىزنى ھازىرقى مۇشۇنداق ياخشى كۈنلەرگە ئېرىشتۈرگەن، سىز ئۇنىڭ ۋە سۆيگۈنىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ ئۆز ئىشلىرىڭىزنى قىلىشىڭىز زۆرۈر؛ ھەرگىزمۇ ئۇنداق...

— ئۇنداق قىلما، مۇنداق قىلما دېگىنىڭ نېمىسى، كاروتا؟ مەن ئۆزۈم قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنىلا قىلدىم. ماڭا ئىشەن، خىرىستوس مېكسىكىنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشقا قادىر ئەمەس، ئۇ ئۇنى قۇتقۇزغىنى يوق. بەلكى مەن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، ئاللىقانداق سىياسەت، ئاللىقانداق خالىس ئىشلار، ئاللىقانداق ئىنقىلاب دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى مېكسىكىنىڭ ھالاكىتىنى تېزلەشتۈرىدۇ. مانا بۇ، مېنىڭ قۇتۇلدۇرۇش — نىجادلىق يولۇمدا مېڭىش قارارىغا كېلىشىمنىڭ سەۋەبى.

* *

— ئويلاپ باق. مەن ھەمىشە سېنىڭ غېمىڭنى يەيمەن كاراتا، سېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مۇكەممەللىككە يېتىپ بارغۇدەك قۇربىڭ يوق، تېخى يېتەلمىگەن بەركامال ئاياللىق بىلەن ئۆتمۈشتىكى ئاياللىق تامامەن بىر - بىرىگە ئوخشىمايدۇ.

— ئاياللىق ئەبەدىل بىر خىل بولىدۇ.

— يوقسۇ، ئۇنداق ئەمەس! ئەرلىكمۇ مەڭگۈ ئوخشاش بولمايدۇ.

— ئۇنداق بولسا، سىز ئۆز ئىشىڭىزنى قانداقمۇ ئادا قىلالايسىز؟ بىمەنە كىسكايىدونىڭ يەنە نېمە ئەھمىيىتى؟

— بۇ كىشىلەرگە كەلسەك، كىسكايىدو پەقەت ئاددىيلا بىر سۆزدىن باشقا نەرسە ئەمەس. مېنىڭ قىلماقچى بولغىنىم، ئۇلار يېتىپ بارىدىغان ئەرلىك ۋە ئاياللىق ئىشىكىنى ئىزدەپ تېپىشقا ياردەملىشىش. ئۇلار ھازىر تېخى مۇكەممەل ئەر ياكى ئاياللار ئەمەس. ئۇلار ھېسابلانغان ئۇ ئەرلەر ۋە ئاياللار مۇكەممەللىكتىن كۆپ يە-

راق. ئىنسانلارنىڭ خاراكتېرى چاك - چېكىدىن بۇسۇلۇپ كەتكەن، ئۇلار قورقۇنچلۇق، بىچارە ھەم سۆيۈملۈك تەرەپلىرى ئۆزئارا بىرىكىپ كەتكەن شالغۇت ھايۋان؛ سەنمۇ بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئەمەس، كاروتا. مەن ئىنسانىيەتنى، ئەڭ ئاۋۋال مېكسىكىلىقلارنى كۆزدە تۇتۇۋاتىمەن. شۇڭا، مەن قانداق قىلغاندا بىر كامال ئەرلىككە يەتكىلى بولىدىغانلىقى خۇسۇسىدا ئىزلەنگەندە ئېرىشكەن ئۆز تەجرىبەمنى ئۇلارغا زاھىر قىلىپ بېرىمەن.

— سىز مەغلۇپ بولىسىز.

— مۇمكىن ئەمەس. مەيلى قانداقلا بولسا بولسۇن، يېڭى كۆتۈرۈلگەن دولقۇن، يېڭى چاقىرىق كىشىلەرنىڭ قەلبىدە يېڭى ئەكس سادا پەيدا قىلماي قالمايدۇ.

* *

— مەن ئۆزگە قارا كىسكايىدو، بۇرۇن مېكسىكىدا ياشىغانمەن.

— مېكسىكىدىكى كۈنلىرىمنىڭ بىرىدە، يېگانە بىرسى يىراق ئەلدىن بۇ يەرگە يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ تېرىسى ئاپئاق بولۇپ، يوچۇن تىلدا سۆزلەيتتى. ئۇ، تېشىشۋېتىلگەن پۇت ۋە قوللىرىنى ماڭا كۆرسىتىپ تۇرۇپ دېدىلەركى: «مېنىڭ ئىسمىم ئەيسا، كىشىلەر مېنى خىرىستوس دېيىشىدۇ. مەن كىرىستقا مىخلاپ ئۆلتۈرۈلدۈم. كېيىن يەنە تىرىلىپ بېھىشتىكى ئاتامنىڭ يېنىغا قايتىپ باردىم. ئەمدىلىكتە بولسا، ئاتام مېنى مېكسىكىغا ئەۋەتتى».

— كىسكايىدو سوراپتۇلەركى: «ئۆزۈڭ يالغۇز؟»

— ئەيسا جاۋابەن دەپتۇكى: «ئانام‌مۇ مۇشۇ يەردە. ئۇ مېنىڭ كىرىستقا مىخلانغىنىمنى كۆرۈپ قار - يامغۇر يىغلىغانىدى، ئەمدى ئۇ مېنى ھىمات قىلغىلى، مېكسىكىلىقلارغا تەسەللى بەرگىلى كەلدى؛ ئۇلار نادامەت چەككەندە ئۇ، ئۇلارنى ئىللىق باغرىغا باسىدۇ، ئۇلارنى ئۆز بالىسىدەك پەپىلەيدۇ. ئۇلارنىڭ بېشىغا كۈن چۈشسە، ئۇ ياردەمگە چاقىرسىلا ئاتام ھەممىنى ئۇڭشايدۇ.

— كىسكايىدو دەپتۇلەركى: يارايسەن، ئەيسا قېرىندىشىم، سەن بۇ يەردە نېمە قىلماقچى؟

— ئەيسا ئېيتىپتۇلەركى: مېكسىكىغا تىنچلىق ئېلىپ كەلمەكچىمەن، ئۇچىسى يالىڭاچ قالغانلارغا كىيىم - كېچەك، ئاچ - زېرىنلارغا ئوزۇق - تۈلۈك ئاتا قىلىپ، تۇرمۇش مەئىشەتلىرىنى كىشىلەرنىڭ قولىغا تولۇقى بىلەن تۇتقۇزىمەن، ئۇلارنىڭ قەلب دالاسىغا ئالىيجانابلىق ۋە سۆيگۈ - مۇھەببەت ئۇرۇقلىرىنى چاچىمەن.

— كىسكايىدو دەپتۇلەركى: يارايسەن. مەن قېرىپ قالدىم، ھېچنېمە قىلالمايمەن. مەن كېتىشىم كېرەك، خەير، مېنىڭ مېكسىكىلىقلىرىم؛ خەير، قېرىندىشىم ئەيسا؛ خەير، بۈۋى مەريەم ئانا. مەن كەتتىم.

— ئۇ سۆزىنى تۈگىتىپ ئۆز قەۋمىگە قاراپ قويۇپتۇ، ئەيسا ۋە مەريەم ئانىنى قۇچاقلاپتۇ. ئاندىن ئاستا - ئاستا بۇ يەردىن يىراقلاپتۇ. ئۆز مۇخلىسى ۋە ئۆز قەۋمىنىڭ يىغا - زارى قۇلاق تۈۋىدە ياڭراپ تۇرسىمۇ، ئۇ قەدەملىرىنى توختاتماي يەنىلا ئاستا - ئاستا مېڭىۋېرىپتۇ. ئۇ قېرىپ ھالىدىن كەتكەنىكەن. ئۇ يانباغىرلارغا يامىشىپ، ئاپئاق بۇلۇتلار ئوراپ تۇرغان يالقۇنتاغلاردىن ئېشىپتۇ. ئارقىدا يۈرەكنى ئەزگۈدەك يىغا - زارە ۋە بىپايان ئوت دېڭىزى تاشلىنىپ قاپتۇ. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە شۇنداق دەپتۇ: مېنىڭ مېكسىكىلىقلىرىم راستتىنلا يىغلىشىۋاتىدۇ. ھالبۇكى، مەن ئۇلارغا ھېچداشلىق قىلالمايمەن. ئەيسا يېتىپ كەلدى. ئۇ، بۇ كىشىلەرنىڭ كۆز يېشىنى يوق قىلىدۇ، بۈۋى مەريەممۇ ئۇلارغا شادلىق ئاتا قىلىدۇ.

— ئۇ يەنە شۇنداق دەپتۇكى: مېكسىكا كۆيمەكتە. ئەمما مەن ئۇ ئېچىنىشلىق مەنزىرىگە قارىماسلىقىم كېرەك؛ ئىنسانلارنىڭ قېرىندىشى ئەيسا يېتىپ كەلدى. مەريەم ئانا خاتىرجەملىك، سۆيگۈ - مۇھەببەت ۋە تىنچ - ئاسايىشلىق ئېلىپ كېلىدۇ.

— ئاندىن بۇ ياشىنىپ قالغان ئىلاھ بۈيۈك چوققىغا يامىشىپ، كۆككە نەزەر تاشلاپتۇ؛ نىگاھى جەننەت ئىشىكىدىن تېشىپ ئۆتۈپ ئىچىدىكى زۇلمەت، قۇتۇپ يۇلتۇزى ۋە قەمەر ھەممە زۇلمەت يىراقلىقىدىكى چوڭ دەرۋازىدەك غايەت زور قۇتۇپ يۇلتۇزىنى كۆرۈپتۇ.

— كىسكايىدونىڭ پۈتكۈل جىسمى لاۋۇلداپ كۆيۈپتۇ، ئۇ ئوت - يالقۇندىن بولغان قانات - قۇيرۇقلىرىنى چىقىرىپتۇ - دە، كۆك قەرىدە ئۇچقانچە جەننەت ئىشىكىدىن كىرىپ زۇلمەت قوينىغا سىڭىپ كېتىپتۇ.

— كېچە بولغاندا كىسكايىدو كېتىدىكەن؛ بۇ چاغدا كىشىلەر بىر نۇرلۇق يۇلتۇزنىڭ جەننەتكە قايتقىنىنى كۆرىدىكەن.

— شۇنداق قىلىپ مېكسىكىلىقلار: كىسكايىدو كەتتى، بىز ئەمدى يەنە ھەزرىتى ئەيساغا، بۇ يات ئەل ئىلاھىغا بەيئەت قىلمىساق بولمىغۇ-

دەك، دېيىشىدىغان بوپتۇ.

*　　*

— مەن كىسكايىدو، مۇشكۇل سەپەرلەرنى باسقان.

— دۇنيانىڭ يۈرىكى بولغان زۇلمەت قوينىغا كىرىپ، قاراڭغۇلۇقتا يوشۇرۇنغان كىشىلەر مېنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈشىدۇ. ئۇلار: بۇ كىسكايىدو، ئۇ قېرىپتۇ، ئۇ تىكەندەك ئۆزى يالغۇز قايتىپ كەپتۇ، دېيىشىدۇ.

— ئۇلار مەن بىلەن قول ئېلىشىدۇ، ئۇلارنىڭ كۈچلۈك قۇچاقلاشلىرى بىلەن مەن جان ئۈزىمەن.

— مەن ئۆلۈپ بىر دۆۋە سۆڭەككە ئايلىنىپ قالساممۇ، ئۇلار مېنى تاشلىۋېتىشمەيدۇ.

— ئۇ ئۆلگەن بولسىمۇ روھى ئۆلمىدى، دېيىشىدۇ ئۇلار مېنى.

— ئۇلار جىسمىمدىكى ھەر بىر ئەزاغا زۇلمەتتە چېكىلەنگەن ماينى سۈرتۈشىدۇ، مېنى شامال كىرگۈسىز دەرىجىدە ھىم ئېتىپ، دۇنيانىڭ يۈرىكىدىكى چەشمىگە قويۇشىدۇ؛ شۇنداق قىلىپ مەن قۇياش نۇرىنىڭ باشقا بىر يېقىدا يېتىپ ھەممىنى ئۇنتۇيمەن.

— مەن چۈشسىز ئېغىر ئۇيقۇغا غەرق بولىمەن.

— بىر ئاۋاز مېنى چاقىرىدۇ: كىسكايىدو! مەن، كىم دەيمەن سوراپ.

— جاۋاب بەرگۈدەك ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمىسىمۇ، ئۇ ئاۋاز مېنى چاقىرىۋېرىدۇ.

— قايدا ئۆزۈڭ، — دەپ سورايمەن يەنە.

— ئۇ جاۋابەن: مەن ھەممە يەردە مەۋجۇت ھەم ھەممە يەردە مەۋجۇت ئەمەسمەن، مەن نەق سېنىڭ ئۆزۈڭ، ئورنۇڭدىن تۇر، دەيدۇ.

— مېنى يوغان تاش بېسىۋالغاندەك ئۇستىبىشىمنىڭ ئېغىرلىقىنى ھېس قىلىمەن.

— مەن قېرىپ ھالىمدىن كەتكەن ئەمەسمۇ؟ ئۇستۇمدىكى يوغان تاشنى قانداقسىگە ئىرغىتىپ تاشلىيالايمەن؟ دەيمەن مەن.

— ياق، قېرىدىم، مەن يېڭى ھاياتقا نائىل بولدۇم! يوغان تاشنى ئىرغىتىپ تاشلىيالايمەن، ئورنىڭدىن قوپ!

— مەن ئورنۇمدىن تۇرىمەن. يوغان تاش ئىرغىپ ئاسمان بوشلۇقىغا دومىلاپ چۈشىدۇ.

— مەن ئۆز ـ ئۆزۈمگە دەيمەن: مەن يەنە يېڭى ھاياتقا ئېرىشتىم، مەن ئەڭ بەرنا ھەم ئەڭ كادالڭ ئادەممەن. مانا مەن گويا زامان دەرىخىدە پورەك ئاچقان گۈل، ھاياتى ئۇرغۇپ تۇرغان. مېنىڭ يىلتىزىم زۇلمەتكە، شېخىم ئاسمانغا تاشقان، قۇياش مەن ئۈچۈن كىچىككىنە بىر ئەخەتەر.

— قارالڭ! مەن ياشمۇ، قېرىمۇ ئەمەس، بەلكى يېڭىدىن پورەك ئاچقان غۇنچە.

— مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ كېرىلىمەن، ھەمدە تۆت ئەتراپىمغا نەزەر سالىمەن. بۇ چاغدا قۇياش ئاستىمدا قالغان بولىدۇ، خۇددى ئاسماندا ئېگىزمۇ ئەمەس، پەسمۇ ئەمەس پەرۋاز قىلىۋاتقان قۇشتەك، ياكى ئېغىزى ئۈچلۇق ھەم ئۇزۇن بۇزرۇكۋار يىلاندەك.

— چارچىغان بىر يۇلتۇز ئۆلۈمىنى كۈتىدۇ.

— مەن ئۇنلۇك ئاۋازدا سورايمەن: ئۇ كىم؟ مەريەم ئانىنىڭ ئوغلىمەن، خىرىستوستۇرمەن،

ئانامىمۇ ياشلىقتىن بوپ قالغاچ مەھرۇم
مەن ئۆيگە قايتماققا يول ئالدىم بۈئان.
ئەي كىسكايىدو، جان ـ جىگەر ئۇكام!
نەشتەرلىك قۇياشنى قايتۇر ئارقىغا
ھەم ئۇنى ئورنىغا سايىگە تامام
ئۆيۈمگە بېرىۋالاي قايتىپ تىنچ ـ ئامان.

— مەن ئۇنىڭ ئېيتقىنىنى بويىچە قىلىمەن؛ بۇنىڭ بىلەن ھېلىقى خىرە يۇلتۇز شۇررىدە ئېقىپ كېتىدۇ. مەن ئۇنىڭ ئاياغلىرىنى سالدۇرۇپ ئۆزۈم كىيىۋالىمەن.

— «ھەزرىتى ئەيسا، مېكسىكىلىقلارنى چىن دىلىڭدىن سۆيەمسەن؟»

— «ئۇلار ئۈمىدسىزلىك تېشىنى يۇتۇۋالغان، يۈرەكلىرى ئېغىرلىشىپ ساڭگىلاپ قالغان، شۇڭا سۆيۈشكە ئامالسىزمەن.»

— «ئاناڭ نەدە؟ ئۇ تىچمۇ؟»

— «ئۇنىڭ يېپىنچىسى پانى دۇنيادا يۇتكەن، ئۇ ماغدۇرىدىن كەتكەن. مېكسىكىلىقلار كىچە ـ كۈندۈز سازايى قىلىشىپ، دۇشمەنلىكنى مۇھەببەتنىڭ ئورنىغا دەسسىتىشىدۇ. ئۇلارنىڭ قانخورلۇقى ئادەمنى ئۈمىدسىزلەندۈرىدۇ. ئانام ئۇلار ئۈچۈن تولا يىغلاپ، كۆز يېشىمۇ قۇرىدى. ئۇ ئارام ئالمىسا بولمايدۇ، شۇڭا مەندىن بۇرۇن كەتكەن.

— سىلەر ھەر ئىككىڭلار كېتىۋالساڭلار، مېكسىكا قانداق قىلار؟

— بىزنىڭ ھەيكىلىمىز يەنىلا چېركاۋلاردا تۇرۇپتۇ. كىسكايىدو، قېرىندىشىم، ئۇلار بىز-

نىڭ ئاللىقاچان بۇ يەردىن كەتكىنىمىزنى بىلمەيدۇ، ئۇلارنىڭ سەۋر قاچىسى تولغان، ئۇلار چىركاۋلارنى ئۆرۈپ ھەيكەللىرىمىزنى ئۇرۇپ چېقىشىدۇ، مەن ۋە ئانامنىڭ جىسمىدىن قۇدرىتىمىزنى ئوغرىلاپ كېتىدۇ. بىز قېرىپ ماغدۇردىن كەتتۇق، ئۇلار بۇنى سەزمەستە ئۆزىمىزنى دالدىغا ئالايلى، مەن قايتىپ ئارام ئېلىشىم، بۇ قۇتقۇزغىلى بولمايدىغان مېكسىكىلىقلارنى مەڭگۈ تاشلاپ كېتىشىم كېرەك».

— بۇنىڭ بىلەن مەن دەيمەنكى، بولىدۇ، سەن ئۆز يولۇڭغا كېتىۋەر، بۇ يەرنى ماڭا قالدۇر. سەن بېرىپ راسا ئۇخلىۋال، خەير - خوش ھەزرىتى ئەيسا، مېنىڭ قېرىندىشىم.

— ھەي كىسكايىدو، ئۇلار ئاللىقاچان سېنى ئۇنتۇشقان، قانات - قۇيرۇقلۇق يىلان، بۇزرۇكۋار يىلان — سۇكۇت قۇشىنى ئۇنتۇپ كەتكەن! ئۇلار سېنى كېرەك قىلىشمايدۇ، دەيدۇ ئۇ.

— سەن كېتىۋەر، بېرىپ پانى ئالەمنى يوغىن. زېمىنىنىڭ يۈرىكىدىكى يىلان مېنىڭ كۆكرىكىمدە، مېنىڭ باغرىمدا، ساما قۇشى قوشۇمامغا قونغان، مەن ئاسمان - زېمىنىنىڭ ئىدارە قىلغۇچىسى. مەن يېڭى ھاياتقا ئىگە بولغان يېڭى ئادەم، مېنىڭ كۆزلىرىمدە پاتماس چولپان. قاراڭلار، مەن مەندۇرمەن! يەر - زېمىننى ئىدارە قىلغۇچى، بېرىپ ئۇخلا، خەير - خوش! دەيمەن.

— شۇنداق قىلىپ ھەزرىتى ئەيسا ئۇخلىغىلى كېتىدۇ، مەريەم ئانىمۇ ئۇخلايدۇ.

— مەن ئادەمزات دۇنياسىغا بارىمەن، مەن ئاسمان - زېمىنىنىڭ ئىدارە قىلغۇچىسى، مەن قاراڭغۇ تۈن بىلەن يوپيورۇق كۈن ئارىلىقىدىكى چولپانمەن.

*　　*

ئەر - ئاياللار بىلىشى كېرەككى، ئۇلار بۇ دۇنيادا ھەرگىز بىر تەن، بىر ۋۇجۇتقا ئايلىنالمايدۇ. بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ كەتكۈدەك يېقىن سۆيۈشۈشلەر ۋە لەززەتلىك سىلاشلاردىمۇ كىچىك، ئەمما ماھىيەتلىك ھالەت ساقلىنىپ قالغان بولىدۇ. ئۇ ھالەت سېزەلمىگۈدەك دەرىجىدە ئاجايىپ كىچىك بولغاچقا، كىشىلەر بۇ ھالەتكە تۇيمايلا چۈشۈپ كېتىدۇ. ئەر ئۆزىنى خىرىستوس بىلەن بىر گەۋدىگە ئايلىنىپ كەتكەندەك ھېس قىلسىمۇ، ئۇ دېگەن يەنىلا ئۇ. خىرىستوس دېگەن خىرىستوس، ئۇمۇ ئوخشاشلا بۇ ھالەتكە چۈشۈپ كېتىدۇ. گەرچە ئەرلەرنىڭ نەزەرىدە ئاياللار ئۆز جېنىدىنمۇ ئەزىز بولسىمۇ، ئايال خەق دېگەن ئايال خەق. ئەر دېگەن ئەر، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا يەنىلا ھالەت ساقلىنىپ قالغان بولىدۇ. بۇ ھالەتنى تىندۇرۇپ تەكشىلەيدىغان ھەرقانداق بىر نىيەت زالىملىق، تەڭرى ئالدىدا ئۆتكۈزۈلگەن بىر خىل جىنايەت.

پۈتكۈل «مەن» ئىككى بۆلەكنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بىر بۆلىكى يىراقلىغۇچى سانالمىش بىزگە تەئەللۇق، بىزگە تەن بولۇپ بىزنىڭ ھەر بىرىمىزگىلا خاس، بۇ بۆلەك «مەن» نىڭ ماھىيىتى، يەنى «مېنىڭ مەۋجۇدىيىتىم»، ئۇ يىراقلىقنىڭ ئۇ چېتىدىن، چولپاندىن كېلىدۇ؛ يەنە بىر بۆلىكى بولسا ئەتراپىمىزدىكى تۇزمۇشنىڭ ئارىلاشمىسى بولۇپ، ئۇ شۇ جايدىن، ئەتراپتىن توپلىنىپ مۇھەببەت دېيىلىۋاتقان نەرسە بىلەن ماسلىشىدۇ، ئەمما ئۇ ماھىيەتلىك «مەننىڭ مەۋجۇدىيىتى» گە تەئەللۇق ئەمەس، مەڭگۈ تەئەللۇقمۇ بولالمايدۇ.

ئەگەر بىز ئۆزىمىزنىڭ «ماھىيىتى» بىلەن بىر تەن - بىر ۋۇجۇتقا ئايلانماقچى بولىدىكەنمىز، ئۇنداقتا بىز ئۆزىمىزنىڭ ئەبجەش، «ئارىلاشما» ئۆز - ئۆزىمىز، كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى ئۆز - ئۆزىمىز، پارچە - پۇرات ئۆز - ئۆزىمىزنى چۆرۈپ تاشلاپ، ئېڭىمىزنى سىقىپ چىقىرىپ ئاڭسىز ئېڭىمىزدا، چولپاندا ئۇچرىشىشىمىز كېرەك. تەن، روھ ۋە روھىيەت بىرلىشىپ بىر چولپاننى ھاسىل قىلىدۇ؛ يەنە بىر جەھەتتىن بىرلىشىش ۋاجىپتۇر، ئۇنداق بولمايدىكەن، بىز ئۇ قىرغاقتىكى تەجەللىگە ئېرىشەلمەيمىز - دە، ئۆز - ئۆزىمىزنى بىھۇدە ئازابلايمىز.

*　　*

بىر ئەرنىڭ ئۆز ھاياتىدا ھەقىقىي قوغلىشىدىغىنى پەقەت بىرلا نەرسە، ئۇ بولسىمۇ تەڭرىدىگە، چولپانغا يۈزلىنىپ ئادەتتىكى دۇنيادىن مەڭگۈلۈك ئايرىلىش؛ تەڭرى ئالدىدا، چولپاننىڭ يېنىدا كىشىلەر ئۆزئارا يېقىن بولالايدۇ. ئۆز ئايالى بىلەن كۆڭۈلدىكىدەك مۇھەببەت پەيزىنى سۈرەلەيدۇ.

*　　*

— . . . ھەقىقىي كاتولىك — دۇنيا — دىنىنىڭ دەۋرى يېتىپ كەلدى، تەڭرى بىر بولسىمۇ دۇنيانى قۇتقۇزغۇچى پەرۋەردىگار — تەڭرىنىڭ ئوغلى پەقەت بىرلا ئەمەس، كاتولىك دىنىنىڭ دەرىخى پۈتكۈل ئالەمنى قاپلىغاي، ھەرقانداق بىر دىنىنىڭ پەيغەمبەرلىرىمۇ بۇنىڭدىن مۇستەسنا بولمىغاي.

*　　*

— . . . بىر ئەر ناۋادا بىر ئايالنى مۇتلەق ئىستىبلا قىلىۋېلىش خىيالىدىلا بولىدىكەن، بۇنىڭ ھېچقانداق پايدىسى بولمايدۇ؛ شۇنىڭدەك بىر ئايال ئەگەر بىر ئەرنى مۇتلەق ئۆزىگە بويسۇندۇر-

ماقچى بولىدىكەن، بۇنىڭمۇ ھېچقانداق پايدىسى بولمايدۇ. بۇ بىر خىل جىنايەت ياكى جىنايەتكە ئوخشاشراق نەرسە. . . ئەگەر، ھەممىمىز قەلبىمىزنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىكى نىداغا قۇلاق سېلىپ بىز ئۇچرىشىشقا تېگىشلىك جايدا ۋىسال تاپساق، بۇ نېمىدېگەن پەيزى - ھە!

* *

— . . . كىسكايىدو مەن ئۈچۈن ئېيتقاندا، كەلگۈسى كۈنلىرىمىزدىكى ئەڭ ئېسىل ئەرلەرنىڭ سىمۋولى. كائىنات بۈزرۈكۋار يىلاننىڭ ئۇۋىسى، ئۇنىڭ ئۇۋىسى تەگسىز ھاياتنىڭ سىرلىرىغا يوشۇرۇنغان، مەن بۇ سىرلارنى چولپان ياكى باشقا ھەرقانداق نەرسە بىلەن ئاتىساممۇ بەرىبىر. ئادەم ئاللىقانداق ئابستراكىت مەۋجۇدىيەت ئەمەس، بەلكى بىر خىل ھەقىقىي نەرسىنىڭ گۆش - قېنى بار بولغان مەۋجۇدىيىتى، ئۇ ھەمىشە كائىنات يۈرىكىدە تىنىمسىز ئۆز جان - تېنىنى يارىتىدۇ، توختاۋسىز ئىجاد قىلىدۇ، ئىجاد قىلىدۇ، بۇ ئىجاد قىلىش جەريانى بىردىنلا ئۈزۈلۈپ قالغۇدەك بولسا، ئۇنداقتا ئۇنىڭ پۈتكۈل بارلىقى تۇمانغا، نۇقسانسىز - مۇكەممەل ۋۇجۇدى پارچە - پارچە نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. . .

* *

ئاھ، روھ! روھ ھەمىشە توختىماي لاۋۇلداپ تۇرىدۇ، خۇددى يىراق - يىراقلاردىكى بىر پارچە يالقۇندەك، ھەر بىر ئادەمنىڭ روھى باشقا ئادەملەرنىڭ روھىغا قىلچە ئوخشىمايدۇ، ئۇ باشقىلارغا غەلىتە تۇيۇلىدۇ. ئۇ كالىياسكىنىڭ روھىنى ئويلىغان، شۇنداقلا باشقىلارنىڭ روھىنىمۇ كۆزەتكەن. بىراق شۇ تاپتا ئۇ شۇ قەدەر تاتىرىپ، سىرلىق تۇس ئالغان بولۇپ ۋۇجۇدىدىن ئاجايىپ نۇرلار تۆكۈلۈپ تۇرۇپتۇ، گويا ئۇ دۇنيادىن ئۇنىڭ ئالاھىدە روھىنى ئېلىپ كەلگەن پەرىشتىدەك. ئۇ شۇ قەدەر يىراق، كېتى ۋە باشقا ھەرقانداق ئايال ئۈچۈن ئېيتقاندا بەكمۇ يىراق ئىدى.

ھالبۇكى، شىبىئانو ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىردىنلا يېپيېڭى بىر دۇنيانى نامايان قىلدى. بۇ دۇنيا خىرە - شىرە بولۇپ بىر ئىلاھنىڭ چىرايى گىرىمسەن كۆرۈنەتتى، ئۇ مەڭگۈ يوقالماستىن ئەبەدىلئەبەد بۇلۇتلار ئارىسىدىن پەستىكى ئىنسانلارغا نەزەر سېلىپ تۇراتتى.

ئۇ پەنجىرىنى ئەتتى، ئۆي قاراڭغۇلۇققا چۆمدى. ئۇ قاراڭغۇلۇق ئىلكىدە بىردىنلا ئايالنى، ئۇنىڭ ساغرىسىنى يېنىككىنە سىلاشقا باشلىدى.

— مەن سىزنى خوتۇنۇم دەيمەن، — ئۇ پەس، مۇلايىم ئىندىئان تەلەپپۇزىدا سۆزلەيتتى، — بۇ راستمۇ؟

ئايال ھاياجاندىن تىترەيتتى، پۇت - قوللىرى خۇددى پېچتىكى مېتالدەك ئېرىيتتى، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئاڭسىز ئاڭنىڭ چەكسىزلىكىدە ئېرىمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ئىرادىسى، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى پاختا ئارىسىدىكى چوغدەك ساقلاپ كەلگەن ئۆز - ئۆزى ئۇنى دەھشەتلىك ئېرىتىۋاتقان ھايات قوينىغا تاشلاپ ئۇنىڭدىن يىراقلايتتى. ئۇ گويا تىمتاس كۆيۈۋاتقان يالقۇن ئىچىدە تۇرغاندەك ئىدى، ئۇ يالقۇن ئىچىدىكى مەڭگۈلۈك كۆيۈۋاتقان ئوتتىن بۆلەك ھەممە نەرسە ئېرىپ تۈگىگەنىدى. ئۇ مانا شۇ يەرگە يېتىپ كەلدى، بۇ يەردە ئاڭدىن ئەسەر يوق، ئەمما ئۆلۈممۇ مەۋجۇت ئەمەس، بۇ ئوت - يالقۇن ئۇنىڭدىن يىراقلاشسىلا ئۇ ئاندىن ئۆلەتتى.

* *

— يالىڭاياغ پېتى مۇنبەت تۇپراقتا كېچىپ تۇرۇپ بۇ مۇقەددەس يامغۇرغا يۈزلىنەيلى، — دېدى كالىياسكى ئىسپان تىلىدا بىر سۆز، بىر سۆزدىن تېرىپ سۆزلەپ، — گۆگۈمدا، قاراڭغۇ تۈن ۋە يورۇق كۈن ئارىلىقىدا؛ ئەر - ئايال ئىككىڭلار مەڭگۈلۈك يۇلتۇزلار ئاستىدا ئۆز ئارا ئۇچرىشىڭلار، ھەمدە ھەق دادىغا يەتكۈزۈپ بىر جان - بىر تەنگە ئايلىنىڭلار. كاتىرىنىنا، يەردىن بېشىڭىزنى كۆتۈرۈپ: بۇ ئەر مەن ئۈچۈن جەننەتتىن ياغقان خاسىيەتلىك يامغۇر، دەڭ.

كېتى شارقىراپ يېغىۋاتقان يامغۇردا بېشىنى ئاسمانغا قىلىپ كۆزلىرىنى يۇمدى.

— بۇ ئەر مەن ئۈچۈن جەننەتتىن ياغقان خاسىيەتلىك يامغۇر، — دېدى ئۇ.

— بۇ ئايال مېنىڭ مەتانەتلىك تۇپرىقىم؛ دەڭ شىبىئانو، — كالىياسكى سۆزىنى تۈگىتىپ بىر پۇتى بىلەن تىزلىنىپ، بىر قولىنى يەرگە تەگكۈزدى.

شىبىئانومۇ ئوخشاشلا بىر پۇتى بىلەن تىزلىنىپ، بىر قولىنى يەرگە تەگكۈزدى - دە:

— بۇ ئايال مېنىڭ مەتانەتلىك تۇپرىقىم، — دېدى.

— مەن بىر ئايال بولۇش سۈپىتىم بىلەن بۇ ئەرنىڭ پاچاق ۋە ئۆكچىسىگە سۆيىمەن، چۈنكى مەن ئۇنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنى ئاشۇرۇپ ئۇنى چولپاننىڭ ئۇزاق تۇمانلىرىدىن بۆسۈپ ئۆتكۈزىمەن.

كېتى يۈكۈندى - دە، شىبىئانونىڭ پاچاق ۋە ئۆكچىلىرىگە سۆيۈپ، ئۇ دېيىشكە تېگىشلىك سۆزلەرنى دېدى.

— مەن بىر ئەر بولۇش سۈپىتىم بىلەن بۇ ئايالنىڭ قاش - كۆزى ۋە كۆكرىكىگە سۆيىمەن، چۈنكى مەن ئۇنىڭ ئەمىنلىكى ۋە كاپالىتى. مەن ئۇنى چولپاننىڭ ئۇزاق تۇمانلىرىدىن بۆسۈپ ئۆت-

كۆزىمەن.

شىبىتانو ئۇنىڭ قاش - كۆزى ۋە كۆكرىكىگە سۆيۈپ، ئۆزى دېيىشكە تېگىشلىك سۆزلەرنى دېدى. ئاندىن كالياسكى شىبىتانونىڭ قوللىرىنى كېتىنىڭ يامغۇردا ھۆل بولۇپ كەتكەن كۆزلىرىگە، كېتىنىڭ قوللىرىنى شىبىتانونىڭ يامغۇر بىلەن نەمگەنلەن كۆزلىرىگە قويغۇزدى.

— مەن بىر ئايال، بۇ بىر جۈپ قولنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا بۇ ئەرنىڭ كېچىنىڭ مەركىزىدىكى مەن بىلەن ئۇچرىشىشنى تىلەيمەن، ئۇ ئەڭ ئاخىرقى نەپىسىگىچە مېنى تاشلىۋەتمىگەي، — دېدى كېتى، — بىزنىڭ ئۇچرىشىش ئورنىمىز مەڭگۈلۈك بولغاي.

— مەن بىر ئەر، بۇ بىر جۈپ قولنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا بۇ ئايالنىڭ كېچىنىڭ مەركىزىدە مېنى قوبۇل قىلىشىنى تىلەيمەن، بىزنىڭ ئۇچرىشىش ئورنىمىز مەڭگۈلۈك بولغاي.

— ئەر كىشى بىر ئايالغا، ئايال بولسا بىر ئەرگە ۋاپاسىزلىق قىلىشى مۇمكىن، — دېدى كالياسكى، — شۇنداقتىمۇ، ئۇلارنى ئەپۇ قىلماي بولمايدۇ. ئەگەر ئۇلار خاسىيەتلىك يامغۇر ۋە بىنام يەرلەردە، كېچە بىلەن كۈندۈز ئارىلىقىدا، يۇلتۇزلار چاراقلاپ يانغان دەمدە ئۇچراشسا؛ ئەگەر بۇ ئەر ئۆز تېنى بىلەن يۇلتۇزلارغا بولغان تەلپۈنۈشىنى ئېلىپ ئايال بىلەن ئۇچراشسا، ھەمدە بۇ ئايال ئۆز ۋۇجۇدى ۋە يۇلتۇزلارغا بولغان تەلپۈنۈشىنى ئېلىپ بۇ ئەر بىلەن ئۇچراشسا، ئۇنداقتا ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئاشۇ مەڭگۈلۈك ئۇچرىشىدىغان جايغا ئاسىيلىق قىلمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئۇچرىشىشى ئۇندا مىسالى ئۆچمەس بىر يۇلتۇز. مۇبادا، ئۇلاردىن بىرەرسى بۇ مەڭگۈلۈك ئۇچرىشىش ئورنىغا قارا سانىسا، ئۇ كەچۈرۈمگە ئېرىشەلمەيدۇ، كۈن ئۇنى ئەپۇ قىلمايدۇ، تۈن ئۇنى ئەپۇ قىلمايدۇ، يۇلتۇزلار ئۇنى ئەپۇ قىلمايدۇ.

يامغۇر توختاپ، كېچە پەردىسى تېخىمۇ قارايدى.

— بېرىپ ئىسسىق سۇدا يۇيۇنۇڭلار، ئۇ سۇ بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدىكى مەڭگۈلۈك ئىناقلىقنىڭ سىمۋولى؛ تېنىڭلارغا ماي سۈرتۈڭلار، ئۇ چولپاننىڭ تىنچلىقىغا تەققاس. تاپىنىڭلار ۋە چېچىڭلارنىڭ يىلتىزىغا ماي سۈرتۈڭلار.

* * *

— بۇ، — دېدى كالياسكى، — كىسكايدونىڭ سىمۋولى، بۇ چولپان. ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، ئۇچرىشىش نىكاھنىڭ ئاساسى، يۇلتۇزلار بولسا ئۇچرىشىشنىڭ ئاساسى. مۇبادا يۇلتۇزلار بولمىسا ئۇچرىشىشمۇ بولمايدۇ؛ ئەگەر نىكاھ بولمىسا ئادەمگە نادامەتتىن بۆلەك ھېچنەرسە قالمايدۇ. ئەگەر ئەر بىلەن ئايال، ئايال بىلەن ئەرنىڭ بەختى ۋىسال تاپمىسا، ئۇلارغا مەڭگۈ ھېچقانداق ياخشىلىق يار بولمايدۇ. مۇبادا ئۇلار ئۇچرىشىپ، كىمكى ئۇلارنىڭ مەڭگۈلۈك ئۇچرىشىش ئورنىغا ئاسىيلىق قىلسا، بۇ ئورۇن خۇددى يۇلتۇزدەك كېچە بىلەن كۈندۈز ئارىلىقىغا ئورۇنلىشىدۇ؛ ئايالنىڭ قاراڭغۇ تۈنى بىلەن ئەرنىڭ ئايدىڭ سەھىرى ئوتتۇرىسىدا، ئەرنىڭ كېچىسى بىلەن ئايالنىڭ تېڭى ئوتتۇرىسىدا كىمكى بۇ ئورۇنغا ئاسىيلىق قىلسا، ئۇ مەيلى ھازىر ۋە مەيلى كەلگۈسىدە بولسۇن، ئەپۇ قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئەرلەر ئاجىز، ئاياللارمۇ ئاجىز، باشقىلارنىڭ ماڭار يولىغا ھېچكىم ئورەك كولىمىغاي، بىر جۈپ ئاشىق - مەشۇقلارنىڭ ئورتاق يۇلتۇزى مەڭگۈ ۋاپاسىزلىقتا يولۇقمىغاي.

* *

— ئەگەر زۇلمەت چوڭقۇرىدىكى ئىلاھ ئۆز روھىنى مېنىڭ بېشىمغا كىرگۈزمىسە، ئۆزىنىڭ ئوت - يالقۇنىنى قەلبىمگە باشلاپ كىرمىسە، ئۆزىنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنى ئاپئاق ماي ئوخشاش مېنىڭ كۆكسۈمگە كىرگۈزمىسە، ئۆز نۇر - زىيالىرىنى ئىللىق باھاردەك مېنىڭ بېلىمگە كىرگۈزمىسە، ئۇ ھالدا مەن خۇددى يىگىلەپ قالغان ئىچى قۇرۇق قاپاقتەك ھېچنەرسە بولماي قالىمەن.

— ئەگەر مەن ئۆز قەلبىمنىڭ شارابىنى، ئۆز يۈرىكىمنىڭ قېنىنى، كۆكسۈمنىڭ كۈچىنى ۋە بېلىمنىڭ قۇدرىتىنى ئىشقا سالمىسام، ئۇلارنى ئېرىتىپ بىر قىلمىسام، ئۇلارنى چولپانغا تارتۇق قىلمىسام، ئۇنداقتا مەن ئۆز تېنىمگە ۋاپاسىزلىق قىلغان بولىمەن، ئۆز روھىمغا ۋاپاسىزلىق قىلغان بولىمەن، زۇلمەتتە ماڭا مەدەت بەرگۈچى تەڭرىمگە ۋاپاسىزلىق قىلغان بولىمەن.

* *

— ھالبۇكى، ئوخشاش بولمىغان مىللەتلەرنىڭ ئوخشاش بولمىغان قۇتقۇزغۇچ خۇداسى بولمىسا بولمايدۇ، بۇ خۇددى ئۇلارنىڭ ئوخشاش بولمىغان تىل ۋە ئىرققا ئىگە بولغىنىدەك بىر ئىش. سىرلىق تەڭرى ماھىيەتتە بىر بولسىمۇ، بىراق زاھىر بولۇشى كۆپ خىلدۇر.

— تەڭرى مېكسىكىغا يولڭ كىيىم ۋە پاخال چورۇقلارنى كىيىپ كېلىشى كېرەك. ئۇنداق بولمايدىكەن، ئۇ مېكسىكىنىڭ تەڭرىسى ئەمەس.

* *

— بىز ئەركەكلەر! بىز جەڭچىلەر!

— بىراق، بىز نېمە قىلىشىمىز كېرەك؟

— بىز پەقەت ئۆلۈمگە قاراپلا ئىلگىرىلەمدۇق؟

— ياق، ياق! بىز ھاياتقا ھەربىي يۈرۈش قىلىمىز.

* *

— دۇنيادا ئىككى خىل قۇدرەت بار. بىرىنچى خىلى: كالىنىڭ قۇدرىتى، خېچىرنىڭ قۇدرىتى، تۆمۈرنىڭ قۇدرىتى، ماشىنىنىڭ قۇدرىتى، مىلتىق ـ زەمبىرەكنىڭ قۇدرىتى؛ ھەممە ئاسانلىقچە ئېرىشكىلى بولمايدىغان ئىككىنچى خىل قۇدرەت: ئەرلەرنىڭ قۇدرىتى.

— داۋاملىشىدىغىنى ئىككىنچى خىل قۇدرەت. بۇ سىلەر ھەممىڭلار ئېرىشىشنى ئىستىگەن قۇدرەت. سىلەر گاھى چوڭ ياكى كىچىك، گاھى ئېگىز ياكى پاكار بولۇڭلار، بۇ قۇدرەتكە ئېرىشەلەيسىلەر. ئۇ، قۇياشنىڭ ئارقا تەرىپىدىن كېلىدىغان قۇدرەت، سىلەر ئۇنىڭغا ئېرىشەلەيسىلەر. سىلەر مانا بۇ يەردە ئۇنىڭغا ئېرىشەلەيسىلەر!— ئۇ تۆشىنى چېكىپ قويدى،— مانا بۇ يەردە!— ئۇ يەنە دوۋساق قىسمىنى چېكىپ قويدى،— يەنە بۇ يەردە!— ئۇ يەنە بېلىنى چەكتى،— بۇ خىل قۇدرەت قۇياشنىڭ ئارقا تەرىپىدىن كېلىدۇ.

* *

— بىز ئەرلەر! بىز ئەرلەر!— دەپ توۋلىدى شىبىتانو.

— بىراق، ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، ئەرلەر ئىككى خىل بولىدۇ، بىر خىلىدا ئىككىنچى خىلدىكى قۇدرەت بار، يەنە بىر خىلىدا ئىككىنچى خىل قۇدرەت يوق.

— ئەجنەبىلەرنىڭ قەدىمى بۇ زېمىنغا تېگىشى بىلەنلا بىز ئۆزىمىزنىڭ ئىككىنچى خىل قۇدرىتىنى يوقىتىپ قويغاندۇق. پوپلار شۇنىڭىياقى بىزگە ئۈگۈت ـ نەسىھەت قىلىپ: سەۋر قىلىڭلار، سەۋر قىلىڭلار دەيدۇ.

— ئەجنەبىلەر ئىككىنچى خىلدىكى قۇدرەتكە ئىگە بولۇۋېلىشتى!

— ئۇلار قانداقسىگە ئاڭا ئىگە بولۇپ قالدى؟

— ئۇلار مەككار ئالدامچىلاردەك ئۇنى ھىيلە ـ نەيرەڭ بىلەن ئوغرىلاپ كەتتى. ئۇلار ئۆز ئۆۋسىدا جىم ياتقان زەھەرلىك چوڭ بىر ئۆمۈچۈكتەك ياۋاش ـ يۇمشاق بولۇۋېلىشقان. مەيلى قۇياش، ئاي ۋە ياكى يۇلتۇزلار بولمىسۇن، ھېچقايسىسى ئۇنىڭ نەدىلىكىنى بىلمەيدۇ، ئۇر ـ پاچاقلا! زەھەرلىك ئۆمۈچۈك ئۆزىگە قاراپ ئۆمۈلەپ كېلىۋاتقان بىرەر نەرسىنى كۆرسىلا چېقىشقا باشلايدۇ، ئاندىن ئۇ تېنى زەھەرگە تولغان، ئۇ شوراپ قۇرۇتقان ئۇۋىنى تاشلاپ قويىدۇ.

— شۇڭا ئەجنەبىلەر ئۆمۈچۈكتەك ھاۋا ۋە سىرلارغا، سۇنىڭ سىرى ۋە يەر شارىنىڭ سىرىغا ئىگە بولۇۋالغان. شۇنداق بولغاچقا، مىتال ئۇلارغا تەۋە، ئۇلار مىتال بىلەن مىلتىق ـ زەمبىرەكلەرنى، ماشىنىلارنى، پاراخوتلارنى ياسىغان؛ ئۇلار پويىز، تېلېگراما ۋە رادىئونى ئىجاد قىلغان.

— بۇ نېمە ئۈچۈن؟ ئۇلار نېمە ئۈچۈن بۇ نەرسىلەرنى ياسايدۇ؟ ئۇلار قانداق ياسايدۇ؟

— چۈنكى، ئۇلار ھىيلە ـ مىكىرگە تايىنىپ ئىككىنچى خىل قۇدرەتنىڭ سىرىغا ئىگە بولۇۋالغان، بۇ قۇدرەت دەل قۇياشنىڭ ئارقا تەرىپىدىن كەلگەن.

— بىز ئەمدى ئۇ قۇدرەتنى قايتۇرۇۋېلىشىمىز كېرەك. بىز قۇياشنىڭ ئارقىسىغا تۇتىشىدىغان سىرلىق يولنى يەنە بىر قېتىم بايقىدۇق. ئۇ يەردە كىسكايىدو ئولتۇرىدۇ، بۇنى كالىياسكى ئاخىرى بايقىغان. ئۇ يەردە يۇزلىرى ئوتقاشتەك قىزىل ۋېچروبوچتىلى ئولتۇرىدۇ، مەن ئۇنى بايقىدىم، شۇڭا ئىككىنچى خىل قۇدرەتكە نائىل بولدۇم.

— ئەگەر سىلەر بۇ قۇدرەتكە ئېرىشسەڭلار، ئۇنى نەرىڭلار بىلەن سېزىسىلەر؟

— بۇ ئەمەس!— ئۇ پېشانىسىنى شاپىلاقلاپ قويۇپ،— قاقباش ئەجنەبىلەرنىڭ ھەممىسى ئىشلىتىدىغان مۇنۇ يەر بىلەن ئەمەس، كاللا بىلەن ئەمەس، ئۇلارنىڭ كىتابلىرى بىلەنمۇ ئەمەس. بىز ئەركەك، ئۆمۈچۈك ئەمەس، ئەجنەبىلەردەك ھىيلە ـ نەيرەڭ، سۇيىقەست ئىشلىتىپ ئولتۇرمايمىز.

— بىز بۇ يېرىمىز ئارقىلىق ئىككىنچى خىل قۇدرەتكە ئىگە بولالايمىز!— ئۇ كۆكرىكىنى مۇشتىلىدى،— يەنە بۇ يەر ئارقىلىق!— ئۇ دوۋسۇنىنى مۇشتىلىدى،— يەنە بۇ يېرىمىز ئارقىلىق!ـ ئۇ بېلىنى مۇشتىلاپ قويدى.

— بىز ئەركەكمۇ؟ بىز ئىككىنچى خىل قۇدرەتكە ئېرىشەلمەيمىزمۇ؟ بىز بۇنىڭغا قادىر ئەمەس؟ بىز ئۇنى مەڭگۈلۈك يوقىتىپ قويدۇقمۇ؟

— مېنىڭچە، ئۇنداق ئەمەس! كىسكايىدو بىزنىڭ ئارىمىزدا، مەن يۇزلىرى ئوتقاشتەك قىزىل ۋېچروبوچتىلىنى تاپتىم، ئىككىنچى خىل قۇدرەتنى تېپىۋالدىم!

— يول يۈرگەندە ياكى ئولتۇرغاندا، ئىشلەۋاتقان ياكى ئىشتىن چۈشكەندە، غىزالىنىۋاتقان ياكى ئۇخلاۋاتقاندا، ئىككىنچى خىل قۇدرەت ھەققىدە ئويغا چۆمۈلۈڭ، سىز شۇنداق قىلغاندىلا ئۇنىڭغا چوقۇم ئېرىشەلەيسىز.

كالىياسكى:— بۇ ئۇچىنىڭ قېنىنى ماڭا

بىرىڭلار، قىرىنىدىشىم ۋىچىروبوچىتىلى ئۇنى ئوتقا سەپسۇن.

شىبىشانو تاش قاچا ھەمدە ۋىچىروبوچىتىلى بۇتى ئۇستىدىكى بىر قارا يوپۇرماقنى كەلتۈردى. كالىياسكى تاش قاچىدىكى قانغا قارا يوپۇرماقنى پەم بىلەن چىلاپ ئۇنى ئوتقا يەڭگىللىكىنە سەپتى.

كالىياسكى: — ئەي زۇلمەت، ئىچ بۇ گۇناھكار قېنىنى،

ئەي قۇياش، شۇمۇر بۇ گۇناھكار قېنىنى،

ئەي چولپان، ئۆرلە بۆسۈلگەن دېڭىزدىن بالقىپ!

شىبىشانو: — ئۇلارنى ئۆزلىرىگە، چولپاننىڭ ئىگىسى بولغان كىسكايىدوغا تاپشۇرىمەن ئالسىلىرى.

كالىياسكى: — بولىدۇ، ئۇلارنى ماڭا تاپشۇرۇڭ، مەن ئۇلارنى ئۆز نەپسىمگە كىرگۈزەي، مەن ئۇلارنى ئۇزۇن سەپەرگە ئۇزىتىپ قوياي، ئۇلارنى قانغۇچە ئۇخلىتىپ ئاندىن ئويغىتاي.

* *

ئۇمۇ ئۆز ئايالىغا خۇددى كالىياسكى كاروتاغا ئېيتقاندەك شۇنداق دەيدۇ: « روھ؟ يوقسۇ، سىنىڭ ئۆز روھىڭ مەۋجۇت. ئەمەس. ئەڭ كۆپ بولغاندىمۇ سەندە پەقەت يېرىم روھلا بار، بىر ئەر بىلەن بىر ئايال قوشۇلغاندىلا ئاندىن بىر روھ تەۋەللۇت بولىدۇ، بۇ روھ دەل «چولپان» دۇر، ئۇ ئىككى ئادەمنىڭ قوشۇلۇشىدىن پەيدا بولىدۇ، ئادەم ئۆزى يالغۇز ھەرگىز بىر روھقا ئېرىشەلمەيدۇ.

— ئىككىمىزنىڭ ئارىلىقىمىزدىن «چولپان» كۆتۈرۈلسۇن، — دەيدۇ ئۇ، — سەن ئۆزۈڭ يالغۇز ھېچنېمە ئەمەسسەن، مەنمۇ ھەم شۇنداق. بىراق، بىز بىرگە بولغاندا «چولپان» نىڭ بىر جۈپ قانىتىغا ئايلىنىمىز.

* *

كالىياسكى گەرچە باشقىلار بىلەن تومۇرداش بولۇشنى قوۋۋەتلىسىمۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇ ھالقىشچانلىق، ئىلاھىيلىقنىمۇ تەشەببۇس قىلاتتى. ئۇ بىر ئىنسان، تۆۋەن دەرىجىدىكى دېھقانمۇ بىر ئىنسان بولغاندەك، ھالبۇكى ئۇ شۇلار بىلەن ئوخشاش تومۇرغا، ئوخشاش قانغا، ئوخشاش ئادەمگەرچىلىككە ئىگە بولۇشتىن سىرت يەنە تېخىمۇ كۆپ مەزمۇنغا ئىگە. بۇ مەزمۇن ئۇنىڭ تېنىدىمۇ، ئۆزىگە خاس ھالقىشچانلىقتا، ئىلاھىيلىقتا ئىگە رەھىدىمۇ ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى بىر يۇلتۇزدا ئىدى. بىر سىرلىق يۇلتۇز زۇلمەت دېڭىزىدىن كۆتۈرۈلۈپ سۇ بىلەن ئاسمان ئارىلىقىدا چاقناپ تۇراتتى، ئۇ يۇلتۇز كائىناتنىڭ قېنى بىلەن كائىناتنىڭ روھىنى قوشۇپ ئىككىسىنىڭ ئۈستىدە چاقناتقانىدى.

بۇ يۇلتۇز نە ئاق بوز ئاتنى، نە قىزىل چىلان تورۇقنى باشقۇرغان چەۋەنداز ئەمەس، ئۇنىڭ مەنىسى چەۋەنداز بىلەن تۇلپاردىن ھالقىپ كەتكەن. ئۇ سىرلىق بولۇپ تېگىگە يەتكىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ قېشىغا ھېچقانداق بىر چەۋەنداز كىرەلىگەن ياكى ھېچقانداق بىر چەۋەنداز ئۇنىڭ قېشىدىن چىقالىغان ئەمەس. ئۇ ئادەمنىڭ ئىچكى قىسمىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ، ئۇ بىر تەرەپتىن تەننىڭ قۇدرىتىنى كونترول قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن روھنىڭ قۇدرىتىنى كونترول قىلىدۇ.

شۇڭا، بۇ يۇلتۇز كۆللى ئىنساننىڭ قۇدرىتىدىنمۇ ھالقىپ كەتكەن، بىراق ئۇ مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا قۇدرەتنىڭ ئۆزى، ئۇ سىرلىق، چۈشەنگىلى بولمايدۇ، ئۇ ئەسلى ھاياتلىق ئالىمىدىكى سۇ بىلەن ئاسمان ئارىلىقىدا پارلايدۇ، مانا بۇ ئادەمدىكى ئىلاھىيلىق.

بەزى ئەرلەرنىڭ بىرئازمۇ ئىلاھىيلىقى يوق، ئۇلاردا بار - يوقى پەقەت ئاددىي ئادەملەرنىڭلا تۇيغۇسى، ئۇلارنىڭ قول بولۇشى پېشانىسىگە پۈتۈلگەن ياكى ئۇلار قول بولۇشى كېرەك.

نۇرغۇنلىغان كىشىلەردە ئىلاھىيلىق ئۇچقۇنى چاقناپ تۇرىدۇ، ھالبۇكى ئۇ سىرتتىن كەلتۈرۈلگەنچىكە سانائەتلەشكەن جەمئىيەتنىڭ قارا بورىنى ئۇنى ئۆچۈرۈپ تاشلايدۇ.

شۇڭا، ئادەمنىڭ روھى بىلەن جىسمى بۆلۈنگەندە زور ھالاكەت ۋە ئۆلۈملەر تۆپە - تۆپلەپ كېلىۋېرىدۇ - دە، تالاي ئىلاھىيلىق يۇلتۇزلىرى تۆكۈلىدۇ.

ئادەم بۈيۈك، ئۇلۇغۋار ئىلاھىيلىققا نائىل بولغاندىلا، ئاندىن ئۆلۈش ئالدىدا تۇرغان ئۆز روھى بىلەن ئۆز تېنىنى بىر يەرگە قويۇپ، ئۇلارغا يېڭى بىرىكىش ئاتا قىلالايدۇ.

مانا بۇ كالىياسكى، مانا بۇ ئۇنىڭ زور پىلانى —بۈيۈك روھ بىلەن تەننىڭ بۆلۈنۈشىنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ، ئۇلارنى گارمونىك بىرلىككە ئايلاندۇرۇش، مانا بۇ ئادەمنىڭ ئىلاھىي قۇدرىتىگە تەئەللۇق. سىز بۇ قۇدرەت ئارقىلىق خۇدانىڭ ئادەمزات ئارىسىدا يۈرگىنىنى بىلەلەيسىز، ئەگەر سىزدە بۇنداق قۇدرەت بولمىسا، خۇدانىڭ ئادەملەر ئارىسىدا يۈرگىنىنى سېزەلمەيسىز.

(ئاپتورنىڭ جۇڭگو ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى نەشرىيات شىركىتى تەرىپىدىن 1994 - يىل 5 - ئايدا نەشر قىلىنغان خەنزۇچە «قاناتلىق يىلان» ناملىق رومانىدىن تەرجىمە قىلىندى.)

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچىلەر ئەسەرلىرىدىن

شېئىرلار

باتۇر روزى تەرجىمىسى

كېچىلىك سەپەر

ھىرمان ھېسسى (گېرمانىيە)

ماڭدىم تۇندە چالما باسقان يولدا،
سايە تاشلار ئېگىز تام قىيپاش.
تەكلەر كەزدىم، نۇر چېچىپتۇ ئاي
ئېرىقلارغا، يوللارغا تۇتاش.

پەس ئاۋازدا كۈيلىدىم غىڭشىپ
بۇرۇن ئېيتقان ناخشىنى يەنە.
ئۇسسۇل ئويناپ سانسىز كۆلەڭگە
گىرەلەشتى يوللاردا ئەنە.

خۇلقلاردا ئۇنلەر كەچمىشلەر،
شامال، قار ۋە كۆيدۈرگەن قۇياش.
ياز كېچىسى، يېشىل چاقماقلار،
مۇشكۇل سەپەر، بورانلار بەڭباش.

ئاپتاپلاردا قارايغان تېرە،
باي دۇنياغا تويۇنغان قەۋەت،
تارتىلىمەن ئالدىمغا ھامان
تار يوللارغا، پۇتقىچە زۇلمەت.

قۇياش

پابلونىرودا (چىلى)

مەن قۇياشنى كۆرۈپ باقمىغان،
قورشىۋالغان مېنى زىمىستان،
شىمالدىكى قىشلاقلاردا سۇرگەنمەن دەۋران.
ئېقىن سۇلار ھۆرىدەك
يەر - جاھاننى باستۇرۇپ ئالغان،
ئالەم گويا كاتتا كۈنلۈك — بىپايان،
ياكى بەھەيۋەت يېشىل موي ئۆسكەن
مېدوزا شاھىغا ئوخشىغان.

يامغۇر تامچىسى
ئۆگزىلەرگە ئۇرۇلار
ئۇرۇلار ھەم دەرەخزارغا قاپقارا،
ئاسماندىكى سۇ
مۇزلىغان دەريانىڭ ياۋاش سۈيىدە
ئېقىپ كىرەر
جىلغىلار ئارا.
ئاندىن كېسىپ ئۆتتۇم دۇنيانى -

كۆرۈپ چىقتىم جەنۇب - شىمالنى،
باياۋاندا كۆردى ھەم
باش ئۇستۇمدىن ئۆرلىگەن
دۇپ - دۈگىلەك
قايناپ تۇرغان تەنھا قۇياشنى -
قىزغۇش ۋە يالتىراق، يايلىلىق شىردەك
كەڭ مەيداننى ئايلىنىپ تۇرغان.

قۇياش، قۇياش! ئاسماندىكى چېچەكسەن!
كۈچلۈكسەن نەقەدەر، بىزگە مەنسۇپ شار،
كائىناتنى ئويغاتقۇچى زور ئەتىرگۈلسەن -
ئالتۇندىن پۈتكەن،
تارقىتىپ تۇرارسەن تومۇزنى قايناق،
پۈركەپ تۇرارسەن يالقۇننى ھامان.

ئاسماندا بار ھەيۋەت بىر ئوچاق
كۆزى ئۇنىڭ سۇپسۈزۈك، تىمتاس،

يالقۇنلىنىپ تۇرىدۇ ھامان،
باقىمەن ساڭا ئەي ئۆچمەس ئوچاق
قەدىمىي ئامبىرىڭا كۆزىدە ھەرئان؛
سەن بەئەينى پىشقان بىر قۇناق،
بىر يۈرەكسەن ئالتۇن كەبى يالتىراق،
تۇسۇن ئاتسەن مەردانە، يۈگرەك؛
سەن — ئاتەش بالىسى،
سەن — ئالتۇندىن تۆرەلگەن بوۋاق!
كۆزۈڭ سىبنىڭ گۈزەل شۇقەدەر:
بۇلار باراقسان
شاخلار ئاڭا ئۇچراشسا ئەگەر؛
سەن تاراتقان خۇشپۇراق ئاپتاپ
كۆكلىتىدۇ دانلارنى دەرھال،
ياسىلىدۇ دانلاردىن
سىبنى ئەنداز قىلىپ نان،
مۇقەددەس ئوچاق!

ئەمەسسەن ئاق يۇلتۇز،
ئەمەسسەن زور مۇز،
ئەمەسسەن تۈنلەرنىڭ كۆزىدە
كونىرىغان ئالماس ھەم،
ياق، ياق، سەن - قۇدرەت،
كۈندۈزدىكى قۇدرەتسەن،
سەن - ئۇلۇغۋار باشلىنىش،
ئاسماندىكى توسۇن ئات،

ھاياتلىققا مەنبەسەن،
سىبنىڭ قىزغىن ھەرىكىتىڭ
ئورۇقلارنى كۆكلىتەر!
يېشىل لىباس يېپىنار زېمىن،
يېپىشقان باشاق ۋە پاتقاقلارنى
كۆتۈرىمىز نۇرلۇق تاۋاقتا،
ساڭا قاراپ ھاياجاندا قىلىمىز خىتاب:
پەرزەنتىبىز قۇياش ۋە يەرنىڭ.
نامراتلىقلار، ھەممىمىز
نۇرلىرىڭدىن يارالدۇق تامام،
قېنىمىزدا بار قۇياش ۋە تۇپراق،
ماگنىت كەبى چاپلاشقان ئۇلار،
قەدىرلەيمىز سىبنى ئەي قۇياش،
ئەي ئالەمگە پاسىبان ئىلاھ،
كۆكتىكى يولباش،
ئاتەش ئەتىرگۈل،
دۇنيادىكى ئەي ۋولقان،
يولۋاسلارنىڭ ئەجدادى،
يۈكسەكتىكى مېھرىبان ئاتا،
ئەي ئالتۇن ئەجداد،
ئوت يۈرەكەر ئۈزۈك،
ئەبەدىي تۇغۇلۇپ تۇرغۇچى بوۋاق،
ئالەمگە سۈبھىدىن خەۋەر بەرگۈچى
بۈزرۈكۋار خوراز!

سەۋدايى ئانار

ئىلتىس (گىرىتسىيە)

ئاقارتىلغان ھويلا ئارا جەنۇبتىن شامال،
كارىدورنى سىپاپ ئۆتەر گۈركىرەپ لەرزان.
ئېيتىپ بەرچۇ، شۇ سەۋدايى ئانارمۇ ئەمەس
ئاپتاپ ئارا مېۋىلەرنى تۆككەن شادىمان؟
شامال بىلەن شىۋىرلىشىپ ئەيلىگەن جەۋلان؟
ئېيتىپ بەرچۇ شۇ سەۋدايى ئانارمۇ - ئەمەس.
يېڭى - يېڭى يوپۇرماقنى ئۆسسۈلغا سالغان؟
غالىبانە تىترەك بىلەن ئاسماندا سەھەر
قىلدىمۇ - يوق ئۈنىڭ رەڭدار چېھرىنى ئايان؟
چىملىقلاردا ئويغانغاندا يالىڭاچ قىزلار
ئاپئاق قوللار ئۈزۈپ ئوينار يېشىل ئۈچقۇلاق،
كىبزەر يەنە ئۇلار چۈشىنىڭ گىرۋەكلىرىدە،
ئېيتىپ بەرچۇ، شۇ سەۋدايى ئانارمۇ ئەمەس
سىبۋەتلەرنى ئاپتاپلارغا ئەيلىگەن قانداق
ۋە قۇشلارغا قىزچاقلارنى كۈيلەتكەن ياڭراق؟
ئېيتىپ بەرچۇ، شۇ سەۋدايى ئانارمۇ ئەمەس
بۇلۇتلار كۆپ ئاسمان بىلەن بىسلەشكەن ئۇزاق.
كۈندۈز رەڭدار پەيلەر قاداپ كۆزلەرنى چاقار
قىرلىق ئەينەك قورشار ئۆلمەس قۇياشنى شۇئان،
ئېيتىپ بەرچۇ، شۇ سەۋدايى ئانارمۇ ئەمەس
بەڭباش، چاپقۇر ئات يايلىنى قامالاپ ئالغان؟
ئات ئەزەلدىن دەرد تۆكمىگەن، ئازابلانمىغان؛
ئېيتىپ بەرچۇ، شۇ سەۋدايى ئانارمۇ ئەمەس
كۈلگەن يېڭى ئۈمىدلەرنى چىللاپ تولۇلغان؟

بىزنى كۈتۈپ ئالدىمۇ - يوق سەۋدايى ئانار؟
يەلپۈپ ياغلىق ياپراق بىلەن، يالقۇنلار سىمان.
تەۋرەتتىمۇ دېڭىزلارنى كىبىملەرگە لىق،
دولقۇنلارنى ئاتتىمۇ ئۇ ساھىللار تامان؟
ئېيتىپ بەرچۇ، شۇ سەۋدايى ئانارمۇ ئەمەس
سۈزۈك كۆكتە يەلكەنلەرگە سالدۇرغان چۇقان؟

ئېگىز - ئېگىز باراڭلاردا ئۈزۈملەر چاقنار،
قەد - قەد ئۆرار، خەۋپلەرگە گىرىپتار بولغان،
ئېيتىپ بەرچۇ، شۇ ئانارمۇ، نۇر بىلەن دۇنيا -
مەركىزىدە شەيتان قۇترار ئاسماننى يارغان،
سېرىق كۈندۈز لىباسىنى يايغان ھەر تامان؟
كەشتىلەنگەن تاڭ ناخشىسى لىباسقا تولغان.
ئېيتىپ بەرچۇ، شۇ سەۋدايى ئانارمۇ ئەمەس
شايى كۈندۈز كۆڭلىكنى سالدۇرغان چاققان؟

باش ئاپرېلدا باش باھارنىڭ لىباسى ئارا
ئاۋغۇستتىكى تومۇزنىڭ ناۋاسى ئارا
غەزەپلەنگەن، ئېزىقتۇرغان، ئويىنغان خۇشال
زۇلمەت، ياۋۇز سايىلەرنى قايتۇرغان زاۋال،
بېشى قايغان قۇشنى قۇياش كۆكسىگە ئاتقان،
چۇشلەردىكى چوڭقۇرلۇقتا يايغانچە قانات
تەبىئەتنىڭ قۇچىقىنى تولدۇرغان پەۋەس،
ئېيتىپ بەرچۇ، قەدىردانىم ئېيتىپ بەر ماڭا،
شۇ جانان دەل شۇ سەۋدايى ئانارمۇ ئەمەس؟

ئىككى شېئىر

ئوكتاۋىئو پاز (مېكسىكا)

ياز كېچىسى

دەريالاردا يۇيۇندۇڭ ئەي ياز،
تۈن تېنىنى ئاۋايلاپ سىپاپ،
سەن - يۇلتۇزنى ئۈچۈرەر ھاۋا،
سەن - ئېغىزدىن ئۇرغىغان نەپەس.
يەر لېۋىدە ھورلانغان شۇتاپ.

بىر ئېغىز سەن قوش لەۋلىك زېمىن،
سەندە دوزاخ سەكراتتا تىنار،
تۆكەر يامغۇر لېۋىڭگە ئاسمان،
ئېقىن كۆيلەر جەننەت تۇغۇلار.

كۆيۈۋاتقان زور دەرەخ كېچە،
يۇلتۇزلاردۇر ئۇچقۇنلىرى دەل،
ئۇچقۇنلىرى قۇشلار، قارىچۇقلار،

چۈشتىكىدەك ئاقماقتا دەريا،
يالىماقتا ئاق، تۇزلۇق تىلدەك.
قاپقاراڭغۇ قىرغاقنى گويا

ئاقار، تىنار، ھەرىكەتتە ھەممە،
نۇرلار تىترەر،
كۆزلەر سىنچىلار،
يۈرەك سەكرەر،
كېچە بىپايان.

پايانى يوق قاراڭغۇ دۇنيا،
ياز تۈندە تۇغۇلار شۇئان.
شۇڭا سېنىڭ قارىچۇقلىرىڭغا،
بالقىپ چىقتى پۈتۈن بىر ئاسمان.

قۇشلار

ھاۋا، نۇر، ئاسمان،
تىمتاس بىر تۇتاش.
بۇ سۈپسۈزۈك سۈكۈنات ئارا
كۈندۈز قالدى مېڭىشتىن توختاپ:
جىملىقتىكى سۈزۈكلۈكتۇر
بوشلۇقتىكى سۈزۈكلۈك.
ئاسماندىكى ئۈيۈپ قالغان نۇر
كۆكتاتلارنى قويدى قاتۇرۇپ؛

خادا تاشتا، زېمىن قۇرتى
ئوخشاش نۇرغا، خادا تاشقا ئوخشىغان.
ۋاقىت ھەر مىنۇتتا شادلىقىغا مۇيەسسەر.
چۈش ئېزىتقۇ سۈكۈنات ئارا
يوقالماقتا غىپپىدە.

قۇشلار كۆيلىمەكتە، ئەۋرىشىم پەيلىك.
پارىلانغان كۈمۈش كۆكرەك قوچماقتا ئاسماننى،

تىترىمەكتە يوپۇرماق.
گويغانماقتا كۆكتاتلار. . .
ھېس قىلدىم بىرپەس، ئەجەل گويا بىر ئۇيما قانات،

يانى كىم سۇزماقتا، بىلمەيدۇ ھېچكىم،
ھەش - پەش دېگۈچە، بېرىپ قويدۇق جان.

كۆي

جېمىنىز (ئىسپانىيە)

تىمتاس كۆنلەردە
ئېقىن سۇسەن ئەي يارقىن كۆيلەر،
سالقىن راھەت - خۇشخۇي ئاق گۈللەر،
لوڭقىلاردا ئېچىلغان سۆپەت -
ئوپۇقلارغا تولغان يۇلتۇزلار

قېچىپ كىردى غارىغا شامال،
قايتىپ كەلدى كەپىگە تەشۋىش،

ئارچىزاردا يېشىلىلىق ئارا،
جانلانماقتا ھايات بىمالال.

يۇلتۇزلار مۆكمەكتە دەممۇ - دەم،
قاغىلار رەڭدار ئەتىرگۈلسىمان،
يىراق باغدا - قۇدۇق يېنىدا،
قارلىغاچلار كۆيلەيدۇ شۇئان.

قارا ئات

بىرودىسكى (ئامېرىكا)

ئۇنىڭدىن سۇزۇكرەك كېچە ئاسمىنى،
زۇلمەتكە سىڭىپمۇ كېتەلمەس تېنى.

ئولتۇرساق كېچىدە گۈلخاننى ئوراپ،
بىر قارا ئات ئەكس ئەتتى چاناقتا.

ئۇنىڭدىنمۇ قارا نەرسە كەلمىدى ئەسكە،
پاچاقلىرى كۆمۈردەك قارا.
كېچىدەك قارا ئۇ، يوقلۇقتەك قارا.
ھەممە يېرى قاپقارا، قۇيرۇقىدىن يايلىغىچە تا.
ئۇنىڭ ئىگەرسىز دۈمبىسى بىراق،
زۇلمەتلىكتۇر باشقىچىلا.
قىمىر قىلماي تۇرار ئۇ، كەتكەن كەبى ئۇيقۇغا،
تۇياقلىرى قارا قەۋەت،
تەشۋىش قوزغار يۇرەكلەر ئارا
تېنى تامام قاپقارا، سايىسىدىن قىلمايدۇ پەرق،
قاپقارا ئۇ سىياھتەك، قارىلىقتا چېكىگە يەتكەن.
قاپقارا ئۇ شۇقەدەر، تۇرغان كەبى يىڭنە ئىچىدە.
قاپقارا ئۇ شۇقەدەر، زۇلمەت كەبى تۇن نىسبى ئارا.
قاپقارا ئۇ شۇقەدەر، ئالدىمىزدىكى دەرەختەك.

ئويمان كۆكرەك كەبى قوۋۇرغا ئارا
يەر ئاستى چوڭقۇر ئاشلىق ئامبىرسىمان.
ئويلىدىم: ئىچىمىزمۇ قاپقارا جەزمەن.

ئۇ يەنىلا ئالدىمىزدا قارىيىپ تۇرار!
تۈن نىسبىنى كۆرسىتەر سائەت.
ئۇنىڭ قورسىقىنى تەگسىز زۇلمەت قاپلىغان.
بىر قەدەممۇ يىقىنلاشماس بىز تامان.
ئۇنىڭ دۈمبىسى بوپ قالغان تۇتۇق،
قېپقالمىغان نۇرلۇق داغمۇ زەررىچە.
كۆزلىرىدە چاقنار ئاق نۇر، تەگكەندەك بارماق،
ئادەمنى تېخىمۇ قورقۇتار بىراق.
نىگاتىپۇغا ئوخشار ئۇ بەرھەق.
ئۇ نېمىشقا ئارىمىزدا قالدۇ توختاپ؟
كەتمەيدۇ ئۇ نېمىشقا گۈلخاندىن يىراق،
ماڭمايدۇ نېمىشقا كەلگىچە سەھەر؟
نېچۈن نەپەس ئالغىن قارا رەڭ ھاۋا،
بېسىلغان شاخلارنى غاراسلىتار ھەم،
قارا رەڭ نۇر تۆكەر كۆزلىرى نېچۈن؟
ئۇ ئارىمىزدىن ئىزلەر چەۋەنداز.

مىسرالاردىن تەرمىلەر

روھىي بوشلۇق، بىپايان بوشلۇق
قانات قېقىپ ئۇچالمىقىلىق تەس.
يېتەلمەيسەن قىرغاقلىرىغا
چۆشۈپ قېلىپ قىلتاقلىرىغا.
— ئەدھەم ئىبراھىمنىڭ «روھ
كېمىسى» ناملىق شېئىرىدىن

سەھەردىلا يۈزدى ئۈيقۈمنى،
دېرىزەمدە پالاقلاپ بىر قۇش.
. . . .
كۆپتىن بېرى ئىزدىگەن قۇشۇم،
سىگنىپ كەتتى تۇمان شەھىرىگە.
— ئەدھەم ئىبراھىمنىڭ «قېتىپ قالدى
دىلدا ئىجازەت» ناملىق شېئىرىدىن

ئەي قىز، خىجىل قىلما مېنى بۇنچىلىك
يۈرەك سوراپ
ئۆز - ئۆزۈمگە ئىگە بولالماي
ئىزدەپ يۈرسەم ئۆزۈمنى ھەتتا
نەدە ساڭا بەرگۈدەك يۈرەك؟
— ئابلىمىت لىتىپنىڭ «سورىمىغىن
مېنىڭدىن يۈرەك» ناملىق شېئىرىدىن

ئىنسان
بىلسە ئۇمۇ بىر ئىلاھ ئەسلى
بىر ئۆزىگە تەئەللۇق پەقەت
ئۆز - ئۆزىنى يارىتار ئەبەد.
— ئابلىمىت لىتىپنىڭ «ئىلاھ»
ناملىق شېئىرىدىن

ھومانىڭ سۆڭىكى تاشقا ئايلانغان.
قېقنۇس ئىشقىدۇر يۈرىكىم گويا
مەن ئۈچۈن ھاياتلىق ئەمدى باشلانغان.
— ئەخمەتجان مۇھەممەتنىڭ «شۇئىرلاش»
ناملىق شېئىرىدىن

كىملەر كىرەر مېنىڭ ئىچىمگە
جىسمىم تۇگەل، روھىمۇ جانسىز.
— غۇلام تۇرسۇننىڭ «ھارپا
ئاخشىمى» ناملىق شېئىرىدىن

چۈمۈلە دېدى:
ئەي قاغا، چوقۇ تىلىمنى
بىرنۆەت قەلبىمنى ھۆر - پەرىلەرگە
مەن كۆرەي گۆرۈمدە پاتماس قۇياشنى.
— مۇھەممەتئىمىن ئەيسانىڭ «قىسمەتلىك
ئۆلۈم» ناملىق شېئىرىدىن

مەن مېھرىمنى ئۈزەلمەيمەن گۇناھتىن،
. . . .
چۈشىنىمەن، سېنى ئويلاش بىر گۇناھ.
راھەت ماڭا لېكىن سۆيۈپ چۈشەكەش.
بىر چۈش ئۈچۈن كىرەي مەيلى دوزاخقا،
سەنسىز يۈرمەي جەننەتلەردە كۆڭۈل غەش.
— ئابدۇخەبەر تاھىرنىڭ «بىر چۈش
ئۈچۈن» ناملىق شېئىرىدىن

مەن ھەممىنى كۆرۈۋالىمەن،
قەلبىڭنىمۇ ھەم.
— ئابلىمىت ئابدۇباقىنىڭ «كۆتۈش»
ناملىق شېئىرىدىن

كۆز تالدۇ يۈرەكلەرگە كۆز تىكسەم.
. . . .
كىرپىكىمگە قونماقتا تۈن قۇشلىرى.
— تۇرغۇنجان تۇرسۇننىڭ «يېقىننى
كۆرۈش» ناملىق شېئىرىدىن

جىق كېپىم بار رەھىمدىل قىزچاق،
ئېغىزىڭنى ئاچقان ھالەتتە
باسقىن مېنى باغرىڭغا ئۇزاق.
شائىر بولۇپ يىغلاپ يۈرگىچە،
چىن شېئىرغا ئايلىنىپ تۈندە،
شۇڭغۇپ كىرىپ يۈرىكىڭگە
راست قۇياشنى چىققۇم بار ياساپ.
— تۇرغۇنجان تۇرسۇننىڭ «ئۇ دۇنياغا
كەتمەك ئەجەب تەس» ناملىق شېئىرىدىن

سۆيگەن بولسالىڭ ئادىمىيلىك گۈلىنى،
سۆيگىنىڭ شۇ دىل قېتىڭدىن ئىلاھنى.
— ئابدۇخېلىل ئابدۇشۇكۇرنىڭ «سۆيۈپ
باققىن ئۇنى ھەم بۇنى» ناملىق شېئىرىدىن

كۆزدىكى مۇھەببەتنىڭ تەسۋىرى
تېپىلماس شۇنچە مەشھۇر كىتابتىن.
يارىلىش شۇنچە گۈزەل بىر سەنئەت،
تاپتىمكى، ئالەم ئارا شۇ قىزدىن.
— ئەيساجان قاسىمنىڭ «بىر قىزنىڭ
سەنئىتى» ناملىق شېئىرىدىن

ئەتكەس مالدەك كىرىپ كەلدىڭ قەلبىمگە،
تەشۋىش ئارا بەخت ئېلىپ يوشۇرۇن.
ئوقۇلغاندىم راۋان، گاچا دىلىڭدا
سەن ئالەمگە يارىلىشتىن كۆپ بۇرۇن.
— ھەبىبۇللا مىجىتنىڭ «قارا
نوپۇس» ناملىق شېئىرىدىن

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

▲ ئاپتونوم رايونلۇق 8 - نۆۋەتلىك «خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى» تارقىتىش ۋە 4 - نۆۋەتلىك يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى مۇھاكىمە يىغىنى بۇ يىل 8 - ئاينىڭ 12 - كۈنىدىن 14 - كۈنىگىچە قۇمۇل ۋىلايىتىدە ئۆتكۈزۈلدى. «مىللەتلەر ئەدەبىياتى»، «تارىم»، «تەڭرىتاغ»، «قۇمۇل ئەدەبىياتى» قاتارلىق 11 ئەدەبىي ژۇرنالدىن 25 پارچە ئەسەر ۋە ئۈچ نەپەر مۇھەررىر مۇكاپاتلاندى. ژۇرنىلىمىزدىن ئىمىن ئەھمىدىنىڭ «قەددىم كېرىپ ياندىم ھاياتتا» ناملىق شېئىرلىرى بىلەن ئادىل تۇنىيازنىڭ «شېئىرنىڭ بىر قانىتى» ناملىق ئوبزورى مۇكاپاتلاندى. يىغىنغا مەركەز ۋە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن 70 كە يېقىن ئەدىب ۋە مۇھەررىر ھەمدە قۇمۇل ۋىلايىتىدىكى بىر قىسىم ئەدىب، ھەۋەسكارلار قاتناشتى. قۇمۇل ۋىلايەتلىك مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى توختىخان مۇكاپاتلاش يىغىنىغا رىياسەتچىلىك قىلدى. ئاپتونوم رايوننىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مىجىت ناسىر يىغىنغا قاتناشتى ھەمدە مۇھىم سۆز قىلدى.

8 - ئاينىڭ 13 - كۈنىدىكى 4 - نۆۋەتلىك يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى مۇھاكىمە يىغىنىدا ئەنۋەر ئابدۇرېھىم، ئابدۇقادىر جالالىدىن، پولات ھېۋزۇللا، ئەختەم ئۆمەر قاتارلىق توققۇز ئەدىب ئۆزلىرىنىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ھەققىدىكى كۆزقاراش ۋە ئويلىغانلىرىنى ئېيتىپ ئۆتتى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئابدۇرېھىم رەجەپمۇ مۇھاكىمە يىغىنىدا سۆز قىلىپ ئۆتتى.

ئۈچ كۈنلۈك يىغىن جەريانىدا يىغىن قاتناشچىلىرى يەنە قارا دۆۋە يېزىسى، تۇرپان - قۇمۇل نېفىتلىكى ۋە ئاقتاش مەنزىرە رايونى قاتارلىق جايلارغا بېرىپ تۇرمۇش ئۆگەندى.

يىغىن ئاخىرىدا ھەرقايسى ئەدەبىي ژۇرناللار ئارا تەجرىبە ئالماشتۇرۇلدى ۋە «خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى»نى باھالاش ھەيئىتىنىڭ تامغىسى كېلەر نۆۋەتلىك ساھىبخان «ئاقسۇ ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىلدى.

▲ خوتەن ئۆلكىسىدە «ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات مۇكاپاتى» تەسىس قىلىنغان. خوتەن ئۆلكىلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى يېقىندا قارار چىقىرىپ، خوتەندىكى ئەدەبىيات مۇكاپاتلىرىنى قېلىپلاشتۇرغان. ئىلگىرىكى يىللاردىن بېرى تارقىتىلىۋاتقان، ھەر نۆۋەتلىك مۇكاپاتلاشتا بىر ئادەم باھالىنىپ، مۇكاپات سوممىسى 8 مىڭ يۈەن بولۇۋاتقان خوتەن «ياشلار ئەدەبىيات مۇكاپاتى» يەنىلا مۇستەقىل يولغا قويۇلغاندىن سىرت، بۇ يىلدىن باشلاپ «ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات مۇكاپاتى» تارقىتىلىدىكەن. «ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات مۇكاپاتى» خوتەندىكى ئەڭ يۇقىرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى بولۇپ، ئۇ رومان، پوۋېست، ھېكايە، شېئىر، نەسىر، ئەدەبىي ئاخبارات، ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى، بالىلار ئەدەبىياتى ۋە ئەدەبىي ئوبزور قاتارلىق يەتتە چوڭ تۈرگە بۆلۈنىدىكەن. مۇكاپاتلاش ھەر ئىككى يىلدا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىكەن.

▲ «ئەدىبلەر گېزىتى»نىڭ يېقىنقى سانىدا ئالاقىدار ئورۇنلارنىڭ بىر قىسىم ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كىتاب ئوقۇش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش نەتىجىسى ئېلان قىلىنغان.

«ھازىرقى دەۋردىكى ئەڭ تەسىرى بار ئايال يازغۇچىلار» دىن تاللانغان ئالدىنقى 10 نەپەر يازغۇچىنىڭ تەرتىپى مۇنداق بولغان: تې نىڭ، چى لى، ۋاڭ ئەنيى، جاڭ كاڭكاڭ، خۇ دا، چېن رەن، جاڭ جې، فاڭ فاڭ، بى شۇمىي ۋە سەن ماۋ قاتارلىقلار. «ئايال يازغۇچىلارنىڭ سىزگە ئەڭ كۈچلۈك تەسىر قىلغان ئەسەرلىرى قايسىلار» دېگەن سوئالغا ئوقۇغۇچىلار تاللىغان ئەسەرلەرنىڭ تەرتىپى مۇنداق: «ئازابلىق ھايات» (ئاپتورى چى لى)؛ «مۇسۇلمانلارنىڭ دەپنە مۇراسىمى» (ئاپتورى خۇ دا)؛ «بازارغا مۇھەببەت» (ئاپتورى ۋاڭ ئەنيى)؛ «يامغۇرسىز شەھەر» (ئاپتورى تې نىڭ)؛ «ئادەم ئوتتۇرا ياشقا كەلگەندە» (ئاپتورى چېن رۇڭ)؛ «مۇھەببەت ئۇنتۇلماس» (ئاپتورى جاڭ جې)؛ «تۈگىمىسى يوق قىزىل كۆڭلەك» (ئاپتورى تې نىڭ)؛ «سېنىڭ تاللاش يولۇڭ يوق» (ئاپتورى ليۇ سولا)؛ «باۋجۇاڭ

كەنتى» (ئاپتورى ۋاڭ ئەنيى) ؛ «مەنزىرە» (ئاپتورى فاڭ فاڭ) .

▲ روسىيەدە چىقىدىغان «كىتابلارغا باھا» ژۇرنىلىنىڭ 1997 - يىللىق 1 - سانىدا خەۋەر قىلىنىشىچە، 1996 - يىلى روسىيەدە ئەڭ مۇنەۋۋەر يازغۇچىلار، ئەڭ ناچار يازغۇچىلار ۋە ئەڭ ناچار ئەسەرلەر باھالاپ چىقىلغان.

ئەڭ مۇنەۋۋەر يازغۇچىلارنىڭ بىرىنچىسى دوستويېۋسكىي بولغان. ئىككىنچىلىرى لېئونىد بورودىن (ئۇنىڭ 1996 - يىلى نەشر قىلىنغان «خانىشقا ئىسيان كۆتۈرۈش» ناملىق پوۋېستى بار) ، ئىئوسىف بوروۋسىڭ، ئالېكساندىر سولژېنتسىن قاتارلىقلار. بۇلاردىن باشقا يەنە بونىن، بىكوۋ، سوكولوۋ، فېت، چېخوۋ، خوداسېۋىچ، بورىس زايتسېۋلارمۇ ئەڭ مۇنەۋۋەر يازغۇچىلار قاتارىدىن ئورۇن ئالغان.

ئەڭ ناچار يازغۇچىلار ئىچىدە بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغانلار: ۋىكتور دوچېنكا، ئىگور ياركېۋىچ؛ ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغىنى ۋاسىلىي ستاروي؛ ئەڭ ناچار يازغۇچىلار دەپ باھالانغانلاردىن يەنە چىڭغىز ئايتماتوۋ، لاپشىن، گرىگورىيېۋا، يېروفېيېۋ، كورتسىن، ئولشانسكىي، پاشكوۋ، كوشكوۋ، شىتوۋ قاتارلىقلار بار.

ئەڭ ناچار ئەسەرلەر مۇنۇلار: ۋىكتور دوچېنكانىڭ «غالجىرلاشقان كىشىنىڭ مۇكاپاتى» ، «غالجىر-لاشقان كىشىنىڭ ئالتۇن مېدالى» ناملىق ئەسەرلىرى (بۇ كىتابلار 1996 - يىلى نەشر قىلىنغان بولۇپ، كىتابخانلار بۇ ئەسەرنى ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن بولمايلا قالماي، چەت ئەللىكلەرنىڭ ئەسەرلىرىنى ئەپلەپ - سەپلەپ قوراشتۇرۇپ چىققان دەپ قارىغان) ؛ بېلېكلوۋنىڭ «مۇستەبىت ۋە شائىرلار: نىكولاي I — پوشكىن ۋە لېرمونتوۋنىڭ قاتىلى» (1996 - يىلى نەشر قىلىنغان) ؛ يېروفېيېۋنىڭ «مەھشەر كۈنىدىكى ھۆكۈم» (1995 - يىلى نەشر قىلىنغان) ؛ ۋاسىلىي ستاروينىڭ «پىيېر ۋە ناتاشا» (ئاپتور بۇ كىتابنى تولستوينىڭ «ئۇرۇش ۋە تىنچلىق» ناملىق ئەسىرىنىڭ داۋامى تەرەققىسىدە يازغان، كېيىن بۇ كىتاب بىر مەيدان چوڭ غەۋغانى كەلتۈرۈپ چىقارغان. ژۇرنىلىمىزنىڭ 1997 - يىللىق 3 - سانىدا بۇ ھەقتە ئۇچۇر بېرىلگەن) ؛ پىروخانوۋنىڭ «ئوردا» ناملىق رومانى (1996 - يىلى نەشر قىلىنغان. كىتابخانلار بۇنى بەدىئىيلىكى يوق رومان دەپ ھېسابلىغان) ؛ كاباكوۋنىڭ «ئەڭ ئاخىرقى بىر باش قەھرىمان» ناملىق ئەسىرى (كىتابخانلار بۇ ئەسەرنى كىشىنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرىدىغان مەدھىيىۋازلىق دەپ قارىغان) .

《天尔塔格》文学双月刊
1997年 第5期

Tangritag TwoMonthly Literature
journal In Uygur Language

« تەڭرىتاغ »
1997 - يىل 5 - سان

主办单位：乌鲁木齐市文学
艺术界联合会
编辑出版：《天尔塔格》编辑部
地址：乌鲁木齐市新华南路16号
电话：2818897，2819490 邮编：830002
印刷：新疆工人时报印刷厂
国外总发行：中国出版对外贸易总公司
（782信箱）
国内统一刊号：CN65—1012\1
邮局代号：58—83

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر
بىرلەشمىسى تەرىپىدىن چىقىرىلدى
« تەڭرىتاغ » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى
ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 - نومۇر
تېلېفون: 2819490، 2818897 پوچتا نومۇرى: 830002
شىنجاڭ ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
جۇڭگو خەلقئارا نەشرىيات سودا باش شىركىتى
چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ (782 - خەت ساندۇقى)
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى:
CN65—1012\1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 83-58

零售价：4.00元

پارچە سېتىلىشى: 4.00 يۈەن

رەسسام شۆلىجۆنىڭ ئۆيما رەسىملىرىدىن تاللانما

مۆزتاغدىكى قەدىمي يول

خۆشپۆراق

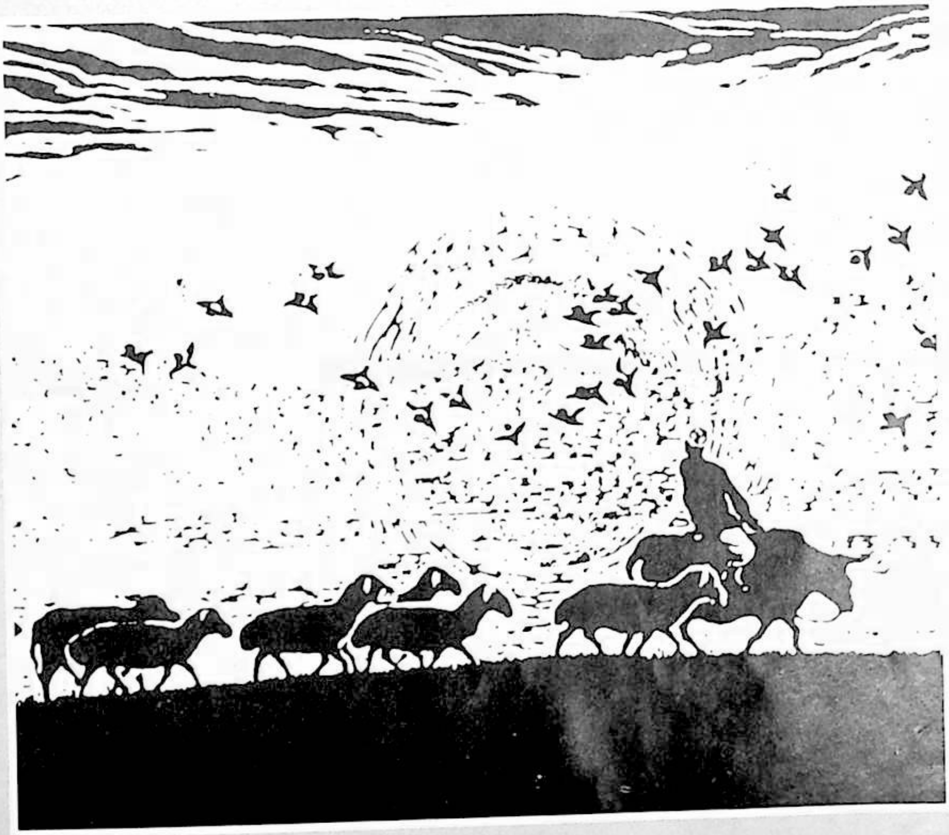

بوستاندىكى سەھەر مېلودىيىسى

ئۈرۈمچى ناھىيىسى چارۋىچىلىق مال دوختۇرلۇق پونكىتى يېتىشتۈرۈپ چىقارغان
نەسىللىك گۆشلۈك قويىنىڭ شەھىرىمىزنىڭ پەن تەتقىقات نەتىجىلىرى بويىچە مۇكاپاتىغا
ئېرىشكەنلىكىنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز.

تولى يېزىسىدا يېتىشتۈرۈلگەن يېڭى نەسىللىك قويلار

پونكىت باشلىقى ئادىلبېك زاكىر

[illegible] پونكىت [illegible] ھېيتىن
[illegible] دورىلىق ۋانىغا چوشۇر [illegible]
[illegible] ئېلىش [illegible]

نەسىللىك گۆشلۈك قوشقارلار

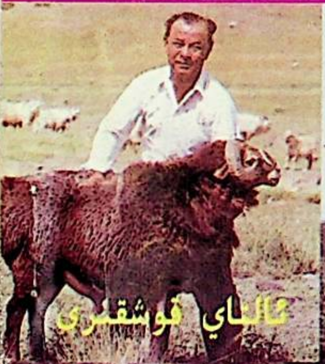

ئالتاي قوشقىرى

باشپاي قوشقىرى

بۇ نەسىللىك قوينى نەتىقاتچى ئادىلبېك زاكىر، چارۋىچىلىق
ئىنژېنېرى تۇسۇپقان تىنتىن قاتارلىقلار ئۇزۇن يىل تەتقىقات ئېلىپ
بېرىش ئارقىلىق يېتىشتۈرگەن. ئادىلبېك زاكىر مۇشۇ ساھەنىڭ
ئۆزىدىلا 29 يىل ئىشلىگەن بولۇپ، ئۇلار ئوتتۇرىغا چىقارغان يېڭى
نەسىللىك قوينىڭ گۆش مىقدارى يۇقىرى، يۇڭ سۈپىتى ياخشى.
بۇ يېڭى يولدا ئىزلىنىۋاتقان چارۋىچىلارغا نىسبەتەن ياخشى
سورت. كېلىپ ئالاقىلىشىشقۇچىلارنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى نىختىباۋەن يولى 20 - قورۇ
تېلېفون نومۇرى: (0991) 2865233

ISSN 1004-1745